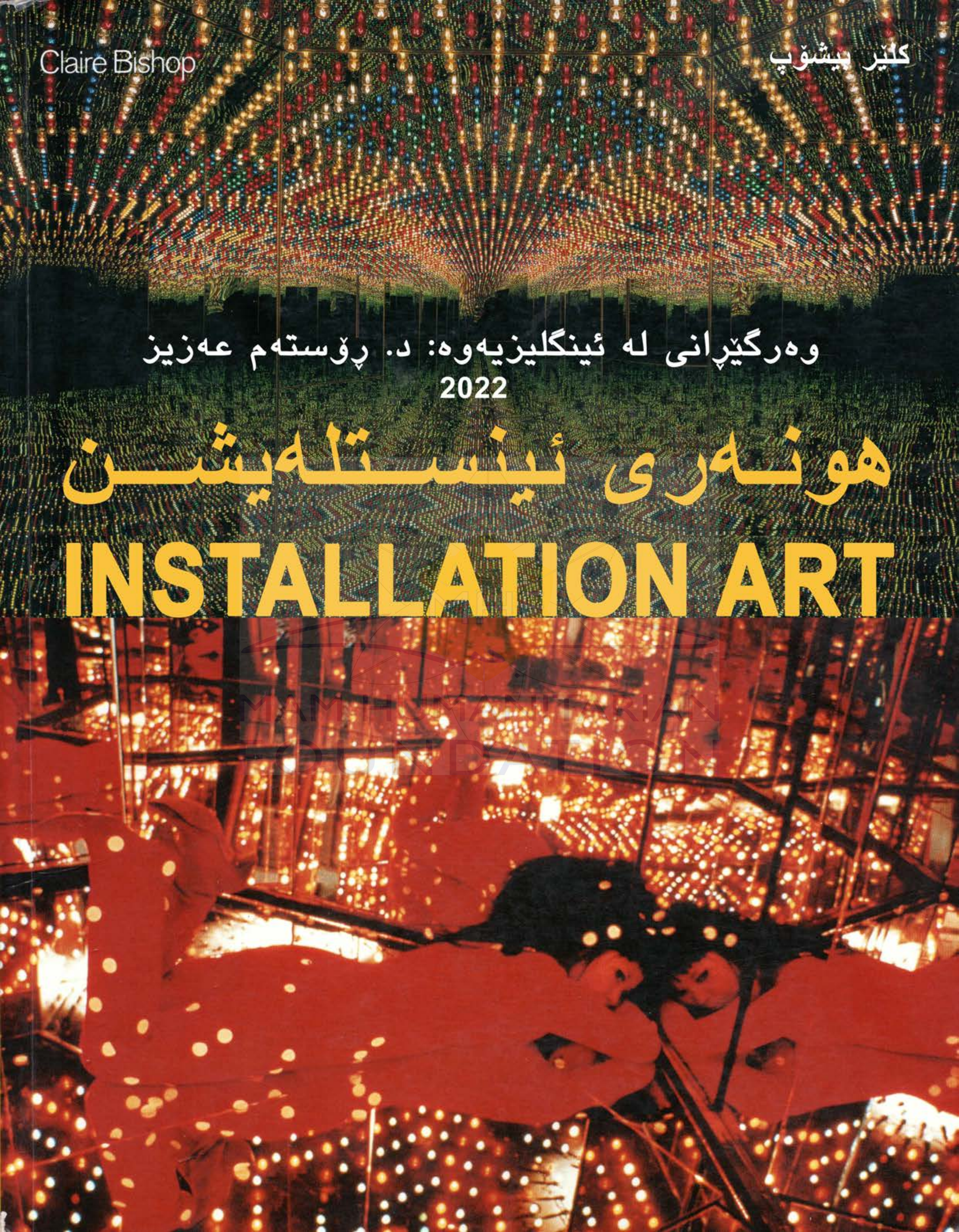

Claire Bishop

کلێر بیشۆپ

وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە: د. ڕۆستەم عەزیز

2022

هونەری ئینستلەیشن

INSTALLATION ART

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

هونـەری ئینسـتلەیشـن

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

کلێر بیشۆپ

هونەری ئینستلەیشن

مێژوویێکی ڕەخنەیی

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە: د. ڕۆستەم عەزیز

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

هونەری ئینستلەیشن (Installation Art)

مێژوویێکی ڕەخنەیی

نوسینی: کلێر بیشۆپ Claire Bishop
وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە: د. ڕۆستەم عەزیز
پێداچوونەوە: کارا فاتیح

بڵاوکراوەکانی (دەزگای مرۆیی مام)

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەگشتییەکان

ژمارەی سپاردن(1392)ی ساڵی 2023 پێدراوە

ناوەرۆک

پێشەکی : هونەری ئینستلەیشن و ئەزموونکردن 6

1 دیمەنی خەوبینین 14
2 بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری 48
3 دووبارەکردنەوەی نقومکەر (MIMETIC ENGULFMENT) 82
4 چالاککردنی تەماشاکەر 102

ئەنجام 128

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

پێشەکی

هونەری ئینستلەیشن و ئەزموونکردن

هونەری ئینستلەیشن چییە؟

'هونەری ئینستلەیشن' چەمکێکە بە توندی بە جۆرێک لە هونەرەوە گرێ دەدرێت، کە بینەر بە شێوەیەکی رۆحی تێیدا رۆ دەچێت، هەندێک جار وەک شانۆ، بە ئاوێتەبوون و ئەزموونکاری وەسف دەکرێت، هەروەها ئەو هەمەرەنگییەی کە لە شێوە و ناوەرۆک و ئەو چوارچێوەیە لە ئیشکردن کە لە رۆژگاری ئەمرۆدا لە ژێر ئەم ناوەدا بەرهەم دێت، لەگەڵ ئەو ئازادییەی کە لە بەکارهێنانی ئەم چەمکەدا بە دی دەکرێت، بە شێوەیەک لە شێوەکان رێ لەوە دەگرن کە ئەم هونەرە مانایەکی هەبێت. ئێستا وشەی ئینستلەیشن بۆ وەسفکردنی رێکخستنی ئۆبجێکتەکان لە بۆشاییەکی دیاریکراودا فراوان بووە و بە کار دێت، تەنانەت ئەمە گەیشتوەتە شوێنێک کە دەتوانین بە ئاسانی بە سەر نمایشێکی باو کە تابلۆی تێدا هەڵواسرابێت، بچەسپێنین.
بەڵام هێڵێکی دیار لە نێوان رێکخستنی یان ئینستۆلکردنی کاری هونەری و هونەری ئینستلەیشندا هەیە. پێشتر ئەم ناڕوونییە هەبوو، کاتێک ئەم چەمکە لە دەیەی 1960 بۆ یەکەم جار سەری هەڵدا. لەو ماوەیەدا وشەی 'ئینستلەیشن' لە لایەن گۆڤارە هونەرییەکانەوە بۆ وەسفکردنی شێوازی رێکخستنی پێشانگا بە کار هات. ئەو ئەرشیفە بەڵگەییە فۆتۆگرافییەی کە بۆ ئەو جۆرە رێکخستنە کراوە بە 'گرتەیەکی ئینستلەیشن' وەسف کراوە، ئەمە گەیشتە ئەوەی کە وشەکە بۆ ئەو کارە هونەرییانە بە کار بێت کە تەواوی بۆشاییی شوێنەکە وەک 'هونەری ئینستلەیشن' بخەنە ژێر رکێفی خۆیان. لەو کاتەوە، جیاوازیی نێوان رێکخستنی کاری هونەری و 'هونەری ئینستلەیشن' بە شێوەیەکی بەرچاو لێڵ و ناڕوون بووە و بە ئاسانی جیا ناکرێنەوە. ئەوەی کە هاوبەشە لە نێوان ئەم دوو چەمکەدا، ئارەزووی بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاریی بینەرە بەرانبەر چۆنیەتیی دانان و رێکخستنی ئۆبجێکتەکان لە ناو ئەو بۆشاییەی کە هەیە، لەگەڵ چۆنیەتیی کاردانەوەی رۆحیمان بەرانبەری. لەگەڵ هەموو ئەمانەدا، جیاوازیی گرینگیش هەیە، رێکخستنی کاری هونەری بایەخێکی کەمتری هەیە بۆ ئەو کارە تاکەکەسییانەی کە تێیدا نمایش دەکرێن، ئەمە لە کاتێکدا لە هونەری ئینستلەیشن دا، هەموو ئەو سپەیس و شتانەی کە تێیدا نمایش کراون، وەک یەک یەکە تەماشا دەکرێن. هونەری ئینستلەیشن کەشێک دەخوڵقێنێت، کە بینەر بە رۆح و جەستە ئاوێتەی دەبێت و، وەکوو یەک یەکە مامەڵەی لەگەڵدا دەکات.
لەم سۆنگەیەوە، هونەری ئینستلەیشن جیاوازە لە میدیای باو وەک (پەیکەرسازی، وێنەکێشان، فۆتۆگرافی و ڤیدیۆ) لەبەر ئەوەی بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ مامەڵە لەگەڵ بینەر دەکات وەک ئامادەگییەکی تەواو لە سپەیسی نمایشدا. نەک وەک خەیاڵاتی بەرجەستەنەبووی بینەر کە چاو لە دوورییەکەوە ڕووپێوی کارە هونەرییەکە دەکات. هونەری ئینستلەیشن بەرجەستەیە، ئەوەیش بە هۆی ئەوەی هەستی بەرکەوتن و بۆن و بیستن هاوکارن بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی بینین. ئەم شێوە لە ئامادەگی تەواوی بینەر لە ناو نمایشدا، خەسڵەتێکی دیاری هونەری ئینستلەیشنە.
ئەم بیرۆکەیە تازە نییە: لە سەرەتای کتێبەکەیدا (لە پەراوێزەوە بۆ ناوەند: سپەیسەکانی هونەری ئینستلەیشن-1999)، جولی رایس Julie Reiss ئاماژەی بە گەلێک لەو خەسڵەتانە کردوە، کە هەوڵی بەردەوامن لە پێناسەکردنی ئینستلەیشندا، یەکێک لەو خەسڵەتانە بریتییە لەوەی کە 'بینەر دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لە تەواوکردنی کارە هونەرییەکە'. ئەم خاڵە بە بێ گەشەکردن ماوەتەوە لە کتێبەکەی دا. لەگەڵ ئەمەیشدا وەک چۆن ڕیس تێبینیی کردوە، کە بەشداریی بینەر بەشێکی دانەبڕاوە لە هونەری ئینستلەیشن، ئەمەیش لەبەر ئەوەی بە بێ بوونی ئەزموونکردنی کارە هونەرییەکە، شیکردنەوەی هونەری ئینستلەیشن سەختە. هەر لێرەدا چەند پرسیارێک سەر هەڵدەدات: بینەری هونەری ئینستلەیشن کێیە؟ چ جۆرە بەشداربوونێک هەیە لە کارە هونەرییەکەدا؟ بۆچی ئینستلەیشن سەرسەختانە پێداگری لە سەر ئەزموونی ڕاستەوخۆی بینەر دەکات و، چ جۆرە ئەزموونێک پێشکەش دەکات؟ ئەمانە پرسیارگەلێکن، کە ئەم کتێبە هەوڵ دەدات وەڵامیان بداتەوە، هەروەها دەربارەی تیۆری هونەری ئینستلەیشن، بۆ سۆراغی ئەو وەڵامانەیش دەکات، کە هونەری ئینستلەیشن وەک مێژوو، چۆن و بۆچی بوونی هەیە.

Olafur Eliasson
ئۆلەفۆر ئەلیاسن
پرۆژەی کەش و هەوا
تەیت مۆدێرن، لەندەن
تشرینی یەکەمی 2003 - ئازاری 2004

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

هاوشانی ئەمانە، هونەری ئینستلەیشن خاوەندارێتیی مێژوویەکی تایبەتمەند دەکات، مەیلێکی خۆرئاواییە بە درێژاییی سەدەی بیستەم، ئەم مێژوە هەمیشە بە ئێل لیسیتسکیEl Lissitzky ، کۆچ ڤیتیرس Kurt Schwitters و مارسل دوشامپ Marcel Duchamp دەست پێ دەکات، تا دەگاتە گفتوگۆی ژینگەیی و ڕووداوەکان لە کۆتاییی ساڵانی دەیەی 1950ی سەدەی بیست، بەهەندوەرگرتنی پەیکەرسازیی مینیمالیستەکان لە دەیەی 1960 دا، دوا جار تاووتوێکردنی گەشەسەندنی هونەری ئینستلەیشنی تەواوەتی لە ساڵانی دەیەی 1970 و 1980ی سەدەی ڕابردوو. چیرۆکەکە بە شێوە باوەکەی کۆتایی دێت، ئەویش بە قەبووڵکردنی وەک شێوازێکی هونەریی باڵا لە لایەن دامەزراوە هونەرییەکانەوە لە دەیەی 1990ی سەدەی بیستدا. باشترین نموونە دیارەکانی ئینستلەیشن کە دەتوانرێت ببینرێن و مۆزەخانە گەورەکانیان پڕ کردوەتەوە لە نموونەی گوگنهایم Guggenheim لە نیویۆرک و هۆڵی تۆربابن Turbine Hall لە تەیت مۆدێرن Tate Modern .

لە کاتێکدا لە ڕەوتە مێژووییەکەیدا بە وردی ڕەنگدانەوەی ساتی جیاواز لە گەشەسەندنی هونەری ئینستلەیشن بە دی دەکرێت، کە نزیکی لە نێوان کارە هونەرییە جیاوازەکان و ناپێوەندارەکان دەسەپێنێت، ئەمانە کەمێک بەرچاوڕوونیمان دەدەنێ سەبارەت بەوەی کە مەبەستمان لە هونەری ئینستلەیشن چییە. یەکێک لە هۆکارەکان ئەوەیە، هونەری ئینستلەیشن مێژوویەکی ڕێک و ڕەوانی گەشەسەندنی نییە. ئەو کاریگەرییانەی کە لە سەری هەبوون هەمەچەشنن: تەلارسازی، سینەما، هونەری پێرفۆرمانس، پەیکەرسازی، شانۆ، کیورەتین (ڕێکخستنی پێشانگا)، لاند ئارت، هەروەها نیگارکێشان، هەموویان لە کاتی جیاوازدا کاریگەرییان لە سەری هەبووە. جگە لەمانە، بوونی یەک مێژوو، کە وا دەردەکەوێت کۆمەڵێک مێژووی هاوتەریب هەبن، کە هەر یەکەیان کۆمەڵێک نادڵنیاییی دیاریکراو تۆمار دەکەن، ئەم فرەمێژووییە ئەمڕۆکە لە چەندین جۆری کاری هونەری خۆی پیشان دەدات کە لە ژێر ناوی هونەری ئینستلەیشندان و، تێیدا هەر یەکێک لەو کاریگەرییانە دەتوانن لە یەک کاتدا دەربکەون. هەندێک هونەری ئینستلەیشن دەتخەنە ناو دنیایەکی خەیاڵی- وەک فیلم یان شانۆ- لە کاتێکدا هەندێکی تر کەمێک ڕواڵەتی بینراو پێشکەش دەکەن، کە کەمترین ئاماژەی درکپێکردن هەستی پێ دەکرێت. هەندێک هونەری ئینستلەیشن ئاراستە دەکەن بەرەو بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری بۆ هەستێکی دیاریکراو (هەستی بەرکەوتن یان بۆنکردن) لە کاتێکدا لای هەندێکی تر وا دەردەکەوێت هەستی ئامادەبوونت دەبات، وێنەکەت پێچەوانە دەکات بۆ ڕەنگدانەوەی وێنەیەکی ئاوێنەیی بێ کۆتا، یان لە تاریکیدا نوقمت دەکات. ئەوانی تر لە تێڕامان بێ هیوات دەکەن، پێداگری دەکەن کە تۆ کارێک بکەیت: شتێک دەنووسیت، یا خواردنەوە دەخۆیتەوە، یان قسە دەکەی لەگەڵ خەڵکی تر. ئەم جۆرە جیاوازانە لە ئەزموونی بینین، ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە بۆچوونی جیاواز دەربارەی مێژووی هونەری ئینستلەیشن بە پێویست دەزانرێت: بۆچوونێک کە بایەخی بۆ بابەت و بۆ کەرەستەکان نییە، بەڵکوو پەیوەستە بە ئەزموونی بینەرەوە. لەبەر ئەوە ئەم کتێبە لە سەر چوار بەش بونیاد نراوە، پێ دەچێت ڕێگاگەلێکی زیاتر بۆ مامەڵکردنی لەگەڵ مێژووی هونەری ئینستلەیشن هەبن.

بینەر

هەر وەک 'هونەری ئینستلەیشن'، 'ئەزموونکردن' زاراوەیەکی مشتومڕئامێزە و لێکدانەوەی جیاوازی لە لایەن فەیلەسووفەکانەوە بۆ کراوە، لەگەڵ ئەوەیشدا هەموو ئەو تیۆرییانەی کە دەربارەی ئەزموونکردنن، ئاماژەن بۆ بیرۆکەیەکی زۆر جەوهەری: کە مرۆڤ پێکهێنەری بکەری ئەو ئەزموونکردنەیە. بەشەکانی ئەم کتێبە لە چوارچێوەی چوار ڕێگا لە ئەزموونکردن ڕێکخراون، کە بونیادنانی هونەری ئینستلەیشنە بۆ بینەر، هەر یەک لەوانە پێک هاتوە لە نموونەی جیاواز بۆ بکەرەکە و، هەر کامیان دەرئەنجامی جۆرێکی جیاوازە لە کاری هونەری. هیچ بیرۆکەیەکی دەرهەست (ئەبستراکت) کە دوور بێت لەو سیاقەی کارە هونەرییەکەی تێدا بەرهەم هاتوە، بوونی نییە، بەڵام تا ڕادەیەک، وەک دەگوترێت، بەشێکی دانەبڕاوە لە

Mike Nelson
مایک نێلسن
ئەفسانەی گەردوونی
ئیرۆبۆرۆس سێرپێنت
خەڵاتی تێرنەر ئینستلەیشن
تەیت بریتن، لەندەن
تشرینی دووەمی 2001 -کانوونی دووەمی 2002

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

بەکۆنسێپتکردنی هونەری ئینستلەیشن وەک ڕێگایەک بۆ ئەنجامدانی کاری هونەری لە کۆتاییی سالآنی دەیەی 1960 هەروەها بۆ ئەو دیدە ڕەخنەگرانەی کە هەبووە. چوار ڕێگا لە ئەزموونکردن کە بەشەکانی ئەم کتێبە پێک دەهێنن، دەکرێت وەک چوار ڕووناکەرەوەیش هەژمار بکرێن، کە لە ڕێگایانەوە دەتوانرێت تیشک بخرێتە سەر مێژووی هونەری ئینستلەیشن، هەر یەکەیان جۆرێکی جیاواز لە کاری هونەری دەهێنن و دەیخەنە پێش چاو.

بەشی یەکەم لە دەوری مۆدێلێک لە بابەتەکە ڕێکدەخرێت وەک دەروونناسی، یان وردتر بڵێین، دەروونشیکار. نووسینەکانی سیگمۆند فرۆید Sigmund Freud بۆ سورپالییەکان پێشینە بوون. پێشانگای نێودەوڵەتیی سورپالییەکان لە ساڵی 1938 پارادایمێک بوو بۆ جۆرێک لە هونەری ئینستلەیشن، کە لەم بەشەدا تاووتوێ دەکرێت، ئەو کارە هونەرییەی کە بینەر لە ژینگەیەکی دەروونیی هەڵمژێنەر نوقم دەکات، ژینگەیەک کە لە خەون دەچێت.

بەشی دووەم وەک خاڵی دەستپێک بۆ فەیلەسووفی فەرەنسی، مۆریس مێرلۆ پۆنتی Maurice Merleau-Ponty تەرخان کراوە، ناونیشانی کتێبەکەی لە وەرگێڕانە ئینگلیزییەکەی (1962) بە ناوی فینۆمینۆلۆجیای هەستکردن (The Phenomenology of Perception) لە شەستەکانی سەدەی بیست بۆ تیۆرەکردنی پەیکەری مینیمالیستەکان، لە لایەن هونەرمەندان و ڕەخنەگرانەوە زۆر گرینگ بوو، هەروەها بۆ تێگەییشتنیان لە ئاستی ئەزموونکردنی فیزیکیی بینەر لە کارە هونەرییەکەدا. ئەم جۆرەی دووەم لە هونەری ئینستلەیشن لە دەوری نموونەیەکی فینۆمینۆلۆجی دەربارەی زەینییەتی بینەر ڕێک خراوە.

بەشی سێهەم گەڕانەوەیە بۆ فرۆید، بە تایبەت بۆ تیۆری مەرگدۆستی، کە لە بابەتی 'لەو دیو بنەمای چێژوەرگرتن، 1920' پێشکەشی کردوە، ئەم نووسینە لە دەیەی شەست و حەفتای سەدەی بیست جارێکی تر لە لایەن جاک لاکان و ڕۆلاند بارت پێداچوونەوەی بۆ کراوە. ئەو جۆرە لە هونەری ئینستلەیشن کە لەم بەشەدا گفتوگۆی لە سەر دەکرێت، سووڕانەوەیە بە دەوری ئەو گەڕانەوە جیاوازەی بۆ کۆتاییەکانی فرۆید و بیرۆکەی ئەو کە گەڕانەوە بوو بۆ ئارەزووی سێکسی و هەڵوەشانەوەی زەینییەتە (سۆبێکتیڤ).

لە کۆتاییدا، واتە لە بەشی چوارەمدا جۆرێک لە هونەری ئینستلەیشن نیگا دەکرێت کە بریتییە لە چالاککردنی بینەری هونەری ئینستلەیشن وەک بکەرێکی سیاسی، تاقیکردنەوەی ڕێگای جیاوازە کە ڕەخنەگرانی دیموکراسیی پاش بونیادگەرای وەک ئەرنستو لاکلاو Ernesto Laclau و شانتال مووفێ Chantal Mouffe ، کە کاریگەرییان لە کۆنسێپتی هونەری ئینستلەیشن بۆ بینەر هەبووە. گفتوگۆکە ئەوەیە، گریمانەی زەینییەتی بینەر لە هونەری ئینستلەیشن بەوە دادەنرێت، بینەر بە شێوەیەکی فیزیکی دەچێتە ناو کارە هونەرییەکە بۆ ئەوەی ئەزموونی بکات، هەروەها دەکرێت خانەبەندیی هونەری ئینستلەیشن بکرێت بە پێی جۆری ئەو ئەزموونەی کە بۆ بینەر بونیاد نراوە. بە دڵنیاییەوە دەتوانین بڵێین، هەموو کارێکی هونەری وەک بابەتێک گریمانە دەکرێت، لە لایەن کەسێکەوە دروست کراوە کە (هونەرمەند)ە، هەروەها لە لایەن کەسێکەوە وەردەگیررێت کە (بینەرە)، بەڵام لە دۆخی وێنەکێشان و پەیکەرسازیی کۆن و نەریتیدا، هەر یەک لەو سێ ڕەگەزە: هونەرمەند، کاری هونەری و بینەر، تا ڕادەیەک لە پێوەندیدا دابڕاون. بە پێچەوانەوە، هونەری ئینستلەیشن لە کاتی سەرهەڵدانیەوە لە دەیەی 1960 هەوڵی داوە لە بنەڕەتەوە ئەم نموونەیە بگۆڕێت: لە بریی دروستکردنی بونیادێکی گۆشەگیری خۆتەواوکەر، هونەرمەندان لە جێگایەکی دیاریکراودا کاریان کرد، لەو جێگایەدا مامەڵەیان لەگەڵ تەواوی سپەیسەکە کرد وەک یەک کیانی یەکگرتوو کە بینەر دەچووە ناو کارە هونەرییەکەوە. لەگەڵ تەواوبوونی ماوەی پێشانگاکەدا، کارە هونەرییەکە هەڵدەوەشێنرایەوە یان تێک دەدرا، پێداگریی ئەم بەرنامە کورتە لە شوێنێکی زیندوودا، بۆ ئەزموونکردنی ڕاستەوخۆی بینەر بوو.

ئەو شێوازەی کە هونەری ئینستلەیشنی لە سەر بونیاد نراوە، بە تایبەت لەو خاڵەدا کە بە پێوەندیی ڕاستەوخۆی لەگەڵ بینەردا گرێ دراوە، ئەمە لە قۆناغەکانی نووسینی ئەم کتێبەدا دەرباری ئەو جۆرە لە کاری هونەری ڕەنگی داوەتەوە.

وەک ئاشکرایە سەختە گفتوگۆی کارێکی هونەری بکەی کە ڕاستەوخۆ بەری نەکەوتبیت، لە زۆر حاڵەتدا دەبێت لە شوێنی نمایشەکە ئامادە بیت. ئەم کێشەیە بە شێوەیەکی دیار کاریگەریی لە سەر هەڵبژاردنی ئەو نموونانەی کە لە کتێبەکەدا بە کار هاتوون، هەبووە، کە بریتین لە تێکەڵەیەک لەو کارە هونەرییانەی ڕاستەوخۆ بینیومن، لەگەڵ ئەو کارە هونەرییانەی کە مایەی بایەخدان بوون لەبەر بەهێزی یان سەرنجڕاکێشی و بۆ خەڵکانی تر دەربارەی ئەزموونکردن و شێوەی بینینیان مایەی تێبینی بوون.
بە شێوەیەکی ڕەها، بابەتی دیاری هەموو ئەم ڕوونکردنەوانەی دامان، جارێکی تر دووپاتکردنەوەی ئەو ڕاستییەیە کە هونەری ئینستلەیشن کارێکی ڕاستەوخۆیە، پێویستی بە ئامادەبوونی بینەرە. ئەم خاڵەیش کێشەکە زۆرتر قووڵ دەکاتەوە: چۆن ئینستلەیشن لە ڕێگای فۆتۆگرافەوە نیشان بدرێت؟ وێناکردنی کارێکی هونەریی خاوەن پانتاییی سێڕەهەندی سەختە، بەڵێ سەختە لە ڕێگەی وێنەیەکی دوو ڕەهەندییەوە ئەنجامگیر بێت. بۆ کاری ئینستلەیشن پێویستە بە شێوەیەکی فیزیکی بچیتە ناوەوە و ئامادە بێت، دۆکیۆمێنتکردنی ئینستلەیشن لە ڕێگای فۆتۆگرافەوە قابلەکەر نییە، وەک ئەوەی کە بۆ وێنەکێشان و پەیکەرسازی دەکرێت. زۆر پێویستە کە ئەوە بە بیر خۆمان بهێنینەوە، زۆر هونەرمەند ڕوو دەکەنە بەرهەمهێنانی هونەری ئینستلەیشن، ئەمەیش ڕێک بە نیازی ئەوەی ئەزموونی بینین، دوور لە ئەزموونی دووڕەهەندی، بۆ دەستەبەرکردنی بەدیلێکی زیندووتر، فراوان بکەن.

چالاککردن و بێناوەندکردن

یەکێکی تر لەو گفتوگۆیانەی کە لەم کتێبەدا پێشکەش دەکرێت: ئەو پێوەندییەیە کە مێژووی هونەری ئینستلەیشن لەگەڵ بینەردا هەیەتی، ئەمەیش بە دوو بیرۆکە پشتئەستوورە: یەکەم بیرۆکە: بریتییە لە 'چالاککردن' ی زەینییەتی بینەر، دوەم بیرۆکە بریتییە لە 'بێناوەندکردن'.
لە هونەری ئینستلەیشندا لەبەر ئەوەی بینەر بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ سەرنج و تێبینیی لە سەر هەموو بەشەکانی کارە هونەرییەکە دەدات، ئەمەیش ڕاستیی ئەو پارچانە نیشان دەدات کە گەورەیی تەواویان هەیە بۆ ئەوەی بینەر بچێتە ناویانەوە. ئەزموونکردنمان بە شێوەیەکی دیار جیاوازە لەگەڵ ئەو ئەزموونە باوەی کە لەگەڵ وێنەکێشان و پەیکەرسازی هەمانە. لەگەڵ ئەوەی هونەری ئینستلەیشن نیشاندەری شانە (texture)، پانتایی، ڕووناکی و... هتد،یە هەموو ئەمانە بۆ ئەوە نیشان دەدرێن تا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ ئەزموون بکرێت. ئەمەیش ئەوەمان پێ دەڵێت کە ئەم کارە دووپاتکردنەوەی بەرکەوتنی ڕاستەوخۆی هەسەتەکانە، بە بەشداربوونمان بە شێوەیەکی فیزیکی (بینەر بڕواتە ناوەوە و، بە ناو کارە هونەرییەکەدا بگەڕێت)، هەروەها بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاریی بینەرە کە بووەتە بەشێک لە ئیشەکە.
زۆر لە هونەرمەند و ڕەخنەگران پێیان وایە، ئامانجی ئەزموونکردن و چالاککردنی بینەر لە کارە هونەرییەکەدا پێویستی بە گەڕان و بیرکردنەوەیە، بە پێچەوانەی ئەو جۆرە هونەرە کە بە شێوەیەکی سادە تەنها لە ڕێگای بینینەوە تێفکرین دەکرێت (کە بە جۆرێک لە ناچالاکی و دابڕان دادەنرێت). ئەم چالاککردنە بە شێوەیەکی دیار وەک ئازادبوون ڕەچاو دەکرێت، لەبەر ئەوەی هاوشێوەی بەشداربوونی بینەرە لە دنیادا، بۆیە بە پێوەندییەکی ڕاگوزەر لە نێوان 'تەماشاکەری چالاک' و بەشداریکردنێکی چالاک لە مەیدانی کۆمەڵایەتی و سیاسیدا نیگا دەکرێت.
بیرۆکەی (سۆبێکتی بێناوەند) هاوزەمان لەگەڵ ئەمەدا کار دەکات: کۆتاییەکانی دەیەی 1960 گەواهیی دەدەن لە سەر نووسینی ڕەخنەگرانە دەربارەی دیدگا (پێرسپێکتیڤ)، کە زۆریان کاریگەر بوون بەو تیۆرانەی دیدگا کە لە سەرەتاکانی سەدەی بیست لەگەڵ بیرۆکەی پانۆپتیک panoptic[1] یان تێرامانێکی نێرانەدا هەبوون. ئیروین پانۆفسکی Erwin Panofsky لە کتێبی (دیدگا وەک شێوەیەکی سیمبولیک) لە 1924 باس لەوە دەکات، دیدگای ڕێنسانس بینەر لە ناوەندی دنیایەکی گریمانکراودا دادەنێت کە لە تابلۆدا وێنا کراوە: هێڵی ڕوانین، لەگەڵ خاڵی ونبوو لە سەر ئاسۆی تابلۆکە پەیوەستە بە چاوی بینەرەوە کە لە بەرانبەریدا وەستاوە. تێگەییشتنێک هەبووە سەبارەت بەو پێوەندییە پلەبەندییەی (هێرارشی) لە نێوان بینەر لە ناوەند و ئەو تابلۆیەی لە بەرانبەری نمایش کراوە. لەبەر ئەوەیە پانۆفسکی ئەو دیدگایەی ڕێنسانس یەکسان دەکات لەگەڵ عەقلانیەت و کاردانەوەی خودی بکەر لای دیکارت: (من بیر دەکەمەوە کەواتە من هەم).

1- پانۆپتیک panoptic : نیشاندان یان بینینی گشت لە یەک گۆشەنیگاوە.

MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Franceso di Giorgio Martini
فرانسیسۆ دی جیۆرجیۆ مارتینی
دیمەنی تەلارسازی
1490-1500.
,GemiiJdegalerie
Staatliche Museen zu Berlin

بە درێژایی سەدەی بیست، هونەرمەندان هەوڵیان داوە ئەو نموونەی پلەبەندییە بە چەندین ڕێگای جیاواز تێک بشکێنن. یەکێک لە بیرکردنەوەکان هیی کوبیستەکانە بۆ ستیلایف: پیشاندانی چەند گۆشەنیگایەکی جیاواز لە یەک ئانوساتدا، یان بیرۆکەی ئیل لیسیتسکی'پانجیۆمەتری' (لە کۆتایی بەشی دووەمدا گفتوگۆی لە بارەوە کراوە). لە ساڵانی شەست و حەفتای سەدەی بیستدا ئەو پێوەندییەی کە باس لە دیدگای باو لە نێوان کاری هونەری و بینەردا دەکات، بە شێوەیەکی دیار سەرنجی گوتاری ڕەخنەیی دەربارەی 'خاوەنداریێتی'، 'دەسەڵاتی بینین' و 'ناوەندبوون' ڕاکێشاوە. هەڵکشانی هونەری ئینستلەیشن هاوشانی دەرکەوتنی تیۆری سۆبێکتی بێناوەند بوو، کە یەکێکە لە گریمانە سەرەکییەکان و ئەم کتێبە ئاوڕی لێ داوەتەوە. ئەو تیۆرییانەی لە دەیەی 1970 دا بە شێوەیەکی فراوان گەشەیان سەند، بە پاش بونیادگەری پێناسە دەکرێن، ئەو تیۆرانە هەوڵ بۆ پێشکەشکردنی بەدیلێک دەدەن سەبارەت بە بیرۆکەی بینەر کە لە دیدگای ڕێنسانس دا ناڕاستەوخۆ بە دی دەکرێت: ئەمە لە جیاتیی بابەتی مرۆڤێکی عەقڵانی و ناوەندبوو و پێکەوەیی. پاش بونیادگەرەکان پێیان وایە، هەر مرۆڤێک بە شێوەیەکی جەوهەری لە جێگای خۆیدا نییە و دابەش بووە و لەگەڵ خودی خۆیشیدا لە مشتومڕدایە.

بە کورتی دەگوترێت، ڕاستترین ڕێگا بۆ بینینی بارودۆخمان وەک بابەتی مرۆڤ وەک ئەوەی پەرت و هەمەچەشن و بێ ناوەند بووە، بە هۆی ئارەزوو و نیگەرانییەکانی نەست و، بە هۆی ئەو پەیوەستبوون یان جیاکاریی لە پێوەندیدا بە جیهانەوە، یان لە ڕێگەی ئەو بونیادە کۆمەڵایەتییەی کە پێشتر هەبووە. ئەم گوتاری بێناوەندییە کاریگەریی تایبەتیان لە سەر نووسینی ڕەخنەگرانی هونەر هەبووە کە هاوسۆزن لەگەڵ تیۆری فیمنیستەکان و پاش کۆلۆنیاڵ، ئەوانەی دەڵێن ئەندێشەی ناوەندیبوون بە هۆی هەژموونی ئایدیۆلۆژیی نێرسالاری و نەژادپەرستی و کۆنەپارێزییەوە هەیە و بەردەوام بووە؛ ئەمەیش لەبەر ئەوەی تەنها یەک ڕێگای ڕاست بۆ ڕوانین لە جیهان نییە و، هیچ جێگایەکی تایبەتمەند کە لەم چەشنە حوکمانەی تێدا بدرێت، بوونی نییە. سەرئەنجام، وەک دەبینرێت ئەو فرەدیدگایەی هونەری ئینستلەیشن، ئەو مۆدێلەی دیدگای ڕێنسانسی تێک شکاند، لەبەر ئەوەی ئەمان ڕەتی دەکەنەوە کە تەنها یەک ڕێگای نموونەیی هەبێت تا لەوێوە تەواوی کارە هونەرییەکە ببینرێت. لەگەڵ بەهەندوەرگرتنی ئەم جۆرە تیۆرییانەدا، دەبێت مەودای مێژوویی و جوگرافیی ئەم کتێبە لە بەرچاو بگیررێت. سەرەڕای بەرهەمهێنانی ئەو ژمارە زۆرەی ئینستلەیشن لە چل ساڵی ڕابردوودا، زۆرینەی تایبەتمەندیی ئەو نموونانەی کە لێرەدا هەن، مێژووەکەیان بۆ ساڵانی 1965 بۆ 1975 دەگەڕێتەوە: ئەو دەیەیەی کە هونەری ئینستلەیشن دەکەوێتە سەرپێ، لەبەر ئەوەی لەو دەمەدا سەرنج خرایە سەر ئەو پاڵپشتە تیۆرییە سەرەکییەی لە پشت هونەری ئینستلەیشن بوو: بیرۆکەی گەشەکردنی بەرکەوتنی ڕاستەوخۆی سۆبێکتی بێناوەندبوو (بارت، فۆکۆ، لاکان، دریدا)، هەروەها دەربارەی تەماشاکەرێکی چالاک وەک تێوەگلاوێک لە سیاسەتدا.

هەر ئەم دەیەیە شایەتیی دووبارە بونیادنانەوەی پرۆتۆ-ئینستلەیشنە[2] proto-installations کە لە لایەن: ئیل لیسیتسکی El Lissitzky ، پیت مۆدریان Piet Mondrian ، ڤاسلی کاندنسکی Wassily Kandinsky و کۆچ ڤیتیرس Kurt Schwitters ، ـەوە دەربارەی هەندێک لەم داهێنەرانەی مۆدێرنە گفتوگۆ دەکرێت، ئەمەیش لە پێناو دووپاتکردنەوەی ئەو ڕاستییەی کە زۆرێک لەو پاڵنەرانەی لە پشت هونەری ئینستلەیشنەوە هەن بۆ پارێزگارییەکی تایبەت نین لە پۆست مۆدێرنیسم، بەڵام بەشێکن لەو ئاراستە مێژوەی بە درێژایی سەدەی بیست هەبوون.

هەروەها بۆچی لێکۆڵینەوەی بواری ئەم توێژینەوەیە کەم تا زۆر لە ئاسۆی خۆرئاوادا ماوەتەوە؟ ئەمە سەرەڕای ئەو ڕاستییەی کە هونەری ئینستلەیشن دیاردەیەکی جیهانییە، ئەوەیش بە شایەتیی بەشداریکردنی هونەرمەندانی ناخۆرئاوایی لە بینالەکانی biennials سەرتاسەری جیهاندا. ئێمە لە پێناو ئەوەی ئەم کتێبە تیشک بخاتە سەر یەک لایەنی ئینستلەیشن، کە ئەویش زەینییەتی بینەرە، گفتوگۆ دەربارەی کاری هونەریی هونەرمەندانی ناخۆرئاوایی ناکەین کە ئارەزووی نوقومبوون یان چالاکبوونی بینەر دەکەن و لە نەریتێکی جیاوازترەوە سەرچاوە دەگرن.

2- proto-installations ئەوانەن کە سەرەتاکانی ئینستلەیشن دادەهێنن.

بەشی یەکەم

دیمەنی خەوبینین

1

'لە ژێر توورەکە خەڵووزەکاندا، لە ناو بۆنی خۆشی قاوەی برژاودا، لە نێو پێخەف و قامیشەڵاندا، دەشێت تۆمارکەر دەنگییەکە وەهات لێ بکات گوێت لە دەنگی بوخاری شەمەندەفەرە تێژڕەوەکان بێت، خوازیاری سەرکێشیی سەر سەکۆی هێڵی سەرەکیی ڕۆیشتووی وێستگەی خەووخەیاڵ بیت...' ژۆرژ هونێ Georges Hugnet

ئینستلەیشنی هەمووگرد
The Total Installation

(ئەو پیاوەی لە باڵەخانەکەیەوە بەرەو ئاسمان فڕی- 1985) هونەرمەندی ڕووسی (ئیلیە کاباکۆڤ Ilya Kabakov) لەدایکبووی (1933) دیمەنێکی گێڕانەوەئامێز بۆ تێرامان پێشکەشی بینەر دەکات. دەڕۆیتە ناو داڵانێکی کەمێک ڕازاوە، چاکەتێک و کڵاوێک هەڵواسراون؛ لە سەر دیوارێکی تر کۆمەڵێک دۆکیۆمێنتی لەچوارچێوەگیراو هەن و چەند دانەیەکی تریان لە سەر ڕەفەیەک دانراون. دۆکیۆمێنتەکان بریتین لە سێ ڕاپۆرت دەربارەی ڕووداوی -ئەو پیاوەی لە باڵەخانەکەیەوە بەرەو ئاسمان فڕی- کە وا دیارە ئەم ڕاپۆرتانە لە لایەن سێ پیاو، کە لە هەمان باڵەخانەدا لەگەڵ کەسی هەڵهاتوو ژیاون، بە پۆلیس دراون. دەڕوانیتە دەورووبەری داڵانەکە، تێبینیی دەرگایەک دەکەیت کە بە پارچە تەختە بە شێوەیەکی ناتەواو بەربەست کراوە؛ لە کونوکەلەبەرەکانەوە ژوورێکی نووستنی بچکۆلەی قەرەباڵغ بە دی دەکەیت، کە پۆستەر و هێڵکاری و پاشماوەی تر تێدا پەرشوبڵاو بووەتەوە، وەک بڵێی داڵاسیکێکی گەورە کە جێگایەکی هەڵواسینی هەیە لەگەڵ دەلاقەیەک لە سەقفەکەدا دەبینرێت. لە سووچێکی ژووری نووستنەکە نموونەیەکی بەرجەستەی بچوکی گەڕەکێک هەیە، سیمای وایەرێکی باریکی زیوین دێتە بەر نیگات، کە بۆ یەکێک لە بانیژەکان ڕاکێشراوە. کاباکۆڤ ئاماژە بۆ ئەم جۆرە لە کاری هونەری دەکات وەک 'ئینستلەیشنی هەمووگرد' لەبەر ئەوەی کاتێک بینەر دەڕواتە ناوەوە، دیمەنێک دێتە بەر نیگای، نغرۆی دەکات:

ئەکتەری سەرەکی لە ئینستلەیشنی هەمووگرد، وەک ناوەندی سەرەکی کە لە ڕێگایەوە مامەڵە لەگەڵ هەموو شتەکانی تر بکرێت و جێی مەبەستی هەموو شتەکانە، ئەویش بینەرە... تەواوی ئینستلەیشنەکە بۆ پەیبردنی ئەو ئاراستە دەکرێت، هەر خاڵێک و هەر بونیادێک لە ئینستلەیشنەکە، بەرەو ئەو ئامانجەیە کە تێروانین لای بینەر دروست بکات و، بە تەنها چاوەڕێی کاردانەوەی ئەو دەکرێت.

زۆر گرینگە کە کاباکۆڤ Kabakov ئاماژە بۆ بینەر وەک 'ئەکتەرێک' دەکات، لە کاتێکدا کە زۆر جار کارەکەی وەک 'شانۆئاسا' دەناسێنێت، ئەمەیش بەو مانایەی کە هاوشێوەی شانۆگەری یان کۆمەڵە فیلمێکە. زۆر جار کاباکۆڤ کارەکانی بە شانۆ بەراورد دەکات، ئەو دەڵێت هونەرمەندی ئینستلەیشن 'دەرهێنەر'ی بەرهەمێکی زۆر باشی بونیادنراوی دراماییە، هەموو پێکهاتەکانی ناو ژوورەکە وەک چیرۆک 'پلۆت plot' بە کار دەهێنێت: ڕووناکی، بۆ نموونە بەکارهێنانی دەنگ هەروەها خوێندنەوەی بابەتێک، ئەمانە ڕۆڵی گرینگ دەبینن لە ڕاکێشانی بینەر تا لە ناو بەشێکی کارەکەوە بەرەو بۆ بەشێکی تر بڕوات.

لەو کاتەوەی کە لە کۆتاییی دەیەی 1980 دا ڕووسیای بە جێ هێشت، کاباکۆڤ بە یەکێک لە هونەرمەندە سەرکەوتوەکانی ئینستلەیشن دادەنرێت کە لەمڕۆدا کار دەکەن، نووسینەکانی ئەو بە یەکێک لەو هەوڵە تەواو داڕێژراوانە دادەنرێت کە لە لایەن هونەرمەندانەوە بۆ تیۆرەکردنی هونەری ئینستلەیشن دراون. لەگەڵ ئەوەیشدا، بیرۆکەی ئینستلەیشنی هەمووگرد، نموونەیەکی زۆر تایبەتی ئەزموونی نماییش دەگەیەنێت، نموونەیەک کە بینەر بە شێوەیەکی فیزیکی لە پانتاییەکی سێرەهەندیدا نغرۆ دەکات، ئەمە جگە لەوەی لە ڕووی دەروونییەوە بۆ خۆیت دەبات. زۆر جار کاباکۆڤ کاریگەریی ئینستلەیشنی هەمووگرد بە 'ڕۆچوون' پێناسە دەکات: ئێمە تەنها بە سیناریۆی فیزیکی دەورە نەدراوین، بەڵکوو ئێمە لە ناو کارەکەدا غەرق بووین و ڕۆ دەچینە ناوی، هەروەها داگیرکردنی تەواوی سەرنجە، کاتێک لە خوێندنەوەی کتێبێک، بینیی فیلمێک یان خەوبینینێک هەستی پێ دەکرێت.

Ilya Kabakov
ئیلیە کاباکۆڤ
ئەو پیاوەی لە باڵەخانەکەیەوە فڕی
بەرەو ئاسمان شوقەی 1985
ناوەندی کۆکردنەوەی
جۆرج پۆمپیدۆ
پاریس

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

ئەم کتێبە خوازیاری پیشاندانی ئەو ئەزموونە زۆر تایبەتەیە کە سینەما، شانۆ، خوێندنەوە، خەوبینین...هتد پێشکەشی دەکەن، بەڵام ئەوەی کە لەگەڵ هونەری ئینستلەیشندا هاوبەشە، چۆنیەتیی ئەو داگیرکردنە دەروونییەیە، بۆیە تێکستەکە تیشکخستنەسەر یەک شێوەیە، کە کاباکۆڤ باسی دەکات: خەوبینین. ئەو دەڵێت ئەمە نزیکترین ئەزموونکردنی هاوشێوەمان پێشکەش دەکات بۆ یەک جۆری دیاریکراو لە هونەری ئینستلەیشن.

دیمەنی خەوبینین

سیگمۆند فرۆید لە کتێبی لێکدانەوەی خەونەکان (1900) دا پێناسەیەکی دەروونی بۆ خەون دەکات، کە خەونەکان چین و چۆن لێکیان بدەینەوە. بۆ فرۆید ئەزموونی خەوبینین سێ تایبەتمەندیی سەرەکیی هەیە: یەکەم بە شێوەیەکی سەرەکی دیدەکییە[3] یان پەیوەستە بە بینینەوە (هزری خەونەکان بە شێوەیەکی بنچینەیی لە ناو وێنەکاندان)، هەر چەند دەکرێت پارچەی دەنگییشی تێدا بێت، کە بە شێوەیەکی هەستیی زیندوو خۆی پیشان دەدات، هەستێک نزیکتر لە هۆشیاریی پەیپێبردن نەوەکوو یادەوەری. (خەون بونیادێکە کە ئێمە لە دۆخێکدا بۆ ئەزموونکردن نەوەک بۆ بیرکردنەوە دەردەکەوین). دوەم تایبەتمەندیی خەوبینین بونیادێکی پێکهاتەیی هەیە: ئەگەر هەمووی بە یەکەوە وەربگرین لەوە دەچێت بێ مانا بێت، تەنها کاتێک دەتوانرێت لێکدانەوەی بۆ بکرێت کە بۆ پێکهاتە بنەڕەتییەکانی شی بکرێتەوە کە تا ڕادەیەک وەکوو پەزڵە. گرینگتر لەمە فرۆید دەڵێت، مەبەست لە خەون بریتی نییە لە 'کردنەوەی کۆدەکان'، بەڵکوو شیکردنەوەیەتی لە ڕێگەی بەزەینداهاتنەوەی ئازاد (free-association) بە مانایەکی تر ڕێ دەدات مانا لە ڕێگەی پاڵنەری کەسی و پێوەندیی زارەکییەوە بێتە ئاراوە. تایبەتمەندیی سەرەکیی سێهەم بریتییە لە قودرەتی لەجێدانانی پێکهاتەی هەر خەونێک بە وشە یان کەرتێکی پێوەندیدار.
ئەم سێ تایبەتمەندییە، بەرکەوتنی ڕاستەوخۆی هەستەکی لە هۆشیاریی پەیپێبردن، بونیادێکی پێکهاتەیی، هەروەها ڕوونکردنەوەی مانا لە ڕێگەی بەزەینداهاتنەوەی ئازاد[4] (free-association)، بە تەواوی هاوشێوەی ئەو مۆدێلی ئەزموونی نمایشەیە کە لە 'هونەری ئینستلەیشنی هەمووگرد' دەبینرێت و لە لایەن کاباکۆڤەوە پێناسە کراوە. ئێمە بە شێوەیەکی خەیاڵی پێشبینیی خۆمان دەکەین، کە نغرۆ بووین لە ناو 'دیمەنێک' دا کە خوازیاری داهێنەرانەی بەزەینداهاتنەوەی ئازادە، ئەوەیش لە پێناوی داڕشتنەوەی ماناکانی دایە: بۆ ئەوەی ئەمە بکرێت، پارچەکانی پێکهاتەی ئینستلەیشن بۆ خوێندنەوە بە شێوەیەکی 'ڕەمزی' وەک بەشێک لە پێکهێنەری چیرۆکەکە یەک یەک وەردەگیرێت. بەکارهێنانەوەی خەون وەک هاوشێوەی ئەم جۆرە لە هونەری ئینستلەیشن لە پێناسەکەی کاباکۆڤدا بە دەر دەکەوێت، کە چۆن 'ئینستلەیشنی هەمووگرد' بۆ بینەر بە کار دەبێت: 'بزوێنەری سەرەکیی ئینستلەیشنی هەمووگرد کە پێی دەژی، بریتییە لە بەگەرخستنی ڕەوڕەوەی بەزەینداهاتنەوەکان، کولتووری، ئانالۆژیی ڕۆژانە، یادەوەریی کەسی'. بە واتایەکی تر، ئینستلەیشن هاندەری هۆشیاری و ناهۆشیاریی بەزەینداهاتنەوەکانە لای تەماشاکەر:
بارودۆخی ئاشنا و وەهمی ئەنقەستی ئەو کەسە کە لە ناو ئینستلەیشنەکەدایە، دەیباتەوە ناو داڵانەکانی یادەوەریی کەسی، لە ناو ئەو یادەوەرییەیشەوە مامەڵەی شەپۆلێک لە بەزەینداهاتنەوە دەکات تا ئەو خاڵەی کە بە هێمنی لە قووڵاییی خۆیدا ئارام دەگرێت. ئینستلەیشن تەنها ڕاچڵەکینە، بەئاگابوونەوەیە، دەستبردنە بۆ 'قووڵاییەکانی'، ئەم یادەوەرییە قووڵە و بیرهاتنەوە لەو قوڵاییەوە دێتە بەردەست، کە هۆشیاریی بینەری ناو ئینستلەیشنەکە داگیر دەکات.
زیاتر لەوەیش، ئەم 'شەپۆلە لە بەزەینداهاتنەوەکان' بە تەنها شتێکی شەخسی نییە، بەڵکوو سەر بە کولتوورێکی دیاریکراوە. ئەو پیاوەی فڕی بەرەو ئاسمان... لە بنەڕەتدا بەشێک بوو لە ئینستلەیشنێکی

Visual -3
4- بەزەینداهاتنەوەی ئازاد (free-association): ڕاهێنانێکە لە نەخۆشیی دەروونیدا بە کار دەهێنرێت. لەم پراکتیکەدا، چارەسەرکەر داوا لەو کەسە دەکات کە چارەسەری دەوێ، لەو بیرۆکانەدا، وشەکان و هەر شتێکی تر کە بە ئازادی دێنە مێشکەوە بیانڵێت یان بیاننووسێت. بەزەینداهاتنەوەی ئازاد شێوازێکی بیرکردنەوەی ڕاستەهێڵی نییە، بە شێوەیەکی تر، مرۆڤ لەوانەیە زنجیرەیەکی ناتەواوی وشەکان بەرهەم بهێنێت، وەک سەگ، سوور، دایک ... هتد.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

گەورەی پێکهاتوو لە حەڤدە ژوور کە پێ دەگوترێت "دە کارەکتەر- 1988"، ئەو شوێنە وەکوو باڵەخانەیەکی نیشتەجێبوون، چەند ئاودەستێک و دوو چێشتخانەی تێدا بوو، لە هەر ژوورێکدا کەسێتیی جیاواز نیشـتەجێکرابوو، ئەمەیش بۆ پیشاندانی ئەو کارەکتەرانە بوو لەو شوێنانەی کە تێیدا بوون، بە هۆی ئەو گوزارشتە کاتییانەوە کە بە جێیان هێشتبوو. کاباکۆڤ بانگێشتمان دەکات بۆ فەنتازیای ئەو ئاڵۆزییە ناوەکییە دەروونییەی دانیشوانی ناو باڵەخانەکە: ئەو پیاوەی قەت هیچ شتێکی فڕێ نەداوە (لەگەڵ چەندین شتی کۆکراوەی بێ نرخ)، هونەرمەندێکی بێ بەهرە (هەڵبژاردەیەک لە تابلۆی بێ بایەخی واقیعی سۆسیالستی)، ئاوازدانەرەکە، ئەو پیاوەی نیکۆلا ڤیکتۆرڤیتشی پاراست، لەگەڵ هەندێ شتی تر. ئەم ئینستلەیشنە وەک زۆر لە کارەکانی دواتری کاباکۆڤ، پیشاندانی ئەو پانتاییە گشتییە بە دامەزراوەیەی ژیانە لە سۆڤیەتی ژێر دەسەڵاتی کۆمۆنیزمدا -قوتابخانەکان، چێشخانە، باڵەخانەکانی نیشتەجێبوون- لەگەڵ ئەوەیشدا هیواخوازی ئەوە بووە کە پیشاندانی جۆرێک لە شوێن بێت کە خۆرئاواییەکانیش بە خێرایی بتوانن بیناسنەوە. ئەمانە و بە باوەڕی ئەو 'لە ئەزموونی ڕابردووی هەر یەکێکیاندا وەک بنەما بوونی هەیە'. لەبەر ئەوە بینەر ڕووبەڕووی کارێک دەبێتەوە کە 'خۆی تێدا دەبینێتەوە، لەگەڵ ڕابردوویەکی تەواو ئاشنا'. کاباکۆڤ نووسیویەتی، لە کاتێکدا هەموو ئینستلەیشنەکە وەک گشتێک لە توانای دایە بینەر ئاراستەی ناوەوەی خۆی بکات، سەرنج لە چەقی ناخی خۆی بۆ ناو یادەوەرییە کولتووری و مێژووییەکەی بداتەوە.

لە ناو ئینستلەیشنی هەمووگرد دا، کاباکۆڤ گفتوگۆیەکی زۆر دەربارەی هونەری ئیبستلەیشن دەکات، کە زۆرێکیان شایەنی هەڵوەستەلەسەرکردنن، چونکە نموونەیەکی دیاری بیروباوەڕی ڕای گشتیی سەردەمی شەستەکانی سەدەی بیستن. ئەو باوەڕی وایە کە ئینستلەیشن تازەترین ئاڕاستەی زاڵە لە ناو ئەو زنجیرە یەکلەدوایەکانەی فۆڕمە هونەرییەکان (کە بریتین لە فریسکۆ، ئایکۆن هەروەها وێنەکێشان) کە هەموویان کاریان پێ کراوە وەک 'نموونەگەلێک لە جیهاندا'. لە ڕاستیدا، ئەو دەڵێت ئینستلەیشن دەبێت وەک تابلۆی بێشوماری کالیدۆسکۆبی[5] بۆ بینەر دەربکەوێت. لێرەدا ڕووبەڕووی دوو بیرۆکە سەبارەت بەم جۆرە لە هونەری ئینستلەیشن دەبینەوە کە لە زۆر نووسیندا بە شێوەیەکی بەردەوام ئاماژەیان پێ کراوە:

یەکەم: سروشتی نغرۆبوون لە ئینستلەیشنی شێوە 'دیمەنی خەون' لە هەندێ ڕێگاوە پێوەندیی بە تایبەتمەندیی تابلۆی هەڵمژێنەرەوە هەیە.

دوەم: هونەری ئینستلەیشن لە ڕێگای وێنەیەکی فرەڕەهەندەوە دیدگای باوی تێک شکاند. کاباکۆڤ پێداگری لە سەر ئەوە دەکات کە پێگەی ئینستلەیشن بەم ئاراستەیە، دۆخێکە کە بابەتی سەر بە بازاڕ نییە. کاتێک فریسکۆ بۆ یەکەم جار دەرکەوت، لە جیهانی خۆیدا نموونەیەکی مادی نەبوو، ئەو کاتەی قەبارەی بچوک دەبێتەوە، فریسکۆ وەک (وێنە و تابلۆ) بە شێوەیەکی بەرچاو دەبێتە 'مادە' و 'واقیع' کە ئەمەیش وای لێ دەکات ببێتە کەرەستە و بەرهەمی بازرگانی. کاباکۆڤ دەڵێت ئەمەیە تایبەتمەندیی هونەری ئینستلەیشن:

ئەمە بە تەواوی مادی نییە و پراکتیکییش نییە، لە زەمەنی پراکتیکبووندا بە تەواوی بوونیەوە یارمەتیی دەدات لە بەدرۆخستنەوەی بنەماکانی قازانج... ناتوانرێت ئینستلەیشن بە بێ بوونی دانەرەکەی دووبارە بکرێتەوە؛ هەر وەک چۆن شتەکان بە شێوەیەکی سادە بە یەکەوە دادەنرێن، ئەمە جێی تێگەییشتن نییە. شتێکی مەحاڵە بە شێوەیەکی هەمیشەیی و بە کرداری ئینستلەیشن نماییش بکەیت، ئەویش لەبەر نەبوونی شوێنی پێویست لە مۆزەخانەکاندا. [...] ئینستلەیشن ڕووبەڕووی داژایەتیی دامودەزگای ئارشیفکردنی هونەر دەبێت، چونکە شوێنی پێویستیان نییە ئەو جۆرە هونەرەی تێدا هەڵی بگرن، هەروەها دۆخێکی لە بار بۆ هەڵگرتنیان لە گەنجینەکاندا نییە. کارێکی ئەستەمە بتوانیت ئینستلەیشنێک دووبارە بکەیتەوە یان دووبارە لە جێگایەکی تر دروستی بکەیتەوە، وەک بنەما بە مەبەستێک 'دامەزراوە' تەنها بۆ نیشتەجێبوانی جێگەیەکی دیاریکراو. ئەستەمە بەرهەمی بهێنیتەوە و دروستی بکەیتەوە، فۆتۆیش ناتوانی تێڕوانینێکی تەواوت بداتێ.

سەرەڕای ئەو ڕاستییانە، ئینستلەیشنەکانی کاباکۆڤ بە شێوەیەکی سەرکەوتوو لە سەرتاسەری جیهاندا کۆ کراونەتەوە، گەڕێنراون، هەڵگیراون و وێنەیان گیراوە، ئەوەی کە ئێمە تێبینی دەکەین گفتوگۆیەکی پێگەییشـتووی باشـە دەربارەی هونەری ئینستلەیشن: قەبارەی و وابەستەیی بە شوێنی دیـاریکراو و

لە لاپەڕەیەکی تر:
Ilya Kabakov
ئیلیە کاباکۆڤ
ئەو پیاوەی لە باڵەخانەکەیەوە فڕی بەرەو ئاسمان شوقەی 1985
ناوەندی کۆکردنەوەی جۆرج پۆمپیدۆ
پاریس

5- کالیدۆسکۆب kaleidoscope: ئامێرێکە کە بەشێکی کەرەستەی شلی ڕەنگاوڕەنگی تێدایە (وەک شووشە یان پلاستیک) لە نێوان دوو پانێڵی تەخت و دوو ئاوێنەی تەخت کە گۆڕانکاری لە شوێنی بەشەکانی ماتریاڵە شلەکدا بکات، بۆ ئەوەی ڕەنگدانەوەی بێ کۆتایی شێوە و ڕەنگەکانی دروست بکات.

съезда КПСС
говорит Москва!
это дело нашей совести и чести!
В. ПУШКАРЕВ
СССР-СТРАНА НОВОСТРОЕК
НАШЕ ПРИЗВАНИЕ-СОЗИДАТЬ
СТРОИТЬ
БЫСТРО
ЭКИБАСТУЗ
ТЕБЕ, РОДИНА, ТЕБЕ
СССР
БЫСТРЕЕ, ВЫШЕ, СИЛЬНЕЕ
XXVI
КРЕПИ
ЧЕСТЬ И СЛАВА-ПО ТРУДУ
-ПО ТРУДУ!
Ленинский „Союз борьбы за освобождение рабочего класса" первым в России стал осуществлять соединение социализма с рабочим движением.
РЕШЕНИЙ
АПРЕЛЬСКОГО (1984 г.)
ЦК КПСС —
ПАРТИИ,
ДЕЛО

ЗНАНИЙ!
ВСТРЕЧУ!
СССР-
СТРАНА
НОВОСТРОЕК
сердце свое
отдай детям,
ЭФФЕКТИ
СЕГОДНЯ–„СТАРТЫ НАДЕЖД",
ЗАВТРА–„ОЛИМПИЙСКИЕ СТАРТЫ"!
ШКОЛА — НАШ ДОМ,
НАМ ЕГО И БЕРЕЧЬ!
НАКАЗ МОЛОДЕЖИ
СССР
ЧЕСТЬ И

بەبازاڕکردنی تێک دەدات، لە کاتێکدا کە لایەنی نغرۆکردنەکەیشی وەک وێنەیەکی دووڕەهەندی بەرهەڵستی بەرهەمهێنانەوەی دەکات، بەم شێوەیە جەخت لە سەر هەبوونی بینەر لە ناو سپەیسەکەدا دەکات.

پێشانگای سورەیالیستی نێودەوڵەتی
Galerie des Beaux-Arts
پاریس، کانوونی دووەم-شوباتی 1938

پێشانگای سوریالیی نێودەوڵەتی

زۆربەی ئینستلەیشنەکانی کاباکۆڤ، بە تایبەت ئەوانەی هاوشێوەی مۆزەخانەکانن، زیادەڕەویکردنن لە سەر ڕۆڵی ڕێکخەر (کۆرەیتەر)، ئەمە خەریکە بە خاڵێک دەگات کە پێگەکەی بە تەواوی داگیر بکات. ئەمڕۆ شتێکی ئاساییە تێبینی کارەکان بکەی لە پێشانگایەکدا یەکلەدوایەک لە سەر دیوارێک هەڵواسراون -ڕووناکی و نەخشەوپلانی ناو ژوورەکان- تێگەیشتنی ئێمە سەبارەت بە هونەری پیشاندان دیاری دەکەن، بەڵام ئەم بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیارییە تا ڕادەیەک گەشەسەندنێکی نوێیە. بۆ ئەڤان گاردەکان لە سەرەتای سەدەی بیستدا، هەڵواسینی کارەکان لە پێشانگایەکدا بە شێوەیەک درک دەکرا کە ڕێگایەک بێت بۆ بەهێزکردنی ئەو مشتومڕە ڕادیکاڵانەی کار و ئەنجامدانی هونەرییانەیان، هەروەها ڕاگەیاندنی مەودایەک بوو لەگەڵ پەسەندکردنی باو و ئیستەتیکی هەنووکەیی. پێشانگای سوریالییەکان کە لە ساڵانی (1938 و 1947 و 1959) کە لە پاریس نمایش کران، هەروەها ساڵی 1942 لە نیویۆرک، لە باشترین نموونەکانی ئەم ئاڕاستەیەن، کە وەک 'ڕێکخستنێکی ئایدیۆلۆژی' ئاماژەیان پێ دەکرێت. لە ساڵانی دواتردا، پێشەنگای نێودەوڵەتیی سوریالییەکانی 1938 زۆر جار وەک پاشخانێکی داهێنەرانە بۆ هونەری ئینستلەیشن باس دەکرێن، کەمتر دەکرێنە بۆنەیەک تەنها بۆ تابلۆ و پەیکەرەکان کە کۆ کرابنەوە و هێنرابن بۆ ئەوەی ڕوە نوێخوازییەکەیان پیشان بدرێت. زۆر جار پێشانگاکە وەک 'توورەکە خەڵووزەکانی دوشامپ' ئاماژەی بۆ کراوە، بەڵام ئەمە پێکهێنەری تەنها یەک توخمە لە ئینستلەیشن. بەشداریکردنی مان ڕای Man Ray، سلڤادۆر دالی Salvador Dali، ژۆرژ هونێ Georges Hugnet و بنیامین بیریت Benjamin Peret، ڕۆڵی یەکسان و گرینگیان هەبووە. لە ژێر ئاراستەی دوشامپ وەک بەرهەمهێنەری گشتی (بەرهەمهێنەر- بەرپرس) بەدەستهێنانی ئینستلەیشنێکی وەها ئاڵۆز بێ گومان پرۆژەیەکی هاوبەش بوو.

پێشانگای 1938، کە لە یەکێک لە ڕاقیترین گەلەرییەکانی پاریس بە ناوی (Galerie des Beaux-Arts) کرایەوە، هەوڵێک بوو بۆ گۆڕینی ئەو ڕواڵەتە گران و ڕەونەقدارەی ئەو شوێنە ناودارە هەیبوو، کە لە دەرەوەی ئاراستەی ئیستەتیکی سوریالییەکان بوو. ژۆرژ هونێ حەزی کردوە کاری لەپێشینەی ئەوە بێت، چۆن ڕواڵەتی ناوەوەی شوێنەکە بشارێتەوە: فەرشی سوور و کەلوپەلە کاتییەکانی ناو شوێنەکە هەموو لابران، لە کاتێکدا ئەو ڕووناکییە پرشنگدارەی لە ڕێگای کڵاوەڕۆژنەکەوە دەهاتە ژوورەوە، شارڕایەوە لە ڕێگەی 1200 توورەکەی خەڵووز -کە پڕ کرابوون لە ڕۆژنامە بۆ ئەوەی قەبارەیان دەربکەوێت- بە سەقفەکەوە هەڵواسرابوون. گەڵای وشک و پارچەی (کۆک cork) بە سەر زەویدا پەرشوبڵاو کرابوونەوە، جێگاخەوێکی شێوازی لویسی پانزدە لەگەڵ کەتانێکی چرچولۆچ لە هەر چوار سووچی گەلەرییەکە جێگیر کرابوون. لە تەنیشت یەکێک لە جێگاخەوەکان، گۆمێک ئاوی بچووک لە لایەن سلڤادۆر دالی دروست کرابوو کە گوڵی زەنبەقی ئاویی تێدا دانرابوو و، بە زەل و قەوزە و گوڵەباخ و سەرخەس دەورە درابوو. ژووری سەنتەری پێشانگاکە دروستکەری سەرنجی ڕاستەوخۆ بوو لای هەستی بینەر. بنیامین بیریت شاعیر ئامێرێکی قاوەدروستکردنی دانابوو کە بە هەموو ژوورەکەدا بۆنێکی زۆر سەیروسەمەرەی بڵاو کردبووەوە، هەر لەو کاتەدا تۆمارێکی دەنگێکی بێزارکەر، هیی کەسێکی شێتی هیستریائاسای بەندکراو لە ناو شوێنی داڵدەدانی شێتەکانەوە دەهاتە دەر کە لە گەلەرییەکدا دروست کرابوو. وەک مان ڕای ئاماژەی پێ داوە، 'پچڕاندنی هەر ڕەغبەتێک لە سەر بەشێک لە بینەرەکان بۆ پێکەنین و نوکتە بوو'. کوورەیەک لە ناوەڕاستی گەلەرییەکدا دانراوە کە لە پێشانگەکەدا دەورووپشتی چۆڵە، لە کاتێکدا تابلۆکان خۆیان خزێنرابوونە سەر دەرگا سوڕاوکان، پایە و دیوارەکان هێشتا شوێنی پێویست هەبوو لە دەورووبەری لێواری ئەم ژینگە خەونئامێزە.

پێشانگای سوورەیالیستی نێودەوڵەتی
Galerie des Beaux-Arts
پاریس، کانوونی دووەم-شوباتی 1938

شەوی کردنەوەی پێشانگاکە: لە کەشێکی تاریکدا پێشانگاکە کرایەوە. مانرای شێوازێکی داهێنەرانەی بۆ ڕووناککردنەوەی پێشانگاکە بە کار هێنابوو کە شەوقی لایتێک لە پشت پانێڵەکان دەدرەوشایەوە و، لەو کاتەی بینەر ڕووبەڕوی کارەکان دەبووەوە تەوژمێک لە ڕووناکیی بەرجەستەی دەخستە سەر تابلۆکان. لەگەڵ ئەوەیشدا، ئەمە لە کاتی کردنەوەی پێشانگاکەدا ئامادە نەبوو، زیاتر لەبەر نیگەرانییەکانی هونەرمەندەکان، ئەوانەی کارەکانیان کەوتبووە ناو تاریکییەوە. بینەرەکان لە پرایڤێت ڤیودا بە لایتێکی دەستی بەر پێی خۆیان بۆ گەڕان بە ناو پێشەگاکاندا ڕووناک کردەوە. ڕوانین و بایەخی سوریالییەکان بۆ خەون و نائاگایی، ئەم ڕووبەڕووبوونەوەی کەشە شەوانەیە بە تەواوەتی چارەسەرێکی گونجاو بوو، ئەمە لە کاتێکدا فرۆید ئەو بەراوردە دەوروژێنێت کە شیکاری دەروونی لەگەڵ شوێنەوارناسیدا هەیەتی: بینەرەران دەکەونە دۆخی ئەوەی کە ڕۆڵی کەسی کنەوهەڵکۆڵەر ببینن، کارەکان یەک یەک هەڵبدەنەوە هەر وەک هێنانەوەی شیکاری ڕووناکەرەوە بۆ لایەنی تاریک و نادیاری نائاگاییی دەروونیی ناوەڕۆکی کاری هەر یەک لە هونەرمەندەکان.
بە پێچەوانەی پێکهێنەرەکانی ئینستلەیشنی کاباکۆڤ، توورەکە خەڵووزەکان، گۆمە ئاوەکە، جێگای خەو و کوورەکە لە ئینستلەیشنی 1938 بۆ هیچ بابەتێکی دیاریکراو سیمبولی ناسراوی کولتووری نەبوون؛ هەبوون و (بەهاوسێکردن juxtaposition)یان بە شێوەیەکی سادە لە مێشکی بینەراندا خزمەتی بە درەوشانەوەی زنجیرەیەک پێوەندیی نوێی لە هزر دەکات. لە ڕاستیدا، بەکارهێنانی هێڵی شەمەندەفەر وەک مانایەکی داخوازراو میتافۆڕ، لە پێناسەکەی ژۆرژ هونێ دا دەبینرێت کە پێشانگاکە وەک ئیستگەیەکی شەمەندەفەر بۆ ئەندێشە و خەون چاوی لێ دەکات، وەک دەروازەی بەجێهشتن بۆ بەزەینداهاتنەوەی ئازادیی نائاگای بینەر. ئەو نووسیویەتی کە توورەکە خەڵووزە هەڵواسراوەکان وەک 'پەستانێکی بەهێز'ن کە لە شوورای هەستەکانماندا دروست بوون، کەلێنێکی زۆر گەورە کەوتوەتە قەڵا گەمارۆدراوەکە ئەویش بە هۆی گورزی بەهێزیی خەون و حەز و پێداویستییەکانمان. زمانی هونێ جۆرێک لە ئەزموونکردن دەوروژێنێت، بیرهێنەری کاریگەریی بارگاویی فیزیکی بە هەر دوو دیوە بێزارکەر و چێژبەخشەکەی، هەر وەک چۆن ئەندرێ بریتۆن وەک 'جوانییەکی سەرشێت' پێناسەی کردوە: ئەزموونێکی هەڵهاتوە لە شادی و نیگەرانییەکی سەرسوڕهێنەر، تێکەڵەیەکە لە تۆقین و خۆشیی و تیرۆر، لە بەرانبەر ئۆبجێکتێک یان ڕووداوێکی دیاری بی زیاندا، بەڵام هەر چەند دەشێت سەلماندنی دەرخستنی بابەتێک بێت کاتێک شی دەکرێتەوە. ئەم پێکەوەژیانە بێزارەی ئارەزوو و نیگەرانییەکان لە لایەن زۆر هونەرمەندی سوریالییەوە ڕەچاو کراوە کە هەڵگری توانایەکی شۆڕشگێڕانەیە، لەبەر ئەوەی هەڕەشە بوو بۆ ئەو ڕووکەشە ناسکەی ئەخلاقیەتی بۆرجوازی و بەها کۆمەڵایەتییەکان. دەتوانرێت 'دیمەنی خەوبینین' لە پێشانگای 1938ی سوریالییەکان، وەک هەوڵێکی هاوشێوەیی ببینرێت کە بینەر خودی خۆی بە وزەیەکی دەروونییەوە ڕووبەڕوو ببێتەوە ئەوەیش لە پێناوی پچڕاندن و لەرزاندنی شێوازەکانی هزری باودا. جێگە نوستنە پەشۆکاوەکان کە لە گۆشەکانی گەلەرییەکەدا جێگیر کرابوون جەختکردنەوەن لەو هاوکێشەیەی کە لە نێوان دیمەنی ڕێکخستنی شانۆ ئاسا mise-en- scène ی پێشانگاکە هەروەها ئەو وێنە چاوەڕوان نەکراو و نامەنتقییانەی لە ناو خەونەکاندا هەن.

ژینگەکان و ڕووداوەکان

لویس کەیچەر Lewis Kachur ئاماژە بەوە دەکات، مانابەخش دەبێت 'کە کایەکانی پێشانگای گشتیی سوریالییەکان وەک بەڕاستەقینەکردنی سپەیسەکان لە ناو "خەونێکی وێنەکراو" تەماشا بکرێت، بە مانایەکی تر ئەو بەشەی دالی و مارگرێت Dali-Magritte لە گروپەکەدا، وەک دەرکەوتەیەکی واقیعیی جیهانگەلێکن کە لە تابلۆکانیاندا وێنە کراون. ئینستلەیشنی (***Mile of Strig* مایلێک لە داو**)ی دوشامپ کە بۆ پێشانگای **یەکەم لاپەڕەکانی سوریالیزم** لە نیویۆرک لە 1942 ڕێک خرابوو، مامەڵەیەکی زیاتر دەرهەست (ئەبستراکت) و ئاماژەی لەگەڵ کراوە، مایلێک لە داو بە شێوەیەکی یەکتربڕ لە ناو نمایيشێکدا بە کار هاتوە کە ڕێگرە لەوەی کە بینینێکی ڕەوانت هەبێت بۆ تابلۆ نمایيشکراوەکان. ئاماژەی یاخیبوونی نیشانەی زیاتر مانەوە و تێکەڵبوونێتی لەگەڵ ئەبستراکتدا، کە لەگەڵ کارەکانی ئالان کاپرۆ

Allan Kaprow (لەدایکبووی 1927) دێتەوە و، مەرگی جاکسۆن پۆڵۆک Jackson Pollock لە 1956 پاڵنەری بووە. کاپرۆ دووپاتی دەکاتەوە، کە کۆمەکی پۆڵۆک بۆ هونەر گرینگ بوو لەبەر سێ هۆکار: یەکەم، هەموو تابلۆکانی لە سەر زەوی نەخشاندبوو، هەروەها بە شێوازێک کاری دەکرد کە هەموو گۆشەکانی دەگرتەوە -دژی شێوازی دارشتنی باو بوو. دوەم، پشتگوێخستنی چوارچێوە ئەوەیش لە بەرژەوەندیی 'کارکردن کە لە یەک کاتدا بە بەردەوامی بەرەو هەموو ئاراستەکان' بوو. وێنەکێشانی، کردەی پۆڵۆک نواندنئاسا بوو: ئەو لە 'ناو' تابلۆدا کاری دەکرد، هەروەها ئەم پرۆسەیە 'سەمایەک بوو لە چۆراندن... سنوورکێشانە لەسەر خودی مەراسیمەکە. سێهەم، فەزای هونەرمەندەکە و بینەر و جیهانی دەرەوە شیاوی ئاڵوگۆرن: میتۆدی پۆڵۆک لە وێنەکێشاندا کۆریۆگرافیکchoreographic[6] (سەمائامێز) بوو، دەبێت بینەران خۆیان هەست بە کاریگەریی فیزیکیی نەخشاندنی ئەو بکەن، 'رێگە بدەین گیرۆدەمان بکات و پەلامارمان بدات'. لە رووی شێوە و تەکنیک هەروەها وەرگرتنەوە، کارەکانی پۆڵۆک نەوەی دوای خۆی رووبەری ئالەنگاری دەکاتەوە.

هەر چەند دیواربەندیی قەبارە دیوارئاسا کە پەیدا بوو وەک رێگایەکی ئاشکرا بوو بۆ وەڵامدانەوەی ئەو ئالەنگارییە، کاپرۆ ئەم چارەسەرەی رەت کردەوە، لەبەر ئەوەی دوو رەهەندییە و گرێدراوی گەلەرییە، شایەنی وەبیرهێنانەوەیە لەو کاتەدا و لە کۆتاییی دەیەی 1950 دا، تابلۆی دەرهەستی (ئەبستراکت) دەربڕینخواز نرخێکی بێوێنەی بەرزی بۆ ژیانی هونەرمەندان فەراهەم کردبوو، هەروەها سەرچاوەی گەشەسەندنی بازاڕی هونەر بوو لە گەلەرییەکانی نیویۆرک. بە دڵنیاییەوە ئەو سپەیسەی کە ئاراستەیەکی بازاڕیی هەبوو، کە کاپرۆ ئارەزووی دەکرد پشتی تێ بکات، ئەوەیش هەر لەو کاتەوەی ژینگەی نغرۆئاسای دروست کرد لە رێگەی بەکارهێنانی کەرەستەی بەکارهاتوو لەگەڵ شتی دۆزراوەوە. بۆ ئەو گەلەرییە بازرگانییەکان 'لەبارچوو' و 'نەزۆک' بوون، شوێنێک بوون بۆ تەماشاکردن نەک دەستلێدان، ئەو گاڵتەی دەهات بە لایتی جوان و کومبارە خۆڵەمێشی و مەیلەوزەردەکان و کۆکتێل و وتووێژە بەئەدەبەکانیان کە لەوێ بەرێوە دەچوون، لە جیاتیی ئەوە حەزی دەکرد ژینگەیەکی رۆشنی 'ئۆرگانیک'، 'بەپیت' و تەنانەت 'پیس'یش بێت. سپەیسەکانی هەورەبانەکان لە ناوەندی شار وەک گەلەریی Reuben گەلەریی Hansa و گەلەریی Judson (لە ناو ژێرزەمینی کڵێسای Judson پێشکەوتوو) ببوونە شوێنی هەڵبژێرراو و پەسەندکراوی هونەرمەندانی وەک کلاس ئۆڵدنبێرگ Claes Oldenburg ، جیم داین Jim Dine و کاپرۆ ئەمانەیان هەڵبژاردبوو بۆ دروستکردنی 'ژینگەگەلی نغرۆئاسا'. بۆیە رۆیشتن بەرەو هونەری ئینستلەیشن و رەتکردنەوەی گەلەرییە باوەکان وابەستە و گرێدراو بوون.

گرینگترین بەشی ئەجێندای کاپرۆ کە رووی کردە ئینستلەیشنی ژینگەیی، حەزی بەرکەوتنی خێرا بوو. لە بریی پیشاندانی شتەکان لە رێی رەنگەکان لە سەر کانڤاس، دەبێت هونەرمەندان راستەوخۆ شتەکان لە جیهاندا وەربگرن و بە کاری بهێنن.

[پۆڵۆک] لە خاڵێکدا ئێمەی بە جێ هێشت، کە دەبێت هزرمان پێوەی سەرقاڵ بێت، هەروەها تەنانەت سەرسام بیت بە سپەیس و شتەکانی ژیانی رۆژانەمان، یان جەستەمان، جلەکانمان، ژوورەکانمان، یا ئەگەر پێویست بێت بە فراوانیی شەقامی چلودوەم. قایل نیین بەو پێشنیارەی کە لە رێیەوە هەستەکانمان رەنگ دەکەن و، ئێمە جەوهەری دیاریکراوی دیمەنەکە بە کار بهێنین: دەنگ، خەڵک، جووڵە، بۆنی ناخۆش، دەستلێدان. هەموو جۆری شتەکان کەرەستەن بۆ هونەرێکی نوێ: رەنگ، کورسییەکان، خواردن، کارەبا و لایتی نیۆن، دووکەڵ، ئاو، گۆرەوییە کۆنەکان، سەگێک، فیلم، هەزاران شتی تریش.

کاپرۆ لەوە تێ گەیشتبوو کە دەرئەنجامەکانی کارەکانی پۆڵۆک بەم شێوازە رەنگدانەوەی کاریگەرییەکانی (جۆن کەیج John Cage)ن، ئەو کە لە نیویۆرک وانەکانی کۆمپۆزیشنی دەگوتەوە،

6- کۆریۆگرافیک:choreographic زنجیرەیەک هەنگاوی جووڵە یان خلیسکان کە لە ناو سەمادا بە کار دێت، وەک سەمای بالێ یان ئەوانەی سەر شانۆ.

کاپرۆ لە سالانی (1957-1958) بەشداری ئەو وانانە ببوو. کەیج پێداگر بوو دەربارەی گونجانی بیری - زین Zen[7] وەک ئیلهامێک بۆ تێکەڵکردنی هونەر و چالاکیی ژیانی ڕۆژانە، ئەوەش هاوکار دەبێت بۆ تێگەییشتنێکی نوێی سەبارەت بە ئامانجی دانەر و ڕۆڵی بینەر. لە نماییشێکی وەک چوار دەقیقەوسیوسێ سانیە (4:33)دا، کارێکی بێ دەنگ بۆ ژەنیارێک و ئامێرێکی پیانۆ، کە تێیدا دەنگە لاوەکییەکان دەبنە 'پێرفۆڕمانس'، ڕۆڵی دیاردە پێشهاتەییەکان (وەک کۆکین و دەنگی قاچی ئامادەبوان) کە گرینگییەکی نوێی پەیدا کرد. ئەوە تاکە هەنگاوێکی کورت بوو لە بەخشینێکی پاسیڤی کەیج لە کۆنتێکست دا، هەروەها دەرفەتێک بوو بۆ ژینگەگەرییەکەی کاپرۆ کە هیواخواز بوو بینەرێک دروست بکات وەک پێکهێنەرێکی چالاک لە دارشتن دا.

کاپرۆ بە شێوەیەکی سەرەتای ڕەچاوی ئەم هاتنەناوەوەی بینەر دەکات کە ببێتە جۆرێک لە شێوازبەندی: جلی ڕەنگاوڕەنگ و جیاوازمان هەیە، دەتوانین جووڵە بکەین، هەست بکەین، قسە بکەین، هەروەها دەتوانین بە شێوەی جیاواز چاودێریی کەسانی تر بکەین؛ لە ڕێی جێبەجێکردنی ئەمانەوە دەتوانین بە بەردەوامی 'مانا'ی کارەکان بگۆڕین. پاشان، دەسەلات دەداتە بینەر، بۆ نموونە شتێک جووڵە پێ بکات: سیوچپلاکێک هەڵبکات. ئەمە تەنها هەندێک لە شتەکان دەگرێتەوە، کە پێشنیار کراوە بۆ بەدەستهێنانی زیاتری بەرپرسیارێتی لای بینەرەکان، هەروەها ڕۆڵی بەرکەوتنی تەواوەتی ئامادەبوانە لە ڕووداوەکان دا. وشەکان (Words) لە 1962 ژینگەیەکی 'دووبارە ئامادەکراو' بوو بە دەنگ و بە ڕووناکی، بە شێوەیەک بینەر دەیتوانی وشەکان هەڵبژێرێت کە پێشتر لە سەر کاغەزی سپی نەخشێنرابوون، هەروەها ئەمانە لە ژوورەکەدا هەڵبواسێت بۆ ئەوەی بڕگەکان دروست بکات. کاپرۆ دەڵێت، ئەو 'هیچ شتێکی بۆ تەماشاکردن دانەناوە، بەڵکوو بۆ ئەوەیە کە یارییان پێ بکرێت، لە لایەن ئامادەبوانەوە بەشدارییان پێ بکرێت بۆ ئەوەی ئەویش ببێتە دروستکەرێکی هاوبەش'. ژینگە و ڕووداوەکان هەر دووکیان دووپاتکردنەوەن لە سەر بینەر وەک بەشێکی ئۆرگانیک لە تەواوی کارەکە.

بۆ کاپرۆ ئەم هێنانەناوەوەی بینەر بەرپرسیارێتییەکی گەورەی خستە سەر شانیان وەک لەوەی کە پێشتر هەیانبوو. لە دیدی ئەوەوە چالاککردنی بینەرەکان پێویستییەکی گرینگی ئەخلاقی بوو: ژینگە و ڕووداوەکان تەنها شێوازێکی تری هونەری نەبوو، بەڵکوو هەڵوێستێکی مرۆڤانە بوو بۆ پێویستییەکی هەنووکەی مەزن، پێگەی ئەوان وەک پیشەگەری هونەر کەمتر ڕێساگەرانەیە بەراورد بە دڵنیاییی ئەوان وەک ئەوپەڕی پابەندییان بۆ بوون'.

هەر وەک جێف کێلی (Jeff Kelley) گوتوویەتی، تێڕوانینەکانی کاپرۆ پاڵپشتن بە مەعریفەی فەیلەسووفی پڕاگماتیی (جۆن دێوی John Dewey) کە خاوەنی کتێبی (هونەر وەک ئەزموونکردن 1934-) بوو، ئەو کتێبەکەی لە نزیکەوە خوێندبووەوە، تێبینییەکانی وەک خوێندکارێک تۆمار کردبوو. دێوی Dewey دووپاتی دەکاتەوە کە ئێمە وەک مرۆڤ تەنها دەتوانین گەشە بکەین، ئەگەر بەرخورد و کارلێکمان هەبێت لەگەڵ ژینگەی دەورووبەرمان. چوونەناو بارودۆخێکی تازەوە بەو مانایە دێت، کە دووبارە ئامادەکردنەوەی مەعریفەمانە بۆ کاردانەوە بە پێی ئەو دۆخەی هەیە، ئەمە ڕۆڵی لە زیادکردنی توانامان هەیە بۆ 'ئەزموونکردن'، کە دێوی بە 'بەرزکردنەوەی ئاستی زیندوویەتی پێناسەی دەکات: بەیەکداچوونی تەواوەتی خود و جیهانی شتەکان و ڕووداوەکان.

کاتێک کاپرۆ بینەر دەخاتە نێو ژینگەیەکی 'پیس' و 'ناهەموار'، سارڕێژیان دەکات لەگەڵ 'جۆشوخرۆشی دژوار' و 'مەترسی و نائارامی'، ئەوەیش لە پێناوی دەستەبەرکردنی خرۆشانێک بۆ ناو ئاگاییی ڕۆژانە بۆ ئەوەی گەشە بکات. کاپرۆ دەڵێت، کارێکی هونەری کە بە جوانی کراوەتە نێو چوارچێوەوە، بۆ ئەزموونکردنە، نەوەک ڕاستەوخۆ بکەوێتە بیرکردنەوە دەربارەی'.

بەم شێوەیە، کاپرۆ گەلەرییە هونەرییە باوەکان بە شوێنێکی پەسەند بۆ توانای وەرچەرخانی ئەزموونی ئیستەتیکی دانانێت: لەوێ نماییشی هونەر بە هۆی کاردانەوەی نەگۆڕەوە زۆر جێگیرە. زیاتر لەوەیش، ئەو سپەیسە پاک و سپییانە لەگەڵ ئەبەدیبوون و ڕێسا باوەڕپێکراوەکان هاوتان،

Ilya Kabakov
ئیلیە کاباکۆڤ
وشەکان
Smolin Gallery
نیو یۆرک
11-12 ئەیلولی 1962
فۆتۆ: ڕۆبێرت ماکڵڕۆی

ئیلیە کاباکۆڤ
مەزارگەی سێو
(An Apple Shrine)
Judson Gallery, Judson Memorial Church
نیویۆرک، تشرینی دووەمی 1961
فۆتۆ: ڕۆبێرت ماکڵڕۆی

7- زین: Zen جۆرێکە لە بودایزم کە سەرەتا لە یابان گەشەی سەند.

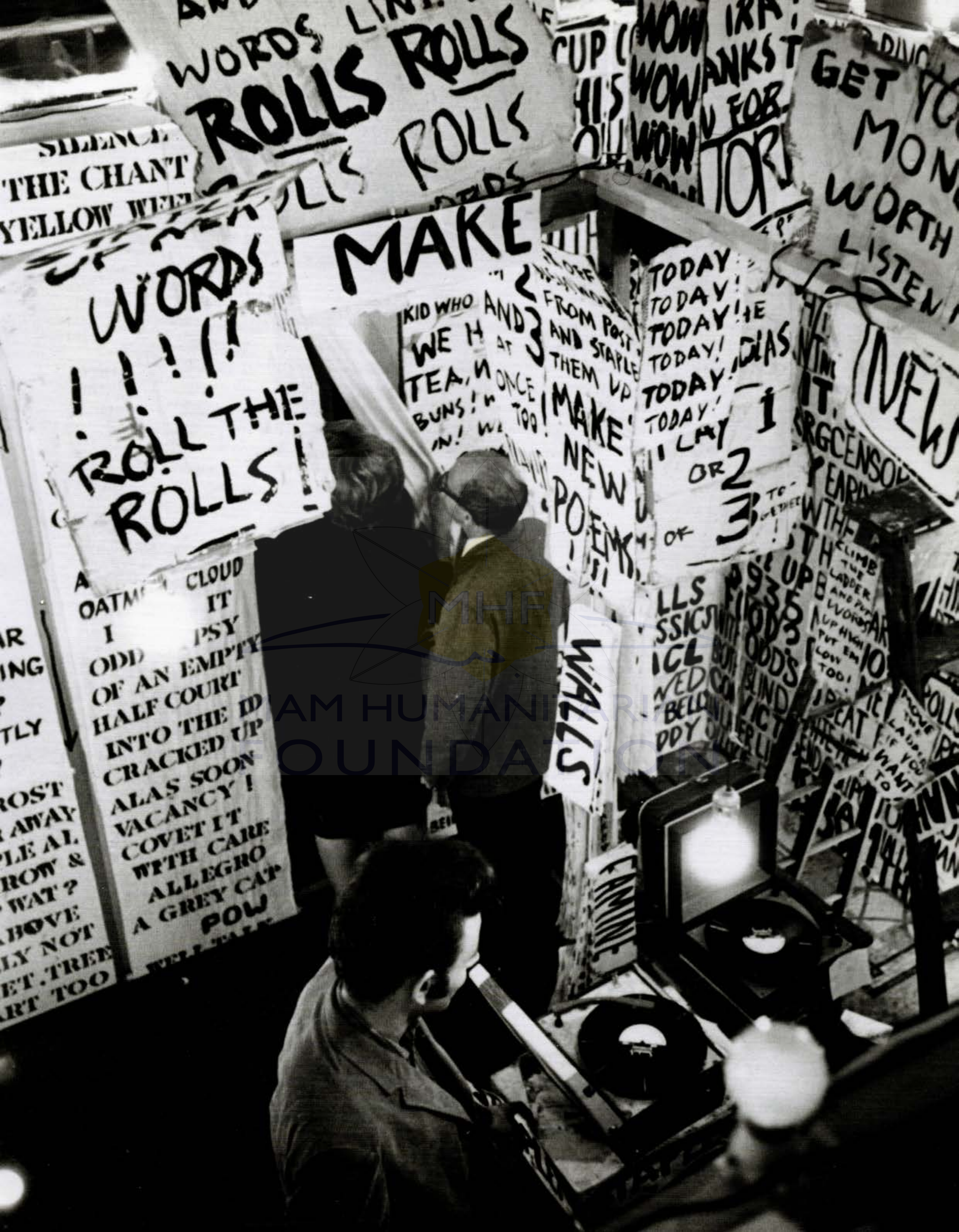

MHF
FOUNDATION

ئەمە بە تەواوی پێچەوانەی پێداگریی کاپرۆیە لە سەر نەوەستان و گۆڕان و نائاڕاستەبوون. وەک ئاشکرایە ئەو جۆشوخرۆشەی هەستەوەرەی کە ئەو دەیخواست بە دەستی بهێنێت لە لای بینەر زیاتر دەروونی بوو لەوەی کە بوونگەرا بێت. ئەو شتانەی کە ژینگەکانیان پێ بونیاد نراوە هەڕەمەکی نەبوون، بەڵکوو هەڵبژێرراون 'پیشاندانی جۆری هەنووکەی شتەکانە: بیرەوەرییەکان، ئەو شتانەی ڕۆژانە بە کار دێت، پاشماوە پیشەسازییەکان و... هتد'. وەک دەرئەنجام، ژینگەکان پلەیەکی باڵای لە 'مانای پێکەوییان هەبوو، ئەوە بە نیازی جووڵانی ئاستی نائاگایی و نالۆجیکیی کەسی بینەرە. ئاماژە پاشماوەییەکانی کەرەستە کۆکراوە بەکارهاتوەکان جووڵێنەرن، ئامانجیان هاندانی خەیاڵ و داڵغە بوو لای بینەرەکان.
لە مەزاری سێو (An Apple Shrine-1960)، دا بینەر بە ناو ڕاڕەوێکی تەنگەبەر بە بۆرد و وایەری سەرلێشێونەرئاسا دا تێپەڕ دەبێت، کە بە پارچەی قیر و ڕۆژنامە و لەتە فەرش خنکێنراوە، ئینجا دەکەوێتە ناو ناوەندێکی پاک و ئارام -یەکێک لە نووسەرەکان پیناسەی کردوە بەوەی وەک 'خامۆشی... شارۆچکەی تارماییەکانە کە چۆڵ کراوە پێش ڕوودانی هەرەسێک'- لەوێدا کە سێوەکان بە سینییەکەوە هەڵواسراون و لە سەر ئاماژەکان نووسراوە 'سێو، سێو، سێو'. فۆتۆ دۆکیۆمێنتەکانی ئەم کارە هونەرییە پیشانی دەدات کە چۆن بینەرەکان بە باشی بە کارەکەوە نووساون، بە وریاییەوە بە ناو ڕاڕەوکانیدا دەگەڕێن، کە لە ماڵێکی کۆنی وێرانی چۆڵکراو دەچێت.
گەڕانی کاپرۆ بۆ کاریگەریی شۆککەرانەی 'ڕووداو و پێشهاتە چاوەڕواننەکراوەکان'... لە خەون و کارەساتە ناخۆشەکاندا هەستی پێ دەکرێت، بۆیە وا دەردەکەوێت کە گەلێک لێکچووی هونەری سوریالیت پێشکەش بکات، ئەویش بە ئامانجی بێ کاریگەرکردنی بەرگریی ئیگۆ و بزواندنی حەز و نیگەرانییەکانی نائاگایی، بەڵام ڕووبەڕووبوونەوەی سوریالییەکان وەک بریتۆن پێناسەی کردوە بە شێوەیەکی بنەڕەتی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ون بووە، کە بەرکەوتنی ڕاستەوخۆمان بە شێوەیەکی کاتی هەستی ئامادەگیمان دەبات. بە پێچەوانەوە، تاسانی پیسی و تازەیی و چاوەڕوان نەکراو لە کاری ژینگەکانی کاپرۆ دا هەوڵێکە بۆ جەختکردنەوە لە سەر هەستی ئامادەگیی بینەر: پێمان دەڵێت 'هەموو کاتێک تۆ لەوێیت کەوتوویتە ناو نواندنەوە'. ئەم 'ڕەسەنایەتییەی' پەیبردنی بابەت لە ڕێگەی ئەزموونی بەرکەوتنی ڕاستەوخۆ ببووە بابەتێکی بەکارهاتووی بەردەوام لە وەختی گەشەسەندنی هونەری ئینستلەیشن لە شەستەکانی سەدەی بیست دا.

ڕیالیزم لە دەیەی 1960 دا

خواستی کاپرۆ بۆ بەکارهێنانی شتە ڕاستەقینەکانی جیهان لە بریی ئەوەی لە ڕێگای شتی ترەوە پیشان بدرێن، ئەمە شتێکی کتوپڕ نەبوو، لە کارە هاوچەرخەکانیشدا بە دەر کەوت. لە کۆتاییی ساڵی 1961، کلاس ئۆڵدنبێرگ (Claes Oldenburg- لەدایکبووی 1929) لە (East 2nd Street 107) دووکانێکی بە کرێ گرت کە ناوی لێ نابوو (The Ray Gun Mfg. Co). ژووری پشتەوە وەک ستۆدیۆیەک لە کاردا بوو، لە کاتێکدا ژووری پێشەوە کرابوو بە دووکان و بۆ پیشاندان و فرۆشتنی کاری پەیکەرەکانی بە کار دەهات. لێرەدا ئەو کاری قەبارە بچووکی تێدا نمایش کردبوو، کە قوماشی مۆزلین بوون، لە گەچ هەڵکێشراو بوون و بە پەڵە ڕەنگی مینایی ڕەنگ کرابوو. دیوارەکان لەگەڵ هەموو ڕووەکانی تری ژوورەکە ڕەنگ کرابوون، کە شێوەی کاغەزی سەر دیواری وەرگرتبوو بە دڵۆپی ڕەنگی سەوز یەک لە دوا یەک وەک گەڵا نەخشێنرابوو، کە سپەیس و کارەکەی یەکانگیر کردبوو.
سێ ساڵ دواتر، گەلەری بیناکینی (Bianchini Gallery) نمایشی (The American Supermarket) کرد، پێشانگایەک بوو لە لایەن دەڵاڵێک بە ناوی پۆڵ بیانکینی Paul Bianchini لەگەڵ هاوبەشی کارەکەی بێن بیرۆلۆ Ben Birillo داهێنرا وەک ڕێگایەک بۆ پیشاندان و فرۆشتنی کارێکی زۆری هونەرمەندانی پۆپ، کە بریتی بوون لە ئاندی وارهۆڵAndy Warhol ، ڕۆبێرت واتس Robert Watts و جاسپێر جۆنسJasper Johns . قوتوە ڕاستەقینەکانی شۆربای Campbell لە تەنیشت کارەکەی ئاندی وارهۆڵ دانرابوون کە بە سکرین دروست کراوە بە ناوی شۆربای Campbell لە 1962، وەک دووکانەکەی ئۆڵدنبێرگ سەرنج دەخاتە سەر لێکچووەکان لــە

Claes Oldenburg
کالس ئۆلدینبرگ
فرۆشگا
East 2nd Street 107
نیویۆرک، 1961
فۆتۆ: ڕۆبێرت ماکلڕۆی

Various
سۆپەرمارکێتی ئەمریکای 1964
دووبارە بونیادنراوەتەوە لە:
Shopping, Schirn
Kunsthalle, Frankfurt
ئەیلولی -2001کانوونی یەکەم 2002

نێوان بازاڕکردنی خواردەمەنی و بازاڕکردنی هونەر. سێسیلی وایتین Cécile Whiting دەری دەخات کە چۆن ئینستلەیشن لە دوو شێوە لە بەشداریی بینەر ڕۆڵ دەبینێت: لادانی کەسی چێژوەرگری شارەزای کایەکە لە حوکمی ئیستەتیکی دا، هەروەها هاتنەناوەوەی ڕاستەوخۆی کڕیارێکی ڕاکێشراو بەشدارە لە ڕۆتینی ژیانی ڕۆژانە. شێوازی دواتر کە ئەو تێبینی کردوە لەو کاتەدا، بە تایبەت پێوەندیی هەیە لەگەڵ مێیینەی بەکاربەر کە پێوەندیی ئەوان بە کاڵاکانەوە تێبینی کراوە وەک کەوتنەبەر کاریگەربوونێکی زیاتر بە 'نائاگایی یان بیرۆکەی شاراوە'، پێوەندی و هەڵوێستەکان.

ئەم ئینستلەیشنانەی سەرەتای شەستەکانی سەدەی بیست، ئەزموونێک بۆ بینەر بونیاد دەنێن کە لە بەرکەوتنێکی نزیکدان لەگەڵ 'هونەری' ڕێکخستنی کەلوپەلی ناوجامخانەکان، پلانی ستراتیجیی دووکانێک هەروەها چەمکی بڵاو و دیار لە 'ئەزموونی فرۆشتن'. پاشان هەر وەک ئێستا، ئامانجی بەشەکانی دووکانەکە بۆ ڕاکێشانی بینەرە بۆ ناو دووکانەکە لە ڕێگەی هاندانی ناسنامەیەکی خەیاڵییەوە کە گەلەڵ کاڵا نماییشکراوەکانی ناو جامخانەکاندایە. لە کاتێکدا ئەم بونیادە تا ڕادەیەک لە دووکانێکدا پیشان دراوە، شتەکانی لە ڕێگەی پەنجەرەیەکی گەورەی سەر شەقامەکەوە دەبینران، بووەتە بەشێکی سەرەکی لە کاری (Bedroom Ensemble 1963)ی ئۆڵدنبێرگ. ئەم شێوازەی-ژووری نماییشی ژووری نووستن، وەک تابلۆیەک نماییش کراوە، تەوق دراوە کە بینەر دەستی پێی ڕاناگات.

بۆ لوکاس سەماراس (Lucas Samaras- لەدایکبووی 1936) لە ڕاستیدا لە نماییشی Bedroom Ensemble نەدەتوانرا تەقلی کارەکە ببیت کە ئەمە بریتی بوو لە کەوتنی. ئەو کەموکورتیی لە شێوازێک دۆزییەوە کە ئۆڵدنبێرگ، هەر وەک ئید کینهۆڵز (Ed Kienholz) و جۆرج سیگڵ (George Segal) شکستی هێنابوو لەوەی کە بینەر بخاتە ناو کارە هونەرییەکەوە. لە جیاتیی ئەوە ئەو خوازیار بوو بۆ دروستکردنی ژینەگەیەکی تەواو نغرۆئاسا کە سپەیسەکە ببێتە هۆی چالاکبوونی بینەر وەک تەقلیبوویەک و هەروەها بەشداربوویەکی ڕاکێشراو بۆ ناو کارەکە.

(ژوور Room 1964) لە بونیادنانەوەی ژووری نووستنی هونەرمەندێک پێک هاتوە، کە لە Green Gallery لە نیویۆرک دامەزرێنرا. بە پێچەوانەی تابلۆی کینهۆڵز و سیگڵ، کە فیگەرەکان کەوتبوونە ناو سیناریۆیەکی تایبەتەوە، شتەکانی ناو ژوورەکە بە یەکەوە نەلچکێندار بوون، هەروەها پێوەندیی شتەکان 'جێگیر' نەبوون. ساماراس سوورە لە سەر ئەوەی کە ئینستلەیشن نابێت دەرخەری دۆخێک بێت، بەڵکوو دەبێت ئاڕاستە بێت بەرەو ڕووی بینەرەکان بۆ ئەوەی ڕاستەوخۆ ئەزموونی بکەن. گفتوگۆکردن دەربارەی ژوورەکەی لە سیاقی کارەکەی ئۆڵدنبێرگ (Bedroom Ensemble) هەروەها لە پێوەندیدا بە تابلۆی مامۆستاکەی پێشووی سیگڵ دا، دەڵێت 'هیچ کام لەوانە لە ڕاستیدا ڕەچاوی ژینگەیەکی تەواوەتییان نەکردوە، کە تێیدا تۆ بتوانیت دەرگایەک بکەیتەوە و پێیدا بڕۆیت، هەست بکەی لە ناو کارێکی هونەریی تەواوەتیدایت'. لەبەر ئەوە کاری (ژوور) ڕاستەوخۆ خۆی ئاراستەی بینەر کردبوو، کە ئەزموونی ئەوان ئەزموونی تەماشاکەرێکی دابڕاو نەبوو، بەڵکوو سەرنج لە سەر کارەکە بێت. ساماراس بەو جۆرە دەیبینی کە وەک وەڵامدەرەوەیەکی شەڕانگێزانە بۆ سیدنی جانێس (Sidney Janis) دەڵاڵ، کە ئەو کاری Bedroom Ensembleی هونەرمەند ئۆڵدنبێرگی لە سەرەتای ئەو ساڵەدا لە ژێر ناونیشانی 'ڕیالیزمی نوێ' نماییش کردبوو؛ بۆ ساماراس ژوورەکە حەقیەتێکی دروست بوو بەوەی کە خاوەنی شتی حەقیقییە کە دەتوانیت بە ناویدا بڕۆیت، بۆ شت بگەڕێیت، دابنیشیت هەروەها خۆشەویستی بکەیت. ژوورەکە پەرشوبڵاو بوو بە هۆی شتە شەخسییەکانی کە بۆ ئەوێ دروست کرابوون: جلوبەرگ، جلی ژێرەوە، کارە هونەرییە تەواونەکراوەکان، کتێب، نووسراو، کیسی کاغەز، هەروەها ڕادیۆیەک کە هەڵکرابوو، کە ئاماژەت دەداتێ کە دانیشتووی ژوورەکە لەوە دەچێت لە هەر کاتێکدا بگەڕێتەوە. جیا لە تابلۆکانی کینهۆڵز و سیگڵ، ساماراس 'تەماشاکەر وەردەگێڕێت بۆ هاوکارێک کە بە دزییەوە تەماشا دەکات و بە سەریەوە سیخوڕی دەکات کاتێک ئەو ئامادە نییە... سەرەڕای ئەوەی کە تەماشاکەر بانگهێشت کراوە بۆ سیخوڕیکردن، هەڕەشەی مەراقی قەدەغەکراوی شاراوەی ئەو جێگای هەڕەشەی فیزیکی دەگرێتەوە'. هەروەها جیاوازیی نێوان کارەکەی ساماراس و ئەوانەی کینهۆڵز و سیگڵ درککردنێک نەبووە تەنها لە نێوان ئینستلەیشن و تابلۆدا، بەڵکوو لە نێوان خەوبینین و خەیاڵدا.

George Segal
جۆرج سیگل
نانی ئێوارە 1966-1964
کۆلێکشنی:
Walker Art
Center, Minneapolis

هەر یەک لە دەروونشیکاران ژان لاپلانش (Jean Laplanche) و ژان بیرتراند پۆنتالیس (Jean-Bertrand Pontalis) وەها ڕاڤەی دەکەن کە خەون یان (خەیاڵی خاو) 'سیناریۆیەکە بە شێوەیەکی سەرەکی لە ناو کەسی یەکەمدایە... بابەتەکە لە خەیاڵی دا دەژی': ئەمە دەکرێت هاوشێوەی هونەری ئینستلەیشن بێت لەو شێوەیەی کە ساماراس پیشانی داوە کە بینەر دەبێتە پاڵەوانی سەرەکی. بە پێچەوانەی ئەمەوە، خەیاڵ کە تایبەتمەند بووە لە ناو دیمەنەکەدا لە ڕێگەی شێوەیەوە دەناسینەوە نەک ئەوەی کە ئەو ڕۆڵە ئێمە ببینین: کاری کینهۆلز و سیگڵ ئەم شێوازە دەنوێنێت، لە کاتێکدا فیگەرە بەپەیکەرکراوەکانیان لە بریی ئێمە نغرۆ و هەڵمژێنراون و، ڕێگرن لەوەی کە ئێمە ببینە ناوەندێکی دەروونی لە کارەکە.

ڕێکردنە دینگەرییەکەی پاوڵ تیک (Paul Thek)

ئینستلەیشنێکی وەک ئەوەی ساماراس بە ئاشکرا لە بەرهەمە هونەرییەکانی تری ئەمریکا غایب بوو لە ساڵانی دەیەی 1960، بە زۆری ئەمەیش دەگەڕێتەوە بۆ باڵادەستیی مینیمالیستەکان لە هەر دوو کەناری خۆرهەڵات و خۆرئاوادا. ئیشێکی ئاشکراو دەگمەن دەردەکەوێت کە ئەویش کارەکەی پاوڵ تیک Paul Thek (1933-1988) کە هەوڵی داوە لە ناوەوە جووڵەی بینەر تێکەڵ بکات، ئەوەیش لە ڕێگەی ئینستلەیشنەکە لەگەڵ ئایکۆنگرافی هێماگەرییەوە، کە خۆی بە 'ڕێپێوان' ناوی بردوە. تیک Thek چۆنیەتیی هەر دوو جووڵەی کۆمەڵایەتی و نەریتی بینەر دەردەخات لە ڕێگەی کارەکەیەوە، هەروەها ئەمەیش لە ڕاستیدا کە هەر پارچەیەک بە بەردەوامی 'لە کار دا' بووە. دیمەنە قەبارە گەورە و لێکدراوەکانی لە کەرەستەی دۆزراوەی (ئۆرگانیک و نائاسایی) دروست ببوو، هەروەها لەگەڵ بەکارهێنانی دەنگ و مۆسیقا و ڕووناکیی شانۆئاسا دا. کارەکە لە هەر شوێنێک پیشان درابێت، بە پێی شوێنەکە ڕێک خراوەتەوە.

تیک یەکێکە لە ناسراوترین هونەرمەندەکان کە لە یەکەم کاری ئینستلەیشنی دا بە ناوی گۆڕ (The Tomb) (1966-1967) بەرسڤێکی یاخیی هەبوو بۆ مینیمالیستەکان، کە دواتر ناوەکەی گۆڕی بە مردنی هیپییەک (Death of a Hippie). کارەکە پێک هاتبوو لە زەقورییەکی بچووک بە بەرزیی 8½ پێ (ئەم فۆرمە زیاتر لە لایەن ڕۆبێرت سیمسۆن Robert Smithson بە کار دەهات) کە بینەر دەیتوانی بچێتە ناویەوە. لە ناو ئەم هەرەمە سێ چینەدا لاشەی تیک هەبوو کە بە مۆمی هەنگ دروست کرابوو وەک کەسێکی مردوو. بە پەرداخی شەرابی پەمەیی دەورە درابوو، دەفرێکی مەراسیمی پرسە، هەروەها هەندێ نامە و فۆتۆی شەخسی. بینەر دەڕۆیشتە ناوەوە وەک ئەوەی بۆ پرسەیەک بچێ، دەیانتوانی لە سەر دۆشەکێکی بچووک دابنیشین کە لە دەوری 'لاشەکە' دانرابوو. لە بەشەکانی تری گەلەرییەکە 'پارچەکانی لەش کە بە مۆم دروست کرابوون لە سەر زەوی و لە ناو سندووق دا دانرابوون، هەروەها بە گوریسێکی سوور بەسترابوون'. بە شێوەیەک دانرابوون 'کە لەوە دەچێت لە قەبرێک یان لە شوێنەوارێکدا دۆزرابێتەوە'. کارەکە بینەر هان دەدات کە چالاک بێت و لێکدانەوە بۆ دیمەنەکە بکات، کە خۆی بخاتە جێگای کەسێک کە لە پرسەیەکدا بێت یان وەک شوێنەوارناسێک بێت.

لە ئینستلەیشنەکان دواتردا فیگەری هیپی دووبارە بەکارهێنراوەتەوە، بە هەمان شێوە کە لە دیمەنی زۆر ورددا بە سەر پەیکەرەکانی تری (وەک ماسیگر Fishman 1968) هات. ئەم ئینستلەیشنانە لە 1968 بە دواوە دروست بوون، کە بە شێوەیەکی زۆر دیار ئەمانە هاوچەرخ بوون، ئەویش لە بەر هۆکاری ئەو پەخشبوونەی کەرەستەکان لە سەرانسەری پانتاییی گەلەری دا. لەو ساڵەدا تیک کارکردنی خۆی بۆ ئەورووپا دەگوازێتەوە، لەم شوێن بۆ ئەو شوێن لەگەڵ کۆمەڵێک هونەرمەند بەناوی The Artist's Co-op گەشتی دەکرد، کە کۆمەڵێک بوون لەگەڵ ئەو، ئەویش هاوکاریی دەکردن بۆ بەرهەمهێنانی هەر پێشانگایەک. ئەم ڕێبازە ڕەوەندی و کۆمەڵگەییە بۆ دروستکردنی هونەر لە بیرۆکەی تیک ڕەنگی دابووەوە بۆ ئەوەی کە چۆن کارە هونەرییەکە وەک گشتێک ئەزموون کرابێت:

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Lucas Samaras
لوکس سەمارەس
ژوور یان ژوری ژمارە 1
ئینستلەیشن لە:
Green
Gallery
نیویۆرک، 1964

Paul Thek
پاول تیک
هەرەم/کارێک لە
پێشخستندا
Modema Museet
ستۆکهۆلم، 1971

ڕۆیشتنی بینەر بە ناو ئینستلەیشن دا بە دۆستایەتی بەراورد کرابوو، هەر کاتێک گونجاو بووبێت، تیک پێشانگاکانی ئامادە کردوە بۆ ئەوەی لەگەڵ ڤیستیڤاڵە ئایینییەکان هاوئاهەنگ بێت. بە توندی هەستی دەکرد کە ئامادەبوان زۆر ڕوونتر لە سروشتی 'لیترجیکاڵی liturgical[8] تێ دەگەن: هونەر' لە ماوەی پشووەکاندا (کریسمس پەسەندترینی منە). بونیادی نەریتگەرای ئینستلەیشنەکانی ڕەنگدانەوەی بیروباوەڕەی کاسۆلیکییەتی خۆی بوو هەروەها حەزی بە 'شێوازی مرۆڤدۆستی' کەشی گەلەرییەکە بوو، 'ئەویش بە کوژاندنەوەی گڵۆپەکان و دانانی هەندێک کورسی بۆ خەڵک بۆ دانیشتن، نەبوونی هیچ پابەندبوونێکی هونەری بە هەر شێوەیەک لە شێوەکان'. بینەری ئینستلەیشنەکانی لە دەیەی 1970 دا، شوێن ڕێگاکان دەکەوتن لە ناو کارەکاندا، کە بە هێمنی ڕووناک کرابوونەوە، زۆر جار بە مۆمەکان، کە دەرفەتی هەمەچەشنی بۆ حەسانەوە و تێفکرین لە خۆ دەگرت.
وەک ئەوەی هاتبووە پێش چاو، تیک بە بەرکەوتنی بە کارەکانی جۆزیف بۆیس ((Joseph Beuys 1986-1921)) کاریگەر بوو، کە بۆ یەکەم جار لە ساڵی 1968 ڕووبەڕوو دەیانبینێت. بۆیس هێشتا لە پەرەپێدانی ڕێبازە ژینگەئاساکەی دابوو بۆ پیشاندانی کارەکانی، کە لە ساڵی 1970 لە (Beuys Block) لە دارمشتارد بینرا، بەڵام حەزی تیک بۆ 'پەیکەرە کۆمەڵایەتیی دیموکراتییەکانی' بوو، بە ڕوونی ئیلهامبەخش بوو بۆی، کە ڕوانینێکی هاوشێوەی هەبوو لەگەڵ ڕێبازی گشتگیر و کۆمەڵەیی ئەو کە بۆ بەرهەمهێنان و پێشوازی لە هونەر هەیبوو. زیاتر لەوەیش، هەر وەک چۆن بۆیس چەوریی بە کار هێنا و هەستی دەکرد کە هێمایە بۆ ئەفسانە شەخسییەکانی، تیک گەشەی دا بە ئایکۆنە سیمبولییەکانی تر: دار، بەلەم، ماسی، تەختی شانۆکان، هەرەم و کەروێشکی ووشککراوە کە پێکهاتەی چەند جارە بەکارهێنانەوەن. هەر چەند سیمولیزمێکی وەها هێشتاکە بۆ بینەرێکی نەشارەزا لێڵ بوو، بەڵام کەرەستە دووبارە بەکارهاتووەکان زۆر هەستبزوێن بوون، هەروەها کرانەوەی پێویستیان هەبوو لە ڕوخسەتدان بۆ لێکدانەوەی شەخسی. تیک 'نائاگاییی گشتی' یۆنگ Jung ی بە ئەزموونی تایبەتی خۆی بۆ مەسیحیەت گرێ دابوو، کە کاریگەریی گرینگ بوون لەم بایەخدانەدا، کە هەر وەک ئەزموونی کۆمەڵە دەرمانە هۆشبەریەکان psychedelic[9]ی بوون.
بە شێوەیەکی بەرچاو، ئەوانە تەنها ئۆبجێکتی تاک تاک نەبوون کە تیک وەک شتی سیمبولی ڕەچاوی کردبن، بەڵکوو لەمە زیاتر نەخشەکەیەتی: دالانەکە 'شوێنێک بوو بۆ چڕکردنەوەی وزە'، ڕێڕەوی منداڵدان، ڕێگاپەڕینەوە؛ بانوێی خۆشتن 'بووەتە sacristy[10] '؛ درختەکان 'گەشەسەندنی ژیان، تەمەنێکی دیار بوون'؛ لمەکە ئاو بوو دەتوانیت بە سەریدا بڕۆیت. ئەو ئیشەی کە بە ناوی هەرەم/کارێک لە پەرەسەندندا *Pyramid/A Work in Progress 1971* لە مۆزەخانەی مۆدێرنی ستۆکهۆڵم Modern Museet Stockholm یەکەم ئیش بوو کە بینەر بە ناو کارە ئینستلەیشنەکەدا دەڕۆیشت کە وەک پلانی سەماکەرێکی باڵێ هەنگاو بە هەنگاو بوو:

کەسێک دەبوو لە ڕێگەی تونێلێکی پێچاوپێچ بە ڕۆژنامە ڕوپۆشکراوی پەمەییدا تێپەڕ بێت، هەروەها بە سەر چەند پلیکانەیەکدا بۆ شوێنی لەنگەرگرتنەکە دەڕۆیشت کە هەرەمێکی سەربەتاڵ بوو. لە ناویدا دیواری ڕۆژنامەی شین هەبوو کە بە دارەکان بەرز کرابووەوە کە لق و گەڵاکانی لێ نەکرابووەوە، بۆیە هەستی دارستانێکی دەبەخشی. کەواتە تۆ لە کۆتاییی تونێلەکەدا لە دارستانێکدای، لە ناو هەرەمێکدای کە وەک دەریا ڕەنگی شین کراوە و بە مۆمەکان ڕووناک کراوەتەوە. لەنەگەرگاکە وەک ژووری نانخواردن ڕێک خرابوو. هەندێک نان و شەراب لە سەر مێزێک دانرابوو، لەگەڵ پارچەی لێکراوەی ڕۆژنامە و کتێب و دوعاکان. لە سووچەکەدا ڕووناکییەکی کەم و کورسییەک و فلوتێک هەن لەگەڵ پیانۆیەک و بانیۆ و سەوڵێک. تۆ هەرەمەکە بە جێ دەهێڵیت، پاشان ژوورێکی گەورە هەیە، دەگەڕێیت بە ناو ئەو هەموو جۆرە شتانەدا کە بە مۆمەکان ڕووناک کراونەتەوە و پڕ کراوە لە شەپۆلی لم. لە کۆتاییدا و پێش چوونەدەرەوە، هێپییەک وەک سەرۆکی ڤایکینگەکان لە ناو بەلەمێکدا هەبوو.

ڕۆبێرت پینکوس-ویتن (Robert Pincus-Witten) تێبینیی ئەوەی کردبوو کە تیک بە شێوەیەکی ورد ئیشی گۆڕ (Tomb)ی لە ساڵی 1967 هێنابووە بەر چاو، 'کە ناوەندی ئەزموونکردنی بینەر بریتییە لـــە

8- Liturgical پێوەندیی بە کۆمەڵێک وشە، مۆسیقا یان جووڵەوە هەیە کە لە ڕێوڕەسمی ئایینیدا بە تایبەت مەسیحی دا بە کار دێت.

9- psychedelic جۆرە دەرمانێکە کە کاریگەری لە سەر مێشک دادەنێت، وەک هەستکردن و تێگەییشتنی قووڵ، یان دروستبوونی هەستێکی بەهێز بۆ ڕەنگ و تام و دەستلێدان.

10- sacristy ئەو ژوورەیە کە لە کەنیسەدا کەلوپەلی بۆنەکانی تێدا هەڵدەگیررێت.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

تێهەڵقورتان یان دۆخێکە کە چاوەڕوانی نەکردوە'، بەڵام ئینستلەیشنەکانی دواتری، ناڕاستەوخۆ و مەبەست نادیار بوو لە دەربڕیندا- هەوڵی داوە بۆ دروستکردنی کەشێکی هێمن لە جوانی و ئاسوودەیی. سروشتی ئازاد و کۆمەڵگەیی کارەکە لە دروستکردنێکی بازرگانیەوە گواستبووەوە بۆ پێشوازیلێکردن، بۆ ئەوە بوو ئەو ئەزموونە ئاشتیخوازانەی کە هەوڵی بۆ دابوو بە دەستی بهێنێت 'بۆیە جوانە کە تۆ لەوێیت، تیک دەشکێت کاتێک دەڕۆیت' هەروەها بە بێ گومان شێوەیەکی کۆمۆنیاڵ بوو.

ڕەخنەگەری لە دامەزراوە

ڕیچەرد فڵەد (Richard Flood) دەڵێت، ئینستلەیشنەکانی تیک لەو ڕاستییەوە پێناسە کراون کە ئەو ئەمریکییەک بوو، وڵاتەکەی لە ڤێتنام لە شەڕدا بوو: ئاسوودەیی ئەو، 'ژینگەیەکی میدیتەیشن ئاسایە'، فڵەد بە پێچەوانەی ئەو ناهەمواریەوە دەنووسێت، کە لە باشووری خۆرهەڵاتی ئاسیا بە دەر کەوتبوو. لە ئەورووپا و ئەمریکا، دژایەتیکردنی ململانێ ڤێتنام لە هەڵکشاندا بوو، هاوشان لەگەڵ ناڕەزایی خوێندکارە چەپەکان لە ساڵی 1968 و هەڵکشانی بزووتنەوەی ژنان، ئەمانە سەلمێنەری ڕووداوی یەکلاکەرەوە بوون بۆ زۆرێک لە هونەرمەندان. نەوەی نوێ گەییشتنە ئەو باوەڕەی، کە هونەرێکی دابڕاو لە سیاسەت دەتوانرێت وەک ئەوە ببینرێت کە بەشدارە لە مانەوەی دۆخی چەقبەستو، هەروەها دەیانگوت هەر ئۆبجێکتێکی هونەری ڕازی بێت بە بازاڕ، بێشک ئەوە پاڵپشتی ئایدیۆلۆژیای پارێزگاران دەکات، کە تێیدا سەرمایەداری تێکەڵکێش بووە لەگەڵ سیستەمی باوکسالاری و سیاسەتی دەرەوەی ئیمپریالیزم و ڕەگەزپەرستی و کۆمەڵێک دەردی کۆمەڵایەتیی تر.

پێوەندیی نێوان دامەزراوەکانی مۆزەخانە و نادادپەروەریی کۆمەڵایەتی بە ئاشکرا لە کارەکانی هانس هاکک (Hans Haacke- لەدایکبووی 1936) دیار بوو، کە کارەکەی ئەو *Manet-PROJEKT 74* *1974* ئاشکراکردنی ئەو پێوەندییە بوو لە نێوان سەرپەرشتیارانی مۆزەخانە، بۆردی پێسپێدراوەکان trustees و سیاسەت و بزنس. زۆرێک لە هونەرمەندان دەستیان کرد بە پرسیار دەربارەی ڕۆڵی ئەوان لە ناو سیستەمی مۆزەخانەدا، هەروەها بە هۆشیارییەوە خۆیان بە دوور گرت لەو بەرهەمانەی کە تاکن و وابەستەی کۆ نین، ئۆبجێکتێن هەڵدەگیرێن و ئەمانە بازاڕ پشتیان پێ دەبەستێت. وا دادەنرێت بە لەئەستۆگرتنی بەرپرسیارێتی لە بڵاوبوونەوە و پێشوازیکردن بۆ هونەرەکەیان، ژمارەی ئەو هونەرمەندانەی زیاد کرد کە ڕوو بکەنە کێشەی میدیەم و بڵاوکردنەوە وەک ڕێگایەک کە تێدا بەیانی سیاسی دروست بکرێت بە بێ ئەوەی کارە هونەرییەکە لە ڕووی ناوەڕۆکەوە بکەوێتە ناو بابەتی پروپاگەندەوە.

کۆنتێکست ببوو، بە جێی تێڕامانێکی زۆر گرینگ لە مامەڵەکردنی هونەر لە پێوەندیدا بە بازاڕ و ژێرخانی مۆزەخانەوە، هونەری ئینستلەیشن یەکێک بوو لەو شێوازە زۆرانەی کە وەک دەرئەنجام دەرکەوتن. پێوەندییەکی توندی لەگەڵ جەستەی بیناسازی لە پانتایی و لە ماوەیەکی دیاریکراودا بەست، هونەری ئینستلەیشن پشتبەستوو بوو بەو کۆنتێکستەی کە تێیدا نمایش کرابوو، هەروەها بۆیە سەخت بوو ئەگەر نەشیایە بۆ فرۆشتن. زیاد لەوەیش، کۆنتێکستی پشتبەستوو جارێکی تر مانا ئاراستە دەکاتەوە دوور لە تاکدانەری و لە پێشوازیکردنی کارەکە: لەو دۆخە دیاریکراوانەدا کە لە لایەن ئامادەبوویەکی تایبەتەوە ئەزموون دەکرا. سروشتی کارای بینەر لە ناو کارێکی وەها دا و بایەخی ئەزموونکردنی ڕاستەوخۆی کارەکە، وەک بەدیلێکی بە توانا بۆ هێورکردنەوەی کاریگەرییەکانی ماس-میدیا ڕەچاو دەکرێت.

پێشانگای نێودەوڵەتی (دۆکۆمێنتای Documenta 5) کە لە ساڵی 1972 لە شاری کاسڵ Kassel کرایەوە، ڕەنگدانەوەی گۆڕینی ئەم زەوقە سیاسییە بوو، هەروەها بینینی ژمارەیەکی بێوێنە لە بەشداریکردن کە شێوەی هونەری ئینستلەیشنیان وەرگرتبوو. زۆرێک لەوانە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ سەرنجیان دابووە دامەزراوەکان کە هونەریان تێدا نمایش کرابوو و، وەک ڕەخنە لە دامەزراوە ناسرابوون. زۆربەی ستراتیجە فەرمییە جیاوازەکان لە ژێر ئەم ناونیشانەدا پۆلێن کران. لە ساڵی 1965

11- Trustees تاکێک یان ئەندامی بۆردێک کە کۆنترۆڵی یان دەسەڵاتەکانی بەڕێوەبردنی موڵکەکان دەگرێتە دەست ئەویش بە متمانە بە پابەندی یاسایی بۆ بەڕێوەبردنی تەنها بۆ ئەو مەبەستانەی دیاری کراوە.

Marcel Broodthaers
مارسێل برودثێرز
,Musee d'Art Moderne
,Departernent des Aigles
Section des Figures
Der Adler vom)
(Oligozan bis Heute
Stii.dtische Kunsthalle
دوسۆلدۆرف، مانگی ئایار-تەمموز
1972

به دواوه، بۆ نموونه هونەرمەندی فەرەنسی دانیاڵ بوغین (Daniel Buren- لەدایکبووی 1938) دەستی بە دانانی سپییەکی جێگرەوە وشریتی ڕەنگاوڕەنگ لە سەر تەختەی ئاگاداری (لوحەی ئیعلانات) و دیوارەکانی گەلەری کرد، وەک کاردانەوەیەک بۆ تەواوی کونوکەلەبەری سەرانسەری گەلەری، ئەوەیش لە پێناوی لاوازکردنی دەسەڵاتی بوو وەک شوێنێکی زێدەمافدار بۆ هونەر. بە پێچەوانەوە، هونەرمەندی بەلژیکی مارسێل بروودسێرز (1924-1976) (Marcel Broodthaers) خۆی وەک بەڕێوەبەری مۆزەخانە (خەیاڵی)ەکەی دانا (مۆزەخانەی هونەری مۆدێرن، بەشی هەڵۆ 1972-1968 (Musee d'Art Moderne, Department des Aigles). مۆزەخانەی بروودسێرز ڕێبازی ئینستلەیشنی هەمووگردی پەیڕەو کرد، ئەوەیش لە پێناوی لاساییکردنەوەی ئەو کۆدەستگایانەی کە مۆزەخاکان بۆ بەخشینی بەها بە شتەکان بە کاری دەهێنن. ئەوە دواتر دەبێتە بابەتێکی ڕەخنەی فراوان، بەڵام پایەی ئەو وەک ئینستلەیشن زۆر جار پشتگوێ خرابوو، وەک پێوەندیی ئەو بۆ میراتی ئەدەبی سوریالی بروودسێرز. وەک پێشانگای سوریالییەکان لە ساڵی 1938، مۆزە (Musée) بە گەڕ کەوت وەک سەکۆیەک بۆ دەرچوونی خەیاڵ، بەڵام نەک لە پێناوی بوونە هۆکاری ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئارەزوەکانی نائاگایی لە ژێر ناوی شۆڕشی مارکسی دا؛ لە جیاتیی ئەوە هەوڵ دراوە بۆ هاندانی جۆری جیاوازی گێڕانەوەی کەتەلیستی[12] ، ئەوە جۆرێکە کە بە شێوەیەکی زۆر دیاریکراو ڕەخنەیە بۆ بونیادی دەسەڵات، هەروەها بەرهەمهێنانی دەروونیی ئێمەیە لە ناویاندا. مۆزەی بروودسێرز لە چەندین بەش پێک هاتبوو، هەر یەکێک لەو بەشانە نیشاندەری ڕۆڵە جیاوازەکانی مۆزەخانە بوون. لە بەشی مێژوویی و نەخشەی پێشانگاوە لە بەشی سەدەی هەژدە، بەشی سەدەی نۆزدە و بەشی سەدەی بیست بۆ بەشی ئیداری و دارایی و ڕۆژنامەوانیی بەشی بڵاوکردنەوە و بەشی دۆکیومێنتاری و بەشی دارایی.

گەورەترین بەش لە Musee d'Art Moderne, Department des Aigles, Section des Figures (Der Alder vom Oliqozan bit Heute) 1972, کە تێدا 300 ئۆبجێکتی ڕاستەقینەی قەرزکراو بەشدار بوو -کە هەر یەکە هەڵگری وێنەی هەڵۆیەک بوو- بریتی بوو لە 43 کۆمەڵە (کۆلێکشن) کە لە ناویاندا مۆزەخانەی بەریتانی، Imperial War Museum و Musee des Arts Decoratifs لە پاریس هەبوون، لە هۆڵی هونەری دوسلدۆرف نمایش کرابوون، ئۆبجێکتەکان هەندێکیان بە دیواردا هەڵواسرابوون، هەندێکیشیان لە ناو ڤیترینەدا نمایش کرابوون، بەڵام ئەم نمایشە تەقلیدییە لە ڕێگەی پارچە نووسراوێکی سێبەشییەوە گوماناوی کرابوو، کە لە تەنیشت هەر یەکە لە ئۆبجێکتەکانەوە دانرابوو، لە سەری نووسرابوو 'ئەمە کاری هونەری نییە'. ڕێنێ مارگریت (Rene Magritte) ئاماژەیەکی دیارە لە جۆرێکی تازەی مامەڵەکردن لەگەڵ زمان و وێنە ('ئەمە سەبیل نییە')، پارچە نووسراوەکانی بروودسێرز تەنها هەوڵێک نەبوون بۆ سەغڵەتکردنی گریمانەکانی بینەر کە هەموو ئۆبجێکتێک لە ناو مۆزەخانەدا بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیک بووە بە کاری هونەری، بەڵام دیسان بە بیرمان دەهێنێتەوە کە ئەوانە بە تەنها ئۆبجێکتێکی ڕووت نین، بەڵکوو پێوەندیی نێوان ئۆبجێکتەکان (کە بریتییە لە کۆنتێکستەکەیان) ئەم کارە هونەرییە پێک دەهێنێت. لە ڕاستیدا مۆزەی بروودسێرز لاساییکردنەوەی مۆزەخانە بوو لە ناو مۆزەخانەدا، بەهێزکردنی هێزی تێکدەرانەی کارەکە بوو. ئەو دووپاتی دەکاتەوە کە ئەم کاریگەرییە زیاتر بۆ ئەو بیرۆکە چەواشەکارییانەی مۆزەخانە نەبوو، بەڵکوو بۆ دروستکردنی بونیادێکی تەواو خەیاڵی بوو سەبارەت بە ئەو، کە سەرنج ڕادەکێشێت بۆ ئەوەی، چۆن دەسەڵاتی ئەو دامەزراوانە ڕێک خراون. کردنەوە ڕەسمییەکان، نامە فەرمییەکان لەگەڵ سەرە نامە مۆرکراوەکان، لیستی پۆستەی شوێن و کەسایەتییەکانی جیهانی هونەر، بەخشینەکان، ئەو سەردانیکەرانەی کە بە کۆمەڵ لە دەرەوە دەهاتن، ئەو کۆنسێرتەی لە بەشی سەدەی نۆزدەهەم (XIXe Siecle) بەڕێوە چوو، گرێبەستەکان کە بۆ گواستنەوەی بەرهەمە هونەرییەکان کرابوون: هەموو ئەو پشتگیرییە هەمیشەییانە و سیمولاکرای simulacra[13] بیرۆکراتیی بەو ئەندازە گرینگ بوون وەک پێشانگا تاکەکەسییەکانی

12- کەتەلیست: هۆکارە بۆ شتێک کە دەست پێ بکات بۆ ئەوەی ڕوو بدات.
13- Simulacra: وێنەیەک کە گوزارشت لە شتێک دەکات.

Marcel Broodthaers
مارسێل برودثێرز
,Musee d'Art Moderne
,Departernent des Aigles
Section des Figures
Der Adler vom)
(Oligozan bis Heute
Stii.dtische Kunsthalle
دوسوڵدورف، مانگی ئایار-تەمموز
1972

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Marcel Broodthaers
مارسێل برودثێرز
,Musee d'Art Moderne
,Departernent des Aigles
Section des Figures
Der Adler vom)
(Oligozan bis Heute
Stii.dtische Kunsthalle
دوسۆلدۆرف، مانگی ئایار-تەمموز
1972

Musee. هەر چەند بە شێوەیەکی تەقلیدی کرابووە چوارچێوەی هونەری کۆنسێپشواڵ، لەگەڵ هەموو ئەو دەلالەتانەی بۆ سادەیی دژە بینراوەکانی (ئەنتی ڤیژواڵ)، مۆزەی برۆودسێرزوەک تەواوی کۆکراوەی ئیشەکانی، لە ڕاستیدا لەگەڵ مەتەڵ (پەزڵ) نوکتە و ئەو شتانەی کە چەند مانایەک دروست دەکەن چڕ کرابووەوە، هەروەها مەتەڵی کارە هونەرییەکە بە هۆی لێدوانە بە ئەنقەست و دژبەیەکی هونەرمەند دەربارەیان ئاڵۆزتر دەبێت. وەک مایکڵ کۆمپتن (Michael Compton) تێبینی کرد لە ئەزموونی هەوڵداندایە بۆ پۆلێنکردن و زانینی، دوا جار ئەوەی نییە، کە کەسێک هەست بە جۆرێک لە پەیامی شاراوە بکات. ئەمەیش لەبەر ئەوەی ناتوانرێت کارە هونەرییەکە بۆ هەڵوەشاندنەوەیەکی سادەی ئایدیۆلۆژیای مۆزەخانە کەم بکرێتەوە، وا دادەنرێت کە دۆخێکی بێلایەن و نرخداردا بێت، پۆلێنکردنێکی بە ئامانج، دۆخەکەی وەک کۆگای گشتی لە سامان و پێدراوی ڕەمزی هەڵۆ بۆ پشتڕاستکردنەوەی ئەمەیە، چونکە هێزی تێکدەری حەز و دڵەڕاوکێی ناهوشیاری بینەر کۆنترۆڵ دەکات. هەموو سەردانیکەرێک بۆ مۆزەخانەکە، تێبینی برۆودسێرزی کردبوو، کە لە لایەن 'پیشاندانێکی نارسیسستییەوە ئاراستە دەکرێت... لە سەر ئەو شتەی کە ئەو تێفکرینی هەبووە بۆی'، هەروەها لە سەر ئاستی بەزەینداهاتنەوەی ئازاد (free-association) لە نائاگاییدا بوو کە پلاکاتەکان لە تەنیشت هەر تەنێک دەبووە هۆی تێکدانی (perturbe)[14] شێوازی ئاسایی بینین. هەر وەک چۆن برۆودسێرز دانی پێدا نا، تەنها لە ڕێگەی فێڵەوەیە کە ڕاستی دەربکەوێت: 'باوەڕم وایە مۆزەخانەیەکی خەیاڵی وەک مۆزەخانەکەمان ڕێگەمان پێ دەدات کە لە واقیع تێ بگەین، لەگەڵ ئەوانەیش کە واقیع شاردوونیەتیەوە'. مۆزەخانەی هونەری مۆدێرن برۆودسێرز Broodthaers' Musee d'Art Moderne ببووە پێشینەیەک بۆ هونەرمەندانی ئینستلەیشنی هاوچەرخی وەک مارک دیۆن (Mark Dion- لەدایکبووی 1961)، کە هەوڵی ئەو بۆ لەکەدارکردنی مۆزەخانە نەبوو، بەڵکوو بیکەنە دامەزراوێکی سەرنجڕاکێشتر و کاریگەرتر. بەشی ناسنامەی ئاژەڵی دەریایی شاری نیویۆرکی 1992ی دیۆن، هەر وەک مۆزەخانەی Mining فرێد ویلسۆن Fred Wilson 1992، هەروەها سوزان هیلر Susan Hiller لە مۆزەخانەی فرۆید 1995، لێکۆڵینەوە و هەڵگەڕاندنەوەیە لە پۆلێنەکانی مۆزەخانەدا و، بە لێکەوتەکانی ئەو ئایدیۆلۆژیایانەی کە پاڵپشتیان دەکات. هەر چەند سێ هونەرمەندن هاندەرن بە مەیلی سیاسیی جیاواز، بەڵام گرینگە کە ئەوان هەڵیان دەبژێرن بۆ پێناسەکردنی ئەمانە لە ڕێگەی گاڵتەکردن (parody) بە شێوە باوەکانی پیشاندان لە مۆزەخانەدا. ڤیترینەکان پڕ دەکرێن، ناونیشانەکان دەنووسرێن، نەخشەکان دەکێشرێن، پۆلێنکارییەکان؛ ئەم هونەرمەندانە نیشانی دەدەن کە 'ئامانج'ی پیشاندانی دامەزراوەیی هەمیشە و وەک هەیە تەفسیرکردنە. وەک دیۆن تێبینی دەکات، مۆزەخانە گێڕانەوە دەکات' لە ڕێگەی جۆرێکی زۆر دیاریکراو لە نوێنەرایەتیکردن: بۆ هەر دوو خودی شتەکە و هەم بۆ نوێنەرایەتیکردنەکەیشی'. گرینگە کە زۆرێک لەو کارە هونەرییانە سوود لە توانای خودی بینەر دەبینن بۆ بەزەینداهاتنەوەی ئازاد لە ئینستلەیشنەکانیاندا، دەرخستنی دیدگای تێکدەر و پەراوێز، ئەنجامدانی شەڕ لەگەڵ چیرۆکە مەزنەکان.

فیمینیزم و فرە ڕەهەندی

یەکێک لە بیرۆکە سەرەکییەکان کە لە پشت ڕەخنە لە دامەزراوەوە هەیە، ئەوەیە کە زیاتر لە ڕێگایەک هەیە بۆ نوێنەرایەتیکردنی جیهان. هونەری ئینستلەیشن، بە بەکارهێنانی تەواوی سپەیسێک کە دەبێت بە دەوریدا بگەڕێیت بۆ ئەوەی ببینرێت، هات بۆ دابینکردنی بەراوردێکی ڕاستەوخۆ بۆ خواستی فرەڕەهەندی بۆ یەک بارودۆخ. هونەرمەندێک کە بە شێوەیەکی پوخت ئەم گۆڕانەی بە تیۆرە کرد لە پێوەندیدا بە هونەری ئینستلەیشنەوە، ماری کێلی (Mary Kelly- لەدایکبووی 1941) بوو. بۆ ئەو، بینەری ئینستلەیشن 'لە ژێر کۆنترۆڵدا نییە' چونکە 'بینینەکە هەمیشە بەشە (جزئیە)' -'هیچ پێگەیەک نییە کە تۆ بە

14- perturbe: لێکپچڕاندن یان دڵەڕاوکێ.

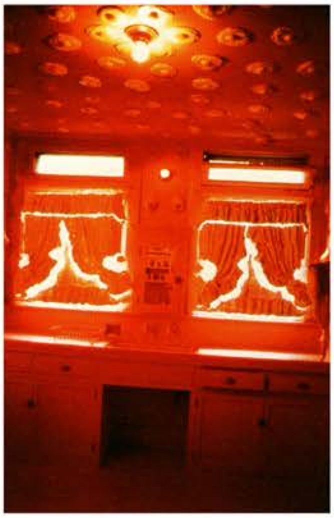

Nurturant Kitchen هەریەک لە
سوسان فرایزەر Susan Frazier
ڤیکی هۆگێتس وVicki Hodgetts
ڕۆبن وێلتش Robin Weltsch
هەروەها خانووی ژن هەریەکە لە
جودی شیکاگۆ Judy Chicago
میریام شاپیرو Miriam Schapiro
553 شەقامی مارپیۆسا
لۆس ئەنجلوس، کانونی دووەم-شوبات
1972

ڕاستی هەموو شتێک یەک جار ببینێت' وەک زۆرێک لە هونەرمەندان لەم ماوەیەدا کێلی هات بۆ ئەوەی فرە تێڕوانینی هونەری ئینستلەیشن وەک ئازادبوون تەماشا بکات- بە پێچەوانەی تێڕوانینی تاک خاڵەوە کە بینەر دەکاتە ناو پێگەی دەسەڵاتدارێک لە پێش تابلۆکەدا، دواتر ئەم ڕوانینە پەلدەکێشێت بۆ جیهانیش. دۆکیۆمێنتەکانی پاش منداڵبوونی کێلی (1939-1937) (Post-Partum Document) ئینستلەیشنێکی ئاڵۆزن و لە ماوەی شەش ساڵدا کۆ کراونەتەوە، کە 135 وێنەی چوارچێوەدار دیوارەکانی سپەیسی گەلەرییەکی داگیر کردبوو: وێنە لەیەکچووە چوارچێوەدارەکان و دەق و ئۆبجێکت و بەڵگەنامەکان ڕیزبەند کرابوون بە هێڵێک لە سەر دیواری مۆزەخانەکە بە شێوەیەکی نموونەیی و بابەتییانە لەو جۆرە ئاساییەی نمایشکردن کە لە مۆزەخانەدا هەیە کە مۆزەی برووودسێرز گاڵتەی پێ کردبوو. وەک برووودسێرز سنووری فەرمیی کێلی بە کار هاتبوو بۆ ناوەڕۆکێکی تێکەڵی ناجێگیر و کێشەدار: کۆکردنەوەی دایبیی بەکارهاتووی کورەکەی و فانیلەی پیس و هێلکارییە بەیەکداچووەکان، کێلی هەر یەکە لەم پاشماوە بە فتیش fetish[16] کراوانە بەڕونکردنەوەکانی خۆی و هێلکاریی لاکانی ڕوپۆشی کردبوو. وەک باقیی کارەکانی تری کێلی، دۆکیۆمێنتەکانی پاش منداڵبوون (Post-Partum Document) لە مێژووی هونەری ئینستلەیشندا، پێگەیەکی فرەمانا داگیر دەکات: پێکهاتە لە چوارچێوەگیراوەکانی وەلامدەرەوەی شوێنی پیشانگاکە نییە و، لە باری دەروونییەوە زیاتر هەڵمژێنەرە (بە شێوازی تابلۆی نەریتی) وەک لەوەی بە جەستە نغرۆ ببێت. لەگەڵ ئەوەیشدا کێلی ئەوە دووپات دەکاتەوە بە وردی کە کرانەوەی ئەو کەلەکەبوونە زەمەنییەی کارەکە لە بارودۆخی ئینستلەیشندا توانای ئەوەی هەیە کاریگەریی لە سەر بینەر هەبێت، 'نەک بینینی کارەکە لە شوێنێکی سەیرکردنی جێگیرەوە بە تێڕوانینێکی نەریتییەوە'.

نووسینەکەی کێلی بە بەردەوامی ئاماژە بە پێوەندیی نێوان ڕوانگەی تاک خاڵی و ئایدیۆلۆجی (پیاوسالاری) دەکات و ئەوە دەردەخات کە هونەری ئینستلەیشن یەک ڕێگایە بۆ بەرەنگاری و تێکدانی ئەم پێوەندییە. لە جیاتیی ئەوەی بە شێوەیەکی ئایکۆنییانە نوێنەرایەتیی ژنان بکات، وەک وێنەیەک کە 'کامڵ و باڵادەست' بێت، کێلی وێنەی جلوبەرگ یان تێکست بە کار دەهێنێت بۆ نیشاندانی 'جەستەی پەرت بوو لە ئارەزوو' کە شێوازی نوێنەرایەتیکردن و کاریگەریی لە سەر بینەرانیش هەیە، لە کاتێکدا ئێمە لە یەک چاوخشاندا ناتوانین 'کۆنترۆڵی' ئەم جەستەیە بکەین. ئەوە دەبێتە کەم بایەخی کە بڵێین ئینستلەیشنەکانی کێلی بە شێوەیەکی بینراو دوورن لە کارەکانی 'دیمەنی خەون' کە لەم بەشەدا باس کراون، بەڵام تێبینییەکانی بۆ مێژووی هونەری ئینستلەیشن زۆر گرینگن. ئەمەیش لەبەر ئەوەی ئەو نوێنەرایەتیی پێگەیەک دەکات کە لە خۆبەخاوەنکردنی هونەری ئینسلەیشندا زۆر گرینگ بووە، چونکە بوونی بینەر بە بەشێک لە فەزای فرەڕەهەندیدا تەحەدایەکی بەرچاو دەخاتە ڕوو بۆ تێڕوانینی نەریتی و بۆ ئەو ناوەندی بوونی و کۆنترۆڵی خیتابی بینینەی کە هەیەتی. لە جیاتیی پێوەندیی هەرەمی بە تەنەکەوە (کە وەک هاوواتایەکی خاوەنداریتیی بۆرژوازی و پیاوەتی سەیر کراوە)، بینەری هونەری ئینستلەیشن ئەوە دەبینێت کە 'هیچ پێگەیەک نییە کە تۆ بە ڕاستی هەموو شتێک بە یەکجار ببینی'.

دەکرێت مشتومڕی ئەوە بکرێت، لە هونەری فێمینیستیدا لە سەرەتاوە تا ناوەڕاستی دەیەی 1970 بە گشتی، خەم ونیگەرانیە دیاروباوەکان کەمتر جێی بایەخ بوون وەک لە ناوەڕۆکە بە سیاسی کراوەکەی. ئەمە بە باشی دەرخراوە ئەگەر بەراوردی بکەین لە دووبارە کارکردنی دەروونیی ماری کێلی بۆ هونەری کۆنسێپشواڵ بۆ وێنەی ناوکی ناوەندی کە لە پێرفۆرمانس و هونەری ئینستلەیشنی وێست کۆست (West Coast) دا پەرەی سەندووە. ماڵی ژن (Womanhouse- 1972) کە زنجیرەیەک ئینستلەیشنە کاری هەر یەک لە هونەرمەندان جودی شیکاگۆ (Judy Chicago- لەدایکبووی 1939) و میریام شابیر و (Miriam Schapiro- لەدایکبووی 1923)ە، لە ناو کۆشکێکی هالیوودی چۆڵکراودا نمایشکرا. لەگەڵ بیستویەک قوتابی لە ناو بەرنامەی هونەری فێمینیستییەکەیان دا بوون لە Cal Arts، شاپیرۆ و شیکاگۆ، ناوەوەی بیناکەیان گۆڕی بۆ زنجیرەیەک لە ئینستلەیشن تایبەت بـــە

16- fetish: حەزێکی سێکسیی نائاسایی لە ئامانجێک یان مادەیەکی تایبەت.

شوێنەکە. ئەمڕۆ ئایکۆنۆگرافیای ماڵی ژن (Womanhouse) کۆن و بەسەرچوو و قورس دەردەکەوێت: تەوالێتی سووری مانگانە Menstruation Bathroomی شیکاگۆ تەنکەیەکی خوڵی لە خۆ گرت بوو کە سارێژە لە سانتیی بەکارهاتوو و دەسڕی تەوالێت، لە کاتێکدا چێشتخانەی پەمەیی (Nur-turant Kitchen)ی سوزان فرایزەر (Susan Frazier)، ڤیکی هۆگێتس (Vicki Hodgetts) و ڕۆبن وێلتش (Robin Weltsch) بە فۆرمێکی سەرسوڕهێنەر ڕازێنرابوونەوە، کە هاوشێوەی هەر دوو (هێلکەی سوورکراوە و مەمک) بوو.. هەر چەند تووڕەیی و بێهیوایی سەدای ماڵی ژن (Woman-house) تایبەتە بە دەیەی حەفتاکانی سەدەی بیست، بەڵام هاوکێشە ڕەمزییەکەی لە سپەیسی ناو ماڵ و ژنبووندا بەردەوام لە ڕێگەی هونەری هاوچەرخەوە سەدایان دەبیستری‌ت، هەر وەک چۆن لە کاری لویس بۆغژوا (Louise Bourgeois) و مۆنا هاتوم (Mona Hatoum)ەوە بڕوانیت تا دەگات بە کارەکانی ترەیسی ئیمین (Tracy Emin).

نغرۆبوونێکی سەرنجڕاکێش

لە ماوەی سالانی دەیەی 1980 دا، پێشانگا گەورەکانی ئینستلەیشنی وەک بینالی ڤینیسیا، دۆکیومێنتا، Skulpture ، پرۆجێکت مونستەر و بینالی ساوپاولۆ، لەگەڵ چەند شوێنێکی وەک سەنتەری دیا (نیویۆرک) و پرۆژەکانی کاپ ستریت (سان فرانسیسکۆ)، هاتن بۆ ئەوەی زیاتر پشت بە هونەری ئینستلەیشن ببەستن وەک ڕێگایەک بۆ دروستکردنی هێمای لەبیرنەکراو، دروستکردنی کاریگەریی بەرز لە ناو سپەیسی پێشانگا گەورەکاندا، جا ئەمانە ناسنامەی بەیاناتی/دارشتەی تەلارسازیی بێت یان تەلارە پیشەسازییە کۆن و چۆڵکراوەکان. زۆربوونی ئەو شوێنانەی کە تایبەتن بە هونەر لە دوای دەیەی 1960 بووە هۆی بەهێزکردنی زیاتری پێگەی هونەری ئینستلەیشن لە ڕێگەی سیاسەتی خواستی ڕووناکبیری و خواستی دروستکردنی کاری داهێنەرانەی نوێ. ئەمڕۆ هونەری ئینستلەیشن پێکهاتەیەکی سەرەکییە لە بینالەکان و ئەو چالاکیە هونەریانەی هەموو سێ ساڵێک لە سەر ئاستی جیهاندا ڕوو دەدەن، توانای دروستکردنی کاریگەریی گەورەی بینراوی هەیە لە مامەڵەکردنیدا لەگەڵ تەواوی سپەیس هەروەها ڕەخساندنی هەلی وێنەگرتنی سەرسوڕهێنەرانە. بۆ ڕێکخەرانی هونەری ئینستلەیشن هێشتا هەڵگری خواستێکی مامناوەندی ناڕاستەوخۆی شۆڕشگێڕانەیە (لەوانەیە کارەکە نەفرۆشرێت) هەروەها سەرکێشیە (لەو کاتەوەی ئەنجامەکەی پێشبینی نەکراوە) هەر چەند وەک جولی ڕیس Julie Reiss باسی کرد، هونەری ئینستلەیشنی ئەمڕۆ دوورە لە کردارێکی پەراوێزی، بەڵام لە چەقی چالاکیی مۆزەخانەوە نزیکە.

زۆرێک لە هونەری ئینستلەیشنەکانی سالانی دەیەی 1980 بە قەبارە گەورەکەیانەوە جێی سەرنجن، وە زۆربەی کات فراوانبوونێکی پەیکەرئاسا لەخۆ دەگرێت بۆ زاڵبوون بەسەر فەزایەک، نەک گرینگپێدانێکی دیاریکراو بۆ نغرۆبوونی بینەر لە ژینگەیەکی دیاریکراودا. ئەم کارانە کاریگەریی خراپیان لە سەر ئەو فەزایە نییە کە تێیدا پیشان دەدرێن، لە زۆر حاڵەتیشدا وەڵامیان بۆی نییە: مرۆڤ بیر لە بەرهەمی هونەرمەندانی ئارتێ پۆڤێرا (Arte Povera)[17] ، جۆزێف بۆیس (Joseph Beuys)، یان کلاس ئۆلدنبێرگ دەکاتەوە لە ماوەی ئەم دەیەیەدا. سیلدۆ مێیرێلس (Cildo Meireles- لەدایکبووی 1948) و ئان هامیلتۆن (Ann Hamilton- لەدایکبووی 1956) هەر دووکیان لە کۆتاییی دەیەی 1980 دا کاریان بەرهەم هێناوە کە دەکرێت لە هونەری ئینستلەیشندا بە نموونە لە قودرەتمەندیدا و سەرنجڕاکێش لە بینیندا تەماشا بکرێت، کە لەو دەیەیەدا بڵاو بوون، بەڵام ئەوان خۆیان بە جیاواز دەبینن لە پاراستن و گرینگپێدانێکی دیاریکراو بە ئەزموونی هەستیی بینەر. وەک ئەو هونەرمەندانەی تر کە لە سەرەوە ئاماژەیان بۆ کرا، کارەکانیان بە بەکارهێنانی مادە نائاساییەکان دەناسرێتەوە، زۆر جار بە چەندایەتییەکی زۆر، لەگەڵ ئەوەیشدا مێیرێلس و هامیلتۆن بە دوای گۆڕینی تەواوەتی کاراکتەری ژوورێکەوەن، لە ڕێگەی بەستەرە ڕەمزییەکانەوە بۆ ئەو ماددانەی بەکارهاتوون، وە مانا دروست دەکەن، بەو شێوەیە بینەرەکە لە ڕووبەڕووبونەوەیەکی دەروونی زیندوودا نغرۆ دەکەن. سیلدۆ میرێلس نەیتوانی لە ماوەی دەیەی 1970 زۆرێک لە ئینستلەیشنەکانی دروست بکات بە هۆی ئەو ڕژێمە ســــەربازییە

17- ئارتێ پۆڤێرا: بزووتنەوەیەکی هونەریی ڕادیکاڵی ئیتالی بوو لە کۆتاییەکانی دەیەی شەست بۆ حەفتای سەدەی ڕابردوو، کە هونەرمەندەکانی کۆمەڵێک پرۆسەی نائاسایی و کەرەستەی "ڕۆژانە" نائاساییان دۆزییەوە و بە کاریانهێنا.

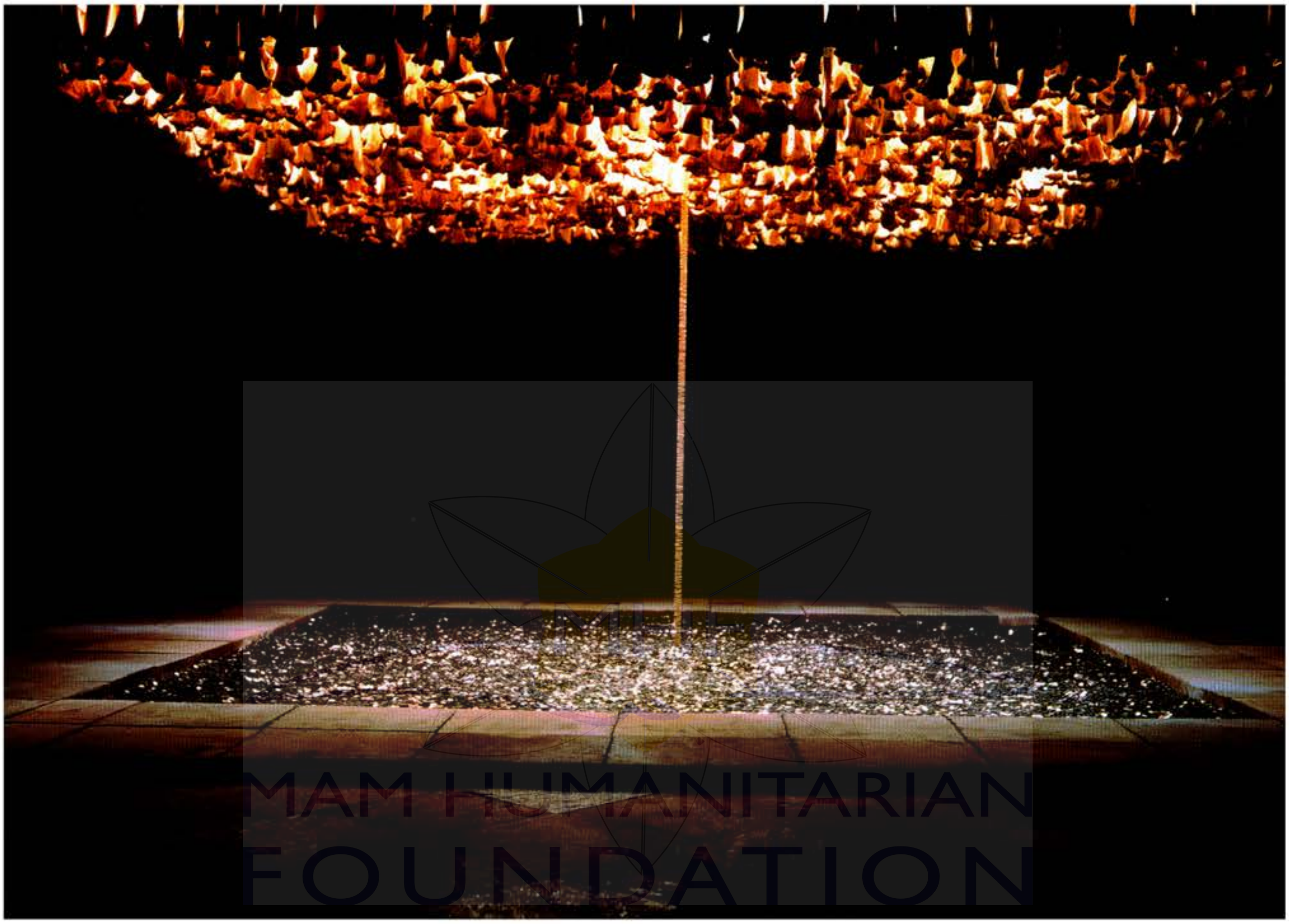
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Cildo Meireles
سیلدۆ مێیرێلس
Missão/Missões
(چۆن كاتێدراڵەكان بنیات بنێین)1987

Ann Hamilton
ئان هامیلتۆن
ترۆپۆس (tropos)
سەنتەر بۆ هونەرەکان Dia
نیو یۆرک
تشرینی یەکەمی -1993حوزەیرانی 1994

ستەمکارەی کە لە ناوەڕاستی شەستەکانەوە دەستی بە سەربەڕازیل دا گرتبوو؛ زۆرێک لە کارەکانی لە شێوەی دەفتەری تێبینی دا مانەوە تا ساڵی دەیەی 1980، دواخستنێک کە لە مێژووی هەر پارچەیەکدا ڕەنگی داوەتەوە. ئینستلەیشنەکانی زۆربەی بایەخە فینۆمینۆلۆجییەکانی هونەری بەرازیلی ئەم ماوەیە دەردەخەن، ئەزموونێکی هەستەکیی بەرز پێشکەشی بینەر دەکەن کە لەوانەیە بە شێوەی بینین بن (بارکردنێکی زیادی ڕەنگی Red Shift 1976-1984)، هاپتیک "دەستلێدان" (تۆپی جۆراوجۆر لە کێشدا لە Eureka/Blindhotland 1970-1975)، گاستەتوری "چێژئامێز" (شەشپاڵووی سەهۆڵی شیرین و سوێر لە Entrevendo 1970-1994) یان بە بۆن (بۆنی غازی سروشتی لە Volatile 1980-1994). ئەو مادانەی مێیرێلس بە کاری دەهێنێت، زۆر جار بە ڕێژەیەکی زۆر، بە شێوەیەکی ڕەمزی بار دەکرێت:

من ئارەزووم لەو مادانەیە کە ناڕوونن، کە لە هەمان کاتدا دەکرێت سیمبول و مادەی خاو بن: بەدەستهێنانی بارێک وەک تەنێکی نموونەیی. ئەو مادانەی کە دەتوانن مەودای ناڕوون لە نێوان شقارتەکان تا بوتڵی کۆکا کۆلا هەڵبگرن، لە پارەی ئاسن و کاغەزەوە بۆ گسک، وەک لە La Bruja (جادووگەر، 1981-1979). ئەوان لە دنیای ڕۆژانەدا هەن، نزیکن لە بنەچەی خۆیان، بەڵام پڕ کراون لە مانا.

ڕەنگە ئەرک/ئەرکەکان Missão/Missões (چۆنێتیی بونیادنانی کاتدریاڵەکان- 1979)، نموونەیەکی تایبەتی مێیرێلس Meireles بن بۆ بەکارهێنانی مادە دووبارەبووەوە و بە میتافۆر بارکراوەکان: 600،000 سکەی ڕێککراو لە زەویدا بە 2000 پارچە ئێسکەوە پەیوەست کراون کە بە سەقفەکەوە هەڵواسراون، ئەویش لە ڕێی ستوونێکی سپی کە بریتییە لە 800 پارچەنانی پیرۆز. ئۆبجێکتەکان بە شێوەیەکی میتانۆی (مەجازی) ئاماژە بە دین و بازرگانی و لەدەستدانی مرۆڤ دەکەن و پێکەوە لێدوانێکی ڕەخنەیی ئاراستەی کردارەکانی کەنیسە بە شێوەیەکی نادیار و شاعیرانە دەکەن.
لایەنی گرینگیی ئینستلەیشنەکانی مێیرێلس لە ڕاستیدا دەتوانرێت دووبارە دروست بکرێنەوە، مێیرێلس بە پێچەوانەی زۆربەی هاوچەرخەکانی هاوتەمەنی، کارەکەی بە شوێنێکی دیاریکراوەوە نابەستێت، لە بریی ئەوە هەوڵ دەدات بە دوای کارێک بگەڕێت کە دژی ڕوحی هونەر (ئاورا)ی بێ هاوتا بێت. ئەمەیش بە جیاوازییەکی تیژ لەگەڵ ئان هامیلتۆن (Ann Hamilton) کە ئینستلەیشنەکانی دووبارە داناڕێژرێنەوە. ئەمە تەنیا لەبەر ئەوە نییە کە هەر یەکێک پێویستی بە بڕێکی بێشومار لە کاری دەستەجەمعی هەیە بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی بەرچاو دەرکیان پێ بکرێت، بەڵکوو لەبەر ئەوەی کە لە پێکهاتە و هەڵبژاردنی کەرەستەکانیدا بە شێوەیەکی تەواو بە مێژووی دیاریکراوی شوێنەوە پەیوەستن. ئینستلەیشنی شینێکی مۆر باو (Indigo blue 1991) بۆ نموونە 14 هەزار پاوەندی جلوبەرگی کارکردنی بەکارهاتوو لە گەراجی کۆنی چارلستۆن (Charleston) دانرا. وەک مێیرێلس، هامیلتۆن جڵەوی تێگەیشتن دەکات لەوەی کە بینەر نغرۆ بکات، زۆر جار بایەخی بینین کەم دەکات لە پێناوی ئەوەی هەستی وەک بۆن و دەنگ و دەستلێدان پێش بکەوێ: لە نێوان پۆلێنکردن و کۆمینیۆن دا (between taxonomy and communion1991)، خووریی مەڕ لە سەر ڕووی زەوی بڵاو کراوەتەوە کە بە دەفری شووشە داپۆشرابوو، لە ژێر کێشی جەستەی بینەردا درزی تێ کەوتبوو. لە ترۆپۆس (tropos 1993) لە (Dia Center) لە نیویۆرک، کلکی ئەسپی سەربڕاو وەک فەرش ڕاخرابوو، پرچەکە شێوەی گیایەکی لە ڕادەبەدەر خلیسکێنەر و بەیەکداچوو ئاڵۆزکاو بۆگەنی لە خۆ گرتبوو.
بەکارهێنانی هەستی درککردن لای هامیلتۆن جیاوازە لە تێڕوانینی مێیرێلس کە مەبەستێتی لە ڕێگەی دووبارە بەئاگاهێنانەوەی پێوەندیی هەستەوەریمان لەگەڵ جیهانی فیزیکیی ئۆرگانی لە ڕێگەی یادەوەری و پێوەندییە نائاگاییەکانەوە. هەستی درککردن هەمیشە لە خزمەتی بزواندنی سۆزدا دادەنرێ بۆ ئەوەی ئەو شتەی هامیلتۆن پێی دەڵێن 'دۆخی داڵغە هەڵپەسێراوەکان' ڕابگەیەنێ. بێتوانایی زمان بۆ وەسفکردن و هەبوونی ئەزموونی بەدەنی 'somatic' یەکێکە لە ئارەزووی بەردەوامی ئەو هەروەها سرینەوە زمان بووەتە بابەتێکی دووبارە لە کارەکانیدا. بەم شێوەیە، کەرەستەکانی بە شێوەیەکی ڕەمزی کار ناکەن (وەک ئاماژەیەکی مەجازی بۆ سروشت، زانست، مەملەکەتی ئاژەڵان و شتی تر) بەڵکوو بە دوای ئەوەدا دەگەڕێت کە بینەر هان بدات بۆ زنجیرەیەک کاردانەوەی بەزەینداهاتنەوەی شەخسی. وەک بەشێک لـــە

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

کاری بێبەشکردن و زیادەڕەوی (privation and excesses)ساڵی1989، بە بەردەوامی پێشکەشکارەکە دەستی دەکردە ناو کڵاوێکی پڕ لە هەنگوین. لە کاتێکدا بۆیس هەر دوو لباد و هەنگوینی بە کار دەهێنا وەک تەنێک کە سەدایەکی شەخسیی قووڵیان هەیە (ئەو شانەی هەنگوینی وەک هێمای گەرمی و مانەوە هەروەها لباد وەک مادەیەک تایبەت بە پاراستنی ژیان دەبینی). جەختکردنەوەی هامیلتۆن لە سەر زۆر پێوەنووسانی هەنگوینی شیرین کە بە پێستەوە دەلکێت، هەروەها پێوەندییەکانی بۆن و تامەکەی. هامیلتۆن بە پێشکەشکردنی ئەو مادانە بە چەندایەتییەکی دیاریکراو بە دوای بەرهەمهێنانی دۆخی مێشکێکی نغرۆبووی بێسنووری بینەردا دەگەڕێت، کەسێک کە بەرزیی ئاستی هۆشیاری بۆ تێگەییشتنی فینۆمینۆلۆجی لە ڕێگەی بەزەینداهاتنەوە شەخسییەکانەوە تێی دەپەڕێنێت (تەجاوزی دەکات).

ستۆدیۆ/ئینستلەیشن/ماڵ

هەموو ئەو کارانەی کە لە سەرەوە باس کراون، جەختکردنەوەن لە سەر کەرەستە 'ڕاستەقینەکان' لە جیاتیی وێناکردن یان ڕوونکردنەوەی وێنەیی. بەهای پەیوەستی مادە دۆزراوەکان، کە لە دەیەی 1960 و 1970 دا بۆ پیشاندانی 'ژیانی ڕۆژانە' لای کاپرۆ، 'کولتووری نزم' لای ئۆڵدنبێرگ، یان "سروشت" لای تیک بە کار هاتوە لە ماوەی دەیەی 1980 دا بۆ جلەوکردنی زەوقی ڕاستەوخۆ، بەڵام لە هەمان کاتدا وەک شێوازێک بۆ هەڵگەڕاندنەوەی، پەرچەکردارە جێگیرەکانمان بەرانبەر کۆی مانا کولتوورییە باڵادەستەکان. ئەم ستراتیژە وەک شێوازێکی زاڵ بۆ ڕونکردنەوەی بیرۆکە لە هونەری ئینستلەیشنی هاوچەرخ دەمێنێتەوە، بەڵام بنەچەی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵەکانی 1920 و 1930، نەک تەنیا بۆ پێشانگای ئینستلەیشنی سوریالیستەکان، بەڵکوو بۆ Merzbau[18] کارێکی ژینگەیی، لە لایەن کۆچ شڤیتەس (Kurt Schwitters) (1887-1948) پەرەی پێ دا لە ماڵەکەی خۆیدا لە هانۆڤەر. لە ستۆدیۆکەوە درێژ دەبێتەوە بۆ ژوورەکانی تەنیشت، کەرەستە دۆزراوەکانی Merzbau بریتی بوون لە ڕۆژنامە، پارچەدار، کەلوپەلی کۆن، چەرخە شکاوەکان، تایە، گوڵە مردوەکان، ئاوێنەکان و تۆڕی وایەر. هەر وەک هانس غیشتەر (Hans Richter) بە بیرمان دەهێنێتەوە، شڤیتەس هەندێ شتی کە لە نێوان خۆی و هاوڕێکانی ئاڵوگۆڕیان کردبوو تێکەڵ بە کارەکەی کردبوو:

ئەشکەوتی مۆندرایان هەبوو، هەروەها ئەشکەوتەکانی ئەرپ، گابۆ، دۆسبورگ، لیسیتسکی، مالیڤیچ، میس ڤان دێر ڕووا و غیشتەر هەبوون. ئەشکەوتەکە وردەکاریی زۆری دۆستانەی لە نێوان هەر هاوڕێیەتییەکدا لە خۆ دەگرت، بۆ نموونە چەپکێک لە قژی منی بڕیوە بۆ ئەشکەوتەکەم. قەڵەمێکی گەورە هیی مێزی وێنەکێشان بۆ میس ڤان دێر ڕۆهی لە شوێنێکی تایبەت بوو کە بۆی تەرخان کرابوو. لە هەندێکی تردا، قەیتانی پێڵاوێک، قنگەجگەرەیەک، نینۆکەرێک هەروەها کۆتاییی بۆینباغێکی (دۆسبورگ)، قەڵەمێکی شکاوت دەدۆزییەوە.

ئەم ئۆبجێکتانە تێکەڵ کرابوون و کرابوون بە پێکهاتەیەکی بەیەکەوەبەستراو، شوێنی نەزری پەرستگا و ئەشکەوتە فراوانەکان، لە کاتێکدا بە پانتاییی هەموو کارەکە پڕ ببوو لە بۆنی چەسپی کوڵاو، خۆڵ وخاشاک و بۆنی بەرازی ماڵی.

Merzbau ئێستا بە بەردەوامی وەک سەرەتای سەرهەڵدانی هونەری ئینستلەیشن باس دەکرێت و، ئەدەبێکی فراوانی لە دەورووبەری هەیە کە پێویست ناکات لێرە دووبارە بگەڕێینەوە سەری. بە سادەیی ئاماژە بە دوو مامەڵە لە بینینی کارەکە دەکات، کە تیشک دەخەنە سەر ئەو تاقیکردنەوەیەی کە تا ڕادەیەک گەشتی تاڵی شڤیتەس بە دەوریدا و باری ڕەمزی ئەو مادانە ئاشکرا دەکات کە ئەو کۆیان دەکاتەوە. نینا کاندینسکی (Nina Kandinsky) بە بیری هێنایەوە، کە ئەو هەمیشە سەرگوزەشتە، چیرۆکێک یان ئەزموونێکی شەخسیی هەبووە، بۆ دەرخستنی تەنکترین (تەنێک)ی لابەلا کە لە کونەکانی ستوونەکەدا هەبوون. ڤۆردەمبێرگ-گیوارت (Vordemberge-Gilewart) دەهێنێتەوە یاد کە نەخشەی سەردانیکردن لە دەوری ئەم کارە زەبەلاحە، کە لە لایەن شڤیتەس خۆیەوە نەخشەسازی و ڕونکردنەوەی لە سەر داوە، زیاتر لە 4 کاتژمێری دەخایاند، کە ئەوە ئەزموونێکی ئاسان نەبوو.

کۆت شڤیتەس Kurt Schwitters
Merzbau
Waldhausenstrasse 5
هانۆڤەر، 1932

18- Merzbau: وشەیەکی بێمانایە کە لە لایەن (کۆچ شڤیتەس Kurt Schwitters) هونەرمەندی دادایی ئەڵمانییەوە داهێنراوە بۆ وەسفکردنی کارە کۆلاج و کۆکراوەکانی و تێکەڵکردنیان لە سەر بنەمای کەرەستەی سکربکراو.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Christian Boltanski
کریستیان بۆلتانسکی
وەک یەدەک (1990 Reserve)
کۆلێکشنی: ناوەندی
جۆرج پۆمپیدۆ
پاریس

شڤیتەس وشەی 'Merz'ی بۆ پیشاندانی تەکنیکێکی کۆکراوە بە کار هێنا 'تێکەڵبوونی هەموو کەرەستە تەسەورکراوەکان بۆ ئامانجێکی هونەری و، لە ڕووی تەکنیکییەوە بنەمای هەڵسەنگاندنێکی یەکسان بۆ هەر یەک لە مادەکان'، بەلام سەرەڕای ئەم یەکسانییە تەکنیکییە، بە ڕوونی دیارە لە کرداردا هونەرمەند تایبەتمەندیی بە شتەکان داوە، کە سەرچاوەیەکی یەکجار شەخسیین. ئەم خوێندنەوەیە بۆ Merzbau وەک پالمسێستی palimpsest[19] شتە مەجازییەکان بۆ ئەو کەسانەی کە ئاشنان بە هونەری ئینستلەیشنی ئەم دواییە دەنگدانەوەی زۆری دەبێت. بەکارهێنانی جلوبەرگی کۆن، هەڵواسراو بە دیواردا یان پەرتوبڵاو بە سەر زەوی دا، لە کاری هونەرمەندی فەرەنسی کریستیان بۆلتانسکی (Christian Boltanski لەدایکبووی 1944) نموونەیەکی ئاشکرایە (وەک یەدەک Reserve1990)، هەروەها بەکارهێنانی پێڵاوی کۆن لە ئینستلەیشنەکاندا لە لایەن هونەرمەندگەلێکی بێشومارەوە. لەگەڵ ئەوەیشدا شڤیتەس گۆڕینی ستۆدیۆکەی خۆی بۆ ئینستلەیشنێک، بووەتە سەرچاوەی خاڵێکی دیار بۆ ئەو کارە هونەریانەی دواتر دروست دەبن. ساڵی 1971 دانیال بورن (Daniel Buren) باسی لەوە کرد، پێویستە هونەرمەندان واز لە ستۆدیۆکانیان بهێنن و بە دیاریکراوی کار بە شوێنەکە بکەن، بۆ ئەوەی بەرهەمی کاری هونەری لە شوێنی پێشکەشکردنی خۆی جیا نەبێتەوە. کارنامەی بورن (Buren) بە ڕاشکاوی سیاسی بوو: ئەو بەرهەڵستیی دۆخی بە کالا بووی هونەر بوو لە ناو سیستەمی بازاڕدا، بەلام بەدیلەکەی -ئەو باوەڕەی وایە کە تەنیا یەک ڕێگای دروست بۆ بینینی هونەر هەیە (یانی لەو شوێنەی کە دروست کراوە) لەگەڵ ئەوەیشدا هێشتا پشتیوانی لە مەزهەبی ڕەسەنایەتی دەکات کە بازاڕ بەهێزیان دەکات (بۆ نموونە لە بەهاکردنی واژۆی هونەرمەنددا). هەر چەند ئەمڕۆ زۆرێک لە هونەرمەندان کار بە ئینستلەیشن دەکەن و زۆر جار لە شوێنی تایبەتمەند، (بورن Buren) پێشبینی دەکات کە ڕزگارکردنی هونەر لە بازاڕ لە بواری کارکردندا ڕوو نادات و لە بار چووە. بێ گومان کاری ئینستلەیشن لە تابلۆ یان پەیکەرفرۆشتن قورسترە، بەلام لەگەڵ ئەوەیشدا لە هەموو جیهان لە لایەن هەر دوو دامەزراوەکان و کەسانی تایبەتەوە دەکڕرێن و دەفرۆشرێن و کۆیان دەکەنەوە. یەک هونەرمەندی هاوچەرخ کە کارەکەی ڕەنگدانەوەی ئاڵۆزیی ئەم دۆخەی ئەمڕۆیە، هونەرمەندی ئەڵمانی گریگۆر شنایدەر Gregor Schneider (لەدایکبووی 1969) هەر وەک چۆن شڤیتەس ماڵەکەی شوێنی کاری هونەریی بەردەوامە، بەلام ژوورەکان لە شوێنێکی تر دەتوانرێت بەرهەم بهێنرێنەوە، لە گەلەری و مۆزەخانە و کۆکراوە تایبەتەکاندا (private collections).

ماڵی مردووی تۆ (Das Totes Haus Ur)، ماڵی شنایدەر لە (Rheydt) کە لە بنەڕەتدا هیی خێزانەکەی بوو. بەلام لە ساڵی 1984ـەوە بووە بابەتی پێداچوونەوەیەکی ناوەکیی بەردەوام لە لایەن هونەرمەندەوە، خاڵی بوو لە ڕووناکیی سروشتی و ڕەنگ -هەموو ڕووەکان تەقریبەن بە ڕەنگێکی سپیی چڵکنی تەعقیمکراو سپی کرابوونەوە ئاوێتە بە بۆنی کۆنی و چۆڵەوانی- ژوورەکانی ماڵەکە بە شێوەیەکی زۆر خۆبەخۆ ڕیز کراون و دووبارە ڕیزیان کردوونەتەوە. ژوورێک تا هەشت پەنجەرەی هەیە کە لە بەردەم یەک دانرابوون؛ هەندێکیان بە شێوەیەکی دەستکرد ڕووناکن بۆ ئەوەی کاریگەریی کرانەوە بە ڕووی دەرەوەی دابنێن، ژووری کۆتایی پەنجەرەیەکی هەیە کە لە سەر دیوارێکی سپیی ڕەق دەکرێتەوە ('ئەوە وا دەکات زۆربەی خەڵک بترسێن" شنایدەر دەڵێت، 'دەیانەوێت بڕۆنە دەرەوە').

ژووری قاوەخواردنەوە (Kaffeezimmer) سووڕانەوە تێدا زۆر ناڕەحەت بوو، بۆیە خەڵک تووشی قەلەقی دەبێت، کە چۆن بچنە دەرەوە، ناتباتەوە سەر ئەو شوێنەی کە لێوەی هاتوویتە ناوەوە. شنایدەر سەردانیکەران وەردەگرێت، بەلام ژووری میوانەکە تەواو دابڕاوە، ڕووتوڕەجاڵ و کپ و بێ پەنجەرەیە.

19- پالمسێست palimpsest : جۆرە تەکنیکێکی نووسین بووە لە کۆندا لە سەر پێستی ئاژەڵ، کە چین چین لە سەر یەک نووسراوە.

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Gregor Schneider
گریگۆر شنایدەر
مالی مردوی تۆ Das Totes Haus Ur
(دیمەنی پلیکانەکان وە ژووری میوونەکە بە
تەواوەتی دابڕاوە)
12 Unterheydener
Strasse, Rheydt, 1984

کاتێک بۆ نمایشکردنی لە شوێنێکی تر بانگهێشت دەکرا، شنایدەر ژوورەکانی ماڵەکەی لە مۆزەخانەکە یان گەلەرییەکە بونیاد دەنایەوە؛ ئەمانە بە پەلە مردوەکان ناو دەبات و ئەمەیش بووە هۆی ناونانی کارەکە بە ماڵی مردووی تۆ (The Dead House Ur). ئەم ژوورە کۆپییانە لە یادەوەرییەوە دروست دەکرێنەوە و هەمیشە وەک یەک نین لەگەڵ 'ڕەسەنەکان' لە Rheydt، کە خۆیان بابەتی پێداچوونەوەی بەردەوامن. بۆ پاڤیلیۆنی ئەڵمانی لە بینالەی ڤینیسیای 2001، شنایدەر تەواوی ماڵە مردوەکەی وەک پێکهاتەی فرەبەشی چوارقات دروست کردەوە، سەردانیکەران دەبوایە پێش چوونەژوورەوە، بەڵێننامەیەک لە بەرپرسیارێتیی کەسی واژۆ بکەن، کردارێک کە ئەزموونی بینین پڕ دەکات لە خرۆشان، لەگەڵ ئەگەری ترس کە بە ڕاستی کەسێک ڕەنگە لە ناو ئەو فەزا داخراو و ترسناکەدا گیر بخوات.
لە Rheydt، شنایدەر ژوورێکی بچووکی دروست کردوە کە بە تەواوی جیا کراوەتەوە:

ئەگەر بچووبایتە ژوورەکە، دەرگاکە داخرابوو، هیچ ڕێگەیەک بۆ کرانەوە لە ناوەوە و چ لە دەرەوە نەبوو. ئەو حەزی لە بیرۆکەی ئاوێتەبوون بوو لەو ژوورەدا، کە تۆ چیی تر بە هەستەوە درکت پێ ناکرێیت، تۆ خوا خوات بوو بڕۆی.

لێرەدا تێگەییشتنی شنایدەر بۆ وشەی 'ئاوێتەبوون' بەرمان ناکەوێت، وەک شتێک کە بەراورد بکرێت بە گەڕانی کاپرۆ بۆ ئەزموونی ژیندۆستی. هەروەها ئەمە تێگەییشتنێکی فینۆمینۆلۆجی بەرز نییە بۆ سپەیس، وەک مۆدێلی سوریالیستی 'بەرەنگاری' کە سێبەری بە سەر ئەم بەشەدا هەیە، ئەوە ئەزموونی دەروونیی زۆر بارگاویکراوە بە کاریگەریی نائاگایی. ماڵی مردوو (Dead House Ur) بۆشاییەکی نائارام و بێشومار و نارێکە، نەک تەنها لەبەر ئەوەی داوای حەز و ویستی ئێمە دەکات بۆ ناوەوەی، بەڵکوو لەبەر ئەوەی ئەمە خۆی دوو هێندە دەکات، هەر دوو لە ناو ماڵەکەدان (ژوورە گۆڕئاساکان، سپەیسی تەنگەبەر و جووڵەی بەئەستەم، دەرگا تەنەگەکانی و پەنجەرە کوێرەکانی) و لە شوێنێکی تر (لە ناو 'پەلی' پیشاندراودا).

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

ڤایرۆسێکی خەیاڵئاسا

لە بەرانبەر شنایدەر دا، هونەرمەندی بەریتانی مایک نیلسن Mike Nelson (لەدایکبووی 1967) نە ستۆدیۆی هەیە و نە کۆکەرەوەیشی هەیە. لە چوارچێوەی ئەم بەشەدا کارەکەی گوزارشت لە گەڕانەوە بۆ هەندێک لەو بەهایانە دەکات کە لە بنەڕەتدا بە هونەری ئینستلەیشن پەیوەست بوون، کاتێک ئەم شێوازە لە هونەر لە دەیەی 1960 دا دێتە بوون: ئاوێتەبوون لەگەڵ شوێنی-تایبەتمەند (specific site) و بەکارهێنانی "شتی بێکەڵک" و مادە دۆزراوەکان و، هەڵوێستە ڕەخنەییەکەی بەرانبەر هەر دوو دەزگای مۆزەخانە و بەبازرگانیکردنی 'ئەزموون' بە شێوەیەکی گشتی. ئەمە یەکێکە لە نموونە کاریگەرەکانی ئەم جۆرە ئینستلەیشنە کە ئەمڕۆ بەرهەم دەهێنرێت. نیلسن، کینهۆلز و تیک وەک کارتێکەری سەرەتایی ناو دەبات، بەڵام کارەکانی گەلێک جار بە بەراورد لەگەڵ کارەکانی کاباکۆڤ دا دێت، چونکە زنجیرەیەک ڕاڕەو و ژوور بۆ بینەر بۆ گەڕان و دۆزینەوە پێشکەش دەکەن، هەر یەکێکیان وەها دەردەکەوێت کە سەر بە تاک یان کۆمەڵە تاکێک بن کە تازە کۆچیان کردوە. وەک کاباکۆڤ، نیلسن ڕێوشوێنی ڕێبازی گێڕانەوە بۆ ئینستلەیشن پەیڕەو دەکات، ئەو سیناریۆیانە دروست دەکات کە پێشتر 'دەقنووس' کراون هەر لە تۆڕی ئاڵۆزی سەرچاوەکانەوە بۆ فیلم، ئەدەب، مێژوو و ڕووداوەکانی ئێستا؛ بواری ئەو بۆیە زیهنخوازترە (ambitious)، هەم لە بواری فیکری و هەم لە چیرۆکدا، لە کارەکتەرە خەیاڵییەکانی جیهانی کاباکۆڤ جیاوازتر کە بە هەمیشەیی لە ناو ڕووسیای سۆڤیەتی لە دەیەی 1960 و 1970 دا قوفڵ دراوە. کاری ڕزگاری و خۆڕاگری (The Deliverance and the Patience) کە بۆ بینالی ڤینیسیا دروست کراوە، لە ساڵی 2001 دا ناونیشانەکەی لە ناوی دوو کەشتیی گاڵیۆنی سەدەی هەژدەیەم وەردەگرێت، کە لە لایەن کۆمەڵی ڕزگاربووی کەشتییەکی تێکشکاو لە بەرمۆدەدا دروست کراوە بۆ ئەوەی بیانباتە ڤێرجینیا.

شانزده ژووری ئینستلەیشنەکە ئاماژە بە کۆمەڵگە یوتۆپییەکان و داگیرکاری و بنەچەی سەرمایەداری دەکەن؛ ئەم بابەتە پاڵپشت کراوە بە ئاماژەدان بۆ ڕۆمانی ویلیام بورووس (William Burroughs) بە ناوی شارەکانی شەوی سوور (1981) و حەکیم بەی (Hakim Bey's T. A. Z): ناوچەی سەربەخۆی کاتی، ئەنتۆلۆجیی ئەنارکی، تیرۆریزمی شیعریی (1991) و، The Many-Headed Hydra (2000)، مێژوویییەک لە بازرگانیی سەدەی هەژدەیەم لە لایەن مارکوس ڕێدیکەر (Marcus Rediker) و پیتەر لینباو (Peter Linebaugh)، کە هەموو ئەمانەی نیلسن پێوەندییان بە ڕابردووی ڤینیسیاوە (وەک حەلقەی بەستنەوە ڕێگای بازرگانیی خۆرهەڵات-خۆرئاوا) و پیشەسازیی گەشتیاریی ئێستایەوە هەیە.
یەکەم کاری گرینگی نیلسن لەم جۆرە، "ڕاختێکی مەرجانی The Coral Reef - 2000" بوو لە (Matt's Gallery) لە لەندەن، ئینستلەیشنێکی ئاڵۆزە و لە هەندێک وردەکاریدا شایانی باسکردنە. بە دەروازەی گەلەرییەکی کۆندا تێپەڕ دەبوویت، بینەر سەرەتا ڕووبەڕووی هۆدەیەکی نووسینگەی بچووکی شێواز ئیسلامی دەبووەوە، پاشان دەچووە ناو تۆڕی ڕاڕەو و دەرگا و ژوورەکان. ئەمانە بریتی بوون لە گەراجێکی پاسکیلسوار، ژوورێکی سادە چەشنی فێرگەیەکی تایبەت بە کۆبوونەوەی مەسیحییەکان، ژوورێکی شینی جەرگبڕ کە ئامرازەکانی بەکارهێنانی هێرۆینی لە خۆ گرتبوو، نووسینگەی چاودێریی ئەمنی لەگەڵ گۆڤاری پۆرنۆگرافی و باڕ و کەلوپەل بۆ هەڵکوتانە سەر بانکێک و ژوورێکی بچووک کە کیسەخەو و چەند مۆمێکی کوژاوی تێدا بوو. سپەیسەکان بە ناو نەکرابوون، بۆیە پێویستیان بە جۆرێک لە کاری لێکۆڵەر بوو، ئەوەیش لە پێناو تێگەیشتن لەوەی کە بۆ کێ و بۆ چ شتێک ئاماژە دەکرێت. ژوورە تاکەکەسییەکان لە باری دەروونییەوە لە ڕادەیەکی نائاساییدا بوون، بەڵام ئەزموونی پێکەوەبەستنەوەی هەموویان وا دیار بوو، هەر ژوورێک پیشاندانی کولتووری لاوەکی (subculture) یان گرووپی کۆمەڵایەتیی جیاواز بوو و، زۆر بە تایبەتتر بۆ سیستەمی باوەڕێکی دیاریکراو کە نوێنەرایەتیی دەکرد. ئەم سەرچاوانەی سیستەمەکانی باوەڕ وا دیارە کە ئاماژەن بۆ ئەو ئەڵتەرناتیڤانەی کە شێوەی چینەکانی ژێرەوە (ڕاختێکی مەرجانی a coral reef) لە ژێر 'ڕووی ئۆقیانووس'ی سەرمایەداری جیهانی لە خۆرئاوا پێک دەهێنن.
بابەتی سەرەکیی نیلسن 'مەحاڵیی باوەڕهێنان بە هەر شتێک، بەڵام دەیانەوێت باوەڕ بە شتێک بکەن... ویستنی سیستەمێکی تری حوکومەت یان ئینسانییانە' -وەک گشتێک لە پێکهاتەی کارەکە دووبارە کرایەوە. کەسێک کە بە ژوورەکاندا دەڕوات، بەڵگەکانی بە یەکەوە دەبەستەوە- تابلۆیەک لە ئەسپی سپی، مۆبایلێک، یان بڕینی ڕۆژنامەیەک، هەستی 'گەڕان' بۆ ئەوەی کە هەر ژوورێک هێما بۆ چی دەکات (هەروەها بۆ چ مەبەستێک ژوورەکان بە یەکەوە بەستراونەتەوە) دووبارەکردنەوەی 'گەڕانێکی ئایدیۆلۆژییانە' بوو کە هەر ژوورێک نوێنەرایەتیی دەکرد. لە دوورترین 'کۆتایی'ی ئینستلەیشنەکەدا، ژووری یەکەم (نووسینگەی هۆدە بچووکەکە) دوو هێندە کرابوو: زۆر لە سەردانیکەران خۆیان وا دانابوو کە لە سەرەتادا بگەڕێنەوە، بەم شێوەیە شڵەژێنترین سەرلێشێواوییان ئەزموون کرد، ئەمە کاتێک دواتر تووشی زنجیرەیەک ژوور بوون کە هیچ پێوەندییەکیان بەو ژوورانەوە نەبوو، کە تەنها چەند خولەکێک پێشتر گوزەریان پێدا کردبوو. هەروەها ژوورە دووهێندەکە وەک بێئۆقرەیەکی بیناو کاری کرد، گومانی دروست دەکرد لەوەی کە یەکێک لە بەشەکانی تری ئینستلەیشنەکەدا بینیوێتی.
بۆیە کاری ڕاختێکی مەرجانی (The Coral Reef) ئامادەبوونی فیزیکیمان لە ناو چیرۆکە بابەتییەکەی خۆیدا ئاوێتە دەکات، بە ورياییەوە بونیادی ئەزموونی بینین دەکات کە تایبەتمەندییەکانی کارەکە بەهێز و دەوڵەمەند دەکات. شێوازی شێوە ساوستیکاکەی (swastika) یان سەلیبییەکەی بینەری ڕاکێشا لە ناو سپەیس و دەورووبەری دا، شڵەژانەکانی زیاد دەکرد؛ وەک نیلسن تێبینیی دەکرد، 'سەرلێشێواوی بەشێکی دیار بوو لە (The Coral Reef) -تۆ وا بڕیار بوو لە جیهانێکی ونبووی کەسانی ونبوودا ون بیت'. لە ئینستلەیشنەکانی تردا- وەک ئەفسانەی کۆسمیکی یورۆبۆرس مارپێچ[20] (The Cosmic Legend of the Uroboros Serpent) 2001، یان هیچ شتێک ڕاست نییە، هەموو شتێک

20- یورۆبۆرس مارپێچ: لە ئەفسانە کۆنەکاندا دراگۆنێکە کە کلکی خۆی دەخوات.

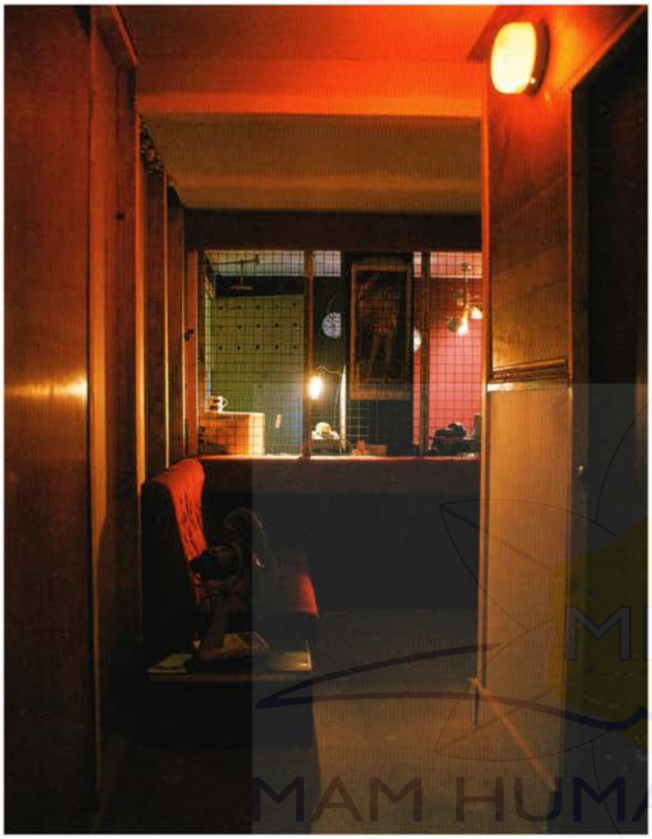

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Mike Nelson
مایک نیلسن
The Coral Reef
Matt's Gallery
لەندەن ،
کانوونی دووەم - مارسی 2000

ڕێگەپێدراوە (Nothing is True, Everything is Permitted- 2001) ئەزموونکردنی فەزای خەیاڵیی دروستکراو لە لایەن نێلسنەوە ئەوەندە باوەڕپێهێنەر بووە، کە بینەران پرسیاریان دەکرد کە ئایا تەنانەت ئەمان چوونەتە ناو کارێکی هونەرییەوە یان نا. چینە ئاڵۆزەکان یان ئاماژەکان، کە زۆریان بە بێ یارمەتی مەحاڵە ماناکانی بدۆزیتەوە، دەتوانن ئەو تێڕامانە بدەن 'کە کەسێک دەزانێت مەبەستی سپەیسەکە چییە و، چی لە پشت دیمەنەکانەوە دەگوزەرێت کە تۆ نایزانیت؛ وەک هونەرمەند تێبینی دەکات، ئەم کەم و کوڕییە هاوسەنگیی دەروونی دەکات لەگەڵ هەستکردن بە پەراوێزخستن و جیاوازی، 'جا ئەو جیاوازیە کولتووری بێت یا فیکری یان سیاسی'.

ئەم سەرەتا و ناوەڕاست و کۆتاییە نادڵنیاییە بەشێکی دانەبڕاوە لە کاریگەریی دەروونیی ئینستلەیشنەکانی نیڵسن، کە ئەو هیواخواز بوو ماوەیەکی زۆر لەگەڵ بینەردا بدوێت، پاش ئەوەی کە کارەکەی بە جێ هێشتوە؛ وەک ڕەخنەگر جۆناسان جۆنز Jonathan Jones تێبینیی کرد، چوونەناو (The Coral Reef) وەک ئەوە بوو گرێبەستێک واژۆ بکرێت کە تێیدا ڕازی ببیت کە لە مێشکتدا ڤایرۆسێکی خەیاڵئاسا بچێنرێت، ڤایرۆسێک کە ناتوانیت لە یادەوەریی خۆتدا لای ببەیت'.

نیڵسن ئەوە دووپات دەکاتەوە، یەکێک لە هۆکارە ئاڵۆزەکانی دابەشکردنی ژوورەکان لە کارەکەی دا دووبارەکردنەوەیەکی وردبینانەی واقیعە، بە دیاریکراوی بۆ پیشاندانی بینەرە بۆ جۆرێکی جیاواز لە وەرگرتنی کاری هونەری دا، ڕەوشێک کە تێیدا تۆ دەتوانیت 'بکەویتە دۆخی ئارامتر، کە شتەکان دەتوانن کاریگەرییان لە سەر ئاستی لاوەکی هەبێت' بە جۆرێک دەخزێتە مێشکتەوە، کە ڕەنگە توخمەکانی کارەکە وەک خەون 'لە شوێن و کاتێکدا کە زۆر چاوەڕوان نەکراو بێت' بگەڕێنەوە.

کاری نیڵسن بەم شێوەیە نموونەیەکە لە جۆری 'دیمەنی خەون' لە هونەری ئینستلەیشندا، کە لەم بەشەدا خراوەتە ڕوو، کاری لەو جۆرە هەم بەئاوێتەبوونی دەروونی و هەم بەنغرۆبوونی فیزیکی، بینەر وەک کەسایەتییەک ناناسێت کە لە دیمەنەکەدا وێنا کرابێت، بەڵکوو دەیکاتە دۆخی کەسایەتیی سەرەکیی ناو چیرۆکەکان. لە دەرئەنجامدا زۆر جار ئەم شێوە لە هونەری ئینستلەیشن بە جۆرێک لە جۆرەکان سەروکاری لەگەڵ خاسیەتی هەڵلووشێنەر هەیە لە وێنەکێشان و خوێندنەوە و سینەمادا. ئەم لێکچواندنانە دروستن، چونکە ئەمە توخمێکی بەهێزی گێڕانەوەئاسایە بۆ زۆرێک لەو ئینستلەیشنانەی لێرەدا گفتوگۆیان لە بارەوە کراوە. هەتا ئێستا لەبەر ئەوەی ئینستلەیشن بە دوای وورووژاندنی خەیاڵەکان، یادەوەرییە کەسییەکان یان پێوەندییە کولتوورییەکان لە مێشکی بینەردا دەگەڕێت، 'دیمەنی خەون'ی بارگاویی ڕەمزی، دەوڵەمەندترین و بەپێزترین مۆدێلی بەراوردکاری بۆ ئەزموونی ئێمە لەو کارانە دابین دەکات. بەکارهێنانی ئەو مادە دۆزراوانەی کە توێژاڵی ڕابردوویان بە سەرەوەیە، جێ نیشانی شوێنەواری خاوەنی پێشوو دەنوێنن، لەو جۆرە کارانەدا شتێکی بڵاوە و وەک هاندەرێکی زیاتر بۆ تێفکرین و بەزەینداهاتنەوەی ئازاد (free association) کار دەکات، ئەو ڕەخنە زۆر بابەتییەی کە بە دەوری ئەم سپەیسە نائارامانەدا دەسووڕێتەوە و پێداگریی هونەرمەندان لە سەر ئەزموونی ڕاستەوخۆ لەگەڵیاندا، بە توندی جەخت لە سەر شێوازی لێکدانەوەی دەروونی دەکەنەوە. ڕەنگە لە هەموویشی گرینگتر ئەو بیرۆکە سەرەکییەی کە لە نووسیندا لە سەر ئەم کارە دەردەکەوێت ئەوەیە، هونەری ئینستلەیشن تێڕوانینی تاکخاڵیی تەقلیدی بۆ دەستبەرکردنی هەمەچەشنی و دیمەنی فرەپارچە هەڵدەگێڕێتەوە: لە ئەنجامدا پێوەندیی هەرەمی و ناوەندیمان بە کاری هونەری و (بە خۆمانەوە) لاواز و ناسەقامگیر دەبێت.

بەشی دووەم

بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری

2

'بۆشایی یا سپەیس تەنها بۆ چاو لە ئارادا نییە: وێنەیەکیش نییە; کەسێک بیەوێت تێیدا بژیت... ئێمە بۆشایی. وەک وێنەیەک بۆ جەستەی زیندوومان. ڕەت دەکەینەوە. ئێل لیسیتسکی El Lissitzky

دیواری تەنک *Lichtwand* "Light Wall" کاری هونەرمەند کاستن هولەرە (Carsten Höller) لە ساڵی 2000 دروستی کردوە، لە تەوژمێک لایتی درەوشاوەی چڕ پێک دێت، کە کاریگەریی توندیان لە سەر تۆڕی چاو بۆ ماوەی زیاتر لە چەند خولەکێک دادەنا، کە بەرگەگرتنی ئەستەم بوو. چەند هەزار گڵۆپێک بە بەردەوامی لە 7. 8 هرتزدا فلاش لێ دەدەن، فریکانسێک کە هاوشان دەبێت لەگەڵ چالاکیی مێشکدا، بەو جۆرە توانای هەیە کە وڕێنەی بینراو یان شێوە خەیاڵییەکان لە لای بینەر دروست بکات. چوونە ناو ئەم ژینگەیە بۆ هەندێک کەس پڕوکێنەرە، گڵۆپەکان گەرمایەکی ناهەموار دروست دەکەن، ئەمە لە کاتێکدا کە ڕووناکییە بێوچانەکە نەک تەنها چاو بەڵکوو گوێیش بێتاقەت دەکات، لێدانی دەنگی دروست دەکات بۆ یەکسانکردنی بەو خرۆشانە بیناییانەی کە بە سەرماندا دێت. ئەو کارە بۆ لەقکردن و شێواندن نەخشەسازیی بۆ کراوە، بەڵام پێویستی بە ئامادەبوونی بینەر هەیە بۆ ئەوەی کاریگەریی خۆی دروست بکات: هولەر (لەدایکبووی 1961) پێناسەی (دیواری تەنک Lichtwand) و پارچە پێوەندیدارەکان کردەوە بە 'مەکینەکان یان ئامێرەکان بە نیاز بوون لەگەڵ سەردانیکەران هاودەمی بکەن بۆ ئەوەی شتێک پێکەوە لەگەڵیاندا بەرهەم بهێنن. ئەوانە تەنێک نین کە دەکرێت "مانا"یەکی تایبەت بە خۆیانیان پێ ببەخشرێت، بۆیە کارەکە بە بێ بەشداریی ڕاستەوخۆی ئێمە ناتەواوە.
هولەر لە ناوەڕاستی دەیەی 1990 ئەم جۆرە کارەی بەرهەم هێنا، ئەویش بە بەکارهێنانی پێوەندیی جەستەیی و دەروونیی بینەر لە ڕێگەی ئامێرەکانی ئینستلەیشنەوە کە گۆڕانکارییەکانی هۆشیاری دەورووژێنن و سەقامگیریی تێڕوانینی ڕۆژانەمان دەخەنە ناو گومانەوە. ژووری پیالەڤ Pealove Room1993 ژوورێکی بچووکە کە تێیدا خۆشەویستی دروست بکات لە ژێر کاریگەریی فینیتهایلامین PEA) phenylethylamine) بە بێ ئەوەی دەست لە زەوی بدات: لە دوو کەمەربەندی هەڵواسراوی شێوە جۆلانە، دۆشەکێک، شریقەیەک و سرنجێک کە PEA تێدایە، پێک دێت. ئەو کیمیاییەی کە لە لایەن جەستەوە بەرهەم دەهێنرێت کاتێک مرۆڤ لە خۆشەویستیدایە. ئامێری فڕین (Flying Machine-1996) بینەر بانگهێشت دەکات بۆ ئەوەی لە سەرەوەی ژوورێکدا توندوتۆڵ بە جۆلانەیەکەوە هەڵبواسرێت و بە شێوەیەکی بازنەیی بفڕێت و، توانای کۆنترۆڵکردنی خێراییەکەی هەبێت، بەڵام نەک ئاراستەی گەشتەکەی. وەک خلیسکێنەکانی هولەر، کە لە شاری یاریی منداڵان خلیسکێنەیەکی منداڵان بە ڤێرژنێکی قەبارە گەورە بۆ ناو گەلەرییەک دەگوازێتەوە، ئامێری فڕین هەستی ڕادەبەدەری شادیی بەدەنی دەخولقێنێت- ئەوەی کە هونەرمەند پێی دەڵێت 'تێکەڵەیەک لە شادی و بێهەستی' کە لە دڵنیایی هێزی ڕاکێشانی ژیانی ڕۆژانەمان ئازادمان دەکات.
هولەر خۆی بە 'ئۆرسۆپدیست (orthopaedist)[22] وەسف کردوە کە پەلی دەستکرد بۆ بەشەکانی لەشتان دروست دەکات کە تەنانەت نازانیت تۆ لە دەستت داوە'. ئەم لێدوانە بەرجەستەی هەستی بەدەرکەوتنی لەش و لەجێچوونی دەکات کە دەکرێت لە کاتی کارلێککردن لەگەڵ کارەکەی دا ڕوو بدات، بۆیە تێگەییشتن بە ناجێگیر و لەق دەناسرێت: نەک کرداری چاوتێبڕینێکی دابڕاو لە سەر جیهان لە ئاگاییەکی چەقگرتووەوە، بەڵکوو تەواوکارییە بۆ تەواوی جەستە و کۆئەندامی دەمار، کردارێک لە ساتی سەرنجداندا دەشێت دۆخێکی نابەجێی چاوەڕوان نەکراو بێت. هولەر ڕێگە دەدات بە سەرنجدان لە جیهان لە ڕوانگەیەکی تەواو جیاوازەوە- لە ژێر کاریگەریی مادە هۆشبەرەکان یان ژینگەیەکی تێکدەر، هەروەها بەم شێوەیە ئامانج لە دروستکردنی گومانە دەربارەی ئەو پێکهاتەیەی کە ئێمە وەک ئەوەی ڕاستی بێت وەری دەگرین. هەر چەند لە هەندێک کاتدا بینەر لەوانەیە لەم کارەدا هەست بکات بووبێت بە جرجی تاقیگە، بەڵام هولەر کەمتر ئامانجیەتی داتا کۆ بکاتەوە یان پێشنیاری دەرئەنجامێکی دیاریکراو بکات (وەک لە تاقیکردنەوەی زانستیدا هەیە) بەقەد ئەوە، دابینکردنی گۆڕەپانێکی یارییە بۆ دۆزینەوە ئیدراکی بێهاوتا.

Carsten Höller
کاستن هولەرە
Lichtwand ,2000
کۆلێکشنی:
Museum fur
Moderne Kunst
فرانکفۆرت

22- ئۆرسۆپدیست orthopaedist: پزیشکێک کە تایبەتمەندە بە چارەسەری ئێسکەکان، ئەو ئێسکانەی کە بە شێوەیەکی دروست گەشەیان نەکردوە یان زیانیان پێ گەییشتوە.

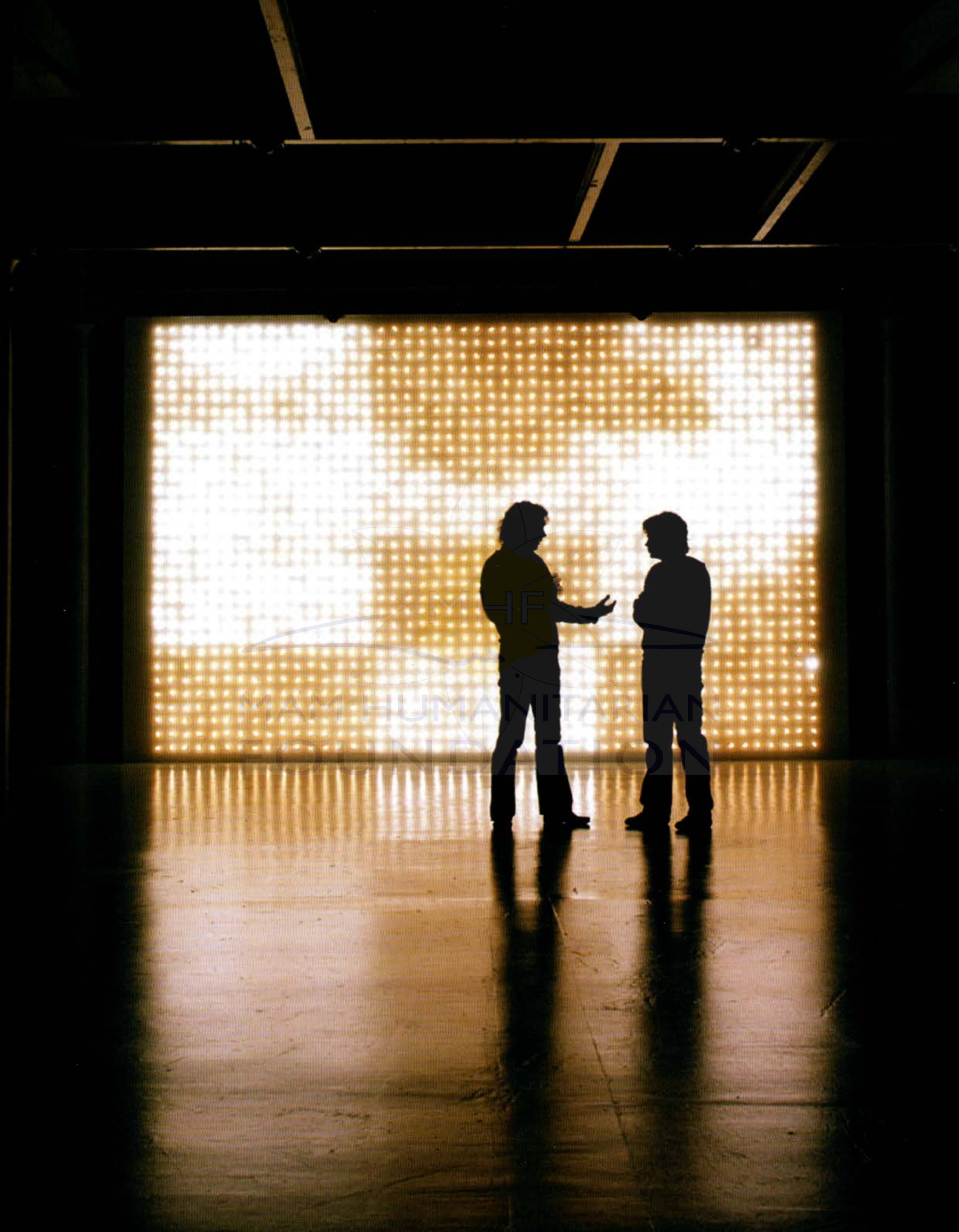
MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

مێرلۆ پۆنتی (Merleau-Ponty) و مینیمالیسم

دەیەی 1960 ئەو دەیەیە بوو کە بە سەرەتای دەرکەوتنی ئەم جۆرە کارە دادەنریت. قەرزارداری پەیکەری مینیمالیست و ئەو تێگەییشتنە تیۆرییە بوو کە لە لایەن هونەرمەندان و ڕەخنەگرانەوە هەبوو لە نیویۆرک لەم کاتەدا، بۆ ئەوان نووسینەکانی مۆریس مێرلۆ پۆنتی فەیلەسووفی فەڕەنسی (1908-1961) کاریگەریی گرینگیان هەبوو. لە فینۆمینۆلۆجی هەستکردن (The Phenomenology of Perception1945) دا، مێرلۆ پۆنتی تیشک دەخاتە سەر ئەوەی، کە ئەو درکیکردوە دابەشکردنێکی بنچینەیی هەیە لە تێگەیشتنی فەلسەفەی ڕۆژئاوا سەبارەت بە بابەتی مرۆڤ، ئەو باسی لەوە کرد کە سەبجێکت و ئۆبجێکت قەوارەی جیا نین، بەڵکوو بە شێوەیەکی هاوبەشانە بە یەکدا چوون و پێکەوە بەستراون. یەکێک لە سەرەکیترین بانگەشەکانی فینۆمینۆلۆجیای مێرلۆ پۆنتی ئەوەیە، 'شتەکە جیا ناکرێتەوە لە کەسێک کە هەستی پێ دەکات و، هەرگیز ناتوانێت لە ڕاستیدا خۆی بە تەنها خۆی بێت، چونکە لە کۆتاییەکی تری ڕوانینماندا دەوەستێت یان لە کۆتاییی گەڕانێکی هەستەوەریدایە کە لەگەڵ مرۆڤایەتیدا دێتە بەرهەم '.

لەبەر ئەوە درککردنی سەبجێکت و ئۆبجێکتی درکپێکراو بە 'دوو سیستەمی لەسەریەکوەستاو دادەنرێن، وەک سێوێکن کرابن بە دوو لەتەوە.' دوەم بانگەشەی سەرەکیی مێرلۆ پۆنتی ئەوەیە: پەیپێبردن هەر وا پرسێکی سادەی بینین نییە، بەڵکوو هەموو جەستە تێیدا بەشدارە. هاوپێوەندیی نێوان خۆم و جیهان بابەتی بەرجەستەکردنی پەیپێبردنە، چونکە ئەوەی من هەستی پێ دەکەم، لە هەر ساتێکدا لە ڕووی فیزیکییەوە لە هەلومەرجی ماتریکسی[23] دا بە ناچاری پشت بە هەبوونی من دەبەستێت، کە دیاری دەکات چۆن و چییە کە وا من هەستی پێ دەکەم: 'من [سپەیسspace] بە گوێرەی بونیادی دەرەوەی نابینم؛ لە ناوەوەیدا دەژیم، من لە ناویدا نقوم بووم. دوا جار هەموو شتێکی جیهان لە دەورووبەرمە نەک لە پێشم.'

هەر چەند مێرلۆ پۆنتی لە چەندین بۆنەدا لە بارەی هونەرەوە نووسیویەتی، بەڵام تەرکیزی لە سەر وێنەکێشان بووە وەک بەڵگەیەک بۆ چۆنیەتیی نەخشی جەستە لەگەڵ دەوروەبەریدا. لە وتارێکیدا 'گومانی سێزان Cézanne's Doubt' ساڵی 1945 هەروەها لە نووسینی 'چاو و عەقڵ "Eye and Mind ساڵی 1960هەر دووکیان ڕوو لە وێنەکێشان دەکەن وەک پیشاندانی ڕێگایەک کە ئێمە بە گشتی بە جیهانەوە پێوەستین. بە پێچەوانەوە ئەگەر ئەو هونەرمەندانەی لەم بەشەدا باسیان لێوە کرا، بیرۆکەکانی مێرلۆ پۆنتی بە کار بهێنن، ئەوە ئەزموونی ئێمە لە جۆرێکی تایبەتی هونەر ڕۆشنتر دەکات: کە ئەویش ئینستلەیشنە. بۆ ئەم هونەرمەندانە وێنەکێشان دەبێتە نێوەندێک لە نێوان مرۆڤ و جیهان و ڕێگە نادات بینەر ڕاستەوخۆ ئەزموونی پەیپێبردنی کارەکە بکات، بۆیە ئەم بەشە مامەڵە لەگەڵ ئەو کارانە دەکات کە بە شێوەیەکی زۆر بەهێز ئەو ڕێگەیە دەگۆڕێت کە خودی مێرلۆ پۆنتی بیرۆکەکانی خۆی بەرجەستە کردبوو سەبارەت بە بەرهەمهێنانی کاری هونەری. ئەوە دەڵێت، ئەم گۆڕانە لە سەرەتای دەیەی 1960 دا ڕوو دەدات، کاتێک وێنەکێشان وەک گەییشتن بە خاڵی هیلاکی دەرکەوت. فینۆمینۆلۆجیای هەستکردن لە ساڵی 1962 وەرگێڕرا بۆ ئینگلیزی، هەروەها (The Primacy of Perception-1964)؛ هونەرمەندان و ڕەخنەگران دەستیان بە سەردا گرت وەک ڕێگایەک کە تێیدا تیۆرەسازی ئەو ئەزموونە جوانییە نوێیە بکرێت کە لە لایەن پەیکەری مینیمالیستییەوە پێشکەش بە بینەر کراوە، بۆ دەستپێکردنی ئەم ڕەچەڵەکەی دوەمی هونەری ئینستلەیشن، پێویستە بگەڕێنەوە بۆ مینیمالیست و پێگەکەی وەک خاڵی هەرە گرینگ لە نێوان نەریتی هونەری پەیکەرسازی و ئینستلەیشندا.

شێوە فرەڕووی لە مەعەکس دروستکراوی ڕۆبێرت مۆریس (Robert Morris)، سندووقە پلێکسیگلاسەکانی (Plexiglass boxes) دۆناڵد جودی (Donald Judd) و خشتەکانی کارل ئاندرێ (Carl Andre) لە نێوان ئەو کارانەدان کە یەکسەر دێنە بەر چاو، کاتێک بیر لە پەیکەرسـازیی مینیمالیستی دەکەینەوە. نابووتیی ئەم پارچانە ئەوەیە، کە دارشتن و پێوەندییە ناوەکییەکانی ڕووت

23- ماتریکس: کۆمەڵێک هەلومەرجی کۆمەڵایەتی، سیاسی یان کولتوورییە کە شتێک تێیدا پێش بکەوێت یان ڕوو بدات.

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Robert Morris
ڕۆبێرت مۆریس
دیمەنی ئینستلەیشن لە
پیشانگا لە
Green Gallery
نیویۆرک
کانوونی یەکەم -1964کانوونی دووەم
1965

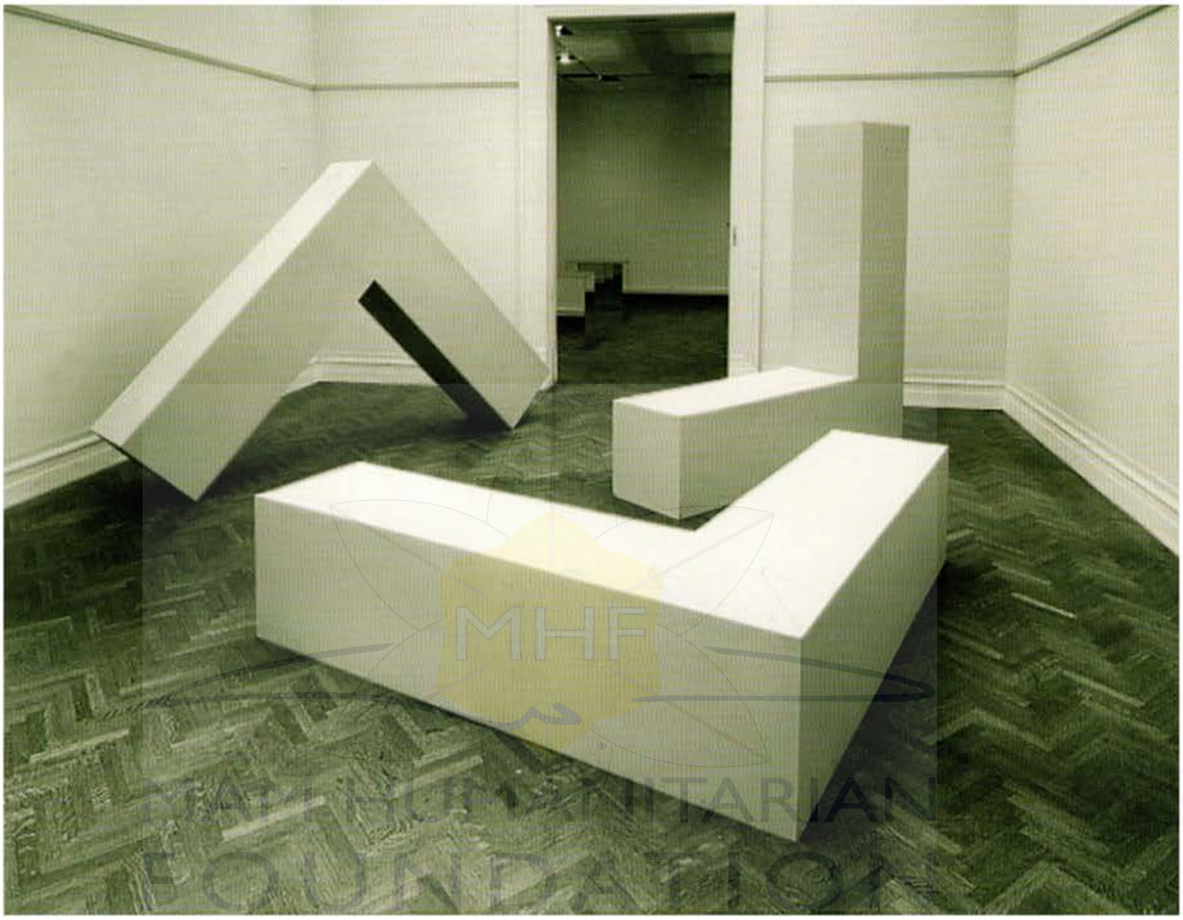

Robert Morris

رۆبێرت مۆریس

بێ ناونیشان

(L-Beams) 1965

کۆلێکشنی:

Whitney

Museum of American

Art

نیویۆرک

دەکرێنەوە بۆ سادەترین بونیادی ئەندازەیی، زۆر جار وا لە خەڵک دەکات کە بانگەشەی ئەوە بکەن کە مینیماڵیزم نامرۆییە یان نائینسانییە، دژە دەربڕینە و لەبەر ئەوە هونەری بێزارکەرە. لە فۆتۆگرافەکاندا، لەوانەیە کەسێک واز لە سەرنجەکانی بهێنێت، بەڵام ئەگەر ڕووبەڕووبوونەوەمان جەستەیی بێت لەگەڵ کارەکە ئەوا زۆر جیاواز دەبێت. کاتێک بە دەوری پەیکەرێکی مینیمالیستیدا دەسووڕێیتەوە، دوو دیاردە دێتە ئاراوە، یەکەمین: کارەکە ئاستی هۆشیاریمان بەرز دەکاتەوە لە پێوەندیدا لە نێوان خۆی و ئەو سپەیسەی کە تێیدا نیشان دەدرێت، ڕووبەری گەلەرییەکە، بەرزییەکەی، پانی، ڕەنگ و ڕووناکی؛ دووەم، کارەکە سەرنجمان دەبزوێنێت بۆ ناو پرۆسەی تێگەییشتنمان، ئەمە کاتێک قەبارە و کێشی جەستەمان دەسووڕێتەوە بە دەوری پەیکەرەکان دا. ئەم کاریگەرییانە وەک ئەنجامێکی ڕاستەوخۆی بێ زیادەڕەوی ئیشەکەیە، یانی بەکارهێنانی کرۆکی (ناڕەمزی و نادەربڕ)ی مادەکان دەردەکەون، لەگەڵ پەسەندکردنیان بۆ شێوەی کەموکورت و سادە، کە هەر دووکیان ڕێگرن لە ئاوێتەبوونی دەروونی و سەرنجەکانمان بۆ وردبوونەوە لە ڕووکەشی دەرەوە دووبارە ئاراستە دەکەنەوە. ڕۆبێرت مۆریس لە وتارەکەی 'تێبینی لە سەر پەیکەرسازی '1966) 'Notes on Sculpture 2')، مشتومڕی ئەوە دەکات، زیاد لە فاکتەرێک هەن کە چۆنیەتیی پێوەندیمان بە ئۆبجێکتەکانی مینیمالیستییەوە دیاری دەکەن: کە ئەویش قەبارەکەیانە. کاری گەورە ئێمە بچووک دەکەنەوە و، شێوازی کارلێکی گشتی دروست دەکەن، ئەمە لە کاتێکدا کاری بچووک هانی تایبەتمەندی و پێوەندی دەدات. ئەوەی زۆر گرینگە زۆربەی پەیکەرەکانی مینیمالیستی وەک شەش پاڵووی 6ftی تۆنی سمیس (Tony Smith) کە بە ناوی (Die، 1964) دەکەونە نێوان ئەم دوو گریمانەیەوە و بە پێوانەی مرۆڤن. ڕەخنەگر مایکڵ فرید (Michael Fried)، لە ڕەخنە بەناوبانگەکەی لە پەیکەرسازیی مینیمالیستی 'ئۆبجێکتی هونەری (1967) ('Art objecthood') دا، باسی ئەوەی دەکرد کە ئەو پێوەرە ڕێکانە بوونە هۆی ئەوەی کە ئەم جۆرە کارانە 'شێوازێک لە ئامادەبوون لە سەر تەختی شانۆ'ی پێ ببەخشرێت، نەک بە پێچەوانەی 'ئامادەبوونی بێدەنگی کەسێکی تر'. بەم شێوەیە بێ دەربازبوون ئۆبجێکتەکانی مینیمالیستەکان 'لە کەشێکدایە، کە کەسێک بە تەواوەتی بەشێکە لە پێناسەکەی، کە بینەریش دەگرێتەوە'.

شانۆئامێز

بانگەشەی مینیمالیزم هەڕەشەیە بۆ تەماشاکەر لە دوو پارادایمدا کە فرید (Fried) وەک زۆرێک لە ڕەخنەگرانی ئەو کات پاڵپشتیی دەکرد: یەکەم: سەربەخۆیی ئۆبجێکتی هونەری (بە شێوەیەکی تر، خۆبژێویی و سەربەخۆیی لە کۆنتێکست) و دووەم، پاکی و ڕەوانیی هەر میانێکی (medium)ی هونەری. فرید (Fried) باسی ئەوەی کرد، لەبەر ئەوەی هونەری مینیمالیستی سپەیس و کاتی خۆی لەگەڵ بینەردا هاوبەش کردوە (نەک بیگوازێتەوە بۆ 'جیهانێکی تر') زیاتر لە هونەری شانۆ دەچێت وەک لە پەیکەرسازی. ئارگومێنتەکەی لە سەر بیرۆکەی کاتیی وەستاوە: لە جیاتیی ئەوەی لە کات و شوێنی بێهاوتادا هەبێت (لە ڕێی بنکە یان چوارچێوەوە نیشان کراوە) پەیکەری مینیمالیست وەڵامی ژینگەکەی دەداتەوە. ئەزموونی بینین بۆیە بە 'ماوە 'durationوە دەستنیشان کراوە (وەک شانۆ)، چونکە ڕاستەوخۆ داوای ئامادەبوونی بینەر دەکات، بە پێچەوانەی ئەو "بەرکەوتنە دەستبەجێ" باڵا و بێهاوتایەی کە فرید (Fried) هەستی کرد کە گونجاو بێت بۆ دۆخی تەماشاکردنی هونەری بینراو. ئەو دەستەواژەی (شانۆئامێزی theatricality) بە کار هێنا بۆ ئەوەی ئەو جۆرە پێتاندنە نەخوازراوەی نێوان دیسپلینە هونەرییەکان پیشان بدات.

مینیمالیزم لە کاتی دەرکەوتنیدا مشتومڕێکی بێوێنەی دروست کرد، ئەم مشتومڕە بە درێژاییی دەیەی 1960 بە توندی بەردەوام بوو. زۆر جار مێرلیو-پۆنتی لە لایەن لایەنگرانی مینیمالستییەکانەوە بانگ دەکرا بۆ ڕوونکردنەوەی کاریگەریی کارەکە: پەیکەرسازییەکانی جود (Judd). ساڵی 1966 ڕۆزالیند کراوس (Rosalind Krauss) نووسیبووی، 'دیارە بە ڕوونی مەبەست لێیان وەک ئۆبجێکتی درککردن بوون، ئەو ئۆبجێکتانەی کە لە ئەزموونی تەماشاکردنیاندا تێیان دەگەین'. دواتر لە کتێبی

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

(Untitled) (1977) (Passages in Modern Sculpture) دا مشتومڕی ئەوەی کرد کە بێناونیشانی (Untitled) ڕۆبێرت مۆریس (1965 (L-Beams دەری خستوە کە چۆن ئەزموونی درککردن پێش تێگەییشتن دەکەوێت: ئەم شێوە هاوتەحرانە[24] دەشێت هەر یەکەیان، بە پشتبەستن بە پێگەی ئیشەکە و بینەر، بە تەواوی جیاواز دەربکەون. ئارگۆمێنتەکەی بە ڕاشکاوی قەرزداری مێرلۆ پۆنتییە: هەر کاریتەیەکی شێوە L (L-Beam)یک، بە پێی ئەو گۆشەیەی کە لێوەی دەبینرێت، کارەکتەرێکی جیاواز وەردەگرێت، هەروەها بە پێی فاکتەرەکانی شوێنەکە وەک ئاستی تیشکی خۆر و قووڵاییی سێبەر و جیاوازیی چڕیی ڕەنگ، تەنانەت لە ناو بێلایەنترین سێبەری خۆڵەمێشی دا، هەر وەک کراوس ڕوونی دەکاتەوە:

گرینگ نییە کە چەند بە ڕوونی تێ بگەین، کە سێ LS[25] (لە پێکهاتە و ڕەهەنددا) وەک یەکن، ئەستەمە وەک یەک بیانبینین... 'ڕاستی' هاوشێوەیی ئۆبجێکتەکە دەگەڕێتەوە بۆ لۆژیکێک کە پێش ئەزموونکردن بوونی هەیە؛ چونکە ساتی ئەزموون، یان لە ئەزمووکردندا، LS شکست بە لۆژیک دەهێنێت و 'جیاوازن'.

کراوس بە ئاماژەکردن بۆ مێرلیو پۆنتی، دەری خست کە ئەو وا لە مینیمیالیزم تێ گەییشتوە کە لێکەوتەی ڕادیکاڵی هەبێت بۆ ئەو ڕێگایەی کە هونەر تا ئێستا لێی تێ گەییشتوە. بە ڕاگواستنی بنەچەی مانای کارێکی هونەری دوور لە ناوەوە (ڕەنگ و داڕشتن وەک میتافۆرێک بۆ دەروونی هونەرمەند-وەک لە تابلۆی ئەبستراکت ئێکسپرێشینیست دا هەیە)، مینیمالیزم پێشنیاری ئەوەی کرد، هونەر چیتر مۆدێلێک نییە 'لە سەر تایبەتمەندیی سپەیسی دەروونی' ؛ لە جیاتیی ئەوە کراوس مشتومڕی ئەوەی کرد، کە لە سەر سروشتی گشتی و تەقلیدی بونیاد نراوە و ڕەنگە پێی بگوترێت سپەیسی کولتووری. کراوس بە جەختکردنەوە لە سەر پشتبەستن بە کاری هونەری و بینەر، نیشانی دا، کاری مینیمالیستی ئاماژەیە بۆ مۆدێلێکی نوێی بکەر کە وەک "بێناوەندی"بوونە.
وەک لە بەشی پێشوودا مشتومڕی لە سەر کرا، بانگەشەی هونەری ئینستلەیشن بۆ ناجێگیربوونی بینەر لە ساڵانی 1970 بە دواوە تێمایەکی بەردەوامە، هەروەها بیرۆکەکە پاڵپشتی کراوس دەکات لە گرینگی و بایەخی مینۆمیالیزم دا. جێی سەرنج و بایەخە، کە کاری (Double Negative) ساڵی 1969 پەیکەرێکی مینیمالیستی نەبوو، بەڵکوو داستانە زەمینەرزێنەکەی مایکل هایزەر (Michael Heizer) بوو کە کراوس بە باشترین نموونەی ئەم مەیلی بێناوەندیبوونەی دەبینێت. لە کاری (Double Negative) 240،000 - تەن زەوی لادراوەتە هەر لایەکی گردی بیابانی نیڤادا، کە سەردانیکەران تەنیا دەتوانن دیمەنی بەشێکی کارەکەی ببینن، چونکە لە دوو نیوەکەند پێک هاتبوو، کە بە دۆڵێک جیا کراونەتەوە. کراوس نەهێشتنی تاکڕەهەندیی بینین لە کاری (Double Negative) دا وەک 'میتافۆرێک سەیری کردوە بۆ خود، وەک ئەوەی لە ڕێگەی دەرکەوتنییەوە بۆ ئەوی تر ناسراوە'. مشتومڕەکەی کراوس ڕەنگدانەوەی ڕێگایەکە کە شێوەی بیرۆکەکانی مێرلۆ پۆنتی دەربارەی پشتبەستنی سەبجێکت و ئۆبجێت لە سەر یەکتری بە شێوەیەکی زیاد هاتە پێش بۆ بەدەستهێنانی تێگەییشتنێکی گشتیی ئەخلاقی و سیاسی لە ساڵانی دوای 1968: ئەو فرە ڕەهەندییە ناڕاستەوخۆیەی لە هونەری ئینستلەیشن دا هەیە، لەگەڵ سیاسەتی لیبراڵیی ئازادیخوازی دەگونجێت هەروەها دژایەتیکردنی 'چەقبەستوویی دەروونی' بۆ بینینی شتەکانە لە یەک ڕوانگەی جێگیرەوە.

ژینگەی مینیمالیست

بە شێوەیەکی بەرچاو، ئەو هونەرمەندانەی کە پێوەندییان بە (مینمیالیزم)ـەوە هەیە، کارەکانیان وەک هونەری ئینستلەیشن هەژمارد نەدەکرد، یان وەک ئەو کاتە بانگ دەکرا 'ژینگە'. دانیان بەوەدا نا کە دانانی کارەکە لە گەلەرییەک گرینگ بوو، بەڵام بەرانبەر بەکارهێنانی ئەم چەمکە ناڕەزاییيان دەربڕی: 'کە سپەیسی ژوورەکە دەبێتە ئەم گرینگییە، مانای ئەوە نییە کە بارودۆخێکی ژینگەیی دروست بێت.

24- هاوتەحر: دوو شتن کە لە دیمەندا وەک یەک وا بن.
25- longitudinal series: ئەمانە لە سێ جووتی زنجیرەی درێژ پێک دێن.

مۆریس ئەمەی نووسیوە. ئەو یەکسەر ئەم لێدوانەی پەیڕەو کرد، بەڵام لەگەڵ ئەو ڕوانگە ناکۆکە دیارەی کە' بە ئومێدی ئەوەی کۆی سپەیسەکە بە خواستی چەند شێوەیەکی دیاریکراو بگۆڕرێت، ئەویش بە هەبوونی ئۆبجێکتەکە'. مۆریس لە دەربڕینی ئەم جۆرە ئەگەرانە تەنها نەبوو. جود (Judd) هەستی کرد کە وشەی ژینگە دەشێت یەک کاری یەکگرتوو بنوێنێت و، پێداچوونەوەی خۆی بۆ نمایشی (Green Gallery)ی مۆریس 1965 بەوە کۆتایی پێ هێنا، کە لە تایبەتمەندیدا شێوازێکی ئاسایی هەیە: ئەو ڕاستییەی کە پێشانگاکە لە چەند پەیکەرێک پێک هاتبوو، ئەمە مانای ئەوە نەبوو کە ژینگەیی بێت، چونکە پێک هاتوە لە حەوت پارچەی جیاجیا... ئەگەر مۆریس ژینگەیەکی دروست کردوە، ئەوە بە دڵنیاییەوە یەک شت دەبێت. دیارە بۆ ئەم هونەرمەندانە وشەی 'ژینگە' بیرهێنەرەوەی کارە کۆکراوەیی و لێکدراوئاساکانی ئۆڵدنبێرگ (Oldenburg) و کاپرۆ (Kaprow) و دیمەنە بێگیانەکانی کینهۆلز (Kienholz) و سیگڵ (Segal)- هونەر تایبەتمەند کراوە بە دیمەنی شێوە ڕەمزی و دەروونی. ئەم جۆرە پارچانە بە وردی ئەو لایەنەی میراتیی ئەبستراکت ئێکسپرێشنیست-یان گرتوەتەبەر کە مینیمالیزم داوای لابردنی دەکرد: لە چیرۆک و هەست و سۆز و ئەندامی یا ئۆرگانی. لە ڕاستی دا هەر شتێک لە دوورەوە پەیوەست بێت بە مەیلی سایکۆدراماتیکی psychodramatic[26] ڕوودانەکان، پێچەوانەی تەواوی ڕاستیی جوانیناسیی مینیمالیستە 'ئەوەی دەیبینیت ئەوەیە کە دەیبینیت ئیستەتیکە'.
بەو شێوەیە، ڕەخنەگران بە گشتی پێداگر بوون لە سەر ئەوەی کە ئینستلەیشنەکانی پێشانگای مینیمالیستی هەوڵن بۆ بەدەستخستنی هۆشیارییەکی بەرز بۆ سپەیس، کە بێ دوودڵی ژینگەیی بوون. چاوخشانەوەیەک بە نمایشەکەی فرانک ستێلا Frank Stella لە ساڵی 1964 لە پێشانگای (Castelli) دا شانبەشانی پێشانگای جود (Judd)ی لە (Green Gallery) لە هەمان ساڵدا، کە لوسی لیپارد (Lucy Lippard) ئاماژەی بەوەدا کە چۆن هەر دوو لاشەی کار، کاریگەرییان لە سەر دەورووبەریان کردوە، تا ڕادەیەک کە دەبێت پێیان بگوترێت ژینگە:

مەیلێکی گەشەسەندوە، تەنانەت لە پێشانگای تابلۆی تەواوەتیدا بۆ گەمارۆدانی بینەر، کە بەشداریی جەستەیی زیاد بووە، یان کاردانەوەی هەستەوەریی دەستبەجێی لە سەر کاری هونەری، زۆر جار لە سەر بەشداربوونێکی قووڵی هەستەکی کار دەکات، کە ئەمە خواستی تابلۆی قوتابخانەی نیویۆرکە لە دەیەی 1950دا... دۆن جود (Don Judd) لەوانەیە پلانی ژینگەیی دا نەنابێت، لەگەڵ ئەوەیشدا پێشانگاکەی لێکەوتەی دەستەجەمعیی دیاریکراو دادەنێت، کە تا ڕادەیەک سێبەری بە سەر پارچە تاکەکاندا هەیە.

وەک لیپارد Lippard بە دروستی تێبینی دەکات، وێنەکێشانی هاوچەرخیش پێوەندیی لەگەڵ شوێنی پێشانگەکە دروست کرد: ڕەنگە تۆخ و سادەکانی کانڤاسی شەشگۆشەی فرانک ستێلا لە (Castelli) بە ناچاری وای لە بینەر کرد کە قەبووڵی سپەیسە نێگەتیڤەکانی نێوان تابلۆکان بکات. دیواری باکگراوندی بێلایەنیی پێشوو چالاک کرا، دیواری گەلەرییەکان وێنەیەکی ڕەوانی نیمچە دیواربەندی دەبەخشن، سینتاکس[27] یان بڵێین ڕێکخستنی ئەم کارانە بە جۆری تابلۆ تاکەکان گرینگ بوون، کە ئێستا پاوانخوازە بۆ ئەوەی هەموو ژوورەکە لە خۆ بگرێت.
بۆ ڕەنگدانەوەی ئەمە 'وێنەکانی ئینستلەیشن' دۆکیومێنتکردنی پێشانگایەک دەستی کرد بە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی لە گۆڤارەکان دا، ئەمەیش وا نیشان دەدات کە کۆی کارەکان لە شوێنی خۆیدا گرینگتر بوو لە هەر وێنەیەکی تاکی ئۆبجێکتێک لە نمایشەکەدا. ئەم جۆرە وێنانە بۆشاییی نەرێنی نێوان کارە تاکەکان و کارلێکردنی نێوانیانی تۆمار کرد، ئەمانە بە یەکەوە لەگەڵ کۆمەڵێک فاکتەری تری شوێنی نمایش وەک ڕێژەی ژوورەکە و چۆنیەتیی ڕووناکی. بابەتی جوانیناسی پێشانگایەکی 'ئینستلەیشن' و 'هەڵواسین' ی، بە شێوەیەکی زیاتر لە لایەن ڕەخنەگرانەوە هەڵوەستەیان لە سەر کرا، ڕاستەوخۆ گەواهیی ئەو ڕێگەیەیان دا کە کاری نوێ سەرنجی بینەری دەربارەی شتەکان گۆڕی

26- سایکۆدراما psychodramatic: میتۆدێکی کردارە، زۆر جار وەک چارەسەری دەروونی بە کار دەهێنرێت، کە تێیدا کڕیاران دراماتیزەیی خۆرسک و ڕۆڵبینین و خۆنمایشکردنی دراماتیکی بۆ لێکۆڵینەوە و بەدەستهێنانی تێگەیشتن لە ژیانیان بە کار دەهێنن.
27- سینتاکس Syntax: لە ڕێزمانی هەر زمانێکدا لە چۆنیەتیی پێکەوەلکانی وشەکان بۆ سازدان و دروستکردنی ڕستە و شێوەڕستە دە کۆڵێتەوە.

(جا ئەمە تابلۆکان بن یان پەیکەرەکان) هەروەها ئەو پێوەندییە گشتییانەی لەگەڵ یەکتری و لەگەڵ سەپیسدا کە هەیان بوو. لەم ڕووەوە پێشانگای ڕۆبێرت مۆریس 1964 لە (Green Gallery)، نیویۆرک نموونەیی بوو: پەیکەرە سادە و بلۆک ئاساکان دەرخەر و چالاککەری ژوورەکەیە، دروستکردنی تێڕامانێکە بۆ گشتێکی یەکگرتوو. لە ئەنجامدا وشەی 'ئینستلەیشن' بە ئاماژە بێ لایەنەکەی لە هەڵواسینی پێشانگادا، بەهایەکی زۆری بە دەست هێنا لە بەرەوپێشچوونەکانی ساڵانی دەیەی 1960دا.
بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا گرتە پانۆراماییەکانی ئینستلەیشن نەیانتوانی ئەزموونی بینەر لە بەرزکردنەوەی هۆشیاریی لەش لە کاتی جووڵانیان لە دەوری کارەکان بگوێزێتەوە. مۆریس لە دەستپێشخەرەکان بوو بۆ جەختکردنەوە لە سەر گرینگیی بینەر لە تێگەییشتن لەوەی کە چ شتێک بە شێوەیەکی بنچینەیی نوێ بوو دەربارەی مینیمالیزم:

کاری باشی نوێ پێوەندییەکان دەردەکات و دەیانکات بە کرداری سپەیس و ڕووناکی، هەروەها دەیانکات بە بواری بینین لای تەماشاکەر. ئۆبجێکتەکە شتێک نییە جگە لەوەی تەنها یەکێکە لە تێرمەکانی جوانیناسیی نوێ. بە جۆرێکی تر پەرچەکرداری زیاترە، چونکە هۆشیاریی تاک لە هەبوونی خۆی لە هەمان فەزادا بەهێزە وەک کارەکە، کە لە کاری پێشوو دا نییە، لەگەڵ زۆریی پێوەندییە ناوەکییەکانی. کەسەکە هۆشیاریی زیاترە وەک لە پێشوو، هەروەها خۆی پێوەندییەکان دروست دەکات لە کاتێکدا ئەو تێ دەگات لە ئۆبجێکتەکە لە شوێنی جۆراوجۆر و لە ژێر دۆخی جیاوازیی ڕووناکی و سیاقی مەکانی دا.

بینەر لێرەدا بۆ کارەکە بە پێویست دادەنرا وەک ئەو ژوورەی کە تێیدا جێگیر کرا، نەوەی دواتری هونەرمەندان، لە کەناری خۆرئاوای ئەمریکا، ڕاستەوخۆ ئەم ئالەنگارییەیان بە ئەنجام گەیاند.

ڕووناکی و سپەیس

کاردانەوەی هونەرمەندانی کەناری خۆرئاوا بۆ مینیمالیزم کەمتر تیشکخستنەسەر مشتومڕە ڕەخنەییەکانە دەربارەی ئۆبجێکتەکان زیاتر لە سەر سروشتی تێپەڕی ئەزموونی هەستەوەری بینەرە. لە زۆر حاڵەتدا ئەم ئەزموونە لە نێو بۆشاییەکی باش و ڕێکوپێکدا ئەنجام درا، کە لە هەموو شتە مادییەکان بەتاڵ بوو، وەک لە کارەکانی ڕۆبێرت ئیروین (Robert Irwin)، جەیمس توریڵ (James Turrell)، دەگ ویلر (Doug Wheeler)، بروس ناومان (Bruce Nauman)، ماریا نۆردمان (Maria Nordman)، لاری بێڵ (Larry Bell) و مایکڵ ئاشر (Michael Asher) دا دەبینرا. دەستەواژەی 'ڕووناکی و سپەیس' بۆ پیشاندانی خواستی ئەم هونەرمەندانە بۆ سپەیسە بەتاڵەکان داهێنرا کە تێیدا پەیپێبردنی بینەر بۆ دیاردە هەستەوەرییەکان (تیشکی خۆر، دەنگ، پلەی گەرمی) بوو بە ناوەڕۆکی کارەکە. لە بەڵگەنامەی فۆتۆگرافیدا زۆرێک لەو کارانە بە شێوەیەک دەردەکەون کە هاوشێوەن. لە دیواری دەنگی (Acoustic Wall) بروس ناومان 1971ە و بۆ ئینستلەیشنەکانی (MOMA) لە لایەن مایکڵ ئاشر (Untitled 1969) و ڕۆبێرت ئیروین (Fractured Light – Partial Scrim – Ceiling – Eye – Level Wire 1970–I)، خواستی هەر ئینستلەیشنێک هەیە لێرەدا بۆ ئەوەی کەمێک زیاتر سپەیسێکی بەتاڵ و سپی و بێ ڕووداو بنوێنێت. تا ڕادەیەک ئەم لەیەکچوونە فۆتۆگرافییە بێ کێشە بێت، چونکە ئەو جۆرە ئینستلەیشنانە مەبەستیان بووە بەر بەو نێوەندگیرانە بگیرێت و لە جێی دا ڕاستەوخۆ ئەزموون بکرێن. لەگەڵ ئەوەیشدا لێکۆڵینەوەی وردتر لەو کارانە و ئەو ڕەخنە جیاوازانەی کە پێیان سەرسامن، ڕێگەمان پێ دەدات جیاوازیی گرینگ لە نێوانیاندا دیاری بکەین.

ئینستلەیشنی ڕۆبێرت ئیروین (Robert Irwin- لەدایکبووی 1928) پارادایمی ئەو وەڵامە نامادییەیە بۆ دیاردەی پەیپێبردن. ئەوان بە بیرۆکەی وەڵامدەرەوەی شوێن بەڕێوە دەبرێن: ئەوەی بە (site-determined ناوی دەبات، ئیروین ڕوونی کردۆتەوە کە ئەو هونەرەی کە لە شوێنەکەدا دیاریکراوە " هەموو سەرچاوەکانی (هۆکارەکانی بوون) لە دەوروبەری خۆی وەردەگریت" لەو شوێنەی کە هەیە وەڵامدەرەوەی دەوروپشتی خۆیەتی) وەک پێچەوانە بۆ (site-dominant کار لە ستۆدیۆ کراوە بە بێ ڕەچاوکردنی شوێنی مەبەست)،(site-adjusted خواستنی کار بۆ بارودۆخێکی دیاریکراو بەڵام دەکرێت شوێن گۆڕکێکی پێ بکرێت) یان (site-specific کار کە ڕاستەوخۆ وەڵامی شوێنێکی دیاریکراو دەداتەوە و ناکرێت شوێنی بۆ بگۆڕرێ). هەر کاتێک باس لە ئینستلەیشنەکانی دەکات کە لە 'شاش'ی مۆسلین دروست کراون کە فیلتەر دەکەن و ڕووناکی ڕەنگ دەداتەوە، ئیروین باوەڕی بە سەرەتایی بوونی ئەزموونی پەیپێبردن هەیە. ئەو بە بیری هاتەوە کە لە پرۆژەی 1970 لە نیویۆرک لە مۆما (MoMA، Fractured Light - Partial Scrim - Ceiling - Eye - Level Wire)، کاتێک کە کوڕێکی تەمەن پازدە ساڵان چووە ناو کارەکەوە، گوتی 'واو' سووڕاپەوە بە دەوریدا، بە جۆرێک لە شێوە بازنەیەکدا پیاسەی دەکرد، کە ڕۆیشت ئاوڕی دایەوە، وەک جۆرێک لە گەییشتن و بەرکەوتنی تەواوەتی بە کارەکە' ئەم وەڵامە خۆڕسکانە بۆ ئیروین، بەڵگەی ئەو سەرەتایی بوونەی پەیپێبردنی بەرجەستەبووە لە سەر ئینستلەیشن. بەو شێوەیە کارەکانی بە دیموکراسییانە بۆ هەموو کەسێک بەردەست بوو. وەسفکردنی (1975 (Black Line Volume، تاکە هێڵی شریتی ڕەش کە لە سەر زەویی گەلەریی مۆزەخانەی هونەری هاوچەرخی شیکاگۆ جێگیر کرابوو، ئیروین ئاماژەی بەوەدا، چوار کەس کە لە گەلەرییەکەدا کاریان کردوە، پرسیاری ئەوەیان کردبوو، ئایا ئەو هەیکەلی کۆڵەکەیەکی لە ناوەندی ئەم فەزایەدا بنیات ناوە. ئەمەیشی بە سەرکەوتنی گەورە زانی، چونکە ئاماژەی بۆ ئەوە کرد، تا چ ڕادەیەک 'ژوورەکەیان بۆ یەکەم جار بینیبوو'.

بۆ ئیروین، ئەم جۆرە ئەزموونانە دەری خستوە، کە ڕەخنەی لێکدانەوە -وەک بەڵگەنامەی فۆتۆگرافی- لە پێوەندیی لەگەڵ کارەکەی دا بەهایەکی سنوورداری هەیە. بێ گومان هەموو نێوەندێک یان ڕوونکردنەوەیەک مەحکومە بە شکست: بیرۆکەی ئەزموونی مامانیکردن بێمانایە لەبەر ئەم هۆکارە: پێوەندیی نێوان هونەر و بینەر ئێستا هەموو ئەزموونی ڕاستەوخۆیە، هیچ ڕێگەیەک نییە کە بتوانیت ئەزموونت بۆ بگوازێتەوە لە ڕێگەی هەر جۆرە سیستمێکی لاوەکییەوە'. تا ڕادەیەک ئەمە ڕاستە، هەر هیچ نەبێت وەک لە نووسینێکدا سەبارەت بە پراکتیزەکەی ئیروین دا لە دایک بووە، کە تێیدا ڕەخنەگران کەم تا زۆر تێبینیی دەکەن لەو دیو ئەو ڕاستییەی کە کارەکە وات لێ دەکات 'هەست بە خۆت بکەیت'.

ئیروین هونەری ئینستلەیشن بە ڕێگەیەک بۆ 'ئازاد'بوونی ئەزموونی پەیپێبردنی بینەر دادەنێت و ڕێگە دەدات کە کردەی بینین خۆی هەستی پێ بکرێت. وەک پێشبینی دەکرێت، نووسینەکانی ئاماژەیەکی فراوان بۆ مێرلۆ پۆنتی دەکەن، کە بە درێژاییی دەیەی 1970 نووسینەکانی ئەوی خوێندووتەوە. ئەو بەرزیی ئاستی هۆشیاری و یەکانگیربوونی بینەری لەگەڵ کارەکە بۆ پیشاندانی هەڵوێستێکی ئەخلاقی بوو ('لە ڕێگەی بەشداریی تاکەکەسیی خۆت لەم بارودۆخانەدا، لەوانەیە تۆ "دۆخێکی نوێی ڕاستەقینە" بۆ خۆت بونیاد بنێیت، بەڵام ئەوە تۆیت کە دەیکەت، نەک من، هەروەها بەرپرسیارێتیی تاکەکەسی بۆ بیرکردنەوە کە جیهانبینینی خۆتە ئەوە ڕەگی بەشداربوونتە') لەگەڵ ئەوەیشدا ئەم 'بەرپرسیارێتییە' دوور بوو لە 'هۆشیاریی سیاسیی ئامانجگیراو'ی هاوسەردەمەکانی ئەو. بێ گومان ئامانجی کۆتاییی ئیروین وا دیارە کە بە سادەییی چاوی میوانەکە بکاتەوە بۆ توانای جوان بینینی دنیای ڕۆژانە وەک ئەوەی کە هەیە: 'ئەگەر تۆ بە گشتی لێم بپرسی: ئامانجت چییە؟... لە بنەڕەتدا، تەنها بۆ ئەوەیە کە تۆ کەمێک هۆشیارتر بکەین لە ڕۆژی پێشتر کە تا چ ڕادەیەک جیهان جوانە، هەموو یارییەکە دەربارەی ئامادەبوون و تێفکرینە'. بۆ ئیروین ئەزموونی پەیپێبردن بێ گومان و ڕەهایە. ڕەسەنایەتیی تێڕوانینی ئێمە ئەوەی گرینگە و هەرگیز وا ڕەچاو ناکرێت کە ئەم ئەزموونە لە ڕێگەی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی پێشوەختەوە دیاری بکرێت.

Robert Irwin
ڕۆبێرت ئیروین
هێلی ڕەش
مۆزەخانەی
هونەری هاوچەرخ
شیکاگۆ، 1975

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

بەم شێوەیە، ناتوانرێت مامەڵەی جوانناسیی ئەو زیاتر وەلا بنرێت لە لێپرسینەوەی توند بۆ پەیپێبردن کە لەم کاتەدا لە لایەن چەند هاودەمێکییەوە دەکرێت، لەوانە مایکڵ ئاشر (لەدایکبووی 1943).
ڕێبازی ئاشر بۆ هونەری ئینستلەیشن لە کۆتاییەکانی 1960ـەوە، لە ڕەخنەی ڕۆڵی سیاسی و ئابووریی شوێنی پێشانگاکان نزیک بووەوە، ڕەنگە ئەو بە باشترین شێوە بە ئینستلەیشنەکەی ناسرابێت کە لە پەیمانگای هونەری شیکاگۆ لە ساڵی 1979 دا و تێیدا پەیکەرێکی کۆتایی سەدەی هەژدەیەمی جۆرج واشنتن لە لایەن ژان ئانتۆین هودۆن (Jean-Antoine Houdon) لە دەرەوەی بیناکە لابرد و لە یەکێک لە گەلەرییەکانی مۆزەخانەی هونەری سەدەی هەژدەدا جێگری کردەوە. دووبارە جێکردنەوەی مۆنیومێنتەکە لە نێوان هونەرەکانی تری سەردەمی خۆیدا لە دەستبەجێ کەمکردنەوەی ئەو گوتارە سیاسی و مێژووییەی کە لە کاتی جوانکردنی دەرەوەی دامەزراوەکەدا پێی داڕێژرابوو کاریگەریی هەبوو؛ ئاماژەکانی ئاشر ئەوە دەگرنە خۆ کە مێژووی هونەر دەتوانێت وەک بەرگێکی بێلایەنی بۆ سیاسەت و ئایدیۆلۆژیا کار بکات. گواستنەوەی پەیکەرەکە دەری خستوە کە چۆن ئۆبجێکتەکان وابەستەن بە سیاقەکانیانەوە بۆ هەبوونی مانا. وەک کاری (three L-beams)ی مۆریس، جۆرج واشنتۆنی هودۆن (Houdon) بە شێوەیەک تەماشا کراوە وەک پشتبەستنێکی جیاواز لە سەر شوێن کە کەسێک لە تەکیدا لە پێوەندیدا لەگەڵی ڕاوەستابێت، بەڵام جیاوازییەکی گرینگ هەبوو: لە دەستتێوەردانی ئاشردا گۆڕانەکە پیشانی دا کە تەنها لە ئەگەری تێگەییشتنی ئێمەدا نەبوو، بەڵکوو چۆنیەتیی بەدەستهێنانی مانای جیاواز بە پێی سیاقی خۆیان، هەروەها ئەو دیسکۆرسە جیاوازانەی کە تێیاندا هەیە.
لەگەڵ ئەوەیشدا ئینستلەیشنەکانی ئاشرەی دە ساڵ پێش ئەم کارەی، لە بەڵگەنامەی فۆتۆیدا بە لایەنی کەمەوە، هاوشێوە و جیا ناکرێتەوە لە کارەکانی ئێروین: هەر دوو هونەرمەند سپەیسی بێلایەنیی تەلارسازی بەتاڵ و سپی و نەشیاو بۆ نیشتەجێبوونیان پیشان دەدا. لە نووسینی ڕەخنەییدا لە سەر دەستپێکی ئینستلەیشنەکانی ئاشر، فینۆمینۆلۆجیای هەستکردن بە کەم دەبینرێت، ئەمەیش زیاتر لە بەرژەوەندیی پرسی سیاسی بۆ ئایدیۆلۆجیای پێشوەختی کاری هونەر، بەڵام لە یەکەم دەرکەوتنیدا لە پێشانگایەکی سەرەکیدا، دژە وەهم: ڕێساکان/مەتریاڵەکانی مۆزەخانەی ویتنی ساڵی 1969، ئاشر ئەو کارانەی بەرهەمی هێنابوو زیاتر ڕەخنەی ئاشکرا نەبوو لە دەزگای مۆزەخانە، وەک زۆرێک لەوانەی لەم کاتەدا هونەریان بە نامادی کرد. بەشداریکردنی ئەو لەم پێشانگایە 'پەیکەر' کە شێوەی ستوونێکی هەوای پەستاوی وەرگرتوە، یەکێک لە ڕێڕەوەکانی ئێستای مۆزەخانەکەی بە کار هێناوە کە هەشت پێیە بە پانی، لەو ڕێگایەوە جسمێکی هەوای دروست بووە. لەگەڵ نزمیی ئاستی دەنگ و کەمترین ئاستی خێرای جووڵەی هەوا و شوێنێکی پەراوێزی دوور لە گەلەرییە سەرەکییەکان کارەکە بە چاو هەستی پێ نەدەکرا. ئاشر دواتر کارەکەی عەقڵانی کرد، ئەویش لە ڕووی تێکەڵکردنی دیاردەی پەراوێز بۆ ناو نۆرمی دامەزراوەیی: 'لەم کارەدا من هەوا وەک مادەیەکی سەرەتایی ئامادەبوو و بەردەستیی بێسنوور مامەڵەم لەگەڵ کردوە، وەک پێچەوانە بۆ توخمی ئاست دیاریکراو لە ڕووی بینینەوە، بۆیە من دەستتێوەرانم کرد لە بونیادی ئەم مادەیە کە لە کۆگای پێشانگاکە خۆیدا هەبوو و دووبارە گونجێنراوەتەوە لەگەڵ شوێنی پێشانگاکە'. ئەمە بەکارهێنانێکی ئاسان نییە لە واتای فینۆمینۆلۆجی بۆ کۆتاییە چەمکییەکان ئاماژە بە هەندێک لە کێشەکان دەکات کە ڕووبەڕووی هونەرمەندانی ساڵانی دەیەی 1970 دەبنەوە کە لەگەڵ میراتی مینیمالیزمدا مامەڵە دەکەن.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

ڕووبەڕووبوونەوەیەکی هاوشێوە لە نێوان تێکەڵبوونی دەمودەستی هەستەوەری و ڕەخنەی دامەزراوەیی لە ئینستلەیشنەکەی ئاشر لە ساڵی 1970 لە کۆلێژی (پەمۆنا Pomona)ی کالیفۆرنیا دەبینرێت. دۆکیومێنتکردنی وێنەیی ئەم کارە جارێکی تر بە شێوەیەکی فریودەرانە هاوشێوەی ئینستلەیشنەکانی ئیروینە کە ڕێژەیەکی کەمی لە پێکهاتنیدا هەیە، بەڵام زنجیرەیەک سپەیسی تەلارسازیی بەتاڵ و سپی بە ڕێژە گونجاو بوون، ئاشر دەرگای پێشەوەی لابرد بۆ ئەوەی شوێنی چوونەژوورەوەکە بکات بە شەشپاڵوویەکی تەواو و، شەو و ڕۆژ کراوە بێت. ئینجا گەلەرییەکەی کرد بە دوو بۆشاییی سێگۆشەیی، کە بە ڕاڕەوەیەکی کورت بەسترابوون، سەقفەکەی نزم کردبووەوە بۆ ئەوەی بەرزییەکی یەکانگیر بۆ هەموو لایەکان دابین بکات. ئەم ئینستلەیشنە زنجیرەیەک بۆشاییی پاک و بێگەردی کونبڕ لە خۆ دەگرێت، لە کاتێکدا کە پانێڵەکانی کنافی دیوار و کیسەی لمی بونیادەکە لە ئۆفیسەکانی گەلەرییەوە دەتوانرا ببینرێت، خەڵکی لە حەوشەی پشت گەلەرییەکەوە لە کاتی کارکردندا دەچوونە ژوورەوە. وەک پەیکەری مینیمالیستی، ئینستلەیشنی ئاشر سەرنجی خستە سەر بینەر، چۆن هەر سپەیسێکی دیاریکراو وەردەگرین و هەستی پێ دەکەین. بە پێچەوانەی مینیمالیزمەوە، نیشانی دا کە چۆن سپەیسی گەلەریی سپی نەگۆڕێکی بێ کۆتای نەبوو، بەڵکوو بابەتی شوێنکەوتووی گۆڕانە: ئینستلەیشنەکە شەو و ڕۆژ بەردەست بوو، 'ڕووناکیی دەرەوە و دەنگ و هەوا ببوو بە بەشێکی هەمیشەیی پیشانگاکە '. ئاشر لە وەسفی دا بۆ کارەکە، تا دەهات زیاتر بەرەو دیدێکی ڕەخنەیی دەڕۆیشت: چونکە کارەکە کراوە بوو بۆ فرەڕەهەندی لە دۆخی بینین دا، ئەوە بینرا کە بۆ لاوازکردنی هەم 'بێلایەنیی درۆینە'ی ئۆبجێکتی [هونەر] و هەم پشتپێبەستنە 'بێلایەنە درۆینەکەی بە کۆنتێنەری [تەلارسازی]'.
دواتر ئاشر لە گرفت دا بوو بۆ ئەوەی ئەم ئینستلەیشنانە دوور بکاتەوە لە 'کاری دیاریکراو لە ڕووی فینۆمینۆلۆجییەوە کە هەوڵی دا ڕووبەرێکی زۆر کۆنترۆڵکراو لە هەستپێکردنی بینراودا دروست بکات' لەگەڵ ئەوەیشدا ئەمە بە وردی چۆنیەتیی پێشوازی لە کاری ئاشر دەردەخات، کاتێک بۆ یەکەم جار پیشان درا. وەک کاری ئیروین و نۆرمان و بێڵ و ئەوانی تر، ئینستلەیشنەکانی ئاشر چەند بارودۆخێکیان بۆ بینەر خوڵقاند بۆ تێرامان لە سروشتی سیاقی هەستەوەرییان لە پەیوەندیدا لەگەڵ دەورووبەریان. پەیوەستبوونی ئەو بە فینۆمینۆلۆجیا کە لەگەڵ بینینی (visual) بێگەردایە (نەک بەرجەستەکراو) ئەوە ئاشکرا دەکات: مامەڵەی ئاڵۆزی مێرلۆ پۆنتی بۆ درککردن کەم دەبێتەوە بۆ دیاردەی بینین (opticality) و سیاسەتی فینۆمینۆلۆجیای ئەو پشتگوێ خراوە. لە جیاتیی ئەوە ئاشر درککردنی وەک ڕێپێدانێکی هەستەوەریی بێ فیکر لە بەر چاو گرت، بە پێچەوانەی مێرلۆ پۆنتی، بۆ ئەو بە تەواوی 'ئەو ساتەیە کاتێک شتەکان، ڕاستی و بەهاکان بۆ ئێمە دروست دەکرێن' و داوای کاری مەعریفی و کرداریمان لێ دەکات'.

ئەزموون Vivências

پێشوازی مێرلیو-پۆنتی لە ئەمریکا بە شێوەیەکی بەرچاو جیاوازە لە بەکارهێنانەکەی لە بەرازیل، کە لە کۆتاییەکانی 1940 دا لە لایەن ڕەخنەگری هونەر ماریۆ پیدرۆسا (Mário Pedrosa)، فینۆمینۆلۆجیا بە بواری هونەری ناسێنرا. پیدرۆسا، لەگەڵ شاعیر و تیۆریست فێرێرا گوللار (Ferreira Gullar) کاریگەریی یەکلاکەرەوە بوون لە سەر کۆنکریتیزم (Concretism): شەپۆلی یەکەمی هونەری ئەبستراکتی بەرازیلی لە دەیەی 1950دا. شەپۆلی دوەمی هونەری ئەبستراکت، نیۆ- کۆنکریتیزم (Neu-Concretism)، کاردانەوەی بەرانبەر بەم کارە ئیلهامبەخشە بنیاتنەرانە هەبوو، بە دەستکاریکردنی شێوە ئەندازەیییە ئەبستراکتەکەی لە ناو ئەو دۆخە ژینگەیانەی کە دەوری بینەریان داوە و ڕاستەوخۆ بەشدارە. لیجیا کلارک (1988-1920) (Lygia Clark) چەند پانێڵێکی بەرهەم هێنا تا لە لایەن بینەرەوە دەستکاری بکرێت؛ لە ناوەڕاستی دەیەی 1960 دا ئەمانە شێوەی یاریی نەرمونۆڵیان

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Michael Asher
میشێل ئاشر
ئینستلەیشنی بێ ناونیشان
دیمەنی دەرەوە،
Gladys K. Montgomery Art
Center at Pomona College
کالیفۆرنیا، شوباتی 1970

FOUNDATION

Hélio Oiticica
ئێلوەی جێسیکا
Tropicália
Museu de Arte Moderna
ڕیۆ دی جانیرۆ، 1967

وەرگرت بۆ هاندانی بەرزکردنەوەی هەستی پەیپێبردن وەک هاندەرێکی ڕاستەوخۆ بۆ گەڕانی دەروونی. کاری ئێلوەی جێسیکا Hélio Oiticica (1937–1980) زیاتر مەیلی کۆمەڵایەتی و سیاسی بە خۆوە دەبینێت، تێکەڵ بووە لەگەڵ تەلارسازیی فاڤێلاس (ناوچە هەژارەکان) و ئەو کۆمەڵگایانەی لەوێ ژیاون. نووسینەکانی جێسیکا دەربارەی تێڕوانینی بینەر و کارلێکردن و ئەزموونی زیندوو (vivências) خاڵێکی سەرچاوەی گرینگن نەک تەنیا بۆ ئەم بەشە، بەڵکوو بۆ مێژووی هونەری ئینستلەیشن بە گشتی. لە ناوەڕاستی دەیەی 1960 دا جێسیکا زنجیرەیەک ئۆبجێکتی دروست کرد، کە بۆ پێکهێنانی بونیادی بلۆکی ژینگەییەکانی دواتری بوو، کە گرینگترینیان (چونەناوەوە – Penetrables) بوون. سەرەتا لە شێوەی ماکێتدا بەرهەم هاتبوون، لە Penetrables پانێڵی ڕەنگی بە کار هێناوە بۆ دروستکردنی بونیادی تەلارسازیی شێوەکاتی. بینەر پێویست بوو 'بە شێوەیەکی فیزیکی' بڕواتە ناوەوە، ئەوەی تێبینی کراوە کە وەسفی جێسیکا بۆ ئەمە پێشبینیی ئەو تێما فرە–ڕەهەندییەیە دەکات کە هونەرمەندانی ئینستلەیشنی خۆرئاوا لەم دەیەی دواییدا دووپاتیان کردەوە: 'پێکهاتەی کارەکە تەنیا کاتێک درک دەکرێت دوای گەڕانی تەواو بە ناو هەموو بەشەکانی دا، ئەستەمە هەموویان بە یەک جار ببینرێن، بەشێک نادیارە لە بەشەکانی تر'. Tropicália 1967 لە ژینگەییەکانی یەکەمی بوو کە شێوە یاریی بنبەستی داخراوی وەرگرتبوو. پێکهاتێکی دارینە بە پەردەی نەخشینی هەرزان داپۆشراوە، لە نێوان سیناریۆی 'ئیستوائی' دانراوە کە ڕووەک و تووتی و لمی تێدایە. بە چوونە ناو بونیادنراوەکەوە، بینەر بە سەر زنجیرەیەک لە مادەی جیاواز (لمی بڵاو بوو، وردەچەو، فەرش) دا دەڕۆیشت، هەروەها دەیتوانی پێش ئەوەی خۆی بکات بە ناوەوەی سپەیسەکە کە تاریک و تەلەفزیۆنێکی تێدا بوو، یاریی بە شتی یاریی جیاواز و تەنی بەرجەستە بکات. بۆ جێسیکا مانای سەرەکیی کارەکە وێنەی 'ئیستوائی' نەبوو بەڵکوو 'پرۆسەی چوونەناوەوەی بینەر' بوو. ئەو بەراوردی ئەزموونی هەستەوەری چوونەناو کاری (Tropicalia) دەکرد بە پیاسەکردن بە سەر گردەکانی ڕیۆ (Rio) و تەلارسازیی شوێنی هەژارەکان کە خانووی نائاسایی کە سەرنجی ئەویان بە توندی ڕاکێشابوو ببوونە کاریگەریی سەرەکیی لە سەر ئەو، هەر وەک چۆن پێکهاتەی کاتیی بیناکان لەو شوێنانە و دیکۆری بەناوبانگ لە جەژنە ئایینی و کەرنەڤاڵدا هەمان کاریگەرییان کرد. گرینگیپێدانی هەموو ژینگە بەرجەستە و هەستەوەرییەکان لای جێسیکا خواستی تێپەڕکردنی ئەزموونی 'پاسیڤ'ی بینینی دوو ڕەهەندی کاری هونەری بوو. جێسیکا لە ساڵی 1967 دا 'بەشداریی بینەر'ی نووسی بووی 'لە سەرەتاوە دژی بیرکردنەوەی بێگەردی ترانسدێنتالی transcendental[28] ' بوو.

بە پێچەوانەی ئەورووپا و ئەمریکا کە تێڕوانینی تاکخاڵی هاتە پێش چاو کە وەک هاوشێوەی ئایدیۆلۆژیای فەرمانڕەوا دادەنرێ (جا ئەمە کۆلۆنیالیزم، پیاوسالاری، یان ئابووری بێت)، جەختکردنەوەی بەرازیلییەکان لە سەر چالاککردنی تەماشاکەر، پرسێکی بوونگەری پێویست بوو. دیکتاتۆری سەربازی لە ساڵی 1964 دا دەستی بە سەر وڵاتدا گرت و لە ساڵی 1968ـەوە حوکوومەت مافە دەستوورییەکانی هەڵپەسارد و کاری ڕفاندن و ئەشکەنجەدانی ئەنجام دەدا و سانسۆرێکی دڕندانەی کردە سەر ئازادیی ڕادەربڕین. ئەو پاڵنەرانەی بە ئاراستەی کارلێکردن و درک پێکردنی جەسەدیی لە هونەری بەرازیلی لە ماوەی دەیەی 1960 دا هەبوو ناکرێت تەماشا نەکرێت وەک ئیرادەیەکی سیاسی و پێویستییەکی ئەخلاقییەی لە بەرانبەر داپڵۆسینی دەوڵەتدا.

28– transcendental کرداری بەرزبوونەوە لە سەرووی شتێکەوە بۆ پێگەیەکی باڵاتر. ترانسسندن transcenden لە پێشگری لاتینییەوە هاتوە: ترانس trans –، واتە 'لەو دیو' لەگەڵ وشەی ساندەر scandare ، واتە 'بۆ سەرکەوتن'. کاتێک کە ترانسدێنتالت کرد، لە سنووری ئاسایی تێپەڕیت.

لەبەر ئەوە سارێژبوونی هەستی لە (ئەزموونی-زیندووی تەواوەتی) (vivência) لە ئینستلەیشنەکانی جێسیکادا هاتە پێش بۆ تیشکخستنەسەر بیرۆکەی ڕزگاریی تاک لە ناو حوکوومەتی داپڵۆسێنەر و هێزە دەسەڵاتخوازەکان دا. جێسیکا چەمکی 'Supra-sensorial' ی پەرە پێ دا بۆ ئەوەی کە توانای سەرەتایی ئەم کارە کە هیوا بوو، 'تاک لە دۆخی سەرکوتکەر ئازاد بکات' چونکە بەرهەمی بەکاربەر شیانی کەمکردنەوە یان سنووردارکردن نەبوو لە لایەن هێزەکانی دەوڵەتەوە:

ئەم ئەزموونە تەواوەی کە هونەر تێدا دەجووڵێت، پرسی خودی ئازادی و فراوانبوونی هۆشیاریی تاک... یەکسەر کاردانەوە لە هاوهەڵوێستەکان لە هەموو جۆرەکانیەوە دەورووژێنێ، چونکە (ئەزموون) نوێنەرایەتیی ڕزگاربوون دەکات لەو پێشداوەرییانەی لە دۆخی کۆمەڵایەتی دا کە تاک تێیدا بکەرە. هەڵوێست، کەواتە شۆڕشگێڕی.

جێسیکا باسی ئەوەی دەکرد، کە ئەو نەیتوانیبێت بگاتە ئەو تێگەییشتنە نوێیە لە پێوەندیدا لە نێوان کاری هونەری و بینەر بە بێ گەشەسەندنی پەرانگۆڵێس (Parangolés) (1964 بە دواوە)، چەفتە و چادر لە بەر بکرێت و بە شێوەیەکی (نموونەیی) سەما کرا کە تێیدا بە هەماهەنگیی لەگەڵ قوتابخانەی مەنگوێرا بۆ سامبا گەشەی پێ دا. ئەزموونی ئەو لەگەڵ سامباو تێکەڵبوونی دایۆنیزی Dionysian[29] تاک و ژینگە کە ورووژاندنی بۆ ئەو ئاشکرا بوو لە دووبارە بیرکردنەوە لە پێگەی بینەر لە نێو "بازنەی بەشداریکردندا"، هەم وەک 'چاودێر' هەروەها 'لەبەرکەر': 'پەرەسەندنی تەواوەتیم، کە بەرەو دارشتنی پەرانگۆڵێ دەڕوات، ئامانجی ئەم تێکەڵکردنە ئەفسووناوییە لە توخمەکانی کارەکە هەر وەک ئەوەی لە ئەزموونی زیندووی تەواوەتی بینەردا هەیە، کە ئێستا بە ئەوانە دەڵێم "بەشداریکەر". وەک Penetrables، پارانگۆلێس بە شتگەلێک دادەنرێن کە کۆتاییەکی کراوەیان هەیە کە خوێندنەوە و وەڵامدانەوەیەکی تایبەتیان نەسەپاندبوو، وەک ئەو بارودۆخانەی کە ڕێگەی بە بەشداربوان دەدا کە پەی بە توانای داهێنەرانەی خۆیان ببەن لە ڕێگەی پێوەندیی ڕاستەوخۆ لەگەڵ جیهاندا، کە ئەم پێوەندییە لە ڕێگەی چڕیی پەیپێبردنی هەستییەوە -تا ئاستی وڕێنە- بەرزترین بایەخی هەبوو.
سانسۆڕی سیاسی لە بەرازیل لە دوای ساڵی 1968ەوە زیادی کرد و ئاوارەبوونی هونەرمەندانیی لێ کەوتەوە: لیجیا کلارک گواستیەوە بۆ پاریس، لە کاتێکدا جێسیکا لە ساڵی 1970 دا ڕووی لە نیویۆرک کرد. سیلدۆ میرێلس (Cildo Meireles) بە هەمان شێوە لەم کاتەدا ڕۆیشت بەرەو نیویۆڕک بۆ ئەوەی خۆی بە دوور بگرێت لەو پەراوێزخستنە کولتوورییەی کە لە بەرازیل دا هاتبووە ئاراوە. کارەکەی وەک لە بەشی یەکەم دا بینیمان بە توندی بە پێی بەرژەوەندیی فینۆمینۆلۆجی نیشان دەدریت، بەڵام کاریگەرییە هەستەوەرییەکەی هەمیشە تا ئاستێکی ڕەمزی هیوابەخشە (وەک لە بەکارهێنانی ڕەنگی سوور لە Red Shift یان بۆنی گازی سروشتی لە Volatile). بنەمای پەیپێبردنی بەرجەستەی مێرلیو- پۆنتی بەردەوام خەسڵەتێکی دیاری هونەری ئینستلەیشنی هاوچەرخی بەرازیلە: پەردەی شێوە تلۆق ئاسای ئێرنێستۆ نیتۆ Ernesto Neto لە قوماشی نیمەچە شەفاف، کە دەستەیەکن بە توندی هەڵواسراو بوون بۆنی بەهاراتیان هەبوو، بینەر بانگهێشت دەکات بۆ پشوودان لە ناو شێوە نەرمونۆڵ و هەستەوەرییەکەیدا، هاوکات ئانا ماریا تاڤارێس (Ana Maria Tavares) کەرەستەکانی بیناسازیی شارستانی وەک پۆڵا و شووشە و ئاوێنەی بە کار دەهێنا بۆ دروستکردنی ڕێڕەوە ئاڵۆزەکان. لە لابیرتۆ (Labirinto 2002) دا تاڤرێس چەند قاتێکی کارخانەیەکی چنینی پێشووی لە ساو پاولۆ بڕی بۆ دروستکردنی قادرمە و ڕێچکەی زنجیرەی پیرانسی Piranesian کە وەسیلەی جیاوازی بۆ بینەر پێشکەش دەکرد بۆ گەڕانی لە ناو سپەیسەکەدا، هەروەها ڕوانگەیەکی بنەڕەتیی نوێی دەستبەر کرد.

29- Dionysian: پێوەندیی بە لایەنی هەست و سۆزی سروشتیی مرۆڤەوە هەیە.
30- پیرانسی Piranesian بە شێوازی تەلارسازی یان تیۆری هونەرمەند و ئەندازیاری ئیتالی پیرانسی لێک دەدرێتەوە یان جیا دەکرێتەوە، بە تایبەتی لە بوون بە کلاسیکێکی خەیاڵی یان خەماویی نوێ.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Ernesto Neto
ئێرنێستۆ نیتۆ
پیاسەکردن لە ئەشکەوەتی شینی ڤینوس
Tanya Bonakdar Gallery
نیۆیۆرک، 2001

ئینستلەیشنی زیندوو

ئەو ڕێبازە بۆ بەرجەستەکردنی پەیپێبردن لە لایەن هونەرمەندانی بەرازیلی بە شێوەیەکی بەرچاو هەستیارترە لە چاو خۆرئاوادا، کە بە شێوەیەکی ستراتیژیتر بە کار هێنرابوو، زۆر جاریش دەگەیشتە کۆتاییەکی بەرزی کۆنسێپشواڵی. تا دەیەی 1970 لە نیویۆرک، پەیکەری مینیمالیستی بابەتی ڕەخنەیەکی فراوان بوو لە لایەن نەوەی دواتری هونەرمەندانەوە، بە تایبەت ئەوانەی کە پێوەندییان بە هونەری نواندنەوە هەبوو. کاری ڤیتۆ ئەکۆنچی Vito Acconci (لەدایکبووی 1940) نموونەییە لە بەیەکگەیشتنەوەی ئینستلەیشن و پێرفۆرمانس و هونەری کۆنسێپشواڵ: هەر لە ئەنجامدانی پێرفۆرمانسەکان کە لە دەرەوەی گەلەری (هەروەها وەک دۆکیومێنت نیشان دراونەتەوە)، ڕووی کردە ئەنجامدانی پیرفۆرمانس لە نێو فەزای گەلەریدا، پاشان وازی هێنا لە پێرفۆرمانس بە گشتی بە قازانجی نیشاندانی بەها بەجێماوەکان لە ئینستلەیشنەکاندا کە لە وێدا بینەران پێشبینی دەکەن بۆ خۆیان نواندن ئەنجام دەدەن. لەم هەنگاوەی دواییدا ڕۆڵی چالاککراوی بینەر وەک هاندان بە ئاشکرا بە شێوەیەکی سیاسی دەبینرا: هاندانی بینەر بۆ کارلێککردن لەگەڵ ئینستلەیشندا، هیوای خواست کە ڕاستەوخۆ هۆشیاری بەرز بکاتەوە، هەروەها پێوەندییەکی کارا بە کۆمەڵگاوە بە شێوەیەکی گەورە بەرهەم بهێنێت. وەک ئەکۆنچی دواتر گوتی: 'هەرگیز نەمدەویست سیاسی بم ویستم کارەکە سیاسەت بێت'.
ئەکۆنچی دانی بەوەدا نا کە کارە سەرەتاییەکانی 'لە چوارچێوەی فێمینیزم بەدەر کەوتن و پشتیان بەو سیاقە بەستبوو'، بەلام بە هەمان ئاست پێوەندیی لەگەڵ مینیماڵیزم دا بوو، کە لە ساڵی 1970 نۆرمێکی هونەری بوو. ئەو درکی بەوە کرد کە مینیماڵیزم دەستی بە گۆڕانێکی گرینگ کردوە لە تێڕوانینی بینەر بۆ سپەیسی گەلەری: 'بۆ یەکەم جار ناچار بووم کە هەموو سپەیسەکە بناسمەوە، هەروەها ئەو کەسانەی کە لە ناویدان... هەتا دەرکەوتنی مینیماڵیزم، فێر کرام یان خۆم فێر کرد، تەنها لە ناو چوارچێوەیەکدا سەیر بکەم، لەگەڵ هاتنی مینیمالیزم ئەو چوارچێوە شکا، یان هیچ نەبێت کشێنراو و فراوان بوو. لەو کارەی ئێستا بەناوبانگە (1972 (Seedbed دا، ئەکۆنچی بە ڕوونی ئینستلەیشنێکی لە سەر هێڵی مینیمالیستی پێشکەش کرد کە وەک ئامێری دەمامکدار بۆ شاردنەوەی جەستەی بە کار هێنرا، هەروەها بۆ گۆڕینی تەرکیزەکان بوو بۆ سەر بینەر. لە کانوونی دوەمی 1972دا هەفتەی سێ جار (Seedbed)ی بۆ ماوەی سێ هەفتە پێشکەشی کرد. گەلەرییەکە بەتاڵ بوو، بەلام لە کۆتاییی ژوورەکە بە لەوحی تەختەیی زەوییەکە بەرز کرابووەوە، کە لە سەر هەر دوو لای بڵندگۆیەک بەرز ببووەوە. لە ژێر لەوحە تەختەکاندا کە وەک ژێرزەمینێکی تەنگەبەر وا بوو ئەکۆنچی دەسپەڕی دەکرد و دەنگی گڕ و شێوە زارەکەی بروکلینی دەردەکرد کە بە سەر ژوورەکەدا زاڵ بوو و بە زارەکی و جەستەییی موخاتەبەی ئامادەبوونی میوانەکانی سەرەوەی دەکرد.
ئەو خودئاگاییەی کە فرید (Fried) دۆزییەوە بە شێوەیەکی نائاسوودەیی 'شانۆیی' بوو لە پەیکەری مینیمالیستیدا، لە (Seedbed)، دا زۆر هۆگرانە بوو: هەموو جووڵەیەکی فیزیکیی بیستراو لە سەر بەشی سەردانیکەران، هۆی بوونی ئەو لافاوە فەنتازیای زارەکی و گوماناوییە بوو کە لە لایەن هونەرمەندەوە دروست دەبوو. سەردانیکەر تێوە گلابوو لە جێبەجێکردنی ئینستلەیشنەکەدا، ئەم تێوەگلانەیش لکێنەر بوو بە پێشنیاری ئەکۆنچی کە بە بێ بینەر ناتوانێت بە سەرکەوتوویی 'نمایش' بکات. پێویستە لانی کەم ئەوە بڵێین کە ئەم ئیرۆتیزمەکردنی درککردنی فیمینۆلۆجی دروستکەری گۆڕانێکی گرینگ بوو لە گەیاندنی تێگەیشتنی ئەم بیرۆکانەدا. ئەزموونی بینەری (Seedbed) ناتوانێت زۆر جیاواز بێت لە هەستوسۆزی سەربەست و پەرچەکرداری خود لە گەڕاندا بە دەوری کارەکانی مۆریس (Morris) یان جودی (Judd) دا کە ڕووی داوە.

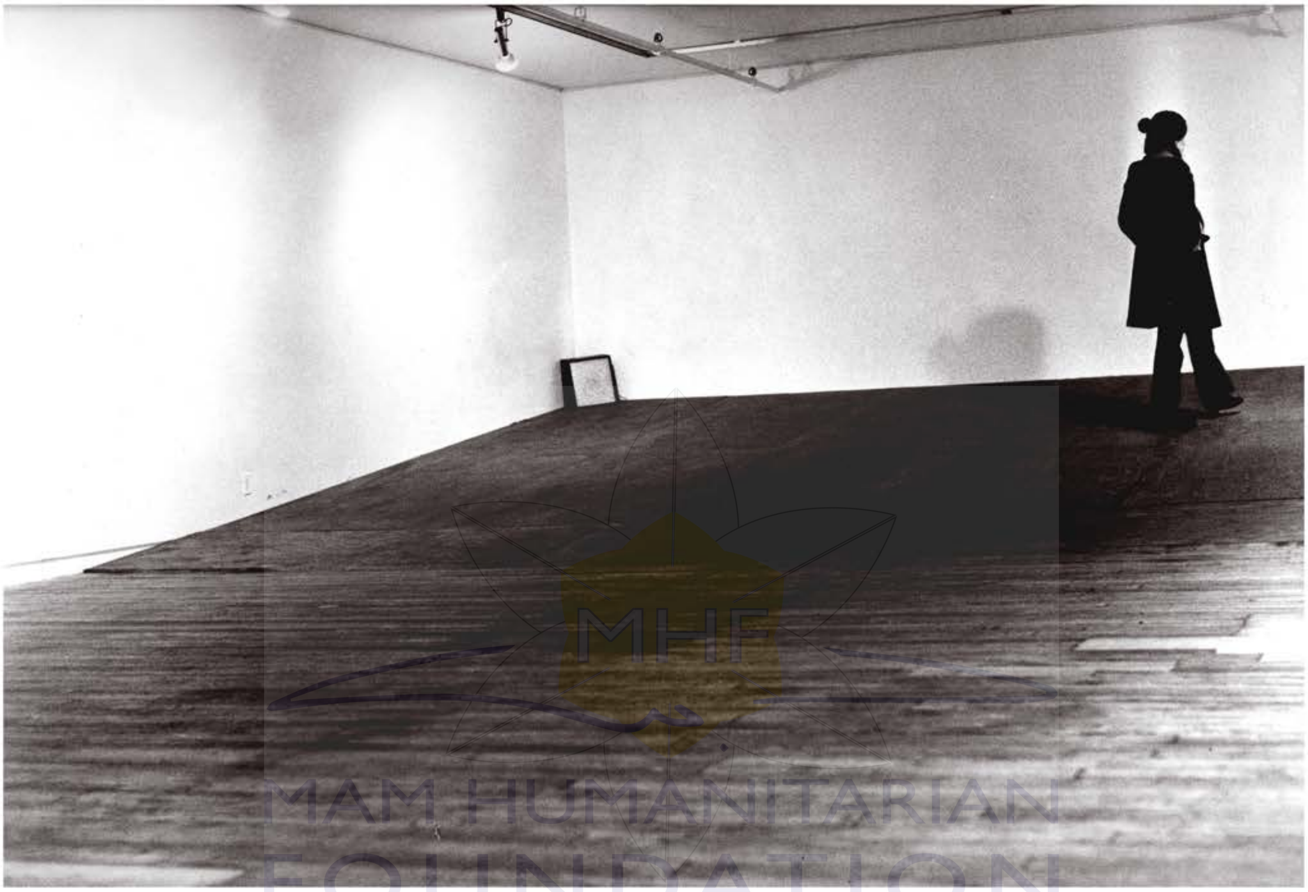

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Vito Acconci
ڤیتۆ ئەکۆنچی
Seedbed
Sonnabend Gallery
نیویۆرک، کانوونی دووەم 1972

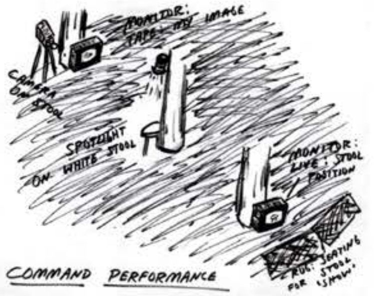

Vito Acconci
ڤیتۆ ئەکۆنچی
نەخشەکێشان بۆ
Command
Performance
لەGreene Street 112
نیویۆرک، کانوونی دووەم 1974

بۆیە (Seedbed) وا دەردەکەوت کە ڕەخنەیەک بێت لە مینیمالیزم و، زەینییەتی بینەر: هەر چەند پەیکەری مینیمالیست پەیپێبردنی بینەر بە هەند وەردەگرێ، وەک چۆن بەرجەستەی کردوە، بەڵام ئەم جەستەیە جێندەری و سێکسی نەبوو. (Seedbed) خرۆشانی جەستەیی و هەستبزوێنیی بە شێوەیەکی ئاشکراتر هێنایە ناو هونەری پێرفۆرمانس لە لایەن ژنانەوە بۆ ناو ئینستلەیشنێکی تەواوەتی و دژە گوزارشتی مینیمالیستی. (وەک لە کاری Vagina Paintingی هونەرمەند سیگیکۆ کوبۆتا Shigeko Kubota لە 1965, یان کاری Meat Joyی هونەرمەند کارۆلی شنیمن Carolee Schneemann لە 1967-1966).

کاتێک ئەکۆنچی خۆی بە 'کرمە ژێرزەوییەکە' بەراورد کرد، ئاماژەی بە سروشتی کلینیکیی سنوورداری هەر دوو شێوەی مینیمالیستی (جەختکردنەوە لە پەیپێبردنی "تەواو و بێگەرد"ی ناسێکسییەکەی) و فەزای پێشانگای "شەشپاڵووی سپی" کرد، کە لەوێدا کرداری لاوەکی و هەستوسۆز و ئیفرازات هیچ شوێنێکیان نەبوو. لە ناوەڕاست بۆ کۆتاییی دەیەی 1970 دا ئەکۆنچی ڕووی کردە دروستکردنی ئینستلەیشن کە تێدا بینەر بانگهێشت کرابوو بۆ 'کردار' هەروەها ڕۆڵی پێشکەشکار (پێرفۆرمە) بۆ خۆیان دابنێن. لە تێبینییەکانی بۆ (Command Performance) لە 1974ئەم بانگکردنەوەی بینەر ڕاشکاوانە دیار بوو: 'بۆ ئەوەی شوێن بۆ بینەر چۆڵ بکەن بۆ خۆیان بە تەنیا بجووڵێن، دەبێت بریکار (agent) لە شوێنی خۆی لە سپەیسەکە بچێتە دەرەوە (لە کاتێکدا کە ئەو پیاو بێت یان ژن وەک "هونەرمەند" لەوێ بێت، خەڵکی تر دەتوانن تەنیا وەک "بینەر" لەوێ بن. (Command Performance) دروست کرا بۆ (112 Green Street)، نیویۆرک، پێک دەهات لە کورسییەک کە لە بنکەی یەکێک لە ستوونەکانی گەلەرییەکە دانرابوو، کامێرایەکی چاودێریی (CC tv) دانرابوو لە سەر ستولەکان کە سپۆتلایتی لێ درابوو، فیلمی هەر کەسێکی دەگرت کە لە سەر ستولەکە دابنیشێت؛ لە بەردەم کورسییەکە شاشەیەکی تەلەفزیۆن هەبوو کە شریتی ئەکۆنچی پەخش دکرد و میوانەکەی دەوروژاند بۆ ئەوەی هەنگاو بۆ لایتەکە بنێ و بۆ خۆی نمایش بکات. کامێراکە وێنەی بەشداربوانی بە شاشەیەکەوە بەستەوە کە لە پشتیان لە دەروازەی ئینستلەیشنەکە جێگیر کرابوو و لە کاتی چوونە ژوورەوەدا دەیانبینی. بینەران بوون بە هەر دوو چاودێریی پاسیڤ و بەشداربوانێکی چالاک لە ئیشەکەدا، لە گرتە ڤیدیۆییەکەدا سەیری ئەکۆنچییان دەکرد لەو کاتەدا بە دانیشتنیان لە سەر ستولەکە کارەکەیان تەواو دەکرد و 'نمایشیان' بۆ ئەو سەردانیکەرانەی تر دەکرد کە دەچوونە ناو ئینستلەیشنەکەوە.

بۆ ئەکۆنچی، ئەم چالاککردنی پەیپێبردنە بە شێوەیەکی ئاشکرا سیاسی بوو لە هانداندا:

زۆربەی کارە سەرەتاییەکان تەرکیزیان لە سەر ئامێربوون دەکرد، چونکە لەو کاتەدا وەهمێک هەبوو کە ئامێربوونی کەسێک گرینگ بوو و لەوانەیە ببێتە هۆی شۆڕشێک... بینەر جۆرێکە لە: تۆ لەم شوێنەی کە پاڵت پێوە نراوە. تۆ بوویتە ئامانج. ئێستا کە بە ئامانج گیراویت، لەگەڵ ئەوەیشدا، پێ دەچێت بتوانیت شتێک بکەیت.

ئینستلەیشنەکانی ئەکۆنچی لە کۆتاییەکانی 1970 کان، وەک (ئێمە ئێستا لە کوێین ... 1976) Where We Are Now، ئامێری خەڵک The People Machine 1979 و، ڤیدیۆی زیندو/ تیڤی دەبێت بمرێت VD live/TV Must Die 1978، هەموو ئەو بارودۆخانە دروست دەکەن کە 'تۆپی'ی تەواوەتی بە تاڵکێشی لاسیک هەڵواسراون، ئامانجی لێی سەردانیکەران و تەلارسازیی گەلەرییەکەیە: ئەگەر بینەر جۆلانەکەی ئامێری خەڵک (The People Machine) بەرەڵا بکات: 'جۆلانە لە دوای ئەوی تر دەکەوێت، مناجێن بەرەڵا دەبێت، تۆپەکە بەرەڵا دەبێت، ئاڵا دەشەکێتەوە و دەکەوێتە سەر بارستەیەک'. ڕەنگە بە شێوەیەکی سەیر، ئەم کارلێکبوونە توندوتیژە هەرگیز لە ڕاستیدا نەیەتە دی. ئەکۆنچی هاتە سەر ئەوەی کە هەم هونەرمەند و هەم دۆخی گەلەرییەکە بە ناچار چ جۆرە ئاماژەیەک سنووردار بکات (ئەگەر هەبوو) لە لایەن بینەرەوە بگیرێتە بەر.

NAM HUMANITARIAN FOUNDATION

PheNaumanology [31]

ئەکۆنچی ویستی هەنگاوێک بکشێتە دواوە لە نواندن (performing) کەواتە لەوانەیە بوارێک هەبێت بۆ کەسانی تر... لە بیرت بێت ئەمە ڕێک دوای کۆتاییی شەستەکان بوو، کاتەکەی، کاتی دەستپێکردنی ڕەگەز جگە لە نێر، ڕەگەز جگە لە سپی، کولتوور جگە لە خۆرئاوایی'. لەگەڵ پێشکەوتنەکانی دەیەی 1970 دا، فینۆمینۆلۆجیا کەوتە بەر هێرش بۆ ئەو گریمانەیەی کە بکەر (subject) لە ڕووی جێندەرەوە بێ لایەن ببێت و بەم شێوەیە بە تەواوەتی نێر بێت. فێمینیستەکان و تیۆریستە چەپەکان مشتومڕیان لە سەر ئەوە دەکرد کە جەستەی هەستپێکراو هەرگیز قەوارەیەکی ئەبستراکت نەبووە، بەڵکوو گرێدراوی بڕیاری دیاریکراوی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتییە. ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە هەوڵێک بوو بۆ زیاتر 'ناناوەندیبوون' بوو کە پێشتر بوونی هەبوو (لای مێرلیو پۆنتی) پرۆژەی ناسەقامیگریی (سەبجێکتڤێتی یان زەینییەت) بوو. ئەم مشتومڕانە لە کۆتاییی ئەم بەشەدا دووبارە دەگەڕێینەوە بۆیان. ئەوەی دواتر دێتە پێش، تیشکخستنە سەر کاری بروس ناومان (Bruce Nauman- لەدایکبووی 1941) کە لە ئینستلەیشنەکانی دەیەی 1970 دا ڕاستەوخۆ سەروکاری لەگەڵ سیاسەتی شوناس دا نەبووە، بەڵکوو لە جیاتیی ئەوە جۆرێک لە 'جیاوازی'ی پێشنیار کرد زیاتر نزیک بوو لە مێرلو پۆنتییەوە: یەکێک کە تێیدا پەیپێبردنی خودی خۆی نیشان داوە کە لە ناوەوە شکاوە و لەت بووە. ئەو دەرهاویشتە کاریگەرەی ناومان پێشنیاری دەکات کە جەستە، لە بریی ئەوەی سەرچاوەیەکی یەکگرتوو بێت بۆ پەیپێبردنی هەستەکی، لە ڕاستیدا لەگەڵ خۆیدا ناکۆکە.

لە دیواری دەنگی (1970 (Acoustic Wallی ناومان دا کە دیوارێکی بەربەستی دەنگییە، مرۆڤ لەو ڕاستییە ئاگادار دەبێت کە ئێمە بە چاو و گوێچکەی خۆمان هەست بە (سپەیس) دەکەین: کاتێک مرۆڤ بە لای دیوارەکە تێ دەپەڕێ، فشاری بیستن زیاد دەکات و بە شێوەیەکی ژێربەژێر کار دەکاتە سەر هاوسەنگیی کەسەکە. ڕاڕەوەی ڕووناکیی سەوز (Green Light Corridor) لە (1970-1971)، بە پێچەوانەوە پێوەر و ڕەنگ بە کار دەهێنێت بۆ دروستکردنی قەلەقیی جەستەیی: ڕاڕەوەکە ئەوەندە تەسکە کە تەنها دەکرێت یەک کەس پێیدا تێ بپەڕێت، لەو کاتەدا گڵۆپی (fluorescent) سەوزی زۆر بەتین دەکەوتە سەر تۆڕی چاوی بینەرەکە، هەروەها ڕەنگەکە دەبووە ئەرخەوانی لە بینینی دا کاتێک ئەو کەسە سپەیسەکەی بە جێ دەهێشت. تەنانەت بە مەعریفەی تەواوەوە لە سەر چۆنیەتیی کارکردنی ئەم پارچانە هێشتا پاڵنەری ئاستێکی دیاریکراوە لە دڵەڕاوکێ: پێشبینیکردن بە هەڵەدا براوە، ئەویش لە ڕێی ئەزموونی ڕاستەقینەوە، ئێمەیش بە بەردەوامی لەگەڵ بارودۆخەکەدا هەست بە ڕاڕایی دەکەین. بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای کامێرای چاودێریی ڕێگەی بە ناومان دا ئەم بیرۆکانە پەرە پێ بدات، هەروەها پێشنیاری ئەوە بکات کە ئەم ساتانەی شڵەژانی جەستە دەتوانێت ئەو تێربوونەی پەیپێبردن لە تێڕامانی خود کە هونەری مینیمالیستی پێشنیاری کردوە تێک بدات.

لە کۆتاییەکانی دەیەی 1960 و سەرەتای دەیەی 1970 دا، تۆماری ڤیدیۆیی ڕاستەوخۆ لە لایەن هونەرمەندانەوە بە شێوەیەکی بەرفراوان بە کار دەهێنرا، چونکە ڕێگەی پێ دان سەیری مۆنیتەرەکە بکەن (وەک ئەوەی ئاوێنە بێت) لە هەمان کاتدا کاری نمایشکردن بۆ کامێراکە بکەن. ڕۆزالیند کراوس (Rosalind Krauss) لە وتارێکدا کە ساڵی 1976 بڵاوی کردوەتەوە، باسی لەوە کردوە کە کاری لەو شێوەیە نارسیێستی بوو، چونکە ڤیدیۆ دەتوانێت لە هەمان کاتدا ئەو کارە تۆمار بکات و بیگوازێتەوە، لە هەمان کاتدا جەستەی هونەرمەند 'سەنتەر' دەبێت لە نێوان بونیادی کامێرا و مۆنیتۆردا. ئەو بەردەوام بوو بۆ گفتوگۆکردن لە سەر ئەو کارانەی کە سوود لە هەڵە تەکنیکییەکان و تێکدانی کاردانەوەکان وەردەگرن، ئەوەیش لە پێناوی ڕەخنەگرتن لە ڤیدیۆ وەک ناوەندێک. لە کۆتاییی وتەکەی دا ڕووی کردە ئینستلەیشنی ڤیدیۆ وەک نموونەیەکی زیاتر بۆ ئەو ڕێگایەی کە تێیدا ڕەنگە هونەرمەندان بەرهەڵستیی ئاسانیی ڤیدیۆ لە ورووژاندا بکەن. ئەو (ڕۆزالیند کراوس) ئاماژەی بە ناومان دا بەڵام گەشەی بە گرینگیی تەواوی مشتومڕەکەی کرد لە سەر کارەکانی پیتەر کامپس (Peter Campus) لە ئینستلەیشنەکانی دا (mem) لە ساڵی 1975 و لە dor ساڵی 1975، کامپس کە ڤیدیۆی فیدباکی بینەری

Vito Acconci
ڤیتۆ ئەکۆنچی
نەخشەکێشان بۆ
Command
Performance
لە,Greene Street 112
نیویۆرک، کانوونی دووەم 1974
کۆلێکشنی: سان فرانسیسکۆ
مۆزەخانەی هونەری مۆدێرن
لیژنەی ڕێپێدراو
پاڵپشتی دارایی: دیاری خاتوو ڕۆبێرت
ماکدۆنێل، بیرۆن ئار
مایر، ئەنجومەنی هونەری مۆدێرن،
نۆرمان سی ستۆن و
National Endowment
of the Arts

31- PheNAUMANology لە ناونیشانی نوسینێکی مارسیا تاکەرMarcia Tucker وەرگیراوە کە لە گۆڤاری Artforum کە لە دیسەمبەری 1970 بڵاوبۆتەوە.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

له سەر دیواری گەلەرییەکە لە گۆشەی لارەوە پێشکەش دەکات؛ لە جیاتیی ئەوەی ئاوێنەیەک وەک وێنە پێشکەش بکات کە دەتوانین شارەزای بین، ئەو ڕێگەمان پێ دەدات کە تەنها سەرنجێکی تێپەڕ و وێنەیەکی شێواوی خۆمان ببینین لە کاتی دەرچوون لە ژوورەکە.
کارەکانی ناومان لە سەرەتای دەیەی 1970 دا گرژییەکی هاوشێوەیان لە نێوان پێشبینیی ئەزموونی ڕاستەقینەی بینەردا دروست کرد:

ئەوان بە تەواوی بە یەکەوە گونجاو نین. ئیشەکە بەو شێوەیەیە، ئەو شتانەی کە لەگەڵ یەکتر نایەنەوە... من نیازم ئەوەیە کە (بارودۆخێک) دابمەزرێنم، تاکوو چارەسەرکردنەکەی سەخت بێت، بۆ ئەوەی هەمیشە لە لێواری جۆرێک لە پێوەندیی بە سپەیس یان ڕێگایەکی تر بێت و هەرگیز ڕێگەت پێ نەدرێت کە هیچیان بکەیت.

لە (1970 (Live-Taped Video Corridor، دوو مۆنیتۆری ڤیدیۆ لە کۆتاییی ڕاڕەوەیەکی تەنگ و درێژ دامەزراند؛ مۆنیتەری سەرەوە بە کامێرایەک بەستراوەتەوە کە لە سەر دیوارەکە لە دەروازەی ڕاڕەوەکە دانرابوو؛ مۆنیتۆرەکەی خوارەوە شریتی تۆمارکراوی پێشووی ڕاڕەوەکەی بە بەتاڵی پەخش دەکرد. کاتێک دەچیتە ناو کارەکە و بەرەو مۆنیتەرەکە دەڕۆیت، وێنەی سەر و جەستەت (لە پشتەوە دەگیرێت) لە سەر شاشەی سەرەوە دەردەکەوێت. هەتا نزیکتر بیت لە مۆنیتەرەکە، وێنەکەت بچووکتر دەردەکەوێت لە سەر شاشەکە، لە کاتێکدا هەتا زیاتر هەوڵ بدەیت وێنەکەت لە سەر شاشەکە سەنتەر بکەیت، پێویستە زیاتر دوور بوەستیت لە مۆنیتەرەکە. لە هیچ خاڵێکدا تۆ ڕێگەت پێ نەدراوە هەست بە 'سەنتەر' بکەیت و کۆنترۆڵ بکەیت. ناومان ئەزموونی بینەری ئەم کارانەبەراورد دەکات بە ساتی 'هەنگاونان لە کەندەڵان یان بۆ خوارەوە بۆ ناو چاڵێک':

ئەو هەستە زۆرەی کە من سەبارەت بەو کارە هەمبوو، چوونەسەرەوە بە پلیکانەکان بوو لە تاریکیدا و یان هەبوونی پلیکانێکی زیادە بوو کە تۆ پێشبینیت نەدەکرد یان نەبوونی پلیکانەیەک بوو کە پێت وا بوو هەبێت. ئەو جۆرە هەڵە هەنگاوە هەر کاتێک ڕوو دەدات، سەرسامت دەکات. تەنانەت کاتێک زانیوتە ئەو پارچانە چۆن کار دەکەن، وەک کامێرایەک هەمیشە لە بەردەمت بووە... وا دیار بوو کە هەموو جارێک کار دەکەن. تۆ ناتوانی خۆت لەو هەست و نەستییە بە دوور بگریت، کە من زۆر بە پەرۆش بووم بۆی.

هەر چەند بە ڕوونی پێوەندیی بە پەیکەری مینیمالیستییەوە هەیە لە بەکارهێنانی کەرەستەی سادە و لە زەقکردنەوەی پەیپێبردنی بینەر لە کات و شوێندا، بەڵام ئینستلەیشنەکانی ڕاڕەوەی ناومانیش لەگەڵ ئەم کارانەدا جیاوازیی هەیە. لە جیاتیی دابینکردنی ئەزموونی پڕاوپڕی پەیپێبردن، ناومان شکستی هێنا لەوەی دڵنیامان بکاتەوە کە ئێمە یەکێتییەکی پێکەوەیین و (وا دیارە دڵمان بە نائارامییەکەمان خۆش دەکات). ئەو هەڵە و بە هەڵەناسینانەی کە لەم ڕاڕەوانانەدا ڕوو دەدەن، ئەوە دەردەخەن کە لەوانەیە خاڵێکی کوێر لە پەیپێبردندا هەبێت کە تەنها کاتێک دەردەکەوێت کە تەماشاکردنمان لە ڕێی کامێرا یان ئاوێنەوە بۆ ئێمە بگەڕێتەوە. کەواتە دەتوانین تێبینیی هەندێک جیاوازیی ئاشکرا لە نێوان پەیکەری مینیمالیستی و ئینستلەیشنە پۆست مینیمالیستەکانی ناومان بکەین. کراوس باسی ئەوەی کرد، مینیمالیزم بینەر ناناوەند دەکات، چونکە ئێمە چیی تر تاقە یەک پێگەی دیاریکراومان نییە کە لەوێوە ڕووپێوی ئۆبجێکتی هونەری بکەین. لەگەڵ ئەوەیشدا ئێمە تەنیا لە پێوەندیی لەگەڵ کارەکە دا ناناوەندین نەک لە پێوەندیی بە سیستەمی پەیپێبردنی تایبەتی خۆمان کە دەوڵەمەندیی ئەو هێشتا زامنی ئەوە دەکات کە ئێمە بکەری لۆژیکی و سەرەکین. بە پێچەوانەوە، ئینستلەیشنەکانی ناومان دەری دەخەن کە چەند ئاسانە بۆ جیاکردنەوەی پەیپێبردن لە یەکتر و لەوانەیە زۆر لاوازتر و چاوەڕوان نەکراو بێت لەوەی ڕێگەی پێ دەدەین. مێرلیو-پۆنتی ئەم شکستەی پەیپێبردن لە دیار و نادیاردا باس دەکات. مەحاڵە هەم سەبجێکت و هەم ئۆبجێکت بێت، چونکە خاڵی ڕێکەوتێکی چوونیەک 'لە ساتی درککردندا دەڕووخێت'. ئەمەیش بە خاڵێکی کوێر یان بە (punctum caecum) وەسفی دەکات کە پیشانی داوە کاتێک هەوڵ دەدەین هەست بە لێدانی دەسەتی چەپمان بکەین کە بەر ڕاست بکەوێت، لە هەمان کاتدا وەک ئەو هەستە بێت

Bruce Nauman
بروس ناومان
ڕاڕەوی ڕوناکی سەوز
1970-1971
کۆلیکشنی:
Solomon R
مۆزەخانەی گوگنهایم
نیویۆرک، کۆلیشنی
Panza
، دیاری، 1992

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

که دەستی ڕاستی خۆمان بەر دەستی چەپمان دەکەوێت. هەر پەلێک ئەزموونی دەستلێدانی (لمس) کردنی خۆی هەیە و ناتوانرێت لێک بدرێ. بە هەمان شێوە، ئینستلەیشنەکانی ناومان ئاماژە بەوە دەکەن، مەحاڵە ئۆرگانەکانی درککردنی ئێمە بنەڕەتی بن: من لەگەڵ خۆمدا هاوڕا نیم.

دان گراهام (Dan Graham)

مێرلیو-پۆنتی باس لە خاڵی کوێر لە بەشی چواری دیار و نادیار دەکات، کە ئەویش بیرۆکەی 'chiasm'[32] 'ی دەناساند، پەڕینەوەیەکە لە نێوان خۆمان و جیهاندا. ئەوە زانراوە کە بیرۆکەی مێرلۆ پۆنتی بۆ خاڵی کوێر لە خوێندنەوەی ئەوەوە بۆ وتاریکی لێکۆڵەرەوەی دەروونناسی فەرەنسی ژاک لاکان، 'قۆناغی ئاوێنە وەک پێکهاتەی هەڵسووڕێنەری من' (1949) هاتوە. لەم نووسینەدا لاکان باس لەوە دەکات، تەنیا کاتێک منداڵ خۆی لە ئاوێنەدا دەبینێت (یان کاتێک کردارەکانی لە لایەن دایک و باوکەوە ڕەنگ دەداتەوە)، بۆی دەردەکەوێت، ئەو قەوارەیەکی سەربەخۆ و ئۆتۆنۆمە لە جیهاندا، نەک ئەوەی بە شێوەیەکی نارسیزمانە هاوبەش بێت لەگەڵی. بێ گومان بۆ لاکان ئەم سەربەخۆییە تەنیا وەهمە: هەستی ئێمە بۆ خود (ئیگۆ) تەنیا بنیاتێکی خەیاڵییە، بەرگرییە لە هەستی ناوەکیی پارچەبوونمان. ئەوەی لە وتارەکەی لاکان دا گرینگە ئەوەیە کە ئیگۆ وەک کاریگەریی نیگایەکی دەرەکی یان لە یەک نزیک پێک هاتوە: جیهان لێمان دەڕوانێت. تیۆری لاکان بوو بە گرینگییەکی گەورە بۆ نەوەیەک لە فیلمساز و فێمینیستەکان لە سەرەتای دەیەی 1970کان کە جەختیان لە سەر پرسی پەیپێبردن دەکرد وەک پێدراوی کۆمەڵایەتی و، قەرزاری ئەو جیهانەیە کە ئێمە پێشتر تێیدا ئامادە بووین. لە ئینستلەیشنەکانی دان گراهام Dan Graham(لەدایکبووی 1942) لە دەیەی 1970، ئاوێنە و فیدباکی ڤیدیۆیی بە کار دەهێنرا بۆ ئەنجامدانی تاقیکردنەوە مەعریفییەکانی بینەر کە ئەوە پیشان دەدات کە چۆن هۆشیاریی جیهانمان پشت دەبەستێت بە کارلێککردن لەگەڵ کەسانی تردا. بۆیە کاری گراهام، سەرنجدانێکی گرینگە بۆ ئەم جۆرە لە هونەرەی ئینستلەیشن، چونکە کیانی بینەر بیرکردنەوەی ئەو سەرقاڵ دەکات لە ماوەی ئەم دەیەیەدا. دەکرێت نوسین و ئینستلەیشنەکانی گراهام لە دەیەی 1970دا وەها لێک بدرێتەوە وەک هەوڵدان بۆ چارەسەرکردنی ئەوەی کە ئەو بینیبووی دوو کێشە بێت لە هونەری مینیمالیستی و پۆست مینیمالیستی دەیەی 1960 دا. کێشەی یەکەم ئەوە بوو کە جەختکردنەوە لە سەر پەیپێبردنی ڕاستەوخۆ و ئامادەبوونی بینەر 'داماڵراو لە زەمەنی مێژوویی': 'گریمانەی هونەری "نوێخوازی"ی دەیەی 1960 ئەوە بوو کە ئامادەبوون وەک ئامادبوونێکی ڕاستەوخۆ، وەک ئاگاییەکی پاکی فینۆمینۆلۆجی بێ ئەوەی مێژوو پیسی کردبێت یان مانایەکی تری پێشینەیی بێت. جیهان دەتوانرا وەک ئامادەبوونی پاک و خۆبەخۆ و بێ یادەوەری ئەزموون بکرێت. بۆ گراهام ئەمە پرسیارێکی لا دروست کرد، چونکە لەگەڵ لەبیرچوونەوەی بەکاربەردا هاوتەریبە: بەو شێوەیەی کە کاڵای "تازە کۆن" بوو لە بەرژەوەندیی کاڵای نوێ فڕێ دەدرێت. گراهام بە پێچەوانەی ئەوەی کە وەک زنجیرەیەک لە ئێستای پچڕپچڕ، هیوای خواست 'شیانی جێکەوتنی دەمی ئێستایەکی پەتی نیشان بدات؛ ئەو باسی لە پرۆسەی پەیپێبردن کرد، لە جیاتیی ئەوە دەبێت وەک بەردەوامییەکی درێژبووەوە لە ڕابردوو و ئێستا و داهاتوو بناسرێت. دوەم ڕەخنەی ئەو لە هونەری دەیەی 1960 فشاری خودی هونەر بوو لە سەر بینەر وەک وەرگرێکی دابڕاو. ئەو بە تایبەتی دژ بە سروشتی تێڕامان ئاسا و تەنهای هونەری ئینستلەیشنی ڕووناکی و سپەیس بوو کە لە کەناری خۆرئاوا پەرەی سەند: 'کاتێک خەڵک لە کالیفۆرنیا سپەیسی تێڕامانئاسایان ئەنجام دەدا دەربارەی بواری دیدگای تاک بینەری... من زیاتر حەزم بەو شتە بوو کە ڕووی دا کاتێک بینەرەکان خۆیان بینییەوە و سەیری خۆیان یا خەڵکی تریان دەکرد.' بۆیە ئینستلەیشنەکانی گراهام لە ساڵانی دەیەی 1970 دا پێداگری لە سەر کۆمەڵایەتیبوون و گریمانەی پەبلیک دەکەن لە هەستکردنی فینۆمینۆلۆجی.

32- chiasm : بۆ مێرلۆ پۆنتی، ئەوەیە کە لە هەموو ساتێکی تێگەیشتندا لە نێوان خود و ئەویتردا ڕوودەدات، تێکەڵبوونێک لە بوونەوەرە جیاوازەکان کە جیاوازیان دەپارێزێت، ئەو خاڵەی کە مرۆڤ دەیزانێت، بە شێوەیەکی فیزیکی و هەستەوەری، کە ئەوەی تریان تێڕوانینێکە لەسەر جیهان لە یەک کاتدا جیاواز و لەیەکچو لە هی خۆی.

Dan Graham
دان گراهام
سپەیسی گشتی /
دوو بینەری 1976
کۆلێکشنی:
Van AbbeMuseum
ئایندهۆڤن

ئەم بایەخدانە وەک پێشتر پێشنیاری کرد، بەشێکی لە خوێندنەوەکەی بۆ لاکان وەرگیراوە: ئینستلەیشنەکانی "هەمیشە بە لایەنی دەروونییەوە بەستراون بە بینینی نیگاکانی خۆتان و کەسانی تر کە چاویان لە تۆ بڕیوە". کەواتە هەر ئەزموونێک لە کارەکانیدا مەبەستیەتی 'ئەزموونی بەکۆمەڵایەتیبوون بێت بۆ ڕووبەڕووبوونەی خودی خۆت لە نێوان ئەوانی تردا'.
بۆ گراهام ئەزموونی بوون لە ناو کەسانی تردا ڕووبەڕووبوونەوەیەکی بەهێز بۆ 'ونبوونی خود' پێک دەهێنێت کە ئێمە لە کارە تەقلیدییەکانی هونەردا ئەزموونی دەکەین، بە دیاریکراوی وێنەکێشان، کە هانمان دەدات لە واقیع دەرباز بین بە دەستنیشانکردنی لەگەڵ دیمەن یان ئۆبجێکتەکاندا کە نوێنەرایەتیی کراوە: 'لەم دۆخە تێڕامانئاسا تەقلیدییەدا، کەسی چاودێریکەر نەک تەنیا ئاگایی "بۆ خۆد" لە دەست دەدات، بەڵکوو ئاگاییشی لە دەست دەدات وەک بەشێک لە گروپێکی کۆمەڵایەتیی ئێستا و بەرجەستە و دیاریکراو، کە دەکەوێتە کاتێکی دیاریکراو و واقیعێکی کۆمەڵایەتی کە تەنها لە نێو ئەو تەلارسازیدا ڕوو دەدات کە چوارچێوەیەکە کارەکە تێیدا پێشکەش دەکرێت. 'سپەیسی بەتاڵ و دژواریی ئینستلەیشنەکانی خودی خۆی بە ئەنقەست لە وێنەی ڕاستەوخۆی ڕیکلام و تابلۆی نوێنەرایەتیئاسا بە دوور دەگرت، ئەوەیش لە بەرژەوەندیی پێشکەشکردنی چوارچێوە 'بێلایەنەکان' کە ئێمە بە زۆربەی کات ئەو ئۆبجێکتانە ئەزموون دەکەین لە ڕێگەی (دیوارە سپییەکانی گەلەرییەک، یان پەنجەرەی دووکانێک). لە غیابی شتێک، وێنە یان بەرهەمێک کە سەیری بکەین، بە پێویستی دەزانین کە تێڕامانمان ڕەنگدانەوەی لە سەر خۆمان بێت. دیسان ئەم نەهجبوونە بەردەوام دەبێت لە سەر بەرژەوەندیی ئاشکرای مینیمالیزم، بەڵام جیاوازییەکی گرینگ هەیە: ئەگەر چی کەرەستەکانی گراهام "بێلایەن"ی پێوە دەردەکەوێت، بۆ ئەو ئاماژەیەکی کۆمەڵایەتی و مێژوویی هەیە. ئەو دەنووسێت کە ئاوێنە و بەربەستی شووشە زۆر جار 'بۆ کۆنترۆڵکردنی واقیعی کۆمەڵایەتیی کەسێک یان گروپێک' دامەزراون:

بەربەستی شووشەیی لە ناوچەی گومرگی زۆرێک لە فرۆکەخانە نێودەوڵەتییەکان بە شێوە سیستەمەی دەنگی داخراون و لە ئەنجامدا دابڕانێک دروست دەبێت لە نێوان دانیشتوانی یاسایی ئەو وڵاتە لەگەڵ ئەو سەرنشینانەی کە گەییشتوون، بەڵام "هێشتا کارەکانیان ڕایی نەکراون". نموونەیەکی تر بەکارهێنانی شووشەی داخراو بە شێوەی هیرماتیکی hermetically[33] لە قاوشی دایکایەتی لە هەندێک نەخۆشخانەدا، کە بۆ جیاکردنەوەی باوکی سەرپەرشتیکار لە منداڵە تازە لەدایکبووەکەی دیزاین کراوە.

بۆیە نووسینەکانی گراهام لە سەر ئینستلەیشنەکانی لە دەرەوەی کێشەکانی تیۆری ئەبستراکتی پەیپێبردنی فینۆمینۆلۆجی و مۆدێلی لاکانی بۆ بینین دەجووڵێن، ئەمە لە پێناوی بەهەندوەرگرتنی ئەو تیۆرانە لە دۆخی کۆمەڵایەتی و سیاسیی دیاریکراودا: لە بازاڕە گەورەکاندا، لە گەلەری، لە ئۆفیس، لە شەقام، لە شوێنی نیشتەجێبوونی قەراغ شار یان لە پارکی شار.
بەو شێوەیە، ئینستلەیشنەکانی گراهام تا ڕادەیەک سادە و پەتیی دەردەکەون، جڵەوی جەستەی بینەر دەکەن بە شێوەیەکی زیاتر چەمکئاسا و هەستەوەری. ڕووبەری گشتی/دوو بینەر (Public Space/Two Audiences)، کە بۆ بینالەی ڤینیسیا لە ساڵی 1976 دروست کراون، گالەرییەکی 'شەشپاڵووی سپی' لە خۆ دەگرێت کە لە هەر دوو سەرەوە دەرگا هەیە، کە بە جامخانەیەکی شووشەی بەربەستی دەنگی کراوە بە دوو بەشەوە. یەک لە دیوارەکان لە سپەیسەکەدا بە شێوەی ئاوێنەیی دوور خراوەتەوە، لە کاتێکدا لایەکەی تر بە ڕەنگی سپی جێ هێڵراوە. بەم شێوەیە دوو سیستەمی ڕەنگدانەوە دروست بوو –لە شێوەی تارمایی دابەشبوونێکی شووشەیی، نیمچە ڕەنگدەرەوە و دیوارێکی ئاوێنەئاسا– کە هەر دووکیان زەینییەتی بینەر دەستەبەر دەکەن، ڕەنگدانەوەی کەسەکە لە پێوەندیدا لەگەڵ بینەرەکانی تر. گراهام سپەیسی تەرخان کراوی تایبەت بە خۆی لە پاڤیلیۆنی ئیتالیدا بە کار هێنا بۆ نمایشکردنی "بینەر، لە تەماشاکردنیان بۆ خۆیان، هەروەها تەماشاکردنیان بۆ تەماشاکەرەکانی

33- هیرماتیک hermetic : بە شێوەیەک کە جیا بکرێتەوە یان پارێزراو بێت لە کاریگەرییەکانی دەرەوە.

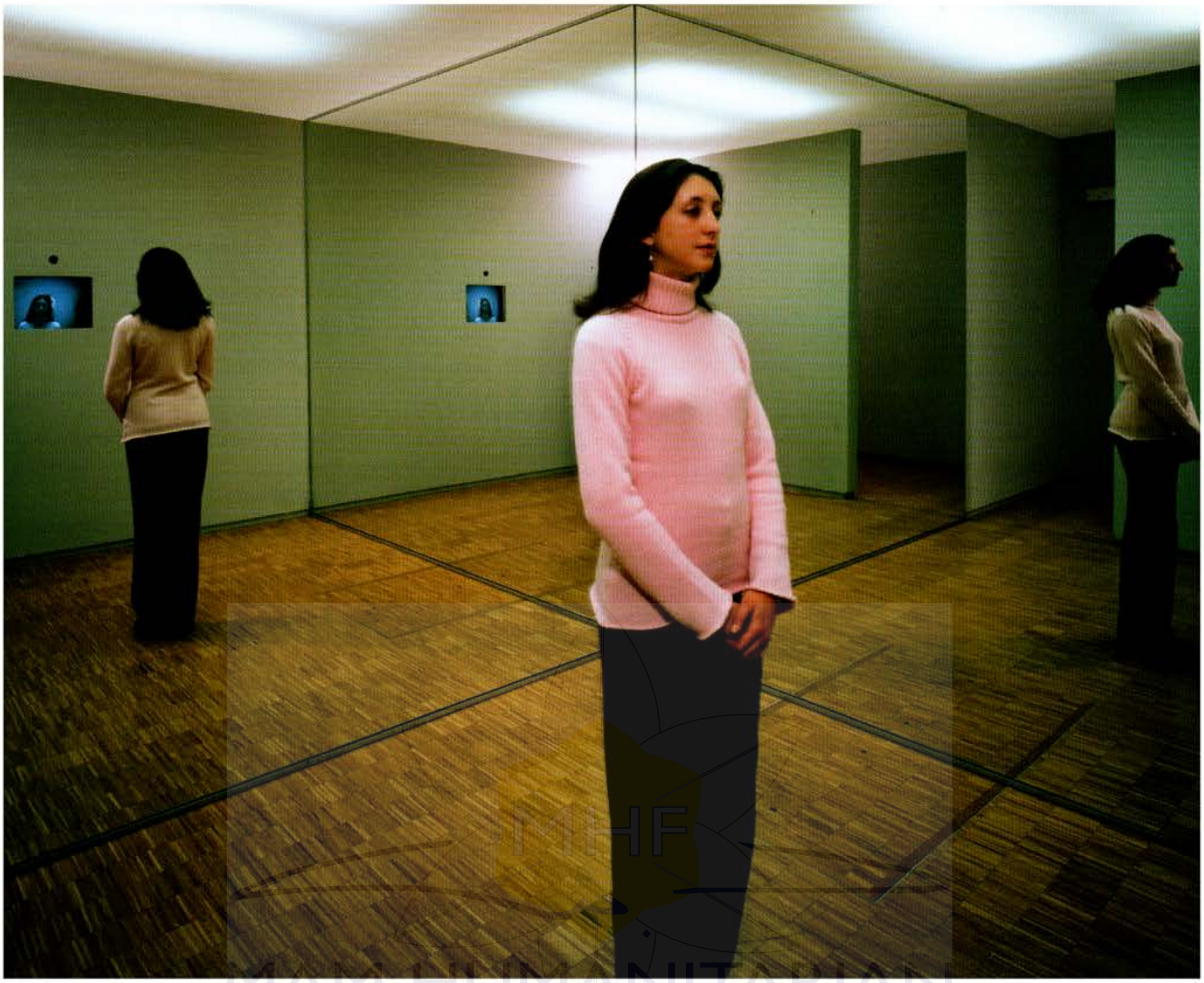

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Dan Graham
دان گراهام
ئێستا بەردەوامی
ڕابردووەکانە 1974
کۆلیکشنی: ناوەندی
جۆرج پۆمپیدۆ
پاریس

تر کە لێیان دەڕوانن" کەسێک کە ئەزموونی کارەکە دەکات تا ڕادەیەک بێزار دەبێت، ئەگەر هیچ هەستێکی بەرانبەر نەبێت و، بینەری تر نەبێت بۆ "بەگەڕخستنی" ئەم تۆڕە لە ئاڵوگۆڕکردنی نیگاکان هەروەها وەهای لێ بێت کە "زیاتر لە ڕووی کۆمەڵایەتی و دەروونییەوە هۆشیار تر بێت" و بە ئاگاتر لە پێوەندایدا لەگەڵ ئەوانی تر. کارەکانی تر بە شێوەیەکی کەمتر سادە و ساکار بوو کە کاریگەریی هاوشێوەیان بە دەست هێنا، بە بەکارهێنانی ڤیدیۆ بۆ دۆزینەوەی ئەو خەسڵەتانەی پەیپێبردنی کاتیی کە لە پەیکەری مینیمالیستیدا ئامادە نەبوون.(*Present Continuous Past (s) and Opposing Mirrors and Monitors on Time Delay*)، هەر دوو لە ساڵی 1974 دا بوون، شێوەی سپەیسی گەلەری سپی سادە وەردەگرن، کە ئاوێنە و مۆنیتۆر و فیدباکی ڤیدیۆیی دواخراو هانی بینەر دەدەن کە بجووڵێ و هاوکار بن لەگەڵ یەکتر دا بۆ ئەوەی تۆڕێکی تەماشاکردنی پێچەوانە و کاتیی دواخراو چالاک بکەن. لە پێشنیاری سینەمای گراهام، 1981، مامەڵەی ئاڵۆزی بەرزکردنەوەی هۆشیاریی لەش کە پێکهێنەرێکی تیۆری گەورەی ئینستلەیشنەکانی دەیەی 1970 ە لە سەر بونیادێکی تەلارسازیی ئیشپێکراو پیادە دەکرێت: کە ئەویش سینەمایەکە. لەم مۆدیلەدا دیوارەکان لە دوو شێوە ئاراستەی ئاوێنە و شووشە دروست کراوە، بۆ ئەوەی کە بینەری فیلمەکە لە پێگەی فیزیکی خۆیان و ناسنامەی کۆمەڵەکە بە ئاگا بن. وەک ئەوەی کە تۆ بیهێنە پێش چاوی خۆت، کارەکە وەڵامێکی ڕاشکاوانەیە بۆ تیۆریی فیلمی دەیەی 1970. دووبارە شرۆڤەکردنی وتارە کاریگەرەکەی "The Imaginary Signifier" Christian Metz 1975))، گراهام باس لە ئەوە دەکات، ئەوانەی سەردانیکەری سینەمان بە پاسیڤانە لەگەڵ کۆدەستگای فیلمەکە (ڕوانگەی کامێرا) دا دەگونجێن و دەبنە بینەری نیمچە خەوتوو و نیمچەئاگا. "بینەر بەرجەستە دەبێت لە دۆخی خرۆشان و چێژی زانین". بینەری سینەما ئاگاییی جەستەی خۆی لە دەست دەدات، چونکە ئەوان ئاوێتەی فیلمەکەن وەک ئەوەی ئاوێنە بێت:' لە سینەمادا هەمیشە ئەوی تر کە لە سەر شاشەدایە؛ بە نسبەت منەوە، من لەوێم بۆ ئەوەی سەیری ئەو بکەم، من بەشێک نیم لە هەستپێکراوەکە، بە پێچەوانەوە، من هەست بە هەمووی دەکەم.

دژی ئەم تێڕوانینە نادروست و ناسینەوەی نەرێنییەیە لەگەڵ کۆدەستگای فیلم کە پێشنیاری سینەمای گراهام بە ئامانجی دەگرێ... کاتێک ڕووناکیی شوێنەکە هەڵدەکرێت، وێنەی بینەر لە دیوارە ئاوێنەییەکەدا ڕەنگ دەداتەوە، هەروەها بۆ ڕێبوارانی دەرەوەیش بەرچاو دەبێت؛ کاتێک ڕووناکییەکان دەکوژێنەوە، ئاوێنە دەبێتە شووشە، ڕێگە بە بینینی دوو لایەنە دەدات لە نێوان ناوەوە و دەرەوەدا. ئەمە دەری دەخات کە گراهام هێزێک دەداتە بینەرەکان لە ناوەوە و دەرەوەی باڵەخانەکە دا کە بە شێوەیەکی ڕاستتر هەست بە شوێنی خۆیان بکەن لە جیهاندا. جارێکی تر بێ شک مامەڵەی ئەو لەم کارەدا بیرۆکەی بەناناوەندیکردنی بینەر لە خۆ دەگرێت و، ئەو تێگەییشتنەیشە کە ئەمە دەرخەری دۆخی 'ڕاستی'ی ئێمە وەک بابەتی مرۆڤ.

کارەکانی گراهام لە دەیەی 1980 دا شتێکی جیاوازن، کە لەو دەساڵەدا دابەزینی زۆر گەورە لە 'ئینستلەیشنە فینۆمینۆلۆجییەکان' دا هەیە. حەزێک بۆ جەستەی هەستپێکراو لە هونەری هاوچەرخدا لە ڕێگەی ئینستلەیشنی ڤیدیۆوە سەری هەڵدایەوە. هەر چەند ئەمە خۆی لە خۆیدا شایەنی گفتوگۆیەکی فراوانە، بەڵام دەبێت بە کورتی تێبینیی ئەوە بکرێت کە چۆن پەیپێبردنی بەرجەستەکراو بووەتە سەرنج و تێبینییەکی زۆر گرینگ بۆ هونەرمەندانی وەک (سوسان هیلەر Susan Hiller، جەین ویڵسن و لویس ویڵسن Jane and Louise Wilson، دۆگ ئایتکین Doug Aitken هەروەها ئەییا لیزا ئاختیلا Eija-Liisa Ahtila) کە بە فرەکەناڵی ڤیدیۆیی کار دەکەن. هەر چەند ئەم ئینستلەیشنە ڤیدیۆیانە وێنەی زۆر سەرنجڕاکێشییان تێدایەم کە بە توندی خواستی ناسینەوەی خەیاڵیان هەیە، بەڵام زۆر جار ئیستیعابی دەروونیمان بۆ کارەکە کەم دەبێتەوە بە هۆی بەرزبوونەوەی ئاستی هۆشیاریی فیزیکی جەستەمان و لە پێوەندیدا لەگەڵ کەسانی تری ژوورەکە.

MHF MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

گەڕانەوەی فینۆمینۆلۆجی

وەک پێشتر باسمان کرد، هۆکاری سەرەکیی نەمانی بایەخ بە فینۆمینۆلۆجی لە دوای دەیەی 1970، سەرهەڵدانی فێمینیزم و تیۆری پۆست ستراکتوالیست بوو کە نیشانی دا چۆن جەستەی گریمانەیی و بێلایەنیی هەستکردنی فینۆمینۆلۆجی لە ڕاستیدا لە سەر بابەتی جیاوازیی سێکسی و ئەتنی و ئابووری بوو. نووسینەکانی میشێل فۆکۆ و ژاک دریدا و ئەوانی تر بابەتەکەیان خستە قەیرانەوە، ئەو پێداگریەی مێرلۆ پۆنتیان لە سەر پێشەنگێتیی پەیپێبردن هەڵوەشاندەوە بۆ ئاشکراکردنی وەک یەکێکی تر لە دەرخەرەکانی بابەتی مرۆڤ. لەگەڵ ئەوەیشدا لە دەیەی 1990 دا جۆری هونەری ئینستلەیشنی "فینۆمینۆلۆجی" وەک خاڵێکی سەرچاوەی ڕوون بۆ هونەرمەندانی هاوچەرخ گەڕایەوە ئەوانەی کە ئێستا بە دوای تێکەڵکردنی سیاسەتەکانی شوناس و "جیاوازی"ەوەن بۆ ناو ئەجێندای مەعریفی. ئەم هونەرمەندانە مامەڵە لەگەڵ کات و یادەوەری و مێژووی تاکدا دەکەن بەو جۆرێک دەتوانرێت بگوترێت کە لە بیرکردنەوەی مێرلۆ پۆنتیدا ڕاستگۆیانەترە وەک لەو لێکدانەوە سادانەی مینیمالیزم پێشکەشی کرد. وەک مێرلۆ پۆنتی ئاماژەی پێ کرد، خود [self] بە سادەی ئامادەبوونێکی بەرجەستەکراو نییە لە دەمی ئێستادا، بەڵکوو قەوارەیەکی دەروونییە کە لە ڕێی شڵەژان و نارسیزمەوە هەیە. لەبەر ئەوە، خود [self] لە شتەکانەوە گلاوە، کە ڕووکار و پشت و ڕابردوو و داهاتوویان هەیە. ئینستلەیشنەکانی هونەرمەندی دانمارکی ئۆلافور ئێلیاسن (Olafur Eliasson- لەدایکبووی 1967) بە ڕوونی قەرزارداری کاری 'ڕووناکی و سپەیس'ە کە لە کۆتایی دەیەی 1960کاندا و بۆ ئەزموونە بیرکردەکانی گراهام لە دەیەی 1970 دا دەستپێشخەر بوون. لە ڕاستیدا زۆرێک لە کارەکانی ئێلیاسن (Eliasson) وا دەردەکەون دووبارە دروستکردنەوەی ئیشە هونەرییە سەرەکییەکانی ئەم دەیەیە بن: ژووری یەکڕەنگ و ژوورێکی 360 پلە بۆ هەموو ڕەنگەکان، هەر دوو لە ساڵی 2002 دا بوون، بۆ نموونە ئاماژەن بۆ ژووری نووستنی زەردی ناومان (سێگۆشە) 1973 و ڕاڕەوی گڵۆپی سەوزی (1971-1970). ئەم گەڕانەوەیە بۆ ستراتیژەکانی دەیەی 1970 بەشێکی لە باوەڕی ئێلیاسن-ەوە سەرچاوە دەگیرێت کە پرۆژەی نافیزیکیبوون (dematerialisation) لە ماوەی ئەم دەیەیەدا دەستی پێ کرد، هێشتا جێی سەرنج و پێویستە (لەو دەمەیدا دەیەی 1980 تەنیا گەڕانەوەی ئەو شتانەی بە خۆوە بینیوە کە بازاڕی هونەر پڕ دەکات) و بەشێکیشی لە قەناعەتی ئەوەوە کە مەودای زەمەنی ڕێگە دەدات بە خوێندنەوەی کەمێک جیاواز تر بۆ ئەم کارە، بە تایبەت لە ڕووی تێگەییشتنی ئەوەوە بۆ بینەر. لە بریی ئەوەی گریمانەیەکی ئاشکرای تێمایەکی "بێلایەن" بێت و بەو هۆیەیش جیهانی بێت، ئێلیاسن کارەکەی بە "وێنەیەکی پۆرترەیتی بینەر" دادەنێت. جەختکردن لە سەر تاکایەتیی ناچارکراو لە کاردانەوەی ئێمە لە ناونیشانەکانیدا دەبینرێت، کە زۆر جار ڕاستەوخۆ مامەڵە لەگەڵ بینەر دەکات: مەزندەی تۆ بۆ دەوروبەرەکەت بەرامبەر ئەو دەوربەرە مەزندەکراوەی کە دەوری تۆی داوە. *Your intuitive surroundings versus your surrounded intuition 2000* داماڵینی سروشتی تۆ پێچەوانەبۆتەوە; *Your natural denudation inverted 1999* ڕێکخستنی بێ جوڵەی هەوای تۆ *Your windless arrangement 1997*.

وشەی 'تۆ' ئاماژە بە ئەولەویەتی (و بێ هاوتایی) ئەزموونی تاکێتیی تۆ دەکات، بە پێچەوانەی داهێنەرانی پێش ئێلیاسن، کە بۆ ئەوان جۆرێکی دیاریکراو لە بینەری بەرجەستەکراو (و کاردانەوەی ئەزموونی) بێ بایەخ بوو. ئێلیاسن بە جڵەوکردنی مادە "سروشتی "یەکان (ئاو، هەوا، زەوی، سەهۆڵ و ڕووناکی) و هێنانی بۆ ناو ئینستلەیشنە سەرسوڕهێنەرەکانی بەناوبانگە، بەڵام کەمتر تەکنیکی تر بە مەبەست قۆناغەکانیان ئاشکرا دەکەن: لە (جوانی *Beauty*) دا 1993 سۆندەیەکی ڕەشاشی ئاو کە تۆزی ئاو دەپرژێنێت، پەردەیەکی شلەیی دروست دەکات، ئەمە لە کاتێکدا لایتێک لە سەر ئاوەکە بۆ دروستبوونی پەلکەزێڕینە داگیرساوە.

له (مەزەندەی تۆ بۆ دەوروبەرەکەت بەرامبەر ئەو دەوروبەرە مەزندەکراوەی که دەوری تۆی داوە *Your intuitive surroundings versus your surrounded intuition- 2000*) هێزی ئاسمانێکی بگۆڕ وەک هەور بە بەردەم خۆردا تێ دەپەڕێت دووبارە دروست دەبێتەوە لە ڕێگەی نزمکەرەوەیەکی ئەلیکترۆنییەوە بە پێی خشتەیەکی نارێک، بەڵام گلۆپەکان شاردراوە نین و بە میکانیزمێک دانراون بۆ ئەوەی بیانبینین. ئیلیاسن ئاماژە بە خاڵێک دەکات سەبارەت بە تێڕوانینی ئێمە بۆ سروشت لە مرۆدا (وەک شتێک کە زیاتر لە ڕێگەی نێوەندگیرییەوە ئەزموون دەکرێت نەک ڕاستەوخۆ)، بەڵام ئەو ڕاستییەی کە خاڵێکی لەو جۆرە سەبارەت بە نێوەندگیریی دروست دەکرێت لە ڕێگەی هونەری ئینستلەیشنەوە (نێوەندێک پێداگری لە سەر بەرکەوتنی ڕاستەوخۆ دەکات) کە (پارادۆکس)ێکی ناکۆکە. ئەمەیش لە وەڵامی سەردانیکەران دا بۆ کارەکەی ڕەنگی داتەوە: لە کاتی (پڕۆژەی کەش و هەوا *The Weather Project، 2003*) دا، ئینستلەیشنێکی فراوان کە هۆڵی تۆربینی (Tate Modern) بە ڕووناکییەکی تەماوی تفتوتاڵی زەرد خنکێنرابوو، جێی سەرنج بوو کە سەردانیکەران بە درێژای لە سەر زەویی دەجووڵانەوە وەک ئەوەی مەلە بکەن لە ژێر ئەو خۆرە دەستکردەی ئیلیاسن دا.

ئیلیاسن دووپاتی دەکاتەوە، کە ئاماژە بە "سروشت" لە کارەکانیدا بۆ دارشتنی هیچ ڕەخنەیەکی ژینگەیی دروست نەکراوە؛ لە بریی ئەوە سروشت دێت نوێنەرایەتیی ئەوەی "سروشتی"ە دەیکات، بە مانا فراوانە ئایدیۆلۆژییەکەی شتێک کە بۆی دەستەبەر کراوە. سەرەڕای دەرکەوتنی هەست و نەست و سەرسوڕهێنەریی کارەکانی ئیلیاسن، بەڵام ئەو بە تامەزرۆییەوە جەخت دەکاتەوە کە ئەویش شێوەیەکە لە ڕەخنەی دامەزراوەیی. بە شێوەیەکی بەرچاو، ئەم ڕەخنەیە چیی تر ئاراستەی فیزیکاڵێتیی تەواوی شەشپاڵووی سپی یان ئەو دەسەڵاتە هێماگەرییەی (ئاشێر، گراهام) نییە، بەڵکوو لە "سروشتی" پیشاندانی شتەکانە:

من پێم وایە مۆزەخانە، مێژوویی بێت یاخود نا، زۆر جار وەک (*The Truman Show*) وایە. بینەر فێڵی لێ دەکرێت و فەرامۆش دەکرێت، ئەوەیش لە پێوەندیدا بە شکستی مۆزەخانە لە جێبەجێکردن یان سەپاندنی بەرپرسیارێتییەکەی بەو شێوەیەی کە ئایدیۆلۆژیای خۆی نمایش دەکات. یان ڕونتر: زۆربەی دامەزراوەکان لە بیری دەکەن کە لێ بگەڕێن تەماشاکەران سەیری خۆیان بکەن و ببینن.

ئیلیاسن وای دادەنێت، دابینکردنی ئەزموونی گەشەکردنی هۆشیاری، نەک تەنیا بۆ کردار، بەڵکوو بۆ پێگەی ئێمە سەبارەت بە دامەزراوەکە، بەرپرسیارێتییەکی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتییە (هەر وەک چۆن لە ڕووناکی و بۆشاییدا لەگەڵ پێشەنگەکانی پێش خۆی دا وا بووە). جیاواز لە بازرگانی کە ئەزموونەکان بۆ قازانج پێشکەش دەکەن، ئەو باس لەوە دەکات، دامەزراوە هونەرییەکان "دەبێت سیاسەتی دۆخە ئەزموونگەرییەکان ئاشکرا بکەن... کەواتە ئەوان ملکەچی ئەوە نابن کە هەستەکانمان بە بەکارهێنانی هەمان تەکنیکی سەپێنەر بە کاڵا بکرێت وەک شوێنی تر." لە زنجیرە ئینستلەیشنە بەرزەکانی کە بۆ (Kunsthaus Bregenz) لەساڵی 2001 دا، بە ناوی (جوڵەیەکی نێوەندکراو *The Mediated Motion*) دروستی کردبوون، ئەو سروشتێک یان ژینگەیەکی هەستەوەری جیاوازی، لە سەر هەر چوار قاتی مۆزەخانەکە پێشکەش کرد: زەوییەک لە قارچک، ڕووبەرێکی دەریایی بە گیایەک بە ناوی (duckweed) داپۆشرابوو کە ڕێڕەوێکی باریکی تەختەی لە سەر بوو بۆ هاتوچۆ، هەروەها پردێک کە بە گوریس و تەختە دروست کرابوو، بە درێژاییی ژوورێکی تەماوی هەڵواسراوە. بۆ نموونە زەوییەکی نارێک کاریگەریی لە سەر هاوسەنگیی سەردانیکەر (بە شێوەیەکی تر لە شێوازی ئیشەکەی ناومان بە ناوی *Acoustic Wall*) دا هەبوو، ئەم هەوڵی بێزارییە فیزیکییە کە -فراوان بووە- بۆ وروژاندنی ئەو گومانە لە دەسەڵاتی "سروشتی" مۆزەخانە، لەم فەزایەدا موشەفەر بووە.

دەتوانرێت مشتومڕی ئەوە بکرێت، لەم جۆرە ئینستلەیشنانەدا ئیلیاسن کەمێک لەوە زیاتر کار دەکات کە بە شێوەیەکی سەرنجراکێش فەزای گەلەری بگۆڕێت: ڕەخنە کە لە سەر ئاستێکی ئەوەندە پوخت و میتافۆری کار دەکات، پێوەندیی بە ئەزموونی ئێمە لە هەمبەر ئینستلەیشنەکە قورسە بۆ تێگەییشتن. ئەم جیاکردنەوەیە بە تایبەتی لە (پڕۆژەی کەش و هەوا Weather Project) دا بە ڕوونی دەرکەوت، کە

لە لاپەرەیەکی تر:
Olafur Eliasson
ئۆلەفۆر ئەلیاسن
The Mediated Motion
Kunslhaus Bregenz
ئازار – حوزەیرانی 2001

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

لەوێدا شیکردنەوەی دامەزراوەیی لە کەتەلۆگدا سنووردار کراوە: زنجیرەیەک چاوپێکەوتن لەگەڵ ستافی (Tate)، بە دوای ئەوە دا بوون شێوەی کارکردنی مۆزەخانەکە شەففافتر بکەن، بەڵام گرینگ ئەوەیە، بانگەوازی ئیلیاسن بۆ گۆڕان، ئاراستەی بایەخی دەرەکی نەکراوە (وەک ژێرخانی مۆزەخانە)، بەڵکوو لە 'شێوازی بینین و پێگەی خۆمان لە پێوەندیی بە مادەی دەرەکییەوە'. ئەم خاڵە دەکەوێتە پشت جیاوازییەکی گرینگیی نێوان کارەکەی و کارەکانی پێش خۆی لە دەیەی 1970 دا: لە جیاتیی ئەوەی لە هەوڵی سەرنگومکردنی سیستمدا بێت لە ڕێگەی مامەڵەی بونیادەکەیەوە، ئیلیاسن دەیەوێت تێڕوانینمان بۆ سیستم بگۆڕێت، بە تاکەکەس دەست پێ بکات، چونکە 'گۆڕینی ڕوانگەی بنەڕەتی پێویستە مانای ئەوە بێت، کە هەموو شتێکی تر تێڕوانینی بەو پێیە دەگۆڕێت. وەک زۆرێک لە هاوسەردەمەکانی (وەک کاستن هولەر Carsten Höller) ئیلیاسن باوەڕێکی نوێتری بە تواناکانی پێگەی زاتی subjective' هەیە. ئەمەیش نۆبەتی سەرەکیی دوور لە بیرکردنەوەی دژە مرۆیی و فکری "بونیادگەری" لە ڕەخنەی دامەزراوەیی پێشوو، وەک ڕەخنەی بیورن (Buren) و ئاشر (Asher) دەنوێنێت. بە گەڕانەوە بۆ ساتی پەیپێبردنی زاتی، ئیلیاسن کەمتر ئامانجی چالاککردنی بینەرە، بەڵکوو دەیەوێت هەڵوێستێکی ڕەخنەیی لێ بەرهەم بهێنێت. کەواتە لێرەوە دەردەکەوێت، دووپاتکردنەوەی ئەو نیگەرانییانەی کە پێشتر لە بەشی پێشوو بڵاو بوونەتەوە: زیادبوونی بایەخپێدان بە تێوەگلانی ڕاستەوخۆ و چالاککردنی بینەر وەک پێچەوانەیەکی ڕاستەوخۆیە بۆ کاریگەرییە هێمنکەرەوەکانی ماس میدیای تەرفیهی و، لە ناناوەندیبوون و نائاراستەیی. هەر دووکیان ئاماژە بە پێداگرییەکی زۆر دەکەن لە سەر ئەزموونکردنی ڕاستەوخۆی بینەر، کە هیچ پرۆسەیەک (چالاککردن یان ناناوەندیبوون) لە ڕێگەی ئەزموونی ناوەندێکی تر بۆ کارەکە کە وێنە، گۆڤار، ڤیدیۆ، یان سلاید بێت بە دی نایەت. بەم شێوەیە هونەری ئینستلەیشن ئاماژەیە کە سروشتی 'ڕاستی'ی ئەوە ئاشکرا دەکات، مرۆڤبوون لە جیهاندا مانای چییە، بە پێچەوانەی هەڵوێستی "هەڵە" و فریودەرانەی ئەزموونەکەمان کە لە لایەن وێنەکێشان، فیلم یان تەلەفزیۆنەوە بەرهەم دێت، بەڵام ئەم بیرۆکەیە بە سادەیی پاراستنی هونەری دوای ساڵانی دەیەی 1960ـەکان نییە، هەر چەند پێشانگای ئینستلەیشنی مینیمالیستی بۆ پێشکەوتنی هونەری ئینستلەیشن بە گشتی زۆر گرینگە، بەڵام پێشەکییەکی گرینگ بۆ بەکارهێنانی کەرەستە پەتی و نارەمزییەکانی لە نێو فەزای نووسین و پێشانگای ئێل لیسیتسکی El Lissitzky (1890-1941)دا دۆزراوەتەوە.

لە پێشانگای هونەری بەرلینی ساڵی 1923دا، ئێل لیسیتسکی سپەیسی گەلەرییەکی بچووکی بۆ خۆی تەرخان کرد، بەڵام بەکاری نەهێنا بۆ پێشانگایەکی باو بۆ هێلکارییەکانی کە لە سەر کاغەزن. لە جیاتیی ئەوە، لە هەر شەش ڕووی ژوورەکە: سەقف، زەوی و چوار دیوار کە بوونەتە بەشێک لە پێشانگاکە، ئەو ئەم توخمە تەلارسازییانەی لە نمایشێکی یەکگرتوودا گونجاندبوو. بە لکاندنی ڕیلیفی ڕەنگین بە دیوارەکانەوە، لیسیتسکی سەرنجی سەردانکەرانی بۆ سپەیسەکە ڕاکێشا و هانی جووڵە دینامیکییەکەیانی دا لەو دەورووبەرەدا لە ڕێگەی ڕیزبەندییەکی پێشوەختی دیاریکراو لە ڕووداوە بینراوەکان. جەختکردنەوە لە سەر جووڵە بە ئەنقەست بوو: بە بیرکردنەوە لە سەر سروشتی دامەزراندنی پێشانگاکە، لیسیتسکی ئاماژەی بەوەدا کە "دەبێت سپەیسەکە بەو شێوەیە ڕێک بخرابێت کە هەموو کەس بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی بە ناویدا بسووڕێتەوە". ئەو لە پێویستیی هێشتنەوەی خەڵک بە جووڵەی بەردەوام لە ژوورەکان تێ گەیشتبوو کە پێویستە لە پشت هەر پێشانگایەکی دیاریکراودا هەبێت. لە نووسینەکەیدا "Proun Space" کە بۆ یاوەریکردنی ژووری 1923 نووسراوە، لیسیتسکی بە دیاریکراوی باس لەوە دەکات، لە خواستی مێرلۆ پۆنتی بۆ مامەڵەی بینینێکی بەرجەستە، بۆ تێکەڵبوونی نوێی فەزای سێ ڕەهەندیی تێ دەگات.لیسیتسکی سپەیس بە پێگەیەک دادەنێت 'کە لە کونی کلیلەوە سەیر ناکرێت' بەڵکوو لە جیاتیی ئەوە بینەر لە خۆ دەگرێت. 'دوونگەی قوچەکی' ڕەت دەکاتەوە، کە بینەر لە یەک شوێنی دیاری کراودا دەوەستێنێت، لیسیتسکی باس لە ئەوە دەکات 'سپەیس تەنها بۆ چاو بوونی نییە: وێنە نییە؛ کەسێک بیەوێت تێیدا بژی'. بۆ لیسیتسکی دیوارەکە وەک پاڵپشتییەکی بێلایەن دەبێت خۆی وەک پێکهاتەیەکی زیندوو لە پێکهاتەکەدا بچەسپێت: 'ئێمە سپەیس وەک تابووتێکی ڕەنگکراو بۆ جەستەی زیندوومان ڕەت دەکەینەوە'.

El Lissitzky
ئێی لیسیتزکی
1923Proun Room
(بنیاتنانەوەی 1965)
کۆلیکشنی:
Van AbbeMuseum
ئایندهۆڤن

هاوکێشەی لیسیتسکی بۆ دیوارە ڕازاوەکان و پێشهاتە مردوە بێشومارەکانی ئەڤانت گارد دژی بێبەهرەیی گەلەرییە سپییەکانە. لەگەڵ ئەوەیشدا گرینگە کە درکی پێ بکەین -بە پێچەوانەی هونەرمەندانی دواتر- ئایدیۆلۆژیای فەزای دامەزراوەیی ناکاتە ئامانج؛ بەڵکوو بە دوای پێداچوونەوەیەکی کرداری و بەکەڵکدا بۆ ڕوانگەی تەقلیدی دەگەڕێت، بۆ ئەوەی بۆشایی نەبێتە ئەبستراکتی وێنەیی، بەڵکوو گۆڕەپانێکی واقیعییە کە هەموو کەسێک دەبێت تێیدا ڕۆڵ ببینێت. لێکەوتەکان ئەوەیە، سپەیسی "کونی کلیل"ی بە تەنها بۆ چاوە -ڕوانگەی نیگاری تەقلیدی- هاواتایە لەگەڵ تەماشاکەری بۆرژوازیی ڕازی، کە ڕوانین بۆ "ژیانی ڕاستەقینە" لە مەودایەکی سەلامەت و دابڕاو بێ بەرخوردەوەیە. ئەو فەزای ئەکسۆنیومەتریکەی axonometrical[34] لیسیتسکی لە وێنەکێشانی (Proun) دا پەرەی پێ دا، مەبەستی لە جێگرتنەوەی سنووردارێی پێکهاتەیی ڕوانگە بوو، کە بینەری بە یەک خاڵی بینینەوە، لە مەودایەکی دیاریکراو لە بەردەم تابلۆدا، گرێ دەدا. لەوە گرینگتر ئەو، ئەو هێڵکارییانەی بە "پینەیەکی دیکۆری" بۆ دیوارەکانی ماڵ یان گەلەریی هەژمار نەدەکرد، بەڵکوو وەک 'نەخشەسازیی کار، پلانی کارسازیی بۆ ستراتیژێک بۆ گۆڕینی کۆمەڵگا و تێپەڕاندنی دیمەنی ڕووتەخت و سادە'. هەر وەک کتومت هونەرمەندانی ئینستلەیشنی دواتر کە چالاکبوونی تەماشاکەریان یەکسان کرد بە بەشداریی کۆمەڵایەتی و سیاسی، سپەیسی (Proun) تەنها ئینستلەیشنی تەلارسازی نەبوو کە نەخشێنرابوو بە ڕیلیف، هەروەها ڕاهێنانێک نەبوو لە یەکگرتنی دیزاینی ناوخۆ بە پەیکەرسازی، بەڵکوو نەخشەیەک بوو بۆ چالاککردن و تێوەگلانی بینەر لە ژیانی ڕۆژانە و لە سیاسەتدا.

34- Axonometrical: بریتییە لە شێوازی گرافیکیی سەر بە ئەندازەی تەوزیحی کە وێنەی پلاندار بۆ تەنێکی سێڕەهەندی دروست دەکات.

بەشی سێهەم

دووبارەکردنەوەی نقومکەر (MIMETIC ENGULFMENT)

"ئەو هاوشێوەیە، هاوشێوەی شتێک نییە، بەڵام هاوشێوەیە" غۆژێ کەیوا (Roger Caillois)

تاریکی

کەم کەسمان شەو لە جێگادا ڕانەکشابین و هەستمان کردبێت کە لە دەرەوەی ئاگاییدا خەوتووین، جەستەمان لە تاریکیدا وەک ئەوەی بە هەورێکی ڕەشی نەرم داپۆشرابێت. لەگەڵ ئەوەیشدا لە سەردەمی پرشوبڵاوبوونەوەی ڕووناکیی کارەبادا، بە دەگمەن هەست بە تاریکی دەکەین وەک قەوارەیەکی تەواو نقومکەر. تەنانەت لە شەودا، گڵۆپی شەقام و لایتی ئۆتۆمۆبێلەکان لە کەلێنی پەردەی پەنجەرەکانەوە دەخزێنە ژووریَ بۆ ئەوەی بینینێکی سنووردارت بدەنێ. چوونە ناو پرۆسەی ئینستلەیشنێکی تەواو تاریک لەوانەیە یەکێک بێت لەو چەند جارانەی کە ئەزموونی بەکاربردنی تاریکیی تەواو دەکەین. لە زۆربەی پیشانگاکانی مۆزەخانەی هونەری هاوچەرخدا، مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو جۆرە سپەیسانەدا تا دێت زیاتر ئاشنا دەبێت. گەلەرییەکی سپیی گەش بە جێ دەهێڵین و هەنگاو بۆ ڕێڕەوێکی تاریک دەنێین کە پێچوپەنایە بۆ ئەوەی ڕووناکیت لێ ون بکات. کاتێک ئێمە دەکەوینە سەر ئەوەی کە دڵنیایی لە بوونی دیوارێک بۆ ئەوەی ڕێنماییمان بکات، وا دیارە کە تاریکیی ڕەشووی چاوەکانمان دادەپۆشێت. تەنانەت کاتێک ڕووناکیی پرۆجێکتەری ڤیدیۆ وەک تیشکی سەرەکیی کارەکە دەردەکەوێت، هێشتا شڵەژاوین و هەوڵ دەدەین بۆ دۆزینەوەی شوێنی جەستەمان لە پێوەندیی لەگەڵ ژینگەی تاریکدا.

ئەو شێوە ئەزموونەی کە بە هۆی ئەم جۆرە ئینستلەیشنانەوە بۆ بینەر دروست دەکرێت، تەواو پێچەوانەی پەیکەری مینیمالیست و هونەری ئینستلەیشنی پۆست مینیمالیستە. ئەم ئینستلەیشنە تاریکانە لە بریی ئەوەی هۆشیاری لە جەستەی هەستپێکراومان و سنووری جەستەییمان بەرز بکەنەوە، پێشنیاری لە بەریەکهەڵوەشانی ئێمە دەکەن وا دیارە هەست بە خۆییمان لا دەبەن یان لە ناوی دەبەن، ئەگەر چی بە شێوەیەکی کاتی بێت، بە نقومکردنی ئێمە بۆ ناو تاریکی، یان ڕەنگە تێرکراوەکانی، یان ڕەنگدانەوەی وێنەی تێشکاومان لە ئاوێنەی بێ کۆتایی دا. ئینستلەیشنەکانی پۆست مینیمالیست هەمیشە بۆشاییی ڕووناکین، کە سنووری جەستەی فیزیکی دروست دەکرێت و دڵنیا کراوەتەوە لە پێوەندیدا لەگەڵ هاوسێتیی گونجاوی ناوچەی دیاریکراو. بە پێچەوانەوە لەو کارانەی لە خوارەوە باس کراون، ئەگەری شوێنگرتنی ئێمە بۆ سپەیس کەم دەکەنەوە، چونکە ئەم فەزایە نادیار کراوە، سەرلێشوێنەرە یان بە شێوەیەک لە شێوەکان نابەرجەستەیە.

هیچ 'پێگەیەک' لە نقومبوونی تاریکیدا نییە: هیچ هەستێکم نییە کە 'من' لە کوێم، چونکە هیچ سپەیسێکی هەستپێکراو لە نێوان شتە دەرەکییەکان و خۆمدا نییە. کە مانای ئەوە نییە من لە تاریکیدا لە "بەتاڵایی" دا بم: بە پێچەوانەوە، ڕووبەڕووبوونەوەکان کاتێک ڕوو دەدەن، لە ناکاو و تەواو ئامادە دەبن؛ لە بیرت بێت چۆن شتەکان لە ژوورێکی تاریکدا زۆرتر فراوان تر دەبێت و سەرلێشێوانەتر و ناپراکتیزەتر دەبن. لەگەڵ ئەوەیشدا تا ئەو کاتەی خۆمان بە کەسێک یان شتێکدا دەکێشین، دەتوانین لە تاریکیدا بە بێ خۆپارێزی بۆ جووڵەمان بەرەو پێشەوە و بەرەو دواوە برۆین. لەوپەڕیدا، لەم لاوازیی ئاڕاستەکردندا تەنانەت دەتوانێت ئەو پرسیارەیش دروست بکات، ئایا لەم هەلومەرجەدا دروستە قسە لە سەر 'خود-هۆشیاری' بکەین. چوونەژوورەوەی ئەو جۆرە ژوورانە دەتوانێت وا لە مرۆڤ بکات، هەست بە جەستەی خۆی بکات، بەڵام وەک لەدەستچوویەک: مرۆڤ هەست بە سنووری خۆی ناکات، کە لە تاریکیدا پەرت بووە، مرۆڤ دەست دەکات بە هاوئاهەنگ بوون لەگەڵ سپەیسدا.

ئەو بیرۆکانەی لە سەرەوە ئاماژەیان پێ کراوە، قەرزاری پزیشکی دەروونیی فەرەنسی، ئۆژین مینکۆفسکی (Eugene Minkowski)ین، کە بە ڕوونی لە کتێبەکەیدا (Lived Time- 1933) باسی ئەوە دەکات، چۆن ڕۆژی ڕووناک بە "دووری، درێژکراوە و پڕبوون" وەسف دەکرێت، لە کاتێکدا شەوی تاریک شتێکی زیاتر "شەخسی"ی لە بارەیەوە هەیە لەو کاتەدا جەستە داگیر دەکات نەک دووری بهێڵێتەوە:

Lucas Samaras
لوکاس سامەراس
ژووری ژمارە 2 یان ئاوێنە
ژووری 1966
کولیکشنی:
Albright-Knox Art Gallery
بوفالو، نیویۆرک

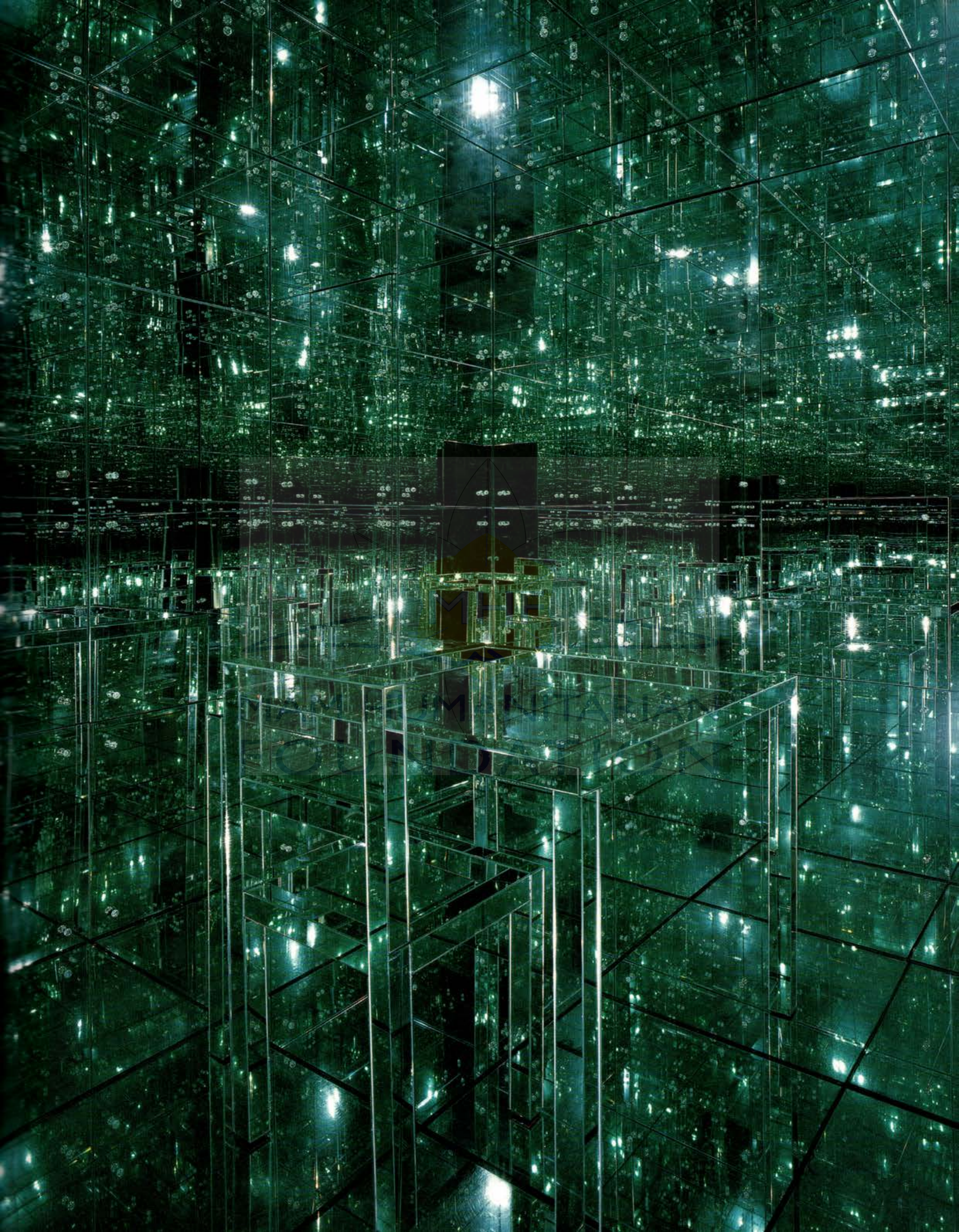

'من چیی تر شەوێکی ڕەشم نییە، بە تەواوەتی لە بەردەمم ڕوون و ئاشکرا نییە، بەڵکوو بە تەواوی دەچێتە ناو هەموو بوونمەوە، زۆر بەدڵتر بەرم دەکەوێت، وەک لە سپەیسی بینراوی ڕوون و ئاشکرا. مینکۆفسکی لێکۆڵینەوەیەکی حاڵەتی شیزۆفرینیا پێشکەش دەکات و پێشنیاری ئەوە دەکات، هەستی نەخۆشێک کە "اختراق penetrated" کراوە و ون بووە لە سپەیسدا ڕەنگە تایبەتمەندیی زاڵی ئەزموونی مرۆڤ بێت بۆ تاریکی بە گشتی:

(سپەیسی تاریک) لە بەردەمم بڵاو نابێتەوە، بەڵکوو ڕاستەوخۆ دەستم لێ دەدات، لە باوەشم دەکات، تەنانەت بە تەواوەتی دەچێتە ناومەوە، بە مندا تێپەڕ دەبێت، بۆیە دەتوانرێت بڵێیت، لە کاتێکدا ئیگۆ قابیلی ئەوەیە، تاریکیی پێ دا تێپەڕێت کەچی ڕووناکی وەرناگرێت، ئیگۆ لە پێوەندیی بە تاریکییەوە خۆی ناسەلمێنێت، بەڵکوو تێوەی دەئاڵێت و لەگەڵی دەبێتە یەک.

بیرۆکەکانی مینکۆفسکی لە لایەن غوژێ کەیوا (Roger Caillois)ی تیۆریستی فەرەنسییەوە (1913-1978) جێی سەرنج بوو، کە لە ساڵی 1935 دا لە باسەکەیدا بە ناوی (Mimicry and Legendary Psychasthenia)، دیاردەی شێوە ئاوێتەبوون[35](camouflage) یان هاوشێوەسازیبوون (mimicry)[36] ی مێروو شی دەکاتەوە. تێبینیکردنی ئەوەی کە مێرووی هاوشێوەسازبوو وەک هەڵێکی گەورەن بۆ خواردن لە لایەن ڕاوکەرانی وەک مێرووی ناهاوشێوەسازبوو. غۆژی کەیوا بەو ئەنجامە گەییشت، ئەوەی لە ڕاستیدا لە دیاردەی شێوەئاوێتەبووندا ڕوو دەدات 'سەرلێشێواندنە ... لە پێوەندیی نێوان کەسایەتی و سپەیسدا'. بەم شێوەیە، مێرووی هاوشێوەسازبوو لە لایەن غۆژی کەیوا بە شێوەیەکی کاریگەر وەسف دەکرێت، وەک "فریودانێک لە لایەن سپەیسەوە"، وەک هاوچەشنی ون بۆ ژینگەی دەوروبەر کە لە ئەنجامی ئارەزوویەک بۆ تێکەڵبوون لە نێوان گیانلەبەر و بێ گیاندا. هەر وەک ئەزموونی مرۆڤ بۆ فەزای تاریک، غۆژی کەیوا باسی مێرووی هاوشێوەسازبوو دەکات کە بێ ناوەندە (decentred): چیی تر هەست بە بنەڕەتبوونی هاوسێتییە مەکانییەکان ناکات و هۆشیاریشی لە بوون بە قەوارەیەکی جیا لە دەوروبەرە دەرەکییەکەی دەست بە هەڵوەشانەوە دەکات. مێرووی هاوشێوەسازبوو نازانێت شوێنی خۆی کوێیە، بۆیە بێ کەسایەتییە: 'ئەو هاوشێوەیە، هاوشێوەی شتێک نییە، بەڵام هاوشێوەیە'. ئارگۆمێنتی غۆژێ کەیوا بە ڕوونی بە تیۆری پاڵنەری مەرگی فرۆید کاریگەرە، کە تێیدا غەریزەی پاشەکشێی لیبدینی (libidinal) هەڵسەنگاند، بە واتایەکی تر، خواستی گەڕانەوەیە بۆ دۆخی بایۆلۆجیی سەرەتایی خۆمان وەک شتی نازیندوو. تیۆرییەکەی فرۆید ئاڵۆز و جێی مشتومڕە، لانی کەم نەک هەر لەبەر ئەوەی کاری "بێ قەیدوبەند unbinding "ی پاڵنەری مەرگ دەکرێت هەم چێژبەخش و هەم بێ چێژ تاقی بکرێتەوە، بەڵام بیرۆکەی دەستبەرداربوونی غەریزە کلیلی تاقیکردنەوەیە لەگەڵ لاساییکردنەوەکان. قوتتدان لە لایەن کارەکانەوە بونیاد نراوە بۆ بینەر لەم بەشەدا. فرۆید دوالیزمی بزوێنەرەکانی ژیان و مردنی لە بەرچاو گرت، وەک چالاکیی دەروونیی هۆشیار و ناهۆشیارانە، بۆ ئەوەی بکەری ڕۆشنفکری عەقڵانی لەق یان ناجێگیری بکات.

ونبوون لە ڕووناکیدا

لە زۆرێک لەو ئینستلەیشنانەدا کە هونەرمەندی ئەمریکی جەیمس تورێل James Turrell (لەدایکبووی 1943) لە کۆتاییەکانی 1960 دا دروستی کردوون، بینەران بە ڕاڕەوێکی سەرلێشێوێنەری تاریکدا ڕێ دەکەن، کە هەموو ئەو سەرچاوەی ڕووناکیی ڕۆژەی کە لە دەرەوە دەهات، کونبڕ کرابوو، پێش ئەوەی دوا جار لە سپەیسێکی گەورەتر و تاریکتر دەربکەون کە ڕەنگێکی تێری هەبوو. ئەم ڕەنگە بەهێزتر دەبێت (و تەنانەت ئاستی پلەی ڕەنگەکە دەگۆڕێت) هەر وەک چۆن لەگەڵ خەسڵەتەکانی چاو لە وەرگرتنی ڕووناکیی بەرز و نزم دەگونجێت، پرۆسەیەک کە دەکرێت تا چل خولەک بخایەنێت، بۆیە بۆ ماوەیەکی

35- camouflage : ئەو مێروانەن کە شێوەی ڕەنگی خۆیان لەگەڵ باکگراوندا دەگونجێنن بۆ ئەوەی خۆیان لە پەلاماردان بپارێزن.

36- mimicry ئەو مێروانەن کە لاسایی شێوە و فۆرمی مێرووی تر دەکەنەوە. .

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

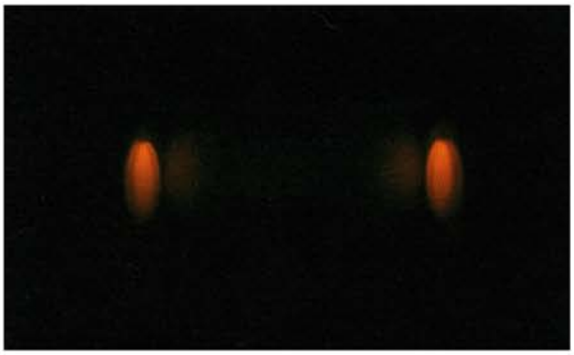

James Turrell
جەیمس تورێل
شوێنەواری توخمەکان 1990
ئینستلەیشن لە هایوارد
گەلەری، لەندەن، 1993

زۆر ناتوانین سنووری ئەو ژوورەی کە تێیداین دیاری بکەین، جەستەمان نابینین، تەنانەت جیاوازیی ڕەنگ و شێوەی دەرەکییش ناکەین لەوانەی کە پێ دەچێت لە نێو چاوماندا هەبن.
لە هەندێک لە کارە تاریکەکانی تورێل –وەک (Wedgework III) ساڵی –1969 ئێمە بە لێوارێکی شینی بەهێزی تێر لە ڕووناکی ئاشنا دەبین، کە لە پشت پلاتفۆڕمێکی سپییەوە دەردەکەوێت، بەڵام ئەو ناوچەیەی لە نێوان جەستەمان و ئەم فەزای ڕووناکییەدایە، تاریکییەکی تەماوییە. لە زنجیرەی کارەکانی "Space-Division Pieces" وەک کاری سێبەری زەوی (Earth Shadow-1991)، ژوورە تاریکەکە تەنیا بە دوو چرای کز ڕووناک کراوەتەوە؛ ژوورەکە بە تاڵە، بەڵام شێوە لاکێشەییی درەوشاوەیی لە سەر دیوارێکی دووردا هەیە. کاتێک بەرەو ئەم لاکێشەیە دەچینە پێشەوە، ڕەنگەکەی نارۆشن دیارە و لەگەڵ ئەوەیشدا زۆر لە بەر چاو نامێنێتەوە تا جێگیر و ئامادە بێت. ئەگەر هەوڵ بدەین دەست لەم بارستە ڕەنگاوڕەنگەی ڕووناکییە بدەین، دەستی درێژکراوی نادڵنیامان بە ڕوویەکی چاوەڕوانکراودا تێ دەپەڕێت بۆ قەبارەیەکی بێسنووری تەمومژی ڕەنگدار، دۆزینەوەیەکی هەم ناخۆش و هەم وروژێنەرە، وەستان لە بەردەم ئەم ڕووبەرە ڕەنگانەدا جەستەمان نوقم دەکات لە کەشێکی تێر و ئەستووریی ڕووناکیی ڕەنگاوڕەنگدا کە تەقریبەن لە چڕیدا بەرجەستە دەبێت.
جەیمس تورێل مۆدێلێکە لە هونەری "ڕووناکی و سپەیس" لە بەشی دوودا گفتوگۆی لە سەر کراوە. وەک پۆست مینیمالیستە هاودەمەکانی لە کەناری خۆرئاوا (ڕابێرت ئیروین Robert Irwin ، ماریا نۆردمان Maria Nordman ، بروس ناومان Bruce Nauman)، بە شێوازە ساکار و داماڵراوی مینیمالیزم کاریگەر بوو، بینەری ناچار کرد، ئاستی هۆشیاری لە پەیپێبردن بەرز بکەنەوە وەک بەرجەستە بوو هەروەها یەکتر تەواوبکەن لەگەڵ دەورووبەردا. ئەو مشتومڕەی ئینستلەیشنەکانی تورێل بابەتی لێکۆڵینەوەی مەعریفین –وەک پەیکەرە مینیمالیستەکانی مۆریس یان ئەندرێ– بۆیە بەو شێوەیە بەرەو بەرزراگرتنی خوێندنەوەکانی کارەکەی دەچێت، پاڵپشت بە هەڵسەنگاندنەکانی تورێل خۆی کە "دەرککردن بابەت و ئامانجی" هونەرەکەی ئەون. زۆر کەمتر گرینگیی بەو ڕێگەیە دەدرێت کە ئینستلەیشنەکانی ئەو لە ڕاستیدا ڕەنگدانەوەی-خود لە هەستکردنی فینۆمینۆلۆجیکی لاواز دەکەن. لە بریی ئەوەی لە ئێستا و لێرەدا زەمینەی پەیپێبردنی بینەر بن، ئینستلەیشنەکانی تورێل پاشەکشەی سپەیسن کە کات ڕادەوەستێنن و لە جیهان دوورمان دەکەونەوە. ئەگەر چی ئینستلەیشنەکان ڕووناکییان تێدایە و ئەمەیش وەک بوونێکی بەرجەستە و ئامادەیە، بەڵام هەروەها هەموو ئەو شتانەی کە دەکرێت پێی بڵێین "ئۆبجێکت" کە جیا لە خۆمانن لە ناوی ببەن. تورێل ئەو کارانە بەو بارودۆخانە باس دەکات کە "بینینی خەیاڵی و بینینی دەرەکیی تێیدا بە یەک دەگات، لەوێدا جیاکردنەوەی نێوان بینین لە ناوەوە و بینین لە دەرەوە ئەستەم دەبێت". ئەم دۆخەی هێڵی سنوور زۆر جیاوازە لە زیادبوونی ئاستی ڕەنگدانەوەی-خود کە بە هۆی پەیکەری مینیمالیستەوە دروست دەبێت: کارەکانی تورێل وا لە ئێمە ناکەن "خۆمان ببینین" چونکە وەک جۆرج دی دی هوبەرمان (Georges Didi-Huberma) تێبینیی کرد" چۆن، بە ڕاستی دەتوانم خۆم ببینم کە هەستی سنووری مەکانی بۆشاییەکان لە دەست دەدەم؟
ئەم لاساییکردنەوە سادەکراوانەی بابەت و ژینگە بە باشی لە پێشانگای تۆرێل Turrell ی ساڵی 1976 لە مۆزەخانەی Stedelijk لە ئەمستردام دا پیشان دراون و تێیدا چوار گەلەری بۆ پێکهێنانی یەک ئینستلەیشن (Arhirit) گونجاندوە. بۆ دروستبوونی ئەو کارە سوودی لەو توێژینەوەیە بینی کە لە ساڵی 1969 دا لەگەڵ ڕۆبێرت ئیروین ئەنجامی دا لە میانەی بەشداریی هاوبەشیان لە بەرنامەی هونەر و تەکنەلۆژیا لە مۆزەخانەی هونەری ویلایەتی لۆس ئەنجلۆس (Los Angeles County Museum of Art). ئەوان کاریگەرییە مەعریفییەکانی گانزفێڵد (سپەیسی مەجازیی یەکانگیر) و هاوتای دەنگی، ژووری بێ دەنگیان تاقی کردەوە. (Arhirit) لە چوار بەش لە گانزفێڵدەکان پێک هاتوە: ژوورە سپییەکان لە لایەن بینەرەوە وەک زنجیرەیەک سپەیسی ڕەنگی جیاواز ئەزموون کران، هەر وەک ڕووناکیی چوونە ناو هەر یەکێکیانەوە (لە ڕێگەی کرانەوەیەکی بەرزەوە لە سەر دیوارەکە) ڕەنگدانەوەی هەندێک شتی دیاریکراو لە دەرەوەی بیناکەدا (گیای سەوز یان خشتی سوور) بوو.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

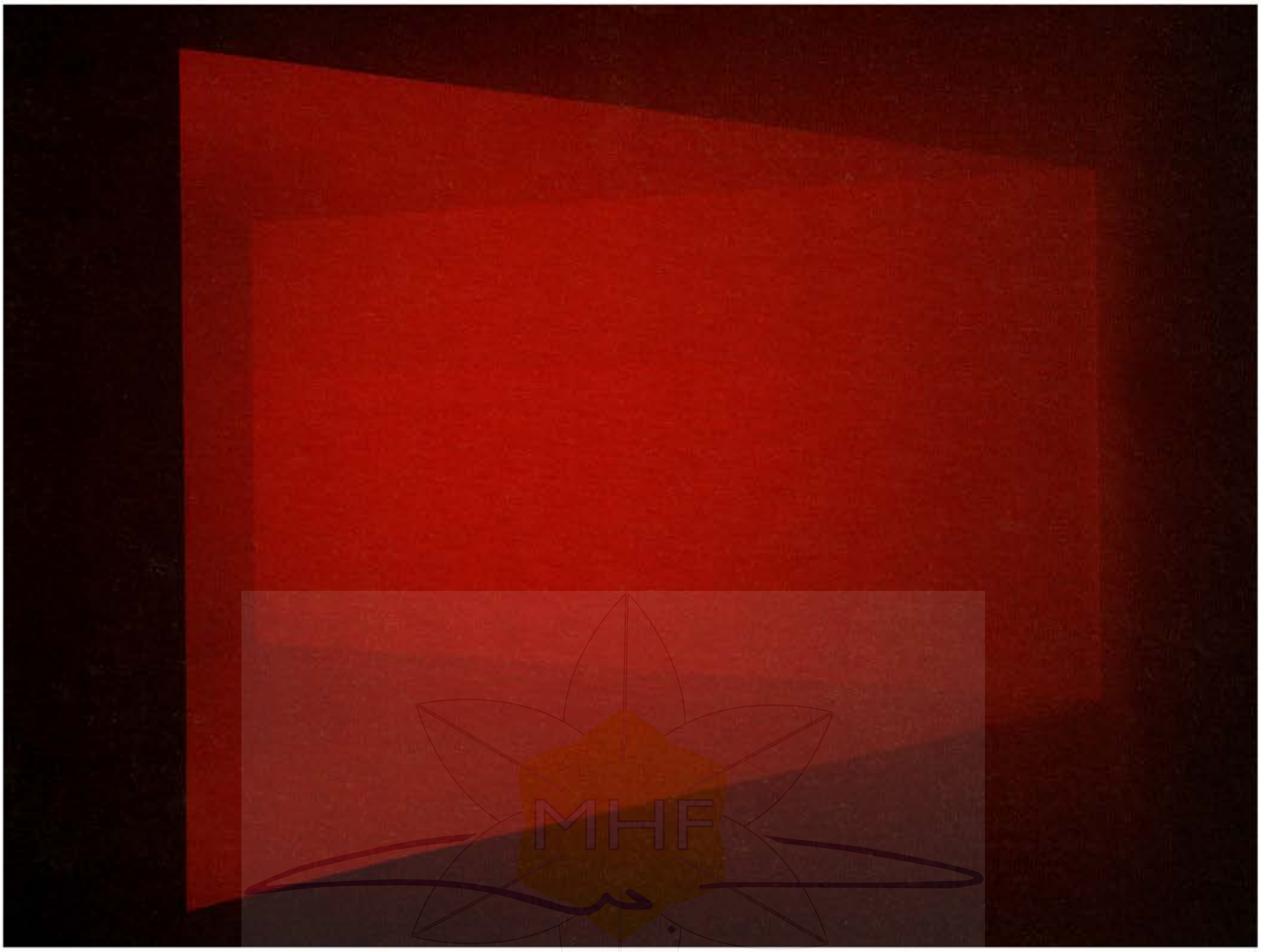

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

James Turrell
جەیمس توریل
Wedge work IV 1974
ئینستلەیشن لە
گالەری هایوارد
لەندەن، نیسان-حوزەیران
1993

ئەم ڕەنگکردنە نەرمەی سپەیسە سپییەکان لە چرپیدا بە ڕیزبەندیی ژوورەکان گەورە کرا، بۆ ئەوەی ڕەنگی دواتری ڕووبەری گەلەرییەکەی تر لە سەر تۆڕی چاو بمێنێتەوە بۆ ئەوەی تەواوکەری لە ژووری داهاتوودا بەهێزتر بێت. توریل پێشبینیی تەواوی ئەو وەڵامە زۆرە فیزیکییەی نەکرد کە ئەم ئینستلەیشنە دروستی کردبوو: بە بێ ئەوەی شێوەیەک بێت چاو پێوەی بچەسپێت، سەردانیکەران شڵەژابوون و نەیانتوانی هاوسەنگیی خۆیان بپارێزن؛ زۆر کەس دەبوایە بە چنگەخشکێ و لە سەر ئەژنۆ بڕۆشتبان بۆ ئەوەی خۆیان لە "ونبوون لە ڕووناکیدا" بە دوور بگرن.
کاتێک (Arhirit) دووبارە لە شێوەی ژوورێکی تاک بە ناوی (City of Arhirit) لە مۆزەخانەی هونەری (Whitney)ی ئەمریکی لە ساڵی 1980 دا دامەزرایەوە، زۆرێک لە سەردانیکەرانی ئەمریکی سکاڵایان لە توریل کرد، پاش ئەوەی بەر ئەو دیوارە ڕەقانە کەوتبوون، بەڵام لە ڕاستیدا تەنیا قەراغی گانزفێلد بوو. لە ئیستلەیشنەکانی دواتردا، توریل دوور لە گانزفیلد بە دیوارێکی تەنک بینەری دابەش کرد بۆ دروستکردنی ئەوەی کە پێی دەڵێت "سپەیسی هەستەوەر" تا بینەر خۆی پێوە ڕابگرێت، تەنانەت بەم دابەشکردنەی ڕەنگ و تاریکیی ئینستلەیشنەکانی هێشتا ئەوەیان پێوە دیارە کە بە جەستەوە دەلکێت: وەک ڕەخنەگرێک تێبینیی کرد دەڵێت "وەک ئەوە وایە چاوەکانی کەسێک بەم غوبارەوە لکابێت، وەک ئەوەی خۆی بە بەشێک لەو دابنێت، وەک ئەوەی بە مەبەستەوە هەڵلوشرابن". کاریگەرییە زۆرەکانی ئەم ناوچانە لە ڕەنگ توانای هێنانەدیی پەیپبردنمان نائومێد دەکات: سۆبێکت و ئۆبێکت لە سپەیسێکدا قووت دراون کە ناتوانرێت ببینرێت.

دەرجێکردنی ئاوێنە

هەر چەند کارەکانی توریل بە ئارامی و سکوت خۆیان دەناسێنن، بەڵام لە سەر ئارەزوویەک بۆ دەستبەرداربوون یاری دەکەن، هەر ئەمەیشە وای کردوە، زۆر لە ڕەخنەگرانی لە چوارچێوەی کاردانەوەی خۆیان بۆ ئینستلەیشنەکانی -بە هەستێکی بێسنوور و هەڵگری پەنهانێکی دابنێن- لە ڕووی ڕۆحییەوە، یان هەستی ڕەهای ڕۆحی. ئەمەیش لەبەر ئەوەی بەشێکە لە بونیادی نواندنێکی لە ڕادەبەدەر لەگەڵ سپەیسێکی هاوشێوە بەتاڵی ڕەنگاوڕەنگ کە قوتمان دەدات و دێتە ناومانەوە. ئەمەیش تەحەدایەکی زۆر جیاواز پێشکەش بە بکەری ناوەندی دەکات لەوەی لە بەشی دوودا باس کراوە. لە ئینستلەیشنەکانی دان گراهام دا، ئێمە بە وابەستەیی نێوان تێڕوانینی ئێمە و بینەرەکانی تر ئاشنایین: شووشە و ئاوێنەی ڕەنگدانەوە بۆ تێکدانی ئەو بیرۆکەیە بە کار دەهێنرێن کە سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەت جێگیر و چەقبەستوو بن. بۆ توریل ئەو فەزایەی کە ڕەنگە دەرککردنی پەرچەکرداری-خودی تێدا ڕوو بدات، زەوت کراوە و ئێمە لەگەڵ ژینگەی دەورووبەردا بووینە یەک. هەمان نقوم بوون لە دووبارەکردنەوەدا لەگەڵ ئاوێنەدا ڕوو دەدات، کاتێک لە دژی یەکتری دانراوە بۆ ئەوەی ڕەنگدانەوەیەکی وێنەیی بێ کۆتا دروست بکەن. لە سەرەتای دەیەی 1960 و بە درێژاییی دەیەی 1970 بەرزبوونەوەیەکی بەهادار هەیە لە ژمارەی ئەو هونەرمەندانەی ئاوێنە لە کارەکانیاندا بە کار هێنا. هەموو ئەمانە شێوەی ئینستلەیشن وەرناگرن، کەسێک کە بیر لە زنجیرە تابلۆ ئاوێنەییەکانی، کە وێنەن لە سەر ئاوێنە کێشراون، لە لایەن مایکل ئەنجێلۆ پیستیلیتۆ (Michelangelo Pistoletto) لە ساڵی 1962 دەکاتەوە، شەشپاڵووی ئاوێنەی بێ ناونیشانی ڕۆبێرت مۆریس لە ساڵی 1965 دا، گێژاوە بچووکەکانی ڕۆبێرت سمیتسن لە ناوەڕاستی دەیەی 1960 دا، ڕوخساری مایکڵ کرەیگ مارتین (Michael Craig-Martin) لە ساڵی 1972 و لوسیۆ فۆنتانا (Cuba di specchi) لە ساڵی 1975 دا.

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Yayoi Kusama
یایۆی کوساما
خولیای خاڵەکان:
سەدەی نوێ 2000
Maison de la Culture du Japon, Paris
شوباتی 2001

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Yayoi Kusama
یایۆی کوساما
Kusama's Peep Show or
Endless Love Show
Castellane Gallery
نیویۆرک، ئازاری 1966

بۆ زۆربەی هەرە زۆری ئەم بەکارهێنانەی ئاوێنەکان وەک درێژکراوەیەکی حەزێکی لۆژیکی لە هەستکردنی فینۆمینۆلۆجی دا لەو ماوەیەدا سەرهەڵدەدات: ڕووکەشە ڕەنگدانەوەکە مادەیەکی ئاشکرا بوون کە ئەمە وا لە بینەر بکات لەگەڵ ئەودا "ڕەنگدانەوەی تەواوی" هەبێت لە سەر پرۆسەی پەیپێبردن. بەڵام هیچ ڕێکەوت نییە کە نووسینەکەی ژاک لاکان لە سەر 'قۆناغی ئاوێنە' لەم کاتەدا (1968) بۆ سەر زمانی ئینگلیزی وەرگێڕرا و، گرینگترین گفتوگۆی ئەو بۆ هونەری بینراو لە سیمینارەکەی لە ساڵی 1964 'چوار چەمکی بنچینەیی دەروونشیکاری' دا بە ڕێوە چوو.

ئارگیومێنتی لاکان لە "قۆناغی ئاوێنە" دا بەو بیرۆکەیە پشتیوانی دەکرێت کە کاری تەواوی ڕەنگدانەوە، دروستکاری ئیگۆیە. بە پێچەوانەی بیرۆکەکەی مێرلۆ پۆنتی کە ئاگایی بە ڕەنگدانەوە پشتڕاست کراوەتەوە "خۆی دەبینێت کە خۆی دەبینێت" لاکان لە بریی ئەوە جەختی لە سەر ئەو ڕاستییە کردەوە کە یەکەم تێڕوانینی من بۆ خۆم لە ئاوێنەدا لە ڕاستیدا خواستی نەناسینەوەیە یان نەناسینەوەیەکی هەڵەیە: من فریو دەخۆم بۆ ئەوەی بە تێڕوانینی دەرەکیی خۆم وەک گروپێکی پێکەوەیی و سەربەخۆ بناسم،کاتێک لە ڕاستیدا پارچەپارچە و ناتەواوم. لاکان پەنا بۆ نموونەی کەسێک دەبات کە لە نێوان دوو ئاوێنەدا وەستاوە بۆ ئەوەی نیشانی بدات کە چۆن پاشەکشەی ڕەنگدانەوەکان نوێنەرایەتیی هیچ پێشکەوتنێک ناکات لە ناوخۆدا و دڵنیایی شوناسی خۆمان پشتڕاست ناکاتەوە؛ بەڵکوو پەرچەکردارەکان ڕووپۆشە ناسکەکەی ئیگۆ ناسەقامگیر دەکات. دەکرێت بە ئاسانی دڵنیا بینەوە لە تێزەکەی، ئەگەر بکرێت خۆمان بخەینە نێوان دوو ئاوێنە یان زیاترەوە. هەستبەخۆبوونم لەگەڵ ڕەنگدانەوەیەکی بێکۆتا یەک ناگرێتەوە؛ بە پێچەوانەوە، ناخۆشە -تەنانەت بێزارکەرە- بۆ بینینی ڕەنگدانەوە ڕەنگدانەوەیەکی خۆم ببینم و چاو لە چاوەکانم ببڕم کە بێ گومان هیی هیچ کەسێکی تر نین، بەڵام هەست بەوە مەکە کە لەگەڵ "من" دا دەگونجێن.

ئەم کاریگەرییە لە دوو ئینستلەیشندا بە باشی نیشان درا کە لە ماوەی چەند مانگێک لە ساڵی 1966 نمایش کرا، هەر دووکیان (بە شێوەیەکی گونجاو) دوو ناونیشانیان هەیە: (Kusama's Peep Show) کە بە نمایشی خۆشەویستی بێ کۆتایی ناسراوە، لە لایەن یایۆی کوساما (Yayoi Kusama) و ژووری 2، دواتر ناوی لێ نراوە ژووری ئاوێنە، لە لایەن لوکاس سامەراس (Lucas Samaras). بە پێچەوانەی کاری ڕابێرت مۆریس و دان گراهام، ئاوێنەکانی ناو کارەکانی کوسامە و سامەراس پشتگیری لە سپەیس- کات Space-time[37] ئێستای بینەر ناکەن، بەڵکوو ئەزموونی دووبارەبووەوەی پارچەپارچەکراو پێشکەش دەکەن. لەم ئینستلەیشنانەدا، ڕەنگدانەوەی ئێمە لە دەوری سپەیسدا بڵاوە تا ئەو شوێنەی، کە کەیوا (Caillois) دەنووسێت، ئێمە وەک یەک بووین.

مەحفکردنەوەی شێوەیی-خود (Self-obliteration)

لە کارەکانی هونەرمەندی ژاپۆنی یایۆی کوسامە Yayoi Kusama (لەدایکبووی 1929)، مەحفکردنەوەی شێوەیی-خود، لە ئەدای ئەودا لە کۆتایی دەیەی 1960 دا بیرۆکەیەکی بەردەوامە، کە پۆلکا خاڵ (بۆیەکراو یان لە کاغەز بڕاو) بە کار دەهێنێت بۆ ئەوەی خۆی و نمایشکارەکانی تێکەڵ بە ژینگەیەک بکات کە لە خاڵی هاوشێوەدا داپۆشرابوون، لەگەڵ کاری ڤیدیۆیی هاوچەرخی وەک (Flower Obsession Sunflower 2000) کە تێیدا هونەرمەند کڵاو و کراسی زەرد لە بەر دەکات و لە کێڵگەیەکی گوڵەبەڕۆژەدا دادەنیشێت؛ کاتێک کامێرا کە دەکشێتە دواوە، دەردەکەوێت کە تێکەڵ بە دەورووبەرەکەی دەبێت. لە گەڕانەوەی بۆ هونەری ئینستلەیشن لە دەیەی 1990 دا، وەک (Dots Obsession-1998) و ژووری ئاوێنە (کوولەکە سووره Pumpkin- 1991)، کوسامە دیزاینی کردوە و جل و بەرگی تایبەتی لە بەر کردوە کە ئەو تێکەڵ دەکات بە ڕەنگ و قاڵبی ژوورەکە.

37- Space-time: مۆدێلێکی بیرکارییە کە بە ناوی بەردەوامییەوە سپەیس و کات دەهێنێتە ناو بیرۆکەیەکی تاکەوە. ئەم زنجیرە چواررەهەندییە بە سپەیسی مینکۆسکی Minkowski ناسراوە. تێکەڵکردنی ئەم دوو بیرۆکەیە یارمەتیی گەردووناسی دا بۆ تێگەیشتن لە چۆنیەتیی کارکردنی گەردوون لە سەر ئاستی گەورە (وەک گالاکسییەکان) و ئاستی بچووک (وەک ئەتۆم).

بێ گومان بوونی ئەزموونی دووبارەکردنەوە لەم ئیشانەدا بە شێوەیەکی سەرەکی بۆ هونەرمەندەکەیە: زەحمەتە میوانێک بە جلوبەرگی ڕۆژانەوە لە دوورەوە هەست بە "هاوشێوەی"ی ئینستلەیشنی باڵۆنی ڕەنگاوڕەنگی زەبەلاح بکات، کە بە خاڵ داپۆشراوە. لەگەڵ ئەوەیشدا لە ئینستلەیشنی ئاوێنەییەکانی کوسامە لە ناوەڕاستی دەیەی 1960 دا، وەک نمایشەکەی (Kusama's Peep Show) ژوورێکی شەشگۆشەیی ڕەنگاوڕەنگ لەگەڵ ڕووناکیی ڕەنگاوڕەنگ لە کاتی خۆیدا فلاشی بۆ مۆسیقای پۆپ کە گۆرانییەکانی (The Beatles) لە خۆ دەگرێت، بینەر لە ڕووی بینینەوە، دەبێتە "ئۆبجێکتێک لە نێوان چەنداندا". کوسامە لە ناو ئەم ژوورەدا وێنەی گیراوە، هەر وەک چۆن لە نێو زۆربەی ئینستلەیشنەکانی تردا هەبووە، بەڵام بینەرانی ئەمڕۆ هێشتا لە دەرەوەن (بە شێوەیەکی سەرلێشێوینەرانە لە ژوورێکی ئاوێنەیی دامەزراون)، کە لە یەکێک لە دوو کونە کراوەکانەوە بۆ ناوەوە دەڕوانرێت. هەتا چاوبڕ بکات فروان بووە، ئەمە ڕەنگدانەوەی چاوتە (بە گۆشە کراوە لە چەپ و ڕاست و ناوەندەوە) بە ڕووناکیی گەش و مۆسیقای بەرزەوە تێکەڵ کراوە. هەر چەند ناونیشان و سەیرکردن لە کونەکانەوە ئاماژە بە پیشاندانی ئیرۆتیک دەکات، بەڵام کارەکە هیچ هەوەس و چێژێکی تێدا نییە: تاکە نمایشکارەکان چاوەکانتە بە پەلە لە ناو پێڵوەکاندا دەجووڵێن، وێنەکان زیاد دەکەن بۆ بێ کۆتا بوون.
بە پێی ناونیشانی جێگرەوەی کارەکە، پیشاندانی خۆشەویستی بێ کۆتا (Endless Love Show)، وا دیارە بینەران مەبەستیان بووە، ئەم ئینستلەیشنە لەگەڵ کەسێکدا ئەزموون بکەن کە لە کونی دووەمەوە تەماشا بکات؛ دوو کۆمەڵە چاو لە دەوری ژوورەکە تەماشا دەکەن و وەک یەک تێکەڵ بوون. ناونیشانی ئەم کارە، هەر وەک لەگەڵ کارەکانی و پیشانگاکانی تردا، وەک خۆشەویستی بۆ هەمیشە، ژووری خۆشەویستی و پیشاندانی خۆشەویستی بێ کۆتایی، مۆدێلی هەستناسکی دەروونییە لە دەیەی 1960 دا لە تەماشاکردن لە خەیاڵی جەستەیەکی کۆمەڵایەتیی هاوبەش کە ئامادەبوونی ئاگایی هاوبەش جیاوازیی تاک مەحف دەکاتەوە: "هەموو ئەوەی کە پێویستە خۆشەویستییە" بۆ بەگژداچوونەوەی سەرمایەداریی تاک. مێنتاڵێتیی "خۆشەویستیی بێکۆتایی" ئەگەر چی لە سەر بنەمای پاڵنەرەکانی مەحفکردنەوەی شێوەی خودە، بەڵام لە کۆتاییدا لە خزمەتی تێکەڵبوونی ئیرۆتیکیدایە: یەکێک ببە لە ئەبەدیەت. کەسایەتیی خۆت لاببە ببە بە بەشێک لە ژینگەکەت. خۆت لە بیر بکە خۆلەناوبردن تاکە ڕێگایە بۆ دەرچوون... من بووم بە بەشێک لە ئەبەدی و خۆمان لە خۆشەویستیدا مەحف دەکەینەوە.
مەحفکردنەوەی وێنەی خودیش بیرۆکەیەکی هەمیشەیی بووە لە کاری لوکاس سامەراس لە کۆتاییەکانی دەیەی 1960ـەوە. لە فیلمی ئۆتۆپۆلارۆیدی (Autopolaroids- 1970) بۆ (1971 دا وێنەی ڕووتی خۆی دوو هێندە و سێ هێندە خستە ڕوو، بۆ ئەوەی پرۆفایلەکەی پێشکەش بکات، دەست و جەستەی لە ناوەوە و دەرەوەی کونەکانی ناو کەلوپەلەکانی کاڵ دەبێتەوە، لە چێشتخانەکەیدا خۆی لە ئامێز دەگرێت، یان لە پەڵە سێبەر و ڕووناکیدا خۆی مەحف کردوەتەوە. ئەم پێوەندییە دووهێندە و دووبارەکردنەوەیە بە هەر دوو وێنە و ژینگەکەی لە ژووری ئاوێنەکەیدا شێوەی سێڕەهەندیی وەردەگرێت، کە سەرەتا لە (Pace Gallery)ی، نیویۆرک لە ساڵی 1966 دا نیشان درا. بە پێچەوانەی نمایشە شەشگۆشەییەکانی کوسامە، کاری سامەراس مکەعەبێک دەگرێتە خۆ کە بینەر تێیدا دەچێتە ناوی. ژوورەکە ئەوەندە گەورەیە کە جێگەی نەک هەر میوانێکی وەستاو، بەڵکوو مێز و کورسییەک کە بە ئاوێنە داپۆشراوە. ئەگەر کارەکانی کوسامە لە وەهمە بێکۆتاییەکەیدا پێکەوەهەڵکردنێکی فراوانیان هەبێت (دیوارە هەشتگۆشەکان ئەوەندە ڕەنگ دەداتەوە بۆ ئەوەی ڕوخساری فرەچەشنی بینەر لە تاریکیدا بپارێزێت)، ژووری پانێلی سامەڕاس، کە لە سەدان پلێتی ڕەنگدەرەوەی بچووکتر دروست کراوە، تێڕوانینی بینەر بۆ هەر دوو جەستە و سپەیس هەڵدەوەشێنێتەوە بۆ دیمەنی کالێدۆسکۆبێکی kaleidoscope[38] پارچە بوو.
کیم لیڤین (Kim Levin) ئەزموونی ڕۆیشتن بە ناو ئەم کارەدا بە دروستکردنی هەستێکی سەرلێشێواو

38- کالێدۆسکۆبێکی kaleidoscope : ئامێرێکە پێک هاتوە لە ئاوێنە و پارچە شووشە یان کاغەزی ڕەنگاوڕەنگ، کاتێک بۆرییەکەی دەخولێنرێتەوە شێوە و نەخشی جیاواز دروست دەکات.

و پڕ مەترسی لە بینینی خۆت بە بێ کۆتایی و هەست بە گێژبوون و دڵەڕاوکێ وەسف کرد، وەک ئەوەی لە خەون دا بکەویت. بەڕێوەبەری گەلەری (Albright-Knox Art) لە بوفالۆ کە لە ساڵی 1966 دا کە کارەکەی بە دەست هێنا بە خۆشییەکی زیاترەوە باسی کردوە: "کاتێک لە ژوورەوەیت هەست دەکەیت لە سەر هەوریت. بێکۆتا بۆ هەموو ئاراستەکان درێژ دەبێت. تۆ هەزاران ڕەنگدانەوەی خۆت دەبینی، بەڵام ئەگەر کوسامە بەکارهێنانی ئاوێنەی ڕەنگدانەوەی لە خزمەتی "خۆشەویستیی ناکۆتایی" دا بێت، کاری سامەراس لە پاڵنەری توندوتیژتر و شتی ناخۆش وەک حەز بە مردنەوەیە. سامەراس لە لێدوانێکیدا بۆ گەلەری (Albright-Knox Art) نووسیویەتی: "بیرۆکەی ژوورێکی مکەعەب کە بە تەواوی ئاوێنە کراوە، لە دەورووبەری ساڵی 1963 دا دروست بوو، ئەوەیش کاتێک لە کورتە چیرۆکێکی Killmanـەوە بۆم هات. کیم لیڤینیش نووسیویەتی کە چۆن سامەراس لە یۆنان گەورە بوو، ئەو نەریتە "ترسناکە"ی لەوێوە سەرچاوەی گرتوە کە کاتێک ماڵێک ئەگەر تەرمێکی تێدا بووبێت، ئەوا ئاوێنەکانیان لەو ماڵەدا داپۆشیوە، بەڵام بۆ هونەرمەند گرینگتر ئەو ڕێگایە بوو کە ئاوێنەیەک لە سەردەمی هەرزەکاریدا، بۆ پشکنینی چەند بەشێک لە ناسنامەی جەستەی کەسێک بە کار دەهێنرا، هەروەها وەک یارمەتییەک لە لاسایی فیزیکی گەورەکان و ڕەگەزی بەرانبەردا بە کار هات. هەندێک جار وێنەی کەسێک لە ئاوێنەدا بووە بە بینەر، بەڵام زۆر جار سەرچاوەی سەرلێشێوان بوو. بۆ بینەریش، بونیادی (Mirror Room) ژووری ئاوێنەیش ئەزموونی جەستە لەت دەکات بۆ پارچەی بڵاو بووەوە.
سامەراس بەردەوام بوو لە کارکردن بە بابەتی سپەیسی ئاوێنە، ئێستا بونیادێکی سادیستییە. ڕاڕەوی یەکەم لە ساڵی 1967 دا ڕاڕەوێکی ئاوێنەکراو دەگرێتەوە کە دوو جار پێچ دەکاتەوە تا سەقفەکە نزم دەبێتەوە، بۆ ئەوەی بینەر خۆی بچەمێنێتەوە و بچێتە دەرەوە؛ ژووری 3 کە لە ساڵی 1968 لە کاسڵ دروست کرا، گەڕایەوە بۆ فۆرماتی شەشپاڵوو، بەڵام لە ناوەوە و دەرەوە بە چەند ستوونێکی ئاوێنەیی قیت چەقێنراوە. کاتێک لە دەرگایەکی نزمەوە دەهاتنە ژوورەوە، گەلێک جار میوانەکان سەریان بەر بنمیچی سەرەوەی دەروازەکە دەکەوت، کاتێک هەوڵیان دەدا لە سەر پێ بوەستن. ئارنۆڵد گلیماخەر (Arnold Glimcher) بەڕێوەبەری (Pace Gallery) بە ڕوونی باسی کاراکتەری سەرلێشێوێنەری ئەم کارەی کرد: بە ڕاستی نەتدەزانی خاڵەکان لە کوێی ڕووناکیی لێڵی شێداردان، بە تەواوی گێرۆدەی دەکردی، توانا مەعریفییەکانت تەواو شڵەژابوون. ترسناک بوو.
لە گفتوگۆکاندا دەربارەی کارەکانی کوسامە و سامەڕاس، بەرکەوتنی بینەرەکان بۆ کارەکە بە سەر دوو جۆردا دابەش دەبن: خۆشییەکی فراوانی دەریائاسا یان ترسێکی خنکێنەر و بەرتەسک. ئەمە شتێک نییە هونەرمەند بتوانێت پێشبینی بکات و، هیچ شێوەیەکی "دروست" یان "هەڵە" نییە بۆ ئەزموونکردنی کاری لەو جۆرە. چونکە پارچەکان ڕەنگدانەوەی ئاوێنە بە کار دەهێنن بۆ ئەوەی هەستی خودبوونمان لابدەن و یاری بە ئاراستەکردنی ئێمە بکەن، بە دوای وەڵامێکی تاکەکەسیدا بگەڕێن کە گوزارشت لە ڕۆڵی دوانەیی ئیگۆ بکات وەک ئەوەی لە دەروونشیکاری لاکان دا باس کراوە: وەک بەرگرییەکی ئاسوودە بەرانبەر پارچەپارچەبوون، یان وەک گشتێک. سەرابێکی زۆر ناسک.

لە ڕێگەی شووشەی ڕواڵەتییەوە (Through the looking glass)

لە یەکەم دەرکەوتنییەوە لە ساڵی 1987 لە گەلەری (Matt) لە خۆرهەڵاتی لەندەن، ئینستلەیشنی (20: 50) لە لایەن هونەرمەندی بەریتانی ڕیچارد ویڵسن (Richard Wilson -لەدایکبووی 1953) ناوبانگێکی میدیایی پەیدا کرد، کە لە سەرەتادا ئەو ناوبانگەی کەمتر بوو، ئینستلەیشنەکە لە نیوە ژوورێک پێک هاتوە، کە بە 200 گالۆن ڕۆنی مەکینەی بەکارهاتوو پڕ کرابوو، یەک دوو بینەر دەتوانن لە یەک کاتدا بچنە ناوەوە، لە ڕێگەی ڕاڕەوەیەکی تەسک کە لە گۆشەیەکەوە بۆ ناوەندی سپەیسەکە درێژ بووەتەوە.

Richard Wilson
ریچارد ویلسن
20:50
,Saatchi Gallery
Boundary Road
، لەندەن
1987

داوا لە سەردانیکەران دەکرێت پێش چوونە ژوورەوە، چاکەت و جانتا بە جێ بهێڵن، دانانی ئەم کەلوپەلانە بێ هۆ ئەزموونی کارەکتەرێکی نیمچە نەریتی دەخوازێت؛ وەک ڕەخنەگرێک ئاماژەی پێ کرد، چوونەناو ئینستلەیشنەکە وەک "گەشتێکی نیوەناچڵ وایە لە رووباری "ستایکس Styx". دانانی ئەم کەلوپەلانە خزمەت بە مەبەستێکی ئیستەتیکی دەکات، چونکە هۆشیاری زیاتر دەکات بە شێوەیەک ڕاگری ڕەقی ڕێڕەوەکە لە سەر سنووری جەستەمان دادەخرێن (لایەکان کەمەریان بەرزە، بەڵام وا دەردەکەون کە دەکەونە خوارەوە، کاتێک رووە لێژەکە بەرز دەبێتەوە). کاتێک بە ناو ڕێڕەوەکەدا دەڕۆیت، وا دەردەکەوێت کە بە نەرمی لە سەر ئەم دەریاچە نەوتییە چڕەدا بەرز ببیتەوە، کە ڕووەکەی شێوە ئاوێنەیی تەواو بۆ ژوورەکە دابین دەکات. لە یەکەم چاوتێبڕیندا بۆ (20: 50) دەردەکەوێت کە بابەتێک بێت لە پرسی فینۆمینۆلۆجی لە نەریتی ڕاڕەوەکانی ناومان کە لە بەشی پێشوو باسی لێوە کراوە. دەکرێت بە شێوەیەکی ڕەمزی بخوێنرێتەوە (لە شێوازی 'دیمەنی خەون' ئینستلەیشنەکانی بەشی یەکەم)، لەبەر ئەوەی ناونیشانەکە ئاماژەیە بۆ چڕی ڕۆنی ستانداردی بزوێنەر: وەک قەبوولکردنێکی غەمبارانە بۆ پاشەڕۆ پیشەسازییەکان، (20: 50) وەک پیشاندانی کرۆکی گرژیی نێوان بەرهەمهێنانی تەکنەلۆژی و سروشت تەماشا کراوە. بەڵام ئەو سەرلێشێواندنە کە بەشێکی جیانەکراوەی (20: 50) پێک دەهێنن، هاوشانە لەگەڵ گرینگیپێدانەکانی فرۆید و (Caillois) لە دووبارەکردنەوەدا. هەر وەک ڕووناکییە دیارە بێ سەروسامانەکەی توریل، ڕۆنەکەی (20: 50) هەم هەڕەشە و هەم سەرنجڕاکێشە: بە بەراورد لەگەڵ "بۆشاییەکی بەتاڵی ترسێنەر" کە "بەرەو قووڵاییی بێدەنگ و پەنهان ڕات دەکێشێ" "بەد" و "ناهەموار"ە تەنانەت "هەڕەشەیش" بەڵام تەحەدات دەکات "بە ڕووبەڕووبوونەوە بۆ رووکەشە نەرم و هێمنەکەی". سروشتی نادیاری ڕۆنەکە ئەو ژوورە دووبارە دەکاتەوە کە تێیدا جێگیر کراوە و پێ دەچێت لە سپەیسەکەدا بمانکاتە دەرەوە، لە ڕاستیدا ئێمە لە کۆتاییی تەسکی ڕاڕەوەکە وەستاوین -پانوبەرینییەکەی تەنیا بۆ یەک کەس دەبێت- کە وەک ئەوەی بێ کێش (وەزن) بین، بە سەر نەوتەکەدا دەفرێت، کە وا هەست دەکەیت دیار نەمێنیت و ون بیت، تەنیا لە ڕێگەی بۆنی ناخۆش و ناوبەناو پەڵەی پیسی سەر ڕووی ڕۆنەکە هەست بە ئامادەبوونت دەکەی. ڕەنگدانەوەی بەردەوامی دیوار و بنمیچەکان دەستلێدانێکی نابەجێ زیاد دەکات (ڕەخنەگرێک ئەزموونی ئەم کارە بە چارەنووسی دەریاوانی "کە ڕۆیشتنە لە سەر تەختەکە" بەراورد دەکات). ئەو مەنگی و چرییەی زەیتەکە بە پەڵەیەکی روون و زۆر و زۆر گەورە دیاری کراوە؛ ساتێک زیاد لە پێویست دەبێت، ڕێژەیەکی زۆر مادەی شلی وەستاو کە هەڕەشەی ڕشتن دەکات بۆ ئەو شوێنەی کە تۆ لێی وەستاویت، دواتر هەموو ڕۆنەکە لەوێیە بەس هەمووی دیار نییە، لە ژێر ڕەنگدانەوەکەی دا ون بووە.
کاتێک لە گەلەریی پێشووی ساچی (Saatchi) لە باکووری لەندەن جێگیر کرا، سەقفی شووشەیی ئەو تێڕوانینەی دا بە بینەران کە لە سەر بۆشاییەکی بەتاڵ هەڵواسراون: لە خاڵێکی دیاریکراودا ڕەنگدانەوەکان وەستاون تا بینە هاوشێوە و دوو هێندە لە دیمەنی ژوورەکە و لە ڕاستیدا بە ڕەقییەکی نائاسایی لە جیهانێکی تاریک بوو دەدانرێت. ئەم هاتوچوونەی نێوان بوون و نەبوون، هەڕەشەیە و بزوێنەریشە، بینەر بەرەو دۆخی سەرسامکەر و نابەرجەستە ڕادەکێشێت، هیچ جیاوازییەکی نییە لەو تێڕوانینە "لێکدەرە"ەی کە ئەنتۆن ئێرێنزڤیگ (Anton Ehrenzweig) وەسفی کرد بەوەی کە لە ئەزموونی "ئۆقیانووسئاسا، لە داهێنانی هونەریدا بایەخی زۆری هەیە. لە کتێبی (The Hidden Order of Art-1967) دا، ئێرێنزڤیگ باس لەوە دەکات کە چۆن، لە بینینێکی لێکدراودا، لیبیدۆ نەکێشراوەتە ناو شێوەبەندییەکی ماناداری (گشتالییەکان gestalts)ەوە، بەڵکوو بە "چاوی کراوە و تێڕوانینێکی بەتاڵ"، هەموو شتێک رووپێو دەکات، کە تێیدا هونەرمەند توانای ئەوەی نییە خۆی لە کارەکە وەک قەوارەیەکی جیا دەربکات "کاتێک گەییشتینە قووڵترین ئاستی جیاوازی نەکردن یان کەمکردنەوە جیاوازییەکان، سنووری نێوان دنیای ناوەوە و دەرەوە کاڵ دەبێت و هەست بە قووتدان و گیرخواردن دەکەین لە نێو کارە هونەرییەکەدا".

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

ئاوێنەی پێچەوانەکەر و تاریکیی ڕۆنەکە هەمان کاریگەریی هاوشێوە سەرنجراکێشەری بەهێزە لە سەر بێئاگاییی بینەر، ئەمەیش بە تایبەتی کاتێک کە شەوان کارەکە دەبینرێت زۆر بە تاسەیە: پەنجەرە تاریکەکان ڕووپۆشێک پێک دەهێنن لە نێوان ئاسمانی شەودا لە خوارەوە و قووڵاییی ئۆقیانووسی لە ژێرەوە.

ڤیدیۆ ئەتوپیا Video Atopia

هونەرمەندی ئەمریکی ڕابێرت سمیسۆن Robert Smithson (1938-1973) لە وتارەکەیدا (1971) باس لە "ئەتۆپیای سینەماییA Cinematic Atopia " دەکات کە لە نقوبوونێکی تەمەڵانەدا دادەنیشن لە سینەما و سەیری فیلمەکان دەکەن. بەسەربردن لە تاریکی دا لە جیهان دوورمان دەخاتەوە، لە واقیعێکی جێگرەوەدا هەڵمان دەواسێ کە جەستەمان تێیدا ژێردەستەی بینینمانە:

چوون بۆ سینەما جەستە ئیفلیج دەکات، ڕێی زۆرت نییە بۆ هەستپێکردنی کەسێک، تەنها ئەوەی کە دەتوانی بیکەی ئەوەیە، سەیر بکەیت و گوێ بگریت. کەسێک ئەوەی تر لە بیر دەکات لە کوێدا دانیشتوە. شاشەی ڕووناک، ڕووناکییەکی نادیار بە هەموو تاریکاییەکەدا بڵاو دەکاتەوە... لە کاتێکدا چاوەکان بۆ شاشەکە دەڕوانن، دنیای دەرەوە بزر دەبێت.

سمیسۆن سەرمەستی ئەو ژمارە فیلمانەیە کە هەن، بۆ ئەو، ئەوان کۆ دەبنەوە پێکەوە لە شریتی فیلمی celluloid بێ شوماردا بۆ هەڵوەشاندنەوەی یەکتری لە پانتای تێکئاڵاوی ڕووناکی و کرداردا. لە بەرانبەر ئەم "ژێرخانە گەورەیەی دەرککردنی تەواوەتی" دا، بینەر "بێ سۆز" و "لاڵ"ە، "زیندانی تەمەڵبوون"ە کە تێڕوانینی بەرەو "تەمەڵبوون" دەڕوات. لە ڕاستیدا سمیسۆن تێبینی ئەوە دەکات، کە باشترین ئەوانەی بۆ بینینی فیلم دەچوون:

ناتوانێت جیاوازی لە نێوان فیلمی باش یان خراپدا بکات، هەموو شتێک لە تارماییەکی بێکۆتاییدا قووت دەدرێت. ئەو نەک سەیری فیلمەکان ناکات، بەڵکوو ئەزموونی تارماییی سێبەرەکان دەکات، لە نێوان ئەو تارماییەدا لەوانەیە بخەوێت، بەڵام ئەوە گرینگ نییە. تراکەکانی دەنگ بە هۆی خاوبوونەوەوە بەرەو کزبوون دەڕۆیشت. وشەکان وەک قوڵاپی ماسی لە ڕێی ئەم تەمەڵبوونەوە بەرەو قوڵای دەڕۆیشتن. ئەم هۆشە غائیبە دەبێتە هۆی هێنانی دەرهەستێکی لاواز و سارد. ئەوە سەرنجراکێشیی دەرککردن زیاد دەکات، هەموو فیلمەکان دەهێنرێنە ناو هاوسەنگبوونەوە، کێڵگەیەکی قوڕینی گەورەی وێنەکان بۆ هەتاهەتایە بێ جووڵە دەکرێن. لەگەڵ ئەوەیشدا نابێت هانی تەماشاکردنی کۆتاییی فیلمەکان بدرێت.

سەرەتا وا دیارە دەقی سمیسۆن هێرشبردن بێت، وەک ئەوەی زۆرێک لە هاودەمەکانی گاڵتە بە پاسیڤێتیی دیمەنی ڕاگەیاندن بکەن، بەڵام ئەو چێژە ئاشکرایەی کە لە نووسینەکەیدا هەستی پێ دەکرێت، خۆگونجاندن لەگەڵ خەڵکانی گاڵتەجاڕ بەکاربردنی میدیا لەم کاتەدا مەحاڵ دەکات. لە جیاتیی ئەوە وشەگەلی سمیسۆن تامەزرۆی ئەنترۆپیی entropy[39] هەیە، بیرۆکەی هیلاککردنی ئەو وزە جەستەیی و مەکانییەی لە یاسای دوەمی تێرمۆدایانامیک thermodynamic[40] وەری گرت، کە پراکتیزە هونەرییەکەی و بایەخە تیۆرییەکانی خۆی پێ بەهێز کرد. بۆ سمیسۆن، حەتمیبوونی شیبوونەوەی ئەنترۆپی (entropy)، دەرخستنی پاڵنەری مەرگ بوو لای فرۆید؛ لایەنی دوانەی دواتری هەڵوەشاندنەوەی بێزاری و پاشەکشەی چێژ بۆ هیچبوون لە زمانی گاڵتەئامێز و زیندووی سمیسۆن بە ڕوونی بە دیدە کرێت.

39- ئەنترۆپی entropy : لە زانستی سەرمۆدانیەمیک و فیزیا و کیمیادا بریتییە لە دروستبوونی گۆڕانکاری لە نێو هەر سیستەمێکی داخراودا و بردنی ئەو سیستەمە بەرەو دۆخی هاوسەنگی، ئەو گۆڕانکارییانەیش کە ڕوو دەدەن بەردەوام دەبنە هۆی زۆربوونی تێکشێوان و ئاڵۆزی لە نێو ئەو سیستەمە بە تێپەڕبوونی کات، ئەم دیاردەیە هەموو شتێک دەگرێتەوە لە نێو گەردووندا هەر لە گەردیلەیەکەوە تاوەکوو زەبەلاحترین ئەستێرە، تاوەکوو کونە ڕەشەکان، هەروەها خودی گەردوونیش دەگرێتەوە وەکوو سیستەمێکی زۆر گەورە.

40- تێرمۆدایانامیک thermodynamic: لقێکی فیزیایە کە مامەڵە لەگەڵ پەیوەندییەکانی نێوان گەرمی و شێوەکانی تری وزەدا دەکات، بە تایبەتی باس لە چۆنیەتیی گۆڕانی وزەی گەرمی دەکات بۆ شێوەکانی تری وزە و چۆنیەتیی کاریگەریی لە سەر مادە.

سمیسۆن پێش ئەوەی تیۆری فیلمەکە بە شێوەیەکی ڕادیکاڵانە هەڵایەک دروست بکات ئەم وتارەی نووسی بە کاریگەریی بیرکردنەوەی مارکسیستی و دەروونشیکاری لە بازنە فکرییەکانی چەپی فەرەنسی و ئینگلیزی لە ماوەی دەیەی 1970 دا. سەرنجیان لە دەوری گۆڤارەکانی *Cahiers du Cinéma* ، *Communications* و *Screen* بوو، ئەم دیسپلینە نوێیە بە باشی لە دوو وتاردا تیوریزە کراوە کە لە ساڵی 1975 نووسراوە: "دەلالە خەیاڵییەکانی کریستیان میتز" و فیلمی "چێژی بینین و گێڕانەوەی سینەمای "ی لۆرا مولڤی'The Imaginary Signifier' by Christian Metz and 'Visual Pleasure and Narrative Cinema' by Laura Mulvey. هەر دوو نووسەر لە تاسەی 'کۆدەستگا'ی سینەما خۆیدابوون –ئەو ڕێگایەی بینەران لە چاوی کامێراوە شتەکان دەناسێتەوە– و ئەو هێورکردنە فیکرییەی کە ئەمە دروست دەکات. هەر دوو وتار زیاتر حەزیان بە پێوەندیی دەروونیمان بە ناوەڕۆکی فیلمەکەوە هەیە وەک لە ئەزموونکردنمان لە سەیرکردن لە سینەمادا. لەگەڵ ئەوەیشدا مامۆستای میتز (Metz) ڕۆلان بارت (Roland Barthes) بە تێروتەسەلی باسی ئەم دوا پێگەیە دەکات لە "بەجێهێشتنی هۆڵی سینەما"، وتارێک کە تەنیا دەکرێت وەک وەڵامدانەوەیەک بۆ قوتابییەکەی پێشووی ببینرێت، چونکە ئەزموونی ئێمە لە سینەمادا لە ڕووی مەکانییەوە شی دەکاتەوە (نەک تەنیا تێرمێکی دەروونی بێت)، وتارەکەی بارت ڕێگە دەدات بە ئینستلەیشنی ڤیدیۆیی وەک کردارێکی جیاواز لە سینەما سەیر بکرێت. خاڵی دەستپێکی ئەو وەسفێکی وروژێنەر بۆ چۆنیەتیی بەجێهیشتنی سینەماکان: لە بارودۆخێکی کەمێک داڕماوە، بە جەستەیەکی نەرم و لاواز و داهێزراو. بەم شێوەیە ئەزموونی سەیرکردنی فیلمێک بە هیپنۆتایز (خەواندنی موگناتیسی) بەراورد دەکات و، نەریتی چوونەژوورەوە بۆ فەزای ناڕۆشنی سینەما بە "پێش هایپنۆتایز" دادەنێت. بە پێچەوانەی میتز و جیلی ئەوەوە، کە گومانی کاریگەریی ئایدیۆلۆژیی فیلمیان لە سەر ئێمە هەیە، بارت حەزی بە سەرسامبوونیەتی و چێژی لێ دەبینێ. ئەمەیش لەبەر ئەوەی سینەما هەر خودی فیلمەکە نییە، بەڵکوو تەواوی "دۆخی سینەمایی": هۆڵی تاریک، "جەستەکان لە ناویدا داگیر نەکراون، بینەرانیش لە سەر کورسییەکانیان دابڕاو و شاراوەن. بە پێچەوانەی تەلەفزیۆنەوە کە هەڵگری سپەیسی ناوماڵە و بارگاویی ئیرۆتیکی نییە، تاریکیی سینەمای شارستانیی شاراوە و، زیندوو و ئازادە.
ئەمە بەو مانایە نییە بارت ئاگاداری "خەواندنی موگناتیسیی سینەمایی" و جڵەوی ئەو بە سەرماندا نەبێت: لە ڕاستیدا، ئێمە دەلکێنێت بە شاشەوە، سەرسامان دەکات و فریومان دەدات، هەر وەک ڕەنگدانەوەی ئێمە لە ئاوێنەدا (بارت بە ئەنقەست ئاماژە بە وتارەکەی لاکان دەکات). بە شوێن تێئۆریستی سینەمای هاوچەرخی ئەو دەیەیەدا، پێشنیار دەکات کە دەکرێت فلیمێک کە هەڵگری ئایدیۆلۆژییە، بە خۆپڕچەککردن بە دژە ئایدیۆلۆژیایەک تێک بشکێنرێت، چ لە ناوخۆدا (وەک ئاگادارییەکی ڕەخنەگرانە لەوەی کە ئێمە دەیبینین) یان لە دەرەوە، لە ڕێگەی خودی فیلمەکەوە (وەک لە نامۆبوونی برێغت، یان چیرۆکە پارچەبووەکانی ژان لوک گوودار). بەڵام بۆ بارت ئەمە تاکە ڕێگا نییە بۆ شکاندنی سیحری سینەما. بە شێوەیەکی سەیر دەڵێت ئەو ستراتیژەی کە زۆر بە لایەوە گرینگە ئەوەیە کە لە ڕێگەی هەڵوێستەوە "پێوەندییەکە" ئاڵۆز بکات. بە وتەیەکی تر، داوای ئەوە دەکات کە "دوو جار سەرسامیمان هەبێت بۆ سینەما:

لە وێنەکە و لە ژینگەی دەورووبەریدا، وەک ئەوەی لە یەک کاتدا دوو جەستەم هەبووبێت: جەستەیەکی نارسیستی، ونبوو، لە ئاوێنەیەکی نقومبوودا هەروەها جەستەیەکی پێچەوانە، ئامادە بۆ بوون بە بابەتی سەرنجراکێش نەک تەنیا بۆ وێنە، بەڵکوو بە دیاریکراوی بۆ تێپەڕاندنی: تۆری دەنگ و هۆڵ و تاریکی و بارستە نادیارەکانی جەستەی کەسانی تر، تیشکی رووناکی، چوونە ناو شانۆ، بەجێهێشتنی هۆڵ.

ئەم گیرۆدەبوونە لەگەڵ "دەورووبەر"ی سینەمادا هێزی بزوێنەری پشت چەندین ئینستلەیشنی ڤیدیۆیی هاوچەرخە: دوانەیی سەرنجراکێشن لەگەڵ هەم وێنەی سەر شاشە و هەم حاڵەتی نماییشکردن. فەرش و کورسی و بەربەستی دەنگ و قەبارەی سپەیس و ڕەنگ و جۆری نماییش (دواوە، پێشەوە یان بە تەنیا) هەموو ئەو ڕێگایانەن کە دەتوانێت لە یەک کاتدا بینەرێکی هۆشیاریی ڕەخنەگر یا بینەرێکی فریودراو بەرهەم بێت.

Isaac Julien
ئایسک جولیان
Baltimore
ئینستلەیشن لە
FACT
لیڤەرپول
شوبات -نیسانی 2003

وەک کارەکانی هونەرمەند ئایسک جولیان (Isaac Julien) سێ کەناڵی ئینستلەیشنی باڵتیمۆر (Baltimore) لە ساڵی 2003 دا، ئەو دابەشکردنە دەروونی و جەستەییە پیشان دەدات کە بارت باسی دەکات: ئێمە سەرنجمان ڕاکێشراوە بە جووڵەی نەرمی وێنەکان لە سەر شاشەکان، هەروەها لەگەڵ دیوارە شینە بەقوەتەکە کە دەوریان داوە. پرۆجێکتەری سەر ستاندی دۆگلاس گۆردۆندا (Douglas Gordon) وەک نێوان تاریکی و ڕووناکی دا لە 1997، بینەران بە دەوری شاشەیەکی گەورەدا دەسووڕێنەوە کە لە هەر لایەکدا دوو فیلمی جیاواز لە یەک کاتدا نمایش دەکرێت. ئینستلەیشنە ڤیدیۆییەکانی ئیی- لیسا ئەهتیلا (Eija-Liisa Ahtila) (وەک ئەمرۆ *Today 1999*) وStan Douglas ستان دۆگلاس (*Win, Place or Show، 1998* بۆ نموونە) هەر دووکیان فرەشاشە بە کار دەهێنن بۆ پێشکەشکردنی ڤێرژنە جێگرەوەکانی (ئەڵتەرناتیڤ)ی چیرۆکێک. ئاشکرایە کە زۆرێک لەو کارانە بینەر لە تاریکیدا نغرۆ ناکەن: فەزای تاریک (لە کەشوهەوا نادیار و ڕوحییەکەی) پێچەوانەی وردبوونەوەی زۆری عەقڵانیەتە، هەروەها ئەم چیرۆکانە پێویستی بە جۆرێک لە (هۆشجەمی) تەرکیز دەکات بۆ لێکۆڵینەوە و ڕوونکردنەوە. بینەری پەرتبوو و تاسەی پێوەندیی بۆ هەر دوو وێنە و دۆخی فیزیکی "سینەمایی" بەشێکی جیانەکراوەی هەموو بەرهەمێکی ئەو هونەرمەندانەن.
کەواتە سەرنجدانی ورد لەو دیو وێنەی سینەماییەوە، بەدیلێکی گرینگە بۆ مۆدێلی "چالاککردن" کە لە بەشی پێشوودا باسی لێوە کراوە، بە یەکەوە لەگەڵ شێوازی جیاواز لە ناسەقامگیرکردنی بینەر دەستەبەر دەکات. تەرکیزی پەرتبوو لە وێنەی جووڵاو و بارودۆخی دەورووبەر پێکەوە هونەر لە دەرەوەی دیمەن دەپارێزن، لەگەڵ ئەوەیشدا ئەم دوورییە ناڕوونە، بەو جۆرەی کە هونەرمەندانی هاوچەرخ (وەک بارت) بەو شێوەیەی کە ڕەخنەی لێ بگرن هۆگری شتە سینەماییەکەن. ئەمە جیاوازییەکی بەرچاوە لە نێوان هونەری ڤیدیۆیی هاوچەرخ و جیلی ساڵانی دەیەی 1970 بۆ ئەوان میدیەمی ڤیدیۆ زۆر جار بە ئەنقەست هەوڵی داوە بینەر نائومێد بکات و چێژی بینین پووچەڵ بکات وەک دژایەتییەکی ڕاستەوخۆ بۆ بەکارهێنانی سەرەکیی وێنەی جووڵاو، وەک لە نموونەی کارەکانی جۆن جونەس Joan Jonas (Vertical Roll لە 1972)، Red Tapesی ڤیتۆ ئەکۆنچی Vito Acconci 1976، یان Semiotics of the Kitchenی مارسا ڕۆسیر Martha Rosler لە 1975 هەروەها Domination and the Everydayی 1978.

پەرتبوونی تەکنەلۆجی

هونەرمەندی ئەمریکی بیل ڤیۆلا (Bill Viola- لەدایکبووی 1951)، یەکێک لە پێشەنگەکانی ئینستلەیشنی ڤیدیۆی، بەم دواییانە لە لایەن مێژوونووسی هونەر ئانی واگنەرەوە (Anne Wagner) هێرشی کرایە سەر. ئەو پێشنیاری کردوە، بە پێچەوانەی ئەکۆنچی و جۆنەس و ڕۆسەر، کە "هەر دەستەبەرێکی چێژ ڕەت دەکەنەوە، چ فیزیکی یان هونەری، یان تەرفیهیەت پێشکەش بکات، جا نەرێنی یان هەوەسخواز بێت ، ڤیۆلا متمانەی بە میدیەمەکەی خۆی نییە. واگنەر باس لەوە دەکات، بۆ نەوەی دەیەی 1970 ئەم گومانانە وەک ڕەتکردنەوەیەکی پێویست بوو بۆ چێژە گشتییەکانی تەلەفزیۆن، کە وەک ئۆفەرەکانی ڕیکلامکردن، تیشک دەخەنە سەر وەهمەکانی ئامادەبوون و ئینتیما و هاوسۆزی بوون. ئەو پێشنیار دەکات کە ڕێگایەک هەیە بۆ ڕەتکردنەوەی ئاسوودەییی هێورکەرەوەی ماس میدیا ئەویش، هونەرمەندان دژیەک لە نێوان ئەوەی بینەر دەیبینێت و هەستی پێ دەکات، لەگەڵ ئەوەی کە دەتوانێت دڵنیا بێت لەوەی کە دەیزانێ، دروست بکەن. بۆ واگنەر (و بۆ زۆرێک لە هاوکارەکانی کە لە ڕۆژنامەی ئۆکتۆبەردا دەنووسن)، ئەوە پێوەندیی ئێمەیە بە ناوەڕۆکی ڤیدیۆکە کە دەبێت مامەڵە بکرێت نەک پێشکەشکردنی لە ئینستلەیشنێک دا. بۆ ئەوان، دوو ئەوەندەکردنەوەو بە ئیرۆتیکردنی سەرسامیی کە بارت بە 'نیعمەتی بێباک بوون the bliss of discretion' باسی دەکات لە دۆخی سینەمادا، ئەڵتەرناتیڤێکی ڕەخنەگرانە نییە.

Bill Viola
بیل ڤیۆلا
Five Angels for the Millenium
2001
کۆلیکشنی: تەیت، لەندەن

لەگەڵ ئەوەیشدا واگنەر لەوێدا ڕاستە کە کارەکانی ئەم دواییەی ڤیۆلا هێماگەلێکن بۆ جۆرێک لە ڕازیکردن دەربارەی ڤیدیۆ وەک میدیەمێک. وێنەکانی زیاتر ئایینی بوون، زۆر جار لە تابلۆوە وەرگیراوە یان پێشنیار کراون، کارەکە زۆر بە باشی بەڕێوە دەڕۆیشت و بەناوبانگ بوو، نوێترین شاشەی پلازما و کاریگەرییە تایبەتەکان بە کار دەهێنێت. لە کاری (پێنج فریشتە بۆ ملینیۆم Five Angels for the Millenium-2001)، ژوورێکی تاریکیی گەورە کە پڕە لە مۆسیقا، هاوشانە بە بوونی پێنج پرۆجێکتەری قەبارەی گەورە، تاریکییە هەڵلوشێنەرەکە و وێنەی نغرۆکەر تێکەڵە بە بێدەنگکردن و نقومکردنی بینەر. هەر شاشەیەک بە وێنەی ئاوێکی ڕەنگاوڕەنگ پڕ کراوەتەوە (سەختە لە سەرەوە یان لە خوار ڕووکەوە وێنەی بگریت)، لە سەر هەر شاشەیەک بە پێچەوانەی ئێمەوە شێوەی کەوتنی پیاوێکمان نیشان دەدات دەکەوێتە ناو قووڵاییی ئاوێکەوە یان لێی دێتە دەرەوە. شاشەکان هەر یەکە و ناوێکی لێ نرابوو: ڕۆیشتن، لەدایکبوون، ئاگر، بەرزبوونەوە و دروستبوون. ئەم ناوە میتافیزیکییانە بە شێوەیەکی گونجاو ڕەنگدانەوەی گرینگیی وێنەکانن. کارەکە بە ڕوونی خواستی ئەزموونی نقومکردنی بینەری هەیە، کە تێیدا لەگەڵ تاریکیدا ئاوێتە دەبین و ئاشان دەبین بە فیگەرێک کە تێ دەپەڕێت بە نێو ڕەنگێکی سەرەکیی بەهێزدا.

ئەو پێشوازییە جەماوەرییەی کارەکانی ئەم دواییەی ڤیۆلا وەک "ڕۆحیانەت" نووسینەکانمان بیر دەخاتەوە لە سەر توریل، لەبەر هەمان هۆکاریش: کارەکانی ڤیۆلا هەمیشە میتافیزیکی بوو، بەڵام بۆ ماوەیەکی کورت بە شێوەیەکی توندوتیژ جۆرێک لە ڕەشبینی لە هونەردا بەرهەم هێنا. لە ئینستلەیشنە ڤیدیۆییەکانی دا لە سەرەتای دەیەی 1990 دا، نزیکبوونەوەیەکی قورستر و وجودی بۆ ناوەندی ڤیدیۆکە (و ئەو تاریکییەی کە تێیدا پیشان دەدرێت) لە خۆ گرتوە. لەم کارەدا ڤیۆلا هانی تێکەڵبوونی ڕەها نادات (وەک بە ڕوونی لە پێنج فریشتە Five Angels دا هەیە) بەڵکو شێوەکی تری فەوتێنەری پارچەکانی سۆبێکت دەدۆزێتەوە. ئینستلەیشنی چوار شاشەیی (عەقڵێکی وەستاو The Stopping Mind) لە ساڵی 1991 دا وێنەی تاریکی کە خێراخێرا دەگۆڕێت (ئۆپەراسیۆن، وەڕینی سەگ، فڕینی کوندەپەپوو، ڕێگاکانی بیابان لە شەودا، تەپوتلی فیگەرەکان لە خەوتنیاندا) پێشکەش دەکات بە شێوەیەک کە تەنیا پەرتەوازەیی دەهێڵێتەوە لە ژێر ڕوەکەدا. کاری کامێراکە شۆخ و شەنگی نییە، بەڵکوو جڵەوکردنی کەلێن و هەڵەکانە کە لە تەکنەلۆژیای ڤیدیۆدا هەیە بۆ گەورەکردنی کاریگەریەکەیەتی. ڕێکخستنی ئەم شاشانە ئەم پارچەپارچەکردنە زیاتر دووپات دەکاتەوە: چوونە ژوورەوە بۆ ناو ژوورێکی ڕەش، ڕووبەڕووی چوار شاشەی هەڵواسراو دەبیەوە، هەر یەکێکیان وێنەی وەستاو پیشان دەدات. بەرەو ناوەند دەجووڵێیت گوێت لە پیاوێکە کە بە چرپە بە خێراییەکی زۆر شت دەڵێتەوە بۆ لەدەستدانی هەستی جەستەی خۆی کە بە شێوەیەکی تەدریجی لە بۆشاییەکی ڕەشی نادیاردایە. لە پڕ دەنگێکی بەرز وێنەکانی سەر شاشەکان دەجووڵێنێت و بێزار دەبین بە جووڵەی کامێراکە. شۆکی ئەم جووڵەیە سەرمان لێ دەشێوێنێت. لە پڕ شاشەکان هێمن و بێدەنگ دەبن و دەنگی چرپە چرپەکە دەست دەکاتەوە بە باسی نقوبوونی لە ناو تاریکیدا. کاری عەقڵێکی وەستاو The Stopping Mind بە میتافۆرێک بۆ هۆشیاریی دنیای ڕەنگاوڕەنگی "دەرەوە"ی شاشەی ڤیدیۆکان بە پێچەوانەی دەنگی چرپەی "ناوەکی" و "نائاگایی"ی هونەرمەندەوە دەبینرێت. بەڵام هێشتا ئەو دوو ناوچەیە لێک دابڕاون و بینەر لە دۆخی دڵەڕاوکێدا چەقیوە، ڕەنگە ئێمە "سەنتەر" بین لە ئینستلەیشنەکەدا (تەنیا بە وەستان لە ناوەڕاستیدا کەسێک دەتوانێت گوێی لە تەواوی دەنگی ڤیۆلا بێت) بەڵام پێوەندیمان بە دەنگ و وێنەکانی سەر شاشەکە بە هەمیشەیی لە کەناری داڕوخاندایە.

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

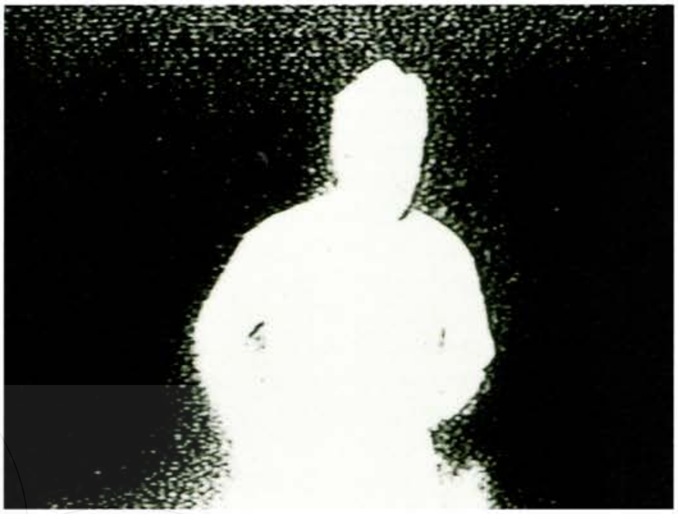

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Bill Viola
Tiny Deaths 1993

ئینستلەیشنی سێ شاشەی مەرگێکی بچووک (*Tiny Deaths- 1993*)، ڕاستەوخۆ ئەزموونی تاریکمان پیشان دەدات. ئێمە دەکەوینە ناو بۆشاییەکی تەواو تاریکەوە، پێش ئەوەی لە سپەیسێکی نیمچە تاریکدا دەربکەوین: لە سەر سێ دیواری بەرانبەر شاشەکان هەن بە ڕووناکییەکی لێڵەوە کە بە زەحمەت لە تاریکیدا دەبینرێت. دەنگی بۆڵەبۆڵێکی زۆر نزم دەبیسترێت کە تێی ناگەیت، شاشەکان ڕووناکیی تەواو دەرناخەن بۆ ئەوەی ئێمە ببینین لە کوێی ژوورەکەین، هەروەها ناتوانین بوونی سەردانیکەرانی تر دیاری بکەین. لە سەر هەر دیوارێک هێدی هێدی دەرک بە سێبەری تاریکیی شێوەی مرۆڤ دەکەیت، لە جووڵەیەکی هێواشدا دەردەکەوێت. سەرچاوەی ڕووناکیی هێدی هێدی لە سەر یەک شێوە دەردەکەوێت و لە چرپدا زیاد دەکات تا لە فلاشێکی ڕووناکیی سپیدا بە کار دێت. لە کاتی ئەم پڕووسکانەی ڕووناکیدا، هەموو ژوورەکە بۆ ساتێک ڕووناک دەبێتەوە؛ دواتر لە پڕدا هەموو شتێک بەرەو تاریکی دەگەڕێتەوە هەتا سوڕەکە دووبارە دەستپێدەکاتەوە. کاری ڤیۆلا کات نادات بە تۆڕی چاوی کەسێک تا لەگەڵ ڕووناکیی نزمدا خۆی بگونجێنێت هەروەها کەسێک بە بەردەوامی هەوڵبدات بۆ ئەوەی ئەزموونی نقومبوون لە ناو تاریکیی دا ئەنجام بدات. ئەم سەرلێشێواوییە بەشێکی دانەبڕاوی ئینستلەیشنەکەیە، چونکە سەرنجمان ماخۆلانێتی لە نێوان ناسنامەی ئەو کەسایەتییانەی لە سەر شاشەن، لەگەڵ تارمایی سەردانکەرانی تر کە لە بەرانبەردا دیارن هەروەها ئەو تاریکییەی تێیدا نقوم بووین. هەر بروسکە ڕووناکییەک بە شێوەیەکی کاتی ژوورەکە ڕۆشن دەکاتەوە، بەڵام قووڵتر و زۆر ناقۆڵاتر دەمانخاتە ناو ئەو تاریکییە کوێرەی کە بە دوایدا دێت. بینەرەکان بە شێوەیەکی دووبارەبووەوە لە کارەکەدا لە دوو ئاستدا نغرۆ دەبن: لە بەکارهێنانی تاریکیدا هەروەها وەک ئەو سێبەرانەی کە لەگەڵ تارمایی فیگەری سەر شاشەکان تێکەڵ دەبن.

نغرۆبوون لە بیستندا: Aural engulfment

دەنگ دەتوانێت وەک تاریکیی نغرۆکەر بێت، کاری هونەرمەندی کەنەدی جێنێت کاردیف (Janet Cardiff- لەدایکبووی 1957) ئەمە بە باشی نیشان دەدات. کاردیف شێوازی تۆمارکردنی باینوراڵ (Binaural)[41] بە کار دەهێنێت، کە تێیدا مایکرۆفۆنەکان لە ناو گوێچکەی سەری بوکەڵەیەکدا دادەنرێت، بۆ دروستکردنی پێوەندییەکی بێپەردەی هۆگر لەگەڵ بینەردا. وەرگرتنی شێوەیەک لە ئینستلەیشن و پیاسەکردن کە تێیدا بینەر لە ڕێی هێدفۆنەکانەوە گوێ لە دەنگێکی تۆمارکراو دەگرێت، ئەمە پیشانی دەدات کە کارەکانی کاردیف لە بنەڕەتدا زیاتر لە ڕووی کاریگەرییە سۆزدارییەکەی لە سەر بینەر گفتوگۆیان لە سەر کراوە – وەک ترساندنە بەهێزەکەی و جۆش و خرۆشی سێکس و هەڕەشە – نەوەک لە سەر ئاستی بابەت یان پێکهاتەکە. ئەمەیش لەبەر ئەوەی کارەکە بە شێوەیەکی لە ڕادەبەدەر سەرنجڕاکێشە، تا ئەو شوێنەی کە ئەو دوورییەی لەو نیوەندە دەنگییەدا هەیە خەریکە بە تەواوی نامێنێت، ئەوەیش لە خرۆشی ئەو ئاوێتەبوونەی لە چوونەناو ئەو دۆخە بیسەرییەی دروستی دەکات. ئەم ئەزموونانە بە تایبەتی بەهێزن، کاتێک شێوە چیرۆکی دەنگی تاک وەردەگرن، وەک (دەنگی وون – بابەتی لێکۆڵینەوەی *B The Missing Voice-Case Study B* - *لەندەن، 1999*). زۆرێک لە ڕەخنەگران تێبینیان کردوە کە چیرۆکە دەنگییەکانی کاردیف سینەماییین، جیهان بۆ فیلمێک دەگۆڕن کە بینەر لەگەڵیدا دەبێتە پاڵەوانی سەرەکی، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشدا کاردیف زنجیرەیەک ئینستلەیشنی بەرهەم هێناوە کە بە ڕاشکاوی مامەڵە لەگەڵ ئەزموونی سەیرکردنی فیلمدا دەکەن. ڕەنگە لە هەر هونەرمەندێکی تری هاوچەرخ زیاتر کاردیف بەو شتەی بارت ناوی ناوە "دۆخی سینەمایی" سەرسام بووبێت: Playhouse و The Paradise Institute هەر دوو کارەکەکە بینەر دەکەنە نێو کەشی سینەما بچووکەکان (میناتورەکان)، کەمتر سەرقاڵە بەو کردارەی سەر شاشە (کە بە ئەنقەست ئاڵۆز و پارچەپارچە کراوە) یا بە ئەزموونی بوون لە فەزای گشتیی تاریکدا.

41- باینوراڵ Binaural : تۆمارکردنی باینوراڵ میتۆدێکە لە تۆمارکردنی دەنگ کە دوو مایکرۆفۆن بە کار دەهێنێت، بەو نیازە ڕێک دەکەوێت کە هەستێکی دەنگی 3 D بۆ گوێگر دروست بکات کە لە ڕاستیدا لەگەڵ پێشکەشکارەکان یان ئامێرەکان لە ژوورەکەدا بن.

دەنگی بینەرەکانی تر کە چرپەچرپ دەکەن، داکەندنی پاڵتۆکانیان، وەڵامدانەوەی مۆبایل، خواردنی گەنمەشامی، بەشێکی دانەبڕاوی کاریگەریی کاری نغرۆکەرە. بە سەرسوڕمانەوە، ئەم دەنگانە ئەوانان کە بە شێوەیەکی نەریتی دەتوەستێنن تا لە فیلمەکەدا خۆمان لە دەست بدەین؛ تاریکیی هۆڵی سینەما بۆ ئەوە دیزاین کراوە کە توانای وەرگرتنت زیاد بێت و ئاوێتەیان ببیت و لە نزیکایەتیی فیزیکیی ئەوانی تر داببڕێت. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەم کۆدەستگایە ڕێک ئەو شتەیە کە کاردیف سەرنجی ئێمە بۆ لای خۆی ڕادەکێشێت، بە شێوەیەکی پارادۆکسی بە بەکارهێنانی هێدفۆن گۆشەگیریمان زیاتر دەکات.

کاری *Playhouse* لە 1997 بۆ یەک بینەر دیزاین کراوە هەر لەو ساتەوە دەست پێ دەکات کە سێتێک هێدفۆن لە سەر دەکەین، پەردەی سووری قەدیفە لا دەدەین و دەچینە ناو سندووقی شانۆی بچووکەوە (میناتۆرییەوە). ئەم مۆدە "پێش هیپنۆتیک- پێش خەوبردنەوە" کە بارت وەک گرینگیەک بۆ ئەزموونی سینەما باسی لێوە کرد، لە The Paradise Institute لە 2001 زیاتر گەورە کرا، کە ئینستلەیشنێکی گەورەیە بۆ جێکردنەوەی حەڤدە کەس لە یەک کاتدا دروستبوو. ئەو ڕووداوانەی کە دوای دانیشتن لەم کارەدا ڕوو دەدەن ئەوەندە سەرلێشێوێنەرن کە ئەستەم دەبێت بۆ جیاکردنەوەی دەنگەدەنگی ڕاستەقینەی ئەو ساتە کە لەو دەوروبەردا هەیە لەو دەنگەی کاردیف پێشوەخت تۆماری کردوە. لە هەر دوو Playhouse و The Paradise Institute دەنگەدەنگی "دۆخی سینەما" تەنیا یەکێکە لە سێ ئاستەکەی دیمەنی دەنگی: هەروەها تراکی دەنگیی فیلمێک هەیە (دووبارە تۆمارکراو لە سینەمایەکی گەورەدا بۆ پێدانی تێرامانێکی هەڵە بۆ سپەیس) و چیرۆکێک کە لە شێوەی دەنگی کاردیف بەرجەستە دەبێت، بینەر لە noirish نۆرشێکی[42] نادیاردا تێوە دەگلێنن کە ڕکابەری دەکات لەگەڵ تەرفیهی سەر شاشەدا. ئەگەر تیۆری فیلمی سالانی 1970 لە ڕێگەی کامێرایەکی ناوەکییەوە لە پشتەوەی سەرمان ناسینەوەی ئێمە بۆ سینەما وێنا بکات، ئەوا کاردیف لە یەک کاتدا بە سێ ئاراستە سەرنجمان بۆ لای خۆی ڕادەکێشێت بۆ ئەوەی ئەم میکانیزمە ئاشکرا بکەین. حەزمان بۆ نمایشی سەر ئەو شاشەیەی لە بەردەمماندایە بە بەردەوامی بە چیرۆکە سەرسوڕهێنەر و پارچەپارچەکراوەکەی و کارەکتەرە ئاشناکان و زێدەڕۆیینواندن پووچەڵ دەبێتەوە، بەڵام هەروەها بە کاراکتەری هەستبزوێن و فریودەرەکەی هونەرمەندیش کە بە هەناسەبڕکێوە بە گوێچکەماندا دەچرپێنی و بۆ ناو ڕکابەریتیی چیرۆکی لاوەکی پەلکێشمان دەکات.

کاردیف بە هەڵگەڕاندنەوەی ئەزموونی تەقلیدیی ئێمە لە سینەما و هەژموونی خەیاڵی بە سەرماندا، "دۆخی سینەما"مان نیشان دەدات، ئەو فەزا لاوەکییەی کە لە دەرەوەی وێنەی سەر شاشەکە خوڵقاوە. لەگەڵ ئەوەیشدا لە ئەنجامدانی دا دەکرێت بگوترێت ئەو ناسنامەیەکی تر دەسەپێنێت، ئەم جارە بە دەنگ -و جێگۆڕکێی یەک هەستیی زاڵ بە یەکێکی تر. بەکارهێنانی دەنگ لای کاردیف هیپنۆتیکی حاشاهەڵنەگرە -هەر کە کارەکە دەست پێ دەکات کەمیان توانای دابڕانی چالاکییەکە و لابردنی هێدفۆنەکانیان هەیە، هەروەها هەستبزواندنە ڕوونەکەی ئەم چاوفریودانە کتوپڕ وامان لێ دەکات بکەوێنە سەر خواستی ئاراستەی ئەو. بە پێچەوانەی ئینستلەیشنی نغرۆکەری "دیمەنی خەون" لە بەشی یەکەم، کاردیف هیچ سپەیسێک بۆ دەرهاویشتەی خەیاڵمان بە جێ ناهێڵێت: ئێمە لە ژێر ڕکێفی ڕێنماییەکانیداین تا ئەو کاتانەی کە هێدفۆنەکان لە سەر دەکەین. هەر چەند ئەو باس لەوە دەکات کە ویستوویانە هۆشیاریی بینەر زیاتر بکەن و هەستەکانمان چالاک بکەن، بەڵام دەنگی ئەو تا خاڵی دیارنەمانمان دەبات، هاتۆتە خوارەوە بۆ ئاستی گوێچکەیەکی تێکچو. (خوێندنەوەی دەقی ئینستلەیشنەکان دواتر، کەسەکە بە ئاگا دەهێنێتەوە لە ڕێی هەموو بەشەکانی دەقەکەوە کە لە مێشکی کەس دا نەماوەتەوە.) ئەم تەواو دەستبەرداننە لە کۆنترۆڵ بۆ دەنگێکی تر هانی ڕەخنەگران دەدات بۆ وەسفکردنی کارەکە بە هەر دوو ترسێنەر و ئێرۆتیک. بێ گومان لە ساتە هەرە ڕوونەکانی کارکردنیدا وەک ئەوە وایە کە ئێمە لە جەستەی خودی کاردیفدا ون بین، وەک چۆن خۆی تێبینیی کردوە.

39- نۆرشێک nourish : پەیوەست بە ژانرێکی ئەدەبی تاوان کە تێیدا کاراکتەرەکان ڕەق یان گاڵتەئامێزن، دۆخەکانیش دڵڕەق و لێڵن.

Janet Cardiff
جێنێت کاردیف
The Paradise Institute
ئینستلەیشن لە
پاڤیلیۆنی کەنەدی لە بینالەی
ڤینیسیا ، 2001

هەرچەندە ئەو بە ڕەتکردنەوەی ناسنامە لەگەڵ وێنەدا کۆدەزگای سینەمایی پێچەوانە دەکاتەو، ئەمە دوا جار هەڵهاتنێکی سەرنجڕاکێشەرانەیە لە سینەمای باوی بازاڕی، کە ئەو خوازیاری دووبارە دروستکردنەوەی بوو: "پێم وایە کارەکەم ڕێگەت پێ دەدات واز لە خۆت بهێنی، بۆ ئەوەی بیرت بچێت کە تۆ کێیت... ئەوەی من هەروەها پێم وایە زۆر کەسی تر، خۆشەویستی دەربارەی هۆڵەکانی سینەما ئەوەیە کە تۆ دەتوانیت "دنیای ڕاستەقینە" لە بیر بکەیت و تەنیا ڕێگە بدە فیلمەکە لەگەڵ خۆی هەڵت بگرێت. "

ئەو کارە هونەرییانەی لەم بەشەدا باس کراوە، بیرۆکەی سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەت وەک جێگیر و ناوەندبوون لە کێشەوەی دەئاڵێنێت، لە ڕێگەی پارچەپارچەکردن یان بە بەکارهێنانی هەستی بینەر لە سپەیسدا. ئینستلەیشنە دەنگییەکانی کاردیف شێوە ونبوونێکی بینەر کارا دەکات لە ڕێگەی فۆڕمی خەوی موگناتیسیی دەنگییەوە. تێگەییشتنی ئەو بۆ سەرنجڕاکێشان و دەربازبوون دەتوانرێت ڕەخنە بکرێت (هەروەها) ڕەخنە کراوە لە دەستکاریکردنی بێشەرمانەی بینەر و پابەندبوونی بێ ڕەخنەییانە بە دیمەنەکەوە: هەر چەند کارەکە وا دیارە بەشداریی بوونێکی کارا پێشکەش دەکات، بەڵام ئەزموونکردنمان لە ناویدا بریتییە لە گوێڕایەڵییەکی بێ دەسەڵات. بەڵام وتارەکەی بارت ئەوەمان بیر دەخاتەوە کە چالاکیی حەقیقی پێویستی بە پێشمەرجێک نییە بۆ ڕەخنە: تێبینیی ئەوە دەکات چۆن دەتوانین خۆمان لەو کۆنترۆڵە ئایدیۆلۆژییە ڕزگار بکەین کە فیلمەکە بە سەرماندا دەیسەپێنێت بە بوون بە "نووستوویەکی موگناتیسی لە مەودایەکەوە" نەک تەنیا مەودای سادەی دیاریکراوی ئامانجدار، بەڵکوو مەودایەکی "سۆزداری" و ناوازەیە کە تەواوی دۆخی سینەمایی دەگرێتەوە: شانۆ و تاریکی و ژوور و بوونی کەسانی تر. ئینستلەیشنەکانی کاردیف پێش ئەم حاڵەتە دەکەویت تەنانەت لە کاتێکدا مەترسیی جێگرتنەوەی یەک کۆدەستگای سینەمای سەرنجڕاکێشتر لەگەڵ یەکێکی تر دەکەن: 'نیعمەتی بێباک بوون'ی بارت -وەک هەر دوو جیاکردنەوە و هەڵسەنگاندن- لە لایەن کاردیفەوە لە ژێر مەترسی دایە بە داڕووخانی تەواوی جەستە و جیهانی ئێمە بۆ ناو ئەو.

بۆیە ئینستلەیشنەکان لەم بەشەدا بە دوای زیادکردنی هۆشیاریی پەیپێبردنی لەش نین بەڵکوو بۆ کەمکردنەوەیەتی، بینەر بە چەند جۆرێکی جیاواز لەگەڵ فەزای دەورووبەردا ئاوێتە دەکات: لەو کارانەدا دەکرێت بینەر و ئینستلەیشن مشتومڕی داڕوخان یان (بەکارهێنانی تێرمەکەی ئێرێنزڤیگ Ehrenzweig)"کەمکردنەوەی جیاوازی" بێت. ڕەنگە ئەم جۆرە ئەزموونەی دووبارەکردنەوە mimetic کاریگەریی فەزای تاریک بێت لە سەری (کە تۆ ناتوانیت شوێنی جەستەت بۆ ژوورەکە یان ئۆبجێکتەکانی یان سەردانکەرانی تر دیاری بکەیت) لە ئاوێنەکاندا کە وێنەی کەسێک ڕەنگ دەداتەوە و دەیشکێنێت، یان نقوممان دەکات بۆ ناو کێڵگەیەکی بێسنوور لە ڕەنگ، یان لە دەنگدا بە کارمان دەهێنێت. جیاواز لە بانگەشەی چالاککردن کە دەبێتە هۆی ورووژاندنی جۆرەکانی تری هونەری ئینستلەیشن کە لەم کتێبەدا باس کراوە، زۆر جار بینەر لەم کارانە دا بە مەبەست پاسیڤ کراوە. ئەم کەمکردنەوەی جیاوازییە لە پاسیڤبوون هاوشانە لەگەڵ پاشەکشەی لیبیدۆ کە تێگەییشتنی کەیوا Caillois لە لاساییکردنەوە یاخود دووبارەکردنەوە نیشان دەدات. تێبینییەکانی ئەو لە بارەی "لاوازیی دەروونی" بۆ ئەو جۆرە ئینستلەیشنانە گونجاوە، بە تایبەتی ئەوانەی کاردیف: ئیگۆ لە ڕێی دەنگەوە (نەک سپەیس) تێ دەپەڕێت و، هەڵدەوەشێتەوە وەک قەوارەیەکی جیا لە ناو ژینگەکەیدا. ئەمەیش ئەو پرسیارە دروست دەکات کە چۆن پاڵنەری ئینستلەیشن بۆ "ناناوەندیبوون" دەشێت لەگەڵ جەختکردنە نەگۆڕەکەی (کە لە بەشەکانی پێشوو دا تاووتوێ کرا) لەسەر چالاککردنی تەماشاکەر ئاشت بکرێتەوە. ئەم ململانێیە کە لە کۆتاییدا زیاتر تاووتوێ دەکرێت، پێشنیاری ئەوە دەکات کە ئەو جۆرە شێوازانە لەوانەیە لەگەڵ یەکتردا نەگونجاو بن، هەروەها ڕەنگە کێشە بێت بۆ ئەو گوتارە نەرم و ئاشکرایەی کە هاوشانە لەگەڵ گەشەی مێژوویی و تیۆریی هونەری ئینستلەیشن.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

بەشی چوارەم

چالاککردنی تەماشاکەر

4

'ئەو ئەزموونە تەواوەتییەی کە هونەر تێیدا بەرەو پێش دەچێت، مەسەلەی خودی ئازادییە، لە فراوانبوونی ئاگایی تاک، گەڕانەوەیە بۆ ئەفسانە، دووبارە دۆزینەوەی ڕیتم، سەما، جەستە، هەستەکان، کە دوا جار ئەوەی هەمانە، وەک چەکێکی ڕاستەوخۆیە، پەیپێبردنە، مەعریفەی بەشدارییبوونە... بە مانایەکی تەواوەتی لە ڕەفتاردا شۆڕشگێڕانەیە.' هیلیۆ ئۆیتیسیکا Helio Oiticica

ئەگەر چاپتەری پێشتر سەرنج لە سەر شیکردنەوەی یەکێک لەو ڕێگایانە بکات کە هونەری ئینستلەیشن ئامانجی ناناوەندیکردنی بینەر بێت، ئەوا ئەم بەشە وەک کردەیەکی ئیستەتیکیی سیاسی تاووتوێی بیرۆکەی چالاککردنی کردەی تەماشاکردن دەکات. ئەمە زۆر ئاشکرایە کە هاندان بەرەو چالاککردنی بینەر (لەوەی کە لە نێو کارەکە دا دەورە بدرێین و ڕۆڵمان پێ بدرێت، وەک پێچەوانەی ئەوەیە کە "تەنیا تەماشاکردنی" تابلۆ یان پەیکەر بێت) بە پێی تێپەڕبوونی کات بە ڕوونی لەگەڵ خواستی کردەی سیاسی یەکسانتر دەبێت. ڕەخنەگران و هونەرمەندانی نوێ کە لە سەر هونەری ئینستلەیشن دەنووسن، پێشنیاریان کردوە کە ئامادەبوونی چالاکانەی بینەر لە نێو کارەکەدا لێکەوتەکانی زیاتر سیاسی و مۆڕاڵی دەبن وەک لەوەی کاتێک سەیری ژانرە تەقلیدییەکانی هونەر بکەن. پێوەندیی ئینتیقالی نێوان چالاککردنی تەماشاکەر و بەشداریی چالاک لە مەیدانی فراوانی کۆمەڵایەتی و سیاسی دا هاتۆتەکایەوە، بەڵام ئێمە لەم چوارچێوەیەدا بە تەواوی مەبەستمان لە 'سیاسی' چییە؟! بە مانا فراوانەکەی 'سیاسەت' ئاماژەیە بۆ ڕێکخستنەکانی دەوڵەت و حوکوومەت و ئۆپەراسیۆنەکانی هێز و دەسەڵات و ئەو فەرامۆشکردنانەی کە لە ناو ئەم پاوانەدا ڕوو دەدات.

بێ گومان ئەمە زۆر جار لە سەر ئاستی وێنەی ڕوونکەرەوە (ئیلوسترەیشن) لە لایەن هونەرەوە مامەڵە کراوە: مێژووییەکی دووردرێژی پروپاگەندە و ڕەخنەی سیاسی لە وێنەکێشاندا هەیە بۆ نموونە، دەیڤد، مانێت، یان پۆستەری شۆڕشگێڕی ڕووسی. بە هەمان شێوە هونەر دەکرێت ببێتە ئامێرێک وەک چەکێکی سیاسی یان قوربانی بە کار بهێنرێت، وەک ئەوەی لە سەرکوتکردن و هاندانی ئەبستراکتی دوای جەنگی جیهانیی دوەم لە سۆڤیەت و ئەمریکادا بە هەمان شێوە دەبینرێت. ئەم بەشە سیاسەت لە هونەردا بە مانای (وەک هێما یان وێنە) ناخاتە بەر باس و، لە بەکارهێنانی سیاسیی هونەر ناکۆڵێتەوە؛ بەڵکوو بۆ هەندێک مۆدێلی "سیاسی" دەگەڕێت کە لە ڕێگەی بەشدارپێکردنی تەواوی بینەر بۆ هونەری ئینستلەیشن دەکۆڵرێتەوە. تێمای دووبارەی ئەو کارە کە لەم بەشەدا باس کراوە، خواستی مامەڵەکردنی بینەری هەیە لە شێوەی کۆ دا و دروستکردنی پێوەندیی دیاریکراو لە نێوانیاندا، نەک وەک کارێک بۆ پەیپێبردن (وەک لە بەشی دوودا دەبینرێت)، بەڵکوو بۆ ئەوەی پێوەندیی لە نێوان سەردانیکەران لە سپەیسەکەدا دروست بکات. ئەم جۆرە کارکردنە تێگەیشتنێکە لە زەینییەتی بینەر نەک وەک تاکەکەسێک کە هونەر لە پلەیەکی باڵا و بوونێکی دابڕاودا ئەزموون بکات، بەڵکوو وەک بەشێک لە گشتبوونێک یان کۆمەڵگەیەک بێت.

پەیکەری کۆمەڵایەتی

هەر گفتوگۆیەک دەربارەی کۆمەڵگا و سیاسەت لە پێوەندیدا بە هونەری ئینستەلیشن دەبێت بە هونەرمەندی ئەڵمانی جۆزێف بۆیس (1921-1986) دەست پێ بکات، کە کارەکەی لە زۆر ڕووەوە لە نێو نەریتە هونەرییە بەسیاسیکراوەکانی سەرەتا و کۆتاییی دەیەی 1960 دا گرینگە. چالاکییەکانی بۆیس بە سەر دوو بواری جیادا دابەش کراون: بەرهەمهێنانی هونەری کە پەیکەرسازی و وێنەکێشان و ئینستلەیشن و نواندن لە خۆ دەگرێت، هەروەها چالاکیی ڕاستەوخۆی سیاسی (پارتی قوتابییانی ئەڵمانی لە ساڵی 1967 پێک هێنا، هەروەها کەسێکی سەرەکی بوو لە دامەزراندنی زانکۆی نێودەوڵەتیی ئازاد 102 لە ساڵی 1974 هەروەها پارتی سەوز).

Hélio Oiticica
هیلیۆ ئۆتیسیکا
Block Experiments in Cosmococa ... 1973
دووبارە بونیادنراوەتەوە لە گالەری هونەری وایتچاپل ئایار-حوزەیرانی 2002

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

بیرۆکەی بنەڕەتی کە هەموو چالاکییەکانی بۆیسی لە سەر وەستابوو، بریتی بوو لە "پەیکەری کۆمەڵایەتی"، کە تێیدا فیکر و قسەکردن و گفتوگۆ وەک کەرەستەیەکی هونەریی بنەڕەتی دەبینرێت:

" بابەتەکانم دەبێت وەک هاندەرێک بۆ گۆڕینی بیرۆکەی پەیکەرسازی یان هونەر بە گشتی ببینرێن. دەبێت بیر و بۆچوونەکان سەبارەت بەوەی کە دەکرێت پەیکەرسازی چی بێت بورووژێنن، هەروەها چۆنیەتیی فراوانکردنی چەمکی پەیکەرسازی بۆ مادە نەبینراوەکان کە لە لایەن هەموانەوە بە کار دەهێنرێت.
شێوەکانی بیرکردنەوە – چۆن قاڵب بۆ بیرۆکەکانمان بکەین یان
فۆڕمە گوتراوەکان – چۆن بیرۆکەکانمان بە وشە دروست بکەین یان
پەیکەرسازیی کۆمەڵایەتی – چۆن شێوە و قاڵبی ئەو جیهانە دەکەین کە تێیدا دەژین:
پەیکەرسازی وەک پرۆسەیەکی پەرەسەندن، هەموو کەس هونەرمەندە."

بۆیس وای دادەنا کە جیهان بە شێوەیەکی ڕۆحانی نامۆ بووە لە پێوەندیدا لەگەڵ سروشت و داهێنانی بە کلیلی ڕزگاری و مافی بڕیادانی تاک لە بەرچاو گرت. دووپاتی کردەوە، تەنیا هونەر دەتوانێت فەزای "چالاکی گەمەکەرانە" دابین بکات کە داماڵراوە لە پێوەندییە ئامانجدار و بەرژەوەندخوازی سەرمایەداری! بۆیە پێشنیار کرا کە چالاکیی سیاسی وەک کردەیەکی هونەری دووبارە بیری لێ بکرێتەوە: "پێویستە مەبەستە سیاسیە ڕاستەقینەکانی داهاتوو هونەری بن". لە ساڵی 1970 دا لە ڕێگەی ڕیفراندۆمەوە ڕێکخراوێکی بۆ دیموکراسیی ڕاستەوخۆ پێک هێنا، هەروەها پێشانگای وەک ئامرازێک بۆ بانگەشەی ئەمە بۆ جەماوەرێکی فراوانتر بە کار هێنا. مشتومڕ و دیالۆگی گشتی بوو بە لایەنێکی گرینگیی پراکتیکەکەی بۆیس لە ماوەی دە ساڵی دواتردا و لە نێویاندا بیرۆکەکانی خۆی بۆ 'فراوانکردنی چەمکی هونەر' و گرینگیی "پەیکەری کۆمەڵایەتی" خستە ڕوو، هەروەها بە دوای کاردانەوەی سەر ئەم بیرۆکانەوە بوو. بە شێوەیەکی بەرچاو ئەم دیالۆگانە وەک هونەری نواندن سەیر نەکرابوون، هەر چەند لە نێو گەلەرییەکان ئەنجام دران و زۆر جار چەندین سەعاتی خایاندوە و ئەمڕۆ بە دڵنیاییەوە بەو شێوەیە باس دەکرێت.
کاتێک بەراورد دەکرێت لەگەڵ نووسینی زۆرێک لە هونەرمەندانی تر لەو ماوەیەدا، نووسینەوەی دیبەیتەکانی بۆیس کارەکتەرێکی بازنەیی نائومێدکەریان هەیە: دیارە بانگەشە بۆ دیالۆگێکی گەورە و بێکۆتایی دەکات، کە هیچ کات بە دوای ئەوەدا نییە دەرەنجامەکان بە دەستەوە بدات، تەنیا بۆ دانانی بیرۆکەکانە لە جووڵەدا. دۆکیومێنتای 5، 1972،ی هەڵبژارد کە کەمپینەکەی بۆ 'دیموکراسیی ڕاستەوخۆ' (وەک پێچەوانەی هەڵبژاردنی نوێنەران) لە شێوەی ئینستلەیشنی دیبەیتیدا بوو، بیرۆ بۆ دیموکراسیی ڕاستەوخۆ کە ئۆفیسێک بوو هونەرمەند تێیدا کاری کردوە بە درێژایی ماوەی پێشانگاکە. کۆپییەکی ڕاستەوخۆی بارەگاکەی بوو لە دوسلدۆرف (کە جەماوەر دەیتوانی بێتە سەر شەقام و زانیاری لە سەر کەمپینەکەی بدۆزێتەوە)، لە کاسڵەوە گوازرایەوە بۆ ئەوەی جەماوەرێکی فراوانتری هەبێت. ئەم ئینستلەیشنە ڕاستەوخۆیە داوای بەشداریکردنی ئەندامانی خەڵکانی ئاسای کردبوو، هەروەها پەرەسەندنێکی گرینگ بوو لە پراکتیزەکردنی بۆیس کە تا ئەم خاڵەیش فۆڕمی ژینگەیی تەنیا لە بلۆکی بۆیس (*Beuys Block-1970*) وەرگرت، کە نمایشێکی وردی حەوت ژووریی کارەکانی بوو لە مۆزەخانەی (Hessisches Landesmuseum) لە دارمشتارت. ڕێکخستنی نووسینگەکەی لە گەلەرییەکی هونەریدا (نەک لە سەر شەقامەکانی کاسڵ) بۆ بۆیس گرینگ بوو، چونکە پێی وا بوو بۆ بەرەوپێشچوونی سیاسەت، دەبێت لە هونەردا جێگەی بکرێتەوە.
سەرەنجام، دەرکەوتنی بیرۆ (*Bureau*) کەمتر بایەخی هەیە وەک ئەوەی کە چی لەوێدا ڕووی دا. ڕاپۆرتی دیرک شڤاتزێ (Dirk Schwarze) دەربارەی کار و چالاکیی یەک ڕۆژی لە ئینستلەیشنەکەدا گەواهییەکی بەرچاوە بۆ وزەی نەبڕاوەی هونەرمەند بۆ بەشداریکردنی جەماوەر لە گفتوگۆدا.

Joseph Beuys
جۆزێف بۆیس
بیرۆ بۆ دیموکراسی ڕاستەوخۆ
دۆکیومێنتای 5، کاسێل
حوزەیران -تشرینی یەکەمی 1972

نووسینگەکە کاتژمێر 10 ی سەرلەبەیانی دەکرایەوە، ڕۆژانە کاتژمێر 8ی ئێوارە دادەخرا، لەو ڕۆژەی شڤاتزێ دۆکیۆمێنتی دەکرد، بۆیس لەو 10 کاتژمێرە 811 سەردانیکەر-ی وەرگرت، کە 35 یان ڕاستەوخۆ مامەڵەی لەگەڵ هونەرمەندا دەکرد. پرسیارەکانیان زۆر جۆراوجۆرن و گوڵبژێرێک بوو لە لێکۆڵینەوەی بیرۆکەکانی بۆ دیموکراسی لە ڕێگەی ریفراندۆمەوە، بۆ لێپرسینەوەیە لە سەر پێوەندیی نێوان هونەری خۆی و چالاکەوانی، هەروەها هەراسانکردنی خودی خۆیەتی بۆ ئایدیالیزمە گەوجەکەی و بەئەستێرەبوونی. هەر وەک لەگەڵ چەندین ڕوونووسی تری گفتوگۆکانی بۆیس لە ماوەی دەیەی 1970 دا، ئەو گفتوگۆیانە ویستی هونەرمەندیان پێوە دیارە بۆ ئەوەی پرسیارەکان هەموو شتێک لە خۆ بگرن، تەنانەت ئەگەر دژ بە ئەو بن یان بە شێوەیەکی دیار شەخسی بن. ئەگەر ئەو ڕۆژەی لە ڕاپۆرتەکەی شڤاتزێ دا باس کراوە، نموونەیەکی دیاری کارەکە بێت بە گشتی، ئەوا بۆیس لەوانەیە زۆر کەم کەسی بۆ کەمپینەکە گۆڕیبێت، بەڵام بەکارهێنانی ئەو لە قسەکردن و دیبەیت وەک کەرەستە هونەرییەکان دیسان ڕێگەمان پێ دەدات کە بۆیس بخوێنینەوە وەک پێشەنگێکی سەرەکیی بۆ زۆرێک لەوەی پێی دەوترێت بەشداریی کۆمەڵایەتیی هونەری هاوچەرخ. ئینستلەیشنی بیرۆ (*Bureau*)ی بۆیس بۆ دۆکیومێنتا 5 و 7000 داربەڕوو بۆ دۆکیومێنتای 7 لە ساڵی 1982 دا، کارگەلێکن کە زیاتر لە تێکەڵبوونیان بە چالاکیی ڕاستەوخۆ و تەکنیکی هونەری دا هاوچەرخانە دەردەکەون. لەگەڵ ئەوەیشدا نیگەرانی لێرەدا ئەوەیە کە بیر لە مۆدێلی لێکدانەوەی کەسی یان(زەینییەت)ی پشت ئەم ئیشانە بکەینەوە نەک کاریگەریی بۆیس لە بەکارهێنانی گۆڕانی سیاسی. بە زۆری بۆیس هاوڕا نییە لەگەڵ هاودەمەکانی (لە سەر ئاستی ئەورووپا و ئەمریکا) لە باوەڕهێنان بە هێزی گۆڕانکاریی داهێنان: بۆ ئەوو هونەر ڕێڕەوێکە بۆ تاک، بۆ خودناسی، لە تێگەییشتنی ڕوحیانەت جیا نەکراوەتەوە وەک هێزێک کە ئێمە تێکەڵ بە ژینگەکەمان دەکات. ئەگەر ڕەهەندە ڕۆحییەکەی ڕوانگەی بۆیس بۆ دنیا فەرامۆش بکەین، تەواوی بونیادە تیۆرییەکەی دەڕووخێت، چونکە بڕوابوونی ئەو بە ئەگەری لەخۆگرتنی سیاسەت لە جوانیناسیدا، پاڵپشتە بە کاریگەریی باوەڕێکی باڵا لە داهێنان. ئەو مشتومڕەی کە دوای بڕیاری بۆیس دێت بۆ نمایشکردن لە مۆزەخانەی گوگنهایم دوای ئەوەی نمایشەکەی هانس هاکێ (Hans Haacke) لە ساڵی 1971 دا قەدەغە کرا، ئەوە نیشان دەدات کە چۆن ئەولەویەتی جیاواز دەردەکەون. بۆ هاودەمەکانی بۆیس وەک هاکێ و بغێن و ئاشر، هونەر فەزای ئازاد نییە لە دەرەوەی ئایدیۆلۆژیا، بەڵکوو ململانێی بەشێکی بنەڕەتییەتی بۆیە پێگەیەکی سیاسی هەیە، ئەمە لە کاتێکدا ئەوەی کە ئێمە وەک هونەر ڕەوایی پێدەدەین لەلایەن دەسەڵاتی دامەزراوەوە دیاری دەکرێت. بە پێچەوانەوە بۆیس چالاکیی سیاسی بە درێژکراوەی کردە هونەرییەکەی خۆی دادەنا. لە ڕوانگەی ئەوەوە بایکۆتی مۆزەخانە هیچ کاریگەریی لە سەر دۆخی ئێستا نییە، لە کاتێکدا دامەزراندنی پارتی سیاسی (وەک هونەر) بێ گومان کاریگەریی دەبێت.

بە هۆی تێگەییشتنی بۆیس بۆ پێوەندیی نێوان هونەر و سیاسەت، لە لایەن مێژوونووسە چەپەکانی هونەر ڕەخنەی توندی لێ گیراوە، وەک بنیامین بوخلۆ (Benjamin Buchloh) و دەڵێن کە گوایە هەوڵەکانی بۆ یەکخستنی ئەو دووانە، بووە هۆی ئەوەی کە دوەم لەلایەن یەکەمەوە بێ کاریگەر بکرێت. بە وتەیەکی تر، بانگەشەی بۆیس کە "هەموو کەسێک هونەرمەندە" بە ئیستەتیککردنی سیاسەتە نەک بە سیاسەتکردنی ئیستەتیک بێت. بۆخلۆ وتەی واڵتەر بنیامین وەک پاڵپشتێک وەرگرتوە: بە ئیستەتیککردنی سیاسەتی ڕایخی سێیەم[43](لە شێوەی مارش و پیشاندانی ڕووناکی) بۆ ئەوەی ترسناکیی ڕاستەقینەی پەیامە ئایدیۆلۆجییەکەی بشارێتەوە. بەراوردەکە زۆر توندە و، نیشانەی ئەو تووڕەییەی ئەمریکایە کە لە ساڵی 1980 دا لە دژی پێگەی بەناوبانگی بۆیس بوو لە ئەورووپا.

43- ڕایخی سێیەم: واتە "شانشینی سێیەم" یان "ئیمپراتۆریەتی سێیەم"، بە خۆبەگەورەزانی نازییەکان ناو دەبرێن کە ئەڵمانیای نازی جێنشین بوو بۆ ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی پیرۆز (1806-800) و ئیمپراتۆریەتی ئەڵمانی (1918-1871). ڕایخی سێیەم کە هیتلەر و نازییەکان بە (ڕایخی)ی هەزار ساڵەی ناویان برد، لە ئایاری 1945 دا دوای تەنیا 12 ساڵ، لە ئەڵمانیا دا، لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە ئەڵمانیایان بەزاند، کۆتایی بە جەنگی دوەمی جیهانی هێنا لە ئەورووپا.

دەکرێت لە نێوەندێکەوە تێبینیی ئەوە بکەین، کارەکەی بۆیس لە ڕەخنە تیۆرییە ناکاراکەی بوخلۆ ڕادیکاڵترە و دەکرێت لەو کاتەدا ڕێگەپێدراو بێت. بوخلۆ مشتومڕی ئەوە دەکات کە بۆیس لە ناو خودی گوتاری هونەر خۆیدا دۆخی ئۆبجێکتی هونەری نەگۆڕیوە (بە پێچەوانەی دوشامپ، بۆیس پرسیاری ئەوەمان لا دروست ناکات کە ئۆبجێکتی هونەری چییە و چۆن دەبێت؟)، لەگەڵ ئەوەیشدا دەکرێت جەخت لە سەر ئەوە بکرێتەوە، پراکتیزەکەی بۆیس، لە چرکەساتی خۆیدا، بە شێوەیەکی ڕادیکاڵانە دێتە ناو ئەم پرسیارەوە، چونکە دیالۆگ و پێوەندیی ڕاستەوخۆ وەک کەرەستەی هونەری دادەنێت. بەم شێوەیە "پەیکەری کۆمەڵایەتی" دەکرێت وەک پێشەکییەک بێت بۆ هونەری ئینستلەیشنی هاوچەرخ کە گریمانەی پێشوەختی زەینییەتی بینەر بەسیاسیکراو دەکات، ڕێگە بە خوێندنەوەی وردتر بۆ بۆیس دەدات وەک لە ڕەتکردنەوەی ڕاستەوخۆی ئەو لەلایەن تیۆریزانانی پۆستمۆدێرنیستە سەرەتاییەکانەوە. کارەکانی بۆیس خۆیان بۆ هەڵسەنگاندنی جەماوەری و ڕەخنە و دژایەتی و دیالۆگ واڵا دەکەن و مۆدێلێکی پێوەندیی هونەری دابین دەکەن کە کاریگەریی لە سەر تەواوی نەوەی کارپێکەرانی هاوچەرخ داناوە کە یەکێکیان -تۆماس هیرشهۆن Thomas Hirschhorn- دواتر لەم بەشەدا باسی لێوە دەکرێت.

Babylonests and creleisure

وەک تیری دی دۆڤێ (Thierry de Duve) ئاماژەی پێ دا "هێزێک بۆ خەیاڵکردن" هاوارێکی بنەڕەتیی جۆزێف بۆیسە و، لە ڕۆمانسیەتی سەدەی نۆزدەیەمەوە پێمان ئاشنایە: ئەو پشتگیری لە باوەڕی تاکێکی بەناوەندکراو دەکات، لە ڕێگەی کردەیەکی داهێنەرانەوە ئەو کەسە درک بە خۆی دەکات، بۆیە بەسوودە بۆ بەراوردکردنی "پەیکەری کۆمەڵایەتی" لەگەڵ بیرۆکەی بەڕازیلیی ڤیڤێنسێس (vivências): ئەزموونی ژیانی تەواو، کە لە کارەکانی هیلیۆ ئۆیتیسیکا (Hélio Oiticica) بە هەمان شێوە لێکدانەوەی بۆ کراوە کە وەک دژێکە بە پێوەندییە نامۆکەرەکانی سەرمایەداری. بۆ ئۆیتیسیکا، زیادبوونی پەیپێبردنی هەستەوەرییش لە سەر بیرۆکەی خودناسی داهێنەرانە بوو، بەڵام ئەمە بۆ جوانکاری نەبوو؛ لە بریی ئەوە، بەشداریی دەمودەستی هەستی ئەزموونی ژیانی تەواو (vivências) ئامانجی بەرهەمهێنانی سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەتی حسییە کە بە شێوەیەکی ڕادیکاڵانە پێچەوانەی ئەو جۆرەیە کە لە لایەن ئەو کولتوورە زاڵەوە شێوەی گرتوە.

بەشی دووەم باسی گرینگیی زانستی فینۆمینۆلۆجیی کرد بۆ نەوەیەک لە هونەرمەندانی بەرازیلی کە لە دەیەی 1960 دا کار دەکەن. لە دەیەی 1970 دا ئەم بایەخدانە زیاتر پێوەندیی بە بەشداریی کۆمەڵایەتییەوە هەبوو: ئۆبجێکتە بچووکە پەیکەرسازییەکانی لیجیا کلارک (Lygia Clark)، کە بینەر (هەندێک جار بە چاوبەستراو)ی دەبێت مامەڵەی لەگەڵدا بکات، لە دەرکەوتنیدا شێوەی چارەسەری دەروونیی گروپی وەرگرت کە تێیدا هەستەکان کلیلی پرۆسەی چاکبوونەوە بوون. لە کاری هیلیۆ ئۆیتیسیکا دا ئینستلەیشنەکان بۆنەیەک بوون بۆ کارلێک و پشووودانی گروپەکان. بۆ ئەو چالاککردنی بینەر، پێویستییەکی سیاسی و ئەخلاقی بوو لە بەرانبەر دیکتاتۆرییەکی چەوسێنەردا: بانگێکە بۆ دەرککردنی هەستەوەریی بە کۆمەڵ و تێکەڵبوون بە ژینگەی کەسێک وەک ڕێگایەک بۆ بەرهەڵستی و لە کۆتاییدا ڕزگاری. لە ڕێگەی ئەزموونی جەستەوە ڤیڤێنسێس (vivências) لە دژی سەرکوتکردن بوو لە لایەن دەوڵەتی بەرازیل لە لایەک، لە لایەکی ترەوە دژی بەرخۆریزمی زاڵ و کولتووری نامۆکەری ئەمریکی بوو.

لە سەرتاسەری ئەورووپا و ئەمریکا لەم کاتەدا، ئاماژە و ئامرازە شەخسییە ڕاستەوخۆکانی ناو هونەری پێرفۆڕمانس و ئینستلەیشن، وەک ئامرازگەلێک بۆ بەرەنگاری و گۆڕینی کولتووری زاڵ و چاولێکەری دەقگرتوە هەروەها باوەڕی چەقبەستو تەماشادەکرا. ئەم هاندەرە بە بەردەوامی بناغەیەکە بۆ زۆربەی هونەری پێرفۆڕمانسی ئەمڕۆ، چونکە بوونی جەستەیەکی ئامادە، بە ڕەسەن و ڕاستەوخۆ

و تێپەڕ دادەنرێت، کە دوا پەناگەیە دژ بە سەپاندنی ئایدیۆلۆژی. ئەم بیرۆکانە بە دڵنیاییەوە پشتگیری لە بیرکردنەوەی ئۆیتیسیکا دەکەن لەگەڵ ئەوەیشدا گرینگە بۆ ئەو جەستە دابڕاو نەبێت، بەڵکوو بەشێک لە کۆمەڵگا بێت. لە دەورووبەری ساڵی 1965 دەستی بە وێناکردنی "هەستی هونەری هەمووگرد" کرد، کە لەو ئەزموونەی لە کولتووری بەناوبانگی سامبا لە ناوچە هەژار نشینەکان *favela*)[44] هەیبوو، سەری هەڵدا. ئەمەیش بۆ ئەو گرینگیی یەکلاکەرەوەی بۆ گەشەی کۆمەڵایەتیی کارەکەی هەبوو. خێزانی ئۆیتیسیکا لە چینی مامناوەند بوون و بەم شێوەیە باوەشکردنەوەی ئەو بۆ نەهامەتی و هەژاری کولتووری فاڤێلا، خۆی لە خۆیدا پەیامێکی کۆمەڵایەتی بوو، بە تایبەتی کە لە ساڵی 1965 دا بانگهێشتی سەماکەرانی فاڤێلا سامبای کرد بۆ بەشداریکردن لە پێشانگایەکی کارەکانیدا (Parangolé) لە مۆزەخانەی هاوچەرخی ڕیۆ دی ئارتێ. پارانگۆلێس (*Parangolés*) زاراوەیەکی گشتییە واتە (هەڵوێستی جووڵاو/ یان سەرلێشێواوی لە ناکاو/ یان خرۆشان لە ناو خەڵک) دا کە عەبایەکی قورسە و بە شێوەیەکی سەیر لە قوماشی نائاسایی دروست کرابوو، کە هانی عەبا لەبەرکەرانی دەدا بۆ جووڵە و سەما هەروەها پێوەندییەکی بازنەیی لە نێوان بینەر و عەبالەبەرەکاندا دامەزراند. ئۆیتیسیکا ئاماژەی بەوە دا، کە بۆ ئەو کەسەی پارانگۆلی دەپۆشێت، وەک خۆی کە هەیە، ئەوپێشێلکارییەی لە هەمبەر "بوون"ی ئەو وەک "تاک" لە جیهاندا پەیڕەوکراوە، وای لێ دەکات ڕۆڵی ئەو بگۆڕرێت کە ببێتە "بەشدار"بوو... داینەمۆی سەنتەر و ناوکێک. ئەم نماییشانە لە نێو بۆنە دەستەجەمعییە گەورەکاندا ئەنجام دران وەک Parangolé Colectivo (ڕیۆ 1976، بە هاوبەشی لەگەڵ Lygia Pape، سەماکەرانی سامبا و، ئامادەبوان) و کاری هەمەلایەن Apocalipopótese (ئۆگۆستی 1986). وەک کارلۆس باسوالدۆی Carlos Basualdo کورەیتەر تێبینیی کردوە، 'ناتوانرێت وەک ورووژێنەری ڕادەبەدەر درک بکرێت' بە هۆی ئەو ڕووبەڕووبوونەوە ئاشکرا سیاسییانەی کە لە نێوان ئاهەنگەکانی شەقام و ئادابی دامەزراوەیی دا ئەنجامیان دەدا، پلەبەندیی چینایەتی و تەقالیدەکان تێک دەدەن.

کارلێکی زیندوو پارانگۆلێسی لە ساڵی 1969 دا بۆ فۆڕماتێکی ئینستلەیشنی لە عەدەن Eden وەرگێڕرا، خاڵی سەرەکیی پرۆژەیەکی گەورەترە بە ناوی "ئەزموونی وایتچاپل" یان "تاقیکردنەوەی وایتچاپل". هەموو نهۆمی زەمینی گەلەریی هونەری (وایتچاپل Whitechapel) لە لەندەن وەک ژینگەیەکی تەواو لە خۆ دەگرێت، کە لە ناویدا لم لە سەر زەوی ڕۆ کراوە و ڕووەکی ئیستوائی و دوو تووتی لە قەفەسدا هەیە، کە لە لایەن گای برێت (Guy Brett) کورەیتەرەوە وەک بیرهێنەرەوەیەکی ئەبستراکتی حەوشەی دواوەی خانوەکانی ڕیۆ دی جانیرۆ وەسف کرا. خودی عەدەن بە پەرژینێکی دارین دەورە درابوو، ناوچەی جیاوازی بۆ بەشداربوان تێدا بوو بۆ گەڕان بە پێی پەتی: زەوییەکە بە چەند پارچە فەرش کرابوو، هەروەها ڕووبەرێک لە لم و کا و گەڵای وشکیشی لە خۆ دەگرت. کارەکە گرووپێک لە ئیشە ئاشناکانی ئۆیتیسیکای لە خۆ گرتبوو (کە هونەرمەند بە "ڕێکخستن" ناوی بردوە) کەشێک کە تێدا (سندووقێک قابیلی دەستکاریکردن بێت)، پێنێتریبڵس (داخڵبوون) و پارانگۆلێس و، چادرێکی تاریک. بەڵام گرینگترین تایبەتمەندیی نوێ هێلانە بوو، گەشەیەکی سەرەتای ناوکی Nuclei[45] دەیەی 1960 (شێوە ئەندازەیییەکان بە ئازادی لە بۆشاییدا هەڵواسراون). هێلانەکان لە کابینە بچووکەکان پێک دێن، دوو مەتر بە مەترێک و بە قوماشێکی شێوە سەرپۆش دابەش کراون، کە بینەرەکان بۆ پشوودان بانگهێشت کراون، بە تەنها یان لەگەڵ کەسانی تر. ئۆیتیسیکا ئاماژەی بەم بۆشاییانە کرد بە "ناوک یانە چەقی سەرەکی کاتی بەتاڵ بۆ بەسەربردنی خۆشی"، شوێنەکان بۆ چێژی هەستەوەریی، پێکەوەبوون و بیرکردنەوە، لە چوارچێوەی شەقامە سارد و دووبارەبووەکانی

44– فاڤێلا favela: جۆرێک لە هەژاری و نەداریی بەرازیلییەکان کە دووچاری پشتگوێخستنی مێژوویی حوکوومەت بوون. فاڤێلای یەکەم کە ئێسا بە (فیڤینسیا) ناسراوە، لە ناوەڕاستی شاری ڕیۆ دی جانیرۆ دا دەرکەوت، لە کۆتاییی سەدەی نۆزدەیەمدا، لە لایەن ئەو سەربازانەوە دروست کراوە کە دوای جەنگی کانۆدۆس هیچ شوێنێکی ژیانیان نەبوو.

45– زنجیرەی Nuclei: چەمکی ئۆیتیسیکا لە ڕەنگی ناوکی بەرجەستە دەکات: ڕەنگێک کە پلە بە پلە لە سەنتەرەکەی بەرز دەبێتەوە یان کەم دەبێتەوە.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Hélio Oiticica
هێلیۆ ئۆیتیسیکا
Eden عەدەن
گالەری هونەری وایتچاپڵ
لەندەن، 1969

لەندەندا، بە گەڕانەوە بۆ سروشت، بۆ گەرمیی منداڵیی، ڕێگەت پێ دەدا هەڵلوشرێیت... بۆ ناو ڕەحمی ئەو بۆشاییە کراوەیەی کە دروست کراوە".

لە هێڵکاریی ئامادەکاریدا، ئۆیتیسیکا ئینستلەیشنەکەی ناو دەبات وەک "ڕاهێنانێک بۆ the creleisure and[46]circulations (سووڕانەوە و کاتبەسەربردن لە ناو کات خۆیدا). واتای نوێی دەستەواژەی (creleisure) (تێکەڵێکە لە داهێنان و ڕابواردن و چێژ و ئیمان هەروەها ڕەنگە کریۆڵ Creole[47] یش بێت) بابەتی وتارێک بوو کە ئەو ساڵە نووسیبووی و، ئەو (عەدەن)ی وەک یەکەم کاری سەرەکیی هونەری خۆی لە سەر ئەم بابەتە سەیر دەکرد. لە ساڵی 1968 دا بە نووسینەکانی هێربێرت مارکۆسی تیۆریستی سیاسیی ئەڵمانی (1979-1898) ئاشنا بوو، بە تایبەت لە ئیرۆس و شارستانیەت لە ساڵی 1955 و مرۆڤی تاکڕەهەندا لە ساڵی 1964 دا مشتومڕی لە سەر ئەوە دەکرد کە سێکشواڵیتی و ڕابواردن لە سایەی سەرمایەداریدا شێوەکانی[48] "Repressive desublimation چەپاندنی فلات هێنەر" بوون بە وتەیەکی تر، ئەوەی کە پێ دەچێت چێژێکی ئازادخواز بێت لە ڕاستیدا شێوەیەکە لە سەرکوتکردن، هێشتنەوەی خەڵک لە سەر بیروباوەڕێک و پاسیڤبوونی و بەو هۆیەیش نایەوێت لە دژی ڕژێم ڕاپەڕێت.

بۆ ئۆیتیسیکا، creleisure ڕێگایەک بۆ دووبارە پێناسەکردنەوەی کاتی پشوەکان لە کۆمەڵگای سەرمایەداریدا دەخاتە ڕوو: لە جیاتیی ڕێکخستنی بێ کاری لە ڕۆژانی کۆتاییی هەفتە و پشووەکان، پێشنیاری تەقینەوەی زیاتر شێوە تەقسئاسای بە کۆمەڵی کرد، کە دۆخی ئەم نەزمەی ئێستا دەخاتە مەترسییەوە، نەک هاوشێوەی پێناسەی میخائیل باختین بۆ کەرنەڤاڵ. لەبەر ڕۆشنایی ئەمەدا، بۆشاییەکانی عەدەن یەکسان نەدەبوو بە پاسیڤیتی هیپییەکان و "وەستان و پاشەکشەکردن". ئەوان مەبەستیان ئەوە بوو کە فەزای داهێنەرانە بن بۆ لابردنی نارۆشنی و گۆڕینی ئەو جیهانە نامۆیە لە ناوەوە، "نەک شوێنێک بۆ سەرقاڵکردنی بیرۆکەکان، بەڵکوو بۆ شوێنگۆڕینی ئەفسانەیە لە ژیانماندا". بۆیە دامەزراندنەکە وەک شتێکی کراوە تەماشا کرا، کە هەر بابەتێک وەک هاندەرێک بۆ پێشکەوتنی تاک و بەرهەمهێنانی داهێنەرانە بە کار بێت، 'ئەو نووسیویەتی: "ئەوە ئۆبجێکتەکە نییە کە گرینگە، بەڵکوو ئەو شێوە ژیانەی بینەرە لەگەڵی" لە کۆتاییی وتارەکەی لە کەتەلۆگی وایتچاپڵ داوا لە خوێنەر دەکات کە بیر لە ژینگەی کۆمەڵگاکەیان بکەنەوە: «ئایا بیرۆکەیەکت هەیە؟» چەمکی creleisure بەشێکی دانەبڕاو بوو لە بیرۆکەکانی بۆ تێکەڵکردنی بینەر لە ئینستلەیشنەکانی دەیەی 1970دا، پێویستە بۆ تەواوکردنی بیرۆکەی هاوبەشیپێکردن.

هێلانەکانی عەدەن بۆ مۆما (MoMA) لە نیویۆرک لە ساڵی 1970 دا دووبارە دروست کرایەوە و، چەندین شێوە لەوان (Babylonests) بە شێوەیەکی هەمیشەیی لە شوقە بچووکەکەی ئۆیتیسیکا لە نیویۆرک لە ماوەی ئەو دە ساڵەدا دامەزرێنرا. شێوەی "کابینە" بچووکەکانی وەرگرتوە دوو سێ مەتر بەرزاییی هەیە، تەواوی ڕووبەری شوقەکەی پڕ کردوەتەوە و لە لایەن هاوڕێ و سەردانکەرانەوە زۆر جار سەردانی دەکرا. هەر هێلانەیەک دۆشەکێکی تێدا بوو و بە سەرپۆشێکی تەنک بەردەمی گیرابوو کە لە هەمان کاتدا لە ڕێگەی غوبارێکەوە هەستی ئاسوودەییی دایکایەتی و بینینی جیهانی دەرەوەی دەبەخشی. ئەوە بوو ژینگەی کۆمەڵایەتی و کارکردنی ئۆیتیسیکا؛ لە هێلانەکەیدا تایپکەرێک و تەلەفۆن و تەلەفزیۆن و کاسێت تۆمارکەرێک و هەروەها ڕادیۆیەک هەبوو.

46- هونەرمەند چەمکی کریلیژەر circulations لە چوارچێوەی عەدەن دا باس دەکات: وشەکە پرتوگالییە، بیرۆکەی کریلیژەر بە هێواشی لەگەڵ چەمکی عەدەن Eden دا سەر هەڵدەدات، لە ڕاستیدا مانا قووڵەکەی ئەوەیە: کات لە خۆیدا بەسەربەرە، بیرۆکەیەکی کراوە کە لە 'دۆخی ڕەفتار' دا بنیات نرابێت کە لە ناوخۆدا پێویستی بە گۆرانکارییەک دەبێت.

47- کریۆل Creole: زمانێکە لە ڕێگەی تێکەڵەیەک لە زمانی ترەوە گەشەی کردوە.

48- ڕیپریسیڤ دیسەبلیمەیشن Repressive desublimation چەمکێکە، یەکەم جار لە لایەن فەیلەسووف و کۆمەڵناسی قوتابخانەی فرانکفۆرت هێربێرت مارکۆسەوە لە ساڵی 1964دا لە کتێبی مرۆڤی تاکڕەهەندا بە کار هاتوە، ئاماژە بە شێوازێک دەکات کە لە کۆمەڵگای پیشەسازیی پێشکەوتوودا (کاپیتالیزم) هەیە، "پێشکەوتنی عەقڵانیەتی تەکنەلۆجیا دەبێتە هۆی لەناوبردنی توخمە دژەکان و لادەرەکانی "کولتووری باڵا". بە واتایەکی تر، کە پێشتر هونەر ڕێگایەک بوو بۆ ئەوەی نوێنەرایەتیی "چییە" بکات لە "ئەوەی کە نییە. کۆمەڵگای سەرمایەداری دەبێتە هۆی ئەوەی کە هونەر "فلات بکرێت" و بگۆڕرێت بۆ کاڵایەک کە بۆ ناو کۆمەڵگا خۆی یەکخراوە. هەر وەک مارکۆسە لە مرۆڤی تاکڕەهەندا گوتی: "مۆسیقای ڕۆح لە هەمان کاتدا مۆسیقای هەڵگری توانای بازرگانییە. مارکۆسە بە دابینکردنی ڕەزامەندیی ڕاستەوخۆ نەک نیوەندی، ڕیپریسیڤ دیسەبلیمەیشن Repressive desublimation بە لادەری وزەی هەبووی ڕەخنەی کۆمەڵایەتی لە قەڵەم دا؛ بەم شێوەیە وەک هێزێکی پارێزگارکەر لە ژێر سایەی ڕزگاریدا کار دەکات".

MHF HUMANITARIAN
FOUNDATION

Hélio Oiticica
هیلیۆ ئۆتیسیکا
عەدەن Eden
گالەری هونەری وایتچاپل
لەندەن، 1969

هەروەها شوقەکەی شوێنی یەکەمین ئینستلەیشنی (Cosmococa) بوو، کە کارێکی هاوبەش بوو لەگەڵ نێڤیل دی ئەلمیدا (Neville d'Almeida) کە زیاتر پەردەی لە سەر بیرۆکەی (creleisure) هەڵماڵی. Cosmococas وەک شێوە سینەمایەک بوو، چەند ئینستلەیشنێکی ژینگەیی بوون، فیلم و سلاید و مۆسیقای ڕۆک یاوەریان دەکرد، کە پێشنیاری زیادکردنی چێژی هەستەوەرییان دەکرد و بە ڕوونی لە بەکارهێنانی کۆکاینەوە وەرگیراون. لە تاقیکردنەوەکانی بلۆک لە Cosmococas، بەرنامەیەک لە پرۆسێسدا، CC5 Hendrix-Warl973، بینەران بانگهێشت کراون بۆ ڕاکشان لە سەر جۆلانەکان، لە کاتێکدا کە تراکەکانی ئەلبوومی پاڵەوانەکانی جەنگی هێندریکس دەنگی بەرز دەبووەوە، دیوارەکان پڕ دەبن لە گۆڕانی خێرای سلایدی پرۆجێکتەرەکان کە بەرگی ئەلبوومەکە پیشان دەدا، بە هێڵی گرافیتی نەخشێنراوە. لەم کارانەدا، کاتبەسەربردن بە شێوەیەکی ئەنارشیستی واتە بێ سەروبەرەیی بە پێچەوانەی کولتووریی دادەنرێ، چونکە هەر دوو پاڵەوانەکەی 'لە دەرەوەی یاسا'ن هەروەها وێنە و سیبولی کۆکاین، لە دەرەوەی یاسادا دەبینرێن و لەبەر ئەوەی لۆژیکی دیمەنی بەکاربەرە. ئەم فەزایە بۆ کاتبەسەربردنی بێ نامۆبوونە، بۆ ئەو هەستانەی کە لە ڕێگەی کۆکاینەوە بەرزدەبێتەوە، بە نیاز بوون ئەزموونی ڕزگاریخوازانەی جیهان بەرهەم بهێنن، 'بە پێچەوانەی ئەو کاتبەسەربردنەی ئەمڕۆ کە فلات هێنەرێکی بەرنامەڕێژ کراوە'، بە توندی سنووردار کراوە بە کاتژمێرەوە، لە کاتی هاتنەناوەوە و ڕۆیشتن لە هەر دوو لای کارەکە.

گروپی مەتریاڵ

بەم شێوەیە ئۆیتیسیکا دژی دیمەنی کولتووری نێوەندی بەکاربەر لە نیویۆرک بوو، پێشنیاری ئەزموونی خودناسی ڕاستەقینەی کرد کە دەبێتە هۆی لاوازکردن و بەرهەڵستی چەپاندنی فلات هێنەر دەکات. بەڵام بەکارهێنانی کۆکاین ئەم ئەجێندایەی لە پاڵنەری کۆمەڵایەتی و کۆمەڵگە لابرد کە لە بنەڕەتدا لە پشت کاری پارانگۆلێس و پێنێتریبلسەوە بوو، هاندەری ڕێبازێکی زیاتر شەخسی بوو بۆ دەربازبوون لە مادە هۆشبەرەکان. لەگەڵ ئەوەیشدا، کار و نووسینەکانی ئۆیتیسکا پێشبینیی دووبارە بیرکردنەوە لە بیرۆکەی کەرتی گشتی و تایبەتییەکان دەکات کە لە دەورووبەری کۆتاییەکانی دەیەی 1970 دا ڕوو دەدەن، کە چەماوەر وەک دابڕاو لە کەرتی تایبەت نەبینراون، بەڵکوو بەشێکی بنەڕەتییە لەو چەمکە. ئەمەیش مانای ئەوە بوو کە چالاکبوونی (فیزیکی) بینەر کە لە لایەن ئۆیتیسیکا، ئەکۆنچی، گراهام و ئەوانی ترەوە داکۆکی لێ دەکرا، پێویست نەبوو ئیتر زیاتر وەک دەرکەوتی "سیاسی" تەماشا بکرێت ئەمە وەک هەڵسەنگاندنی وێنەی دوو ڕەهەندی، فیلمی بەناوبانگ یان هەر هونەرێکی کولتووری بوو کە پێویستی بە شێوەیەکی زیاتر تەقلیدی هەیە لە بەشداریکردن. بۆ ئەم نەوەیەی داهاتووی هونەرمەندان هەموو کولتوورێک بەو شێوەیە تەماشا دەکرێت کە توانای بەرهەمهێنانی سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەتی هەیە، چونکە ئەو فۆڕمی کۆکراوەی کۆمەڵێک وێنە دروست دەکات کە دەیناسینەوە و بەرجەستەی دەکەین. کاریگەربوون بە خەباتی فێمینیستی لەگەڵ تیۆری شیکاری دەروونیی ژاک لاکان و نووسینە مارکسییەکانی لویس ئەلتۆسێر، ئەم هونەرمەندانە کولتوور وەک "دەستگایەکی ئایدیۆلۆژیی دەوڵەتی" دەبینن کە هونەر دەیتوانی بە وردی هەڵی بسەنگێنێت و ڕوونی بکاتەوە بۆ ئەوەی ئاستی هۆشیاری بەرز بکرێتەوە و گۆڕانکاریی درکی پێ برێت. لە ڕێگەی ئەو جۆرە شیکردنانەوە، هیوایەک بوو کە هونەر بتوانێت کێشەی کۆنکرێتی وەک فێمینیزم، پەروەردە، عەسکەرتاریەتی ڕاسترەوی ئەمریکی لاتین، بێ لانەی و ئایدز، چارەسەر بکات. بێ گومان ڕەنگە ئەو هەڵوێستەی کە دژی سیستمی بازاڕ و مۆزەخانەیە کە بە توندی خاڵی دیاری دە ساڵی ڕابردووی پیشان دابوو، چیی تر خەمی سەرەکیی ئەو هونەرمەندانە نەبێت. گروپی مەتریاڵ کە لە نیویۆرکەوە سەرچاوەی گرتبوو نموونەی لایەنگری ئەم شێوە نوێیە بوو لە بانگەشەی ئەوەی کە بەدیل نابێت لە دەرەوەی نۆرمی باوەوە ڕابوەستێت، بەڵکوو دەبێت لەگەڵی تێکەڵ بێت و بیروخێنێت: بەشداریکردن لە سیستمدا مانای ئەوە نییە کە ئێمە دەبێت پاڵپشتی بین. واز لە ڕەخنەگرتنی بهێنین، یان واز لە پێشخستنی ئەو پارچە چیمەنە بچووکە بهێنین کە کاری لە سەر دەکەین.

Group Material
گروپی مەتریاڵ
ئەمریکانا 1985Americana
دامەزراندنی پیشانگاکە
لە مۆزەخانەی ویتنی
هونەری ئەمریکی

GROUP
MATERIAL
AMERICANA
WE DON'T WANT
INDIANS
JUST THEIR NAMES

MHF

گروپی مەتریاڵ کە ئەندامێتییەکەی لە نێوان پازدە بۆ سێ کەم و زیادی دەکرد لە سەرەتای دامەزراندنییەوە لە ساڵی 1979 دا، بە ئینستەلەیشنی نارۆشن و دروستکردنی پێشانگا ناسرابوون. بە بەڕێوەبردنی پێشانگایەکی کۆمەڵگەیی لە بەرەی خۆرهەڵاتی خوارووی مانهاتن دەستی پێ کرد، یەکەم پێشانگای، کە دەستپێکی پێشانگا (The Inaugural Exhibition) ساڵی 1980 بوو، کە ئەندامانی گروپی مەتریاڵ و کارکردنی هونەرمەندانی خاوەن پێشینەی جۆراوجۆر (محلییەکان، پرۆفیشناڵ و هاوییەکان)ی تێدا بوو. بۆ پێشانگای هەڵبژاردەی خەڵک (*The People's Choice*) لە ساڵی 1981، دراوسێکان بانگهێشت کراون بۆ بەخشینی "ئەو شتانەی کە لەوانەیە بە شێوەیەکی ئاسایی ڕێگایان نەکەوێتە ناو گەلەرییەکی هونەری". ئەم چالاکییە بە چالاکیی هاوبەش پشتگیری کرا و تیشکیان خستە سەر کارلێک و هاوکاریی کۆمەڵایەتی، وەک فێستیڤاڵی فیلمی نامۆبوون (Alienation Film Festival- 1980 و خۆراک و کولتوور (Food and Culture) ساڵی 1981.
گروپەکە پرۆسەی بە یەکەوە کارکردن بۆ دروستکردنی ئەم پێشانگایەیان بە گرینگ زانی وەک لە دەرئەنجامەکەی، بواری تەواوی چوارچێوەی چالاکییەکە بە ئاراستەی بەرهەمهێنانی هونەر و پێشانگاکان ببووە بابەتی کارەکان و بایەخی لە نمایشی کۆتایی زیاتر بوو.
لە ڕووی ئایدیۆلۆژییەوە، گروپی مەتریاڵ بە دوای ئەوەدا بوو کە پێگەی خۆی لە نێوان گەلەرییە بازرگانییەکانی مانهاتن و سپەیسی شوێنە هەژارەکان ئەو شوێنانەی کە بە شوێنی نمایش گۆڕراون و کەمدەرامەت و نەناسراون و لەوێدا جێگەی خۆیان بکەنەوە: ئێمە فێر بووین بۆ ئەوەی پرۆژەکەمان بە جدی لە لایەن جەماوەرێکی زۆرەوە وەربگیررێت، دەبوایە لە گەلەرییەکی "ڕاستەقینە" بچوایە. بە بێ ڕەوایەتیی ئەم چوار دیوارەیش، ڕەنگە کارەکەمان بە هونەر نەژمێرریت". تا ساڵی 1982 چالاکییەکانی ناو گەلەری کەمتر گرینگییان پێ دەدرا و گروپەکەیش شوێنێکی نوێیان دۆزییەوە، کە کەمتر لە شوێنێی نمایش دەچوو لە هۆبەیەک دەچوو بۆ ڕێکخستنی بەڕێوەچوونی ئیڤێنتی شێوە گفتوگۆ و کۆبوونەوە". گروپی مەتریاڵ بۆ بەشداریکردن لە پێشانگا دامەزراوەییەکان بانگهێشت کران، وەک (ویتنی بینالی Whitney Biennial) و دۆکیۆمێنتا. بەشداریکردنی لە دۆکیۆمێنتای 8ی 1987 "کاسڵ" ڕاستەوخۆ ئاماژەی بە کورتە چیرۆکی فرانز کافکا بۆ بیرۆکراتیی ستەمکار کرد و شێوەی پێشانگایەکی ڕێکخراویان وەرگرت کە تێیدا پارچە هونەرییەکان لە لایەن 40 هونەرمەندی ترەوە (لەوانە باربارا کروگەر و فیلیکس گۆنزالەز تۆرس) لە پاڵ ئۆبجێکتە فرە بەرهەمهاتوەکاندا هەڵواسرابوون، هەروەها هەندێ کاری تر کە لە لایەن هونەرمەندانی کەم ناسراوەوە بەرهەم هاتبوون. بۆ بینالەی ویتنی، ئینستلەیشنی ئەمریکانا 1985، بە هەمان شێوە، شێوەی پێشانگایەکی ئەڵتەرناتیڤی لە نێو پێشانگایەکدا وەرگرت، کە بە فەرمی وەک (salon des refuses) پەسەند کرا. ئەم ئینستلەیشنانە و کارە لەیەکنەچووەکانی هونەرمەندان و ئەوانەی هونەرمەند نین و وێنەی ماس میدیا و بەرهەمە بازرگانییەکان، لە پاکێجی پاککەرەوە بە ناوەکانی بۆڵد، پاشەڕۆژ و قازانجی نۆرمان ڕۆکوێل، کوپ و بیسکویت و موزیکی میللی و وێنەی ڕوونکەرەوەی ئەمریکای کافکا لە لایەن تیم ڕۆلینس و پەنجا منداڵی برۆنکسی باشوور، لە پێناوی توێکاری و ڕەخنەگرتن بوو لە ئەفسانەی خەونی ئەمریکی. ئەم ڕێبازە کوڕەیتەرییە ڕەنگدانەوەی باوەڕێک بوو کە هەموو شتە کولتوورییەکان بە یەکسانی بەرجەستەی گرینگیی ئایدیۆلۆژیان؛ تەقەلای لە خۆگرتنی سیاسەتی عەسکەرتاریەتی چالاکانەی گروپی مەتریاڵ بۆ خۆبەدوورگرتن بوو لە دووپاتکردنەوەی بونیادی سەرکوتکەر و پلەبەندیی (هیرارشی) کە ئەوان دەیانزانی حاڵی حاز لە کولتووردا باڵادەستە:

> پێشانگاکانمان ڕەنگدانەوەی ئەو فۆرمە جیاوازانەی نوێنەرایەتین کە تێگەییشتنمان بۆ کولتوور بنیات دەنێت، هەروەها کۆکەرەوەی ئەو بەرهەمانەن کە پێیان دەگوترێت هونەرە جوانەکان لەگەڵ بەرهەمەکانی سوپەرمارکێتەکان و بەرهەمی دەستکردی زۆر بەرهەمهاتووی کولتووری لەگەڵ شتە مێژووییەکان و دۆکیومێنتی واقیعی لەگەڵ پرۆژەکانی ئیشی دەست. ئێمە هیچ حەزمان لە ئەنجامدانی هەڵسەنگاندنێکی یەکلاکەرەوە یان دەرکردنی بەیاننامە نییە، بەڵکوو لە دروستکردنی ئەو بارودۆخانەی کە بابەتی هەڵبژێرراومان وەک کێشەیەکی ئاڵۆز و کراوە پێشکەش دەکەن. ئێمە لە ڕێگەی لێکدانەوەوە هانی بەشداریی زیاتری بینەر دەدەین.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Felix Gonzalez-Torres
فلیکس گۆنزالێس-تۆرێس
بێ ناونیشان 1990-1989
ئینستلەیشن لە سێرپێنتین
گەلەری، لەندەن، 2000

بەو شێوەیە، گرووپی مەتریاڵ شێوازی ڕێکخستنی یان کورەیتینی خۆیان بە "دیموکراسییەکی بە ئازار" دادەنا. پراکتیکی گرووپی مەتریاڵ پێشنیار دەکات، هەر ڕەخنەیەک لە هونەردا دەکرێت جێگەی ڕەخنە لە کولتووری گشتی بگرێتەوە. بە مانایەکی تر، جوانیناسی هەمیشە بە کردار ئایدیۆلۆژییە، چونکە دەسەڵاتدارێتی وەک مۆزەخانە و دەزگا ڕۆشنبیرییەکان هێزی ئەوەیان هەیە بۆ ئەوەی دەستنیشانی بکەن کە ئێمە چ ئۆبجێکتێک وەک هونەر سەیری دەکەین و، چۆن؟ هەر وەک فلیکس گۆنزالێس-تۆرێس، ئەندامی گرووپی مەتریاڵ لە نێوان ساڵانی 1987 بۆ 1991، باسی ئەوەی کرد: 'ئێستەتیک دەربارەی سیاسەت نییە؛ ئەوان خۆیان سیاسەت دەکەن. ئەمەیش بەو شێوەیە یە کە "سیاسەتوان" دەتوانرێت لەو کاتەوەی کە زۆر "سروشتی" دەردەکەوێت، باشترین سوودیان لێ ببینرێت. سەرکەوتووترین بزووتنەوە سیاسییەکان ئەو بزووتنەوانەن کە پێ ناچی "سیاسی" بن. بۆیە، گرووپی مەتریاڵ کاری وەهایان نیشان داوە کە بە کەم یان لە دەرەوەی جیهانی فەرمی هونەر هەژمار کراون، ئەوەیش پێوەندیی بە سروشتی سێکسی، سیاسی، ئەتنی، زمانی نافەرمی یان خەسڵەتی نابازاڕیی کارەکانەوە بووە. لەگەڵ هەڵکشانی قەیرانی ئایدز لە ماوەی دەیەی 1980 دا، ئەجێندای گرووپەکە کاری پەلە و زۆر پێویستی گرتە خۆ، کە لە لایەن کۆمەڵەی پەروەردەی نەتەوەیی (NEA) چاودێری لە "هاوڕەگەزباز" و هونەری "کوفر"ی ڕابێرت مابێلسۆرپ و ئەندرێس سێررانۆ لە ساڵی 1989 پاڵپشتی دەکرا.

گفتوگۆ و دیالۆگ ببوو بە لایەنێکی گرینگی کردەی کاری گرووپی مەتریاڵ، لە کاری ئینستلەیشنی دیمۆکراسی (Dia)ی ساڵی 1988 بە زنجیرەیەک گفتوگۆی مێزی خڕ و گفتوگۆ و کۆبوونەوەی دیموکراسییانەی ڕاستەوخۆی کۆمیونیەتییەکان پشتیوانیی لێ کرا، کە دواتر لە کتێبێکدا کۆ کرایەوە. خودی ئینستلەیشنەکە ڕواڵەت وەردەگرێت لە نمایشێکی پەروەردەیی زیندوو و بابەتی سەرەکی لە باسی سیاسەتی هەڵبژاردن و پەروەردە و بەشداری کولتووری و ئایدز؛ هەمەجۆریی مادە کەڵەکەبووەکان خزمەتیان بە پێکهێنانی شێوە کولتوورێک لە تاوانبارکردنی سیاسەتی حوکوومەت لە چارەسەرکردنی قەیرانی ئایدز دەکرد. وەک ئەمریکانا، دیموکراسیی گریمانەی بینەرێکی ڕەخنەگری وریا دەکات، کە توانای کردنەوەی دەلالەتە کولتوورییەکانی هەیە وەک نیشانەکانی ئایدیۆلۆژیایەکی گەورەی (بالادەست). کارەکە بۆ وروژاندنی عەقلییەتییەکی ڕەخنەگرانە دروست کراوە، کە باشترینیان لە لایەن بینەرەوە بە جیهان دەناسرێ و چالاکانە بە کار دەهێنرێ. بە پێچەوانەی پێشانگای (Broodthaers) ئایکۆنگرافی هەڵۆ لە ئینستلەیشنی دوسلدۆرف لە Musee d'Art Modeme، گرووپی مەتریاڵ ناسنامەیەکیان بە ئەجێندایەکی ڕوونەوە لە بینەردا دروست کرد، ئێستا لەگەڵ کۆمەڵێک لە باوەڕی سیاسی هاوپەیمانە کە بە دیاریکراوی دژی سیاسەتی کۆنەپارێزانەی حوکوومەتی کۆماریخوازەکانی ئەمریکان

کۆمەڵگای ونبوو

بێ گومان گرینگترین هونەر کە لە گرووپی مەتریاڵەوە پێشکەش کراوە، هونەرمەندی کوبی فیلیکس گۆنزالێز- تۆرێس (1957-1996 Felix Gonzalez-Torres) بوو، کە لە بیروباوەڕی خۆیدا وازی لە دۆگمای پێکەوەیی بۆ بەرهەمهێنانی بونیادێکی مادیی کاریگەر لە پەیکەرسازی و وێنەگرتن و ئینستلەیشندا هێناوە. کارەکەی ئەو زۆر جیاوازە لە کاری گرووپی مەتریاڵ لە هەر دوو نەهجە فەرمی و سیاسییەکەیدا: ئەگەر پێشانگاکانی دواتر بە دوای بڵاوکردنەوەی زانیاری ڕووندا بن و دانەهێنرابن بۆ ئەوەی نوێنەرایەتیی "ئێستەتیک"یەکی دیاریکراو بکەن، ئەوا زمانی فەرمیی هونەری مینیمالیست و کۆنسێپشوالیست مایەوە وەک پەرۆشی سەرەکیی گۆنزالێز تۆرێس کە ئێستەتیکی نادیار خۆی بە نارۆشنی سیاسی و لە سۆزبەدەر وەبەرهێنا. لە بێ ناونیشانی دەرمانی وەهمی (*Untitled Placebo- 1991*)دا هەزار پاوەند شیرینی لەیەکچوو کە لە وەرەقەی زیوینی سێلۆفانی پێچراون، بە شێوەی لاکێشەیی درێژ لە سەر زەویی گەلەرییەکە ڕاخراوە.

ئامادەبوان بانگهێشت کراون بۆ ئەوەی خۆیان دەست ببەن و شیرینی هەڵبگرن و وردەوردە کارەکە لە ماوەی پێشانگاکەدا ون دەبێت. وەک "کاغەزی کەڵەکە"بووی پۆستەرەکانی گۆنزالێز تۆرێس کە ڕەنگە بینەر لەگەڵ خۆیدا ببیا، *Untitled Placebo* وەک ڕێنمایی هەیە و دەکرێت بە شێوەیەکی ناکۆتا بەرهەم بهێنرێیەوە، بەڵام بیرۆکەی سەرەکیی ئەوەیە بینەر هاوبەش بکات، چونکە ئەوە

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Felix Gonzalez-Torres
فلیکس گۆنزالێس-تۆرێس
بێ ناونیشان
(Placebo - Landscape - for Rani)
1993
ئینستلەیشن لە مۆزەخانەی
هونەری هاوچەرخ، لۆس
ئەنجلۆس، نیسان-حوزەیران
1994

سەردانیکەری گەلەرییەکەیە ناسنامەی جەستەیی ناجێگیری کارەکە دروست دەکات. گۆنزالێز تۆرێس کارلێکی ئێمە لەگەڵ ئینستلەیشنەکانیدا بە میتافۆرێک بۆ پێوەندییەک وەسف دەکات لە نێوان

گشتی (public) و تایبەتی (private)، لە نێوان شەخسی و کۆمەڵایەتیدا، لە نێوان ترس لە ونبوون و لەزەتی خۆشەویستی، گەشە، گۆڕان، هەمیشەبوون، لەدەستدانی خۆ بە هێواشی، پاشان دووبارە پڕکردنەوەیان لە هەموو شتێک لە خاڵی سەرەتاوە. پێویستم بە بینەرە، پێویستم بە پەبلیکە بۆ ئەوەی کارلێک بکات. بە بێ پەبلیک ئەم کارانە هیچ و هیچ نین. پێویستم بە پەبلیکە بۆ تەواوکردنی کارەکە داوا لە جەماوەر دەکەم یارمەتیم بدەن، بەرپرسیارێتی بگرنە ئەستۆ، بەشێک بن لە کارەکەم، پەیوەست بن.

گۆنزالێز تۆرێس لە ساڵی 1991 "شیرینیی ڕۆکردن"ی دروست کرد، کاتێک ڕووبەڕووی مەرگی هاوبەشی ژیانی (ڕۆس لەیکۆک Ross Laycock) بە هۆی ئایدز بووەوە. بەم شێوەیە، ڕۆکردنەکان خەمێکی بە ئازار بە دەست دەهێنن چونکە زۆر جار کێشیان ئاماژە بە کێشی لەشی ڕۆس دەکات، یان کێشی لەشی هەر دووکیان تێکەڵ کراوە، وەک لە بێ ناونیشانی (Loverboys- 1991). لە 350 پاوەند شیرینی پێک دێت کە بە سیلۆفانی سپی و شین پێچراوە، ئەم کارە ڕوخساری دەبڵ شێوەی ئەو دوو پیاوە دەردەخات، بەڵام ئاماژە بە جیابوونەوەی چاوەڕوانکراوی خۆیان دەکات لە ڕێگەی مەرگەوە، بۆیە کارەکانی گۆنزالێز تۆرێس ئاماژە بە قەیرانێک دەکەن لە جۆری سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەتی سیاسی و تا ئێرە لەم بەشەدا ناسێنراوە کە لە دەوری چەسپاندنی ئیرادەی سیاسی و ناسنامە دەخولێنەوە. بیرۆکەی چالاککردنی زەینییەت کە لە کاری بۆیس و ئۆیتیسیکا و گرووپی مەتریالدا دووبارە دەبێتەوە لە سەر مۆدێلی مرۆڤدۆستانەی بکەرە وەک بوونی جەوهەرێک، کە لە ڕێگەی ئەزموونی ڕاستەقینەی داهێنان یان نوێنەرایەتیی سیاسییەوە دەرکی پێ دەکرێت. لەم مۆدێلەدا جەختکردنەوەیە لە سەر کۆمەڵگا وەک شێوەی هاوسۆزی بەشکردن، ئامانج لێی پێکەوەییە لە ڕێگای بەشکردنی ئامانج و بیرۆکەیە. بە پێچەوانەوە گۆنزالێز-تۆرێس بیرۆکەیەکی کۆمەڵگەیەک پێشنیار دەکات، کە لە دەوروبەری لەدەستداندا سەنتەری گرتوە، هەمیشە لە کەناری ونبووندایە. زەینییەتی بینەر لە کارەکانیدا هەمیشە بە شێوەیەکی ناتەواوە و وەک کاریگەریی هاوبەشبوون لەگەڵ ئەوانی تردا کە هەیە نەک ئەوەی کە قەوارەیەکی پشت بەخۆبەستو و سەربەخۆ بێت.
جووتە کاتژمێر: بێ ناونیشان (Perfect Lovers- 1991) و ئاوێنەکان (بێ ناونیشان 5ی ئازاری 1991) ئاماژە بەم هاوبەشییە دوولایەنە دەکەن، وەک ئەوەی لەگەڵ بێ ناونیشان (ئەرینا- 1993) دوو سێت هێدفۆن بە تاکە تەسجیلێکەوە بەستراوە کە ئاوازێکی واڵتزی تۆمارکراو دەژەنی، کە بینەر پێ دەچێت هێدفۆنەکە لە سەر بکات و لە ژێر چەند گڵۆپێکی شێوە تاجدا سەما لەگەڵ هاوبەشێکیدا بکات. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەوە ئەو شیرینییە ڕۆکراوەیە، کە ڕوونترین گوزارشتە لە تێڕوانینی گۆنزالێز تۆرێس بۆ سۆبێکت وەک 'ناتەواو' پێکدێنێت، چونکە لە ساتەکاتی ونبووندا پێوەندییەک لە نێوانماندا دروست دەکەن: شیرینی ئاماژە بە جەستەیەکی ونبوو دەکات، کە بە نۆبەت لە جەستەی بینەردا پەرشوبڵاوە، گواستنەوەیەک کە بە هەر دوو فەنابوون و بە ورووژاویی سێکسییەوە تێر کراوە:

من ئەم شتە شیرینەت پێ دەدەم دەیخەیتە ناو دەمت و تۆ جەستەی کەسێکی تر دەمژیت. بەم شێوەیە کارەکەم دەبێتە بەشێک لە جەستەی چەندین کەسی تر... بۆ چەند چرکەیەک شتێکی شیرینم خستە ناو دەمی کەسێکەوە و ئەوەیش زۆر سەرنجڕاکێشە.

ئیستەتیکی پێوەندیدار

ڕێکخەری هونەری فەرەنسی و ڕەخنەگر نیکۆلا بۆغیوو (Nicolas Bourriaud- لەدایکبووی 1965) کاری گۆنزالەز تۆرێس بە مۆدێلێک دادەنێت کە پێی دەڵێت "ئیستەتیکی پێوەندیدار"، ئەو نەریتە هونەرییانەی دەیەی 1990 کە وەک ئاسۆیەکی تیۆریی خۆیان" جیهانی کارلێکەکانی مرۆڤ و سیاقی کۆمەڵایەتی دەگرنە بەر، نەک سەپاندنی فەزای ڕەمزی سەربەخۆ و تایبەت'. بە مانایەکی تر ئەو کارە هونەرییانەی کە بۆغیوو وەک 'پێوەندی' پۆلێنی دەکات، بە دوای دانانی بەریەککەوتندا دەگەڕێت لە نێوان کەسەکاندا کە مانا لە ڕێی کۆمەڵەوە گەشە دەکات نەک فەزای تایبەتکراو بۆ بەکاربردنی تاکەکەس، کەواتە بینەری ئەم کارە بە کۆمەڵ تەماشا دەکرێت: لە جیاتیی پێوەندییەکی تاکەسی لە نێوان کاری هونەری و بینەردا، هونەری پێوەندیدار ئەو بارودۆخانە دەرەخسێنێت کە بینەر وەک کوتلەیەکی کۆمەڵایەتی و گشتی دێتە بەر چاو؛ جگە لەوە لە زۆر لەو کارانە پێکهاتەمان پێ دەدرێت بۆ دروستکردنی کۆمیونیتی، هەر چەند کاتی یان یۆتۆبی بێت.

گرینگە جەخت لە سەر ئەوە بکرێتەوە کە بۆغیوو ئیستەتیکی پێوەندیدار تەنیا بە سادەیی وەک تیۆری هونەری کارلێکەر تەماشا ناکات، بەڵکوو وەک وەسیلەیەک بۆ جێکردنەوەی پراکتیزە هاوچەرخەکان لە ناو کولتووردا بە گشتی: هونەری پێوەندیی وەک وەڵامدانەوەیەکی ڕاستەوخۆ بۆ گواستنەوە لە کاڵایەک بۆ ئابوورییەکی خزمەتگوزاری لە دەیەی 1980 و 1990 دا دەبینرێت. هەروەها وەک وەڵامێک بۆ پێوەندییە مەجازییەکانی ئینتەرنێت و جیهانگیری دەبینرێت، کە لە لاکەیەوە خواستی زیاتر ڕووبەڕووبوونەوەی کارلێکی جەستەیی لە نێوان خەڵک دا هان دەدات، لە هەمان کاتدا لە لایەکەی ترەوە هونەرمەندان ئیلهامبەخشن بۆ ئەوەی ڕێوشوێنی (DIY[49] خۆت بیکە) بگرنە بەر و مۆدێلی "گەردوونێکی مومکین" بۆ خۆیان بکەن. ئەم سەرنجخستنەسەر چوونەناووەی کارەکان بێ گومان لە دەیەی 1960ەوە بۆ ئێمە ئاشنا بووە، کاتێک هونەرمەندان بەهایەکی زۆریان بەخشی بە ڕەسەنایەتیی ڕووبەڕووبوونەی ڕاستەوخۆی ئێمە لەگەڵ سپەیس یان ئامادەبوونی ڕاستەوخۆی ئێمە. بەڵام بۆغیوو کاری هاوچەرخ لە نەوەکانی پێشوو بە دوور دەگرێت، چونکە هونەرمەندانی ئەمڕۆ هەڵوێستیان بەرانبەر بە گۆڕانی کۆمەڵایەتی جیاوازە: لە جیاتیی ئەجێندای "یۆتۆپی"، باس لە ئەوە دەکات کە هونەرمەندانی ئەمڕۆ بە دوای دروستکردنی "مایکرۆتۆپیای 'microtopia'[50] کاریگەر" لە ئێستادان؛ لە جیاتیی ئەوەی هەوڵ بدەن ژینگەکەیان بگۆڕن، بە سادەیی "فێر دەبن باشتر لە جیهاندا بژین".

بۆغیوو لە کتێبەکەیدا ناوی چەندین هونەرمەند دەهێنێت کە زۆربەیان لەو پێشانگا نوێگەرییەی کە خۆی کاری ڕێکخستنی بۆ کردبوو بە ناونیشانی (*Traffic* لە CAPC Bordeaux) لە ساڵی 1993 دەرکەوتن. هونەرمەندێک بە بەردەوامی باسی لێ کرابوو، بۆیە دەکرێت کارەکانی بە مۆدێلێکی تیۆری بۆغیوو دابنرێن: (ڕوکرێت تیراڤینیتRirkrit Tiravanija- لەدایکبووی1961). ئەو نموونەی زۆربەی ئەو هونەرە پێوەندیدارانە بوو کە بۆغیوو باسی دەکات، تا ڕادەیەک لە ڕواڵەتدا کاریگەریی کەمی هەیە و کە ئەمانە لە خۆ دەگرێت وێنە، ڤیدیۆ، دەقی دیوار، کتێب، ئۆبجێکتەکان بە کار دێت کە لە دوای ڕووداوی کردنەوەی بۆنەیەک بە جێ ماوە. لە بنەڕەتدا هونەری ئینستلەیشنە لە ڕوخساردا، بەڵام ئەمە زاراوەیەکە تیراڤینیت و زۆرێک لە هاوسەردەمەکانی بەرهەڵستی دەکەن: لە جیاتیی پێکهێنانی گۆڕانکارییەکی پێکەوەیی و جیاکەرەوەی سپەیس (بە شێوەی 'ئینستلەیشنی هەموگردی کاباکۆڤ)، کارە هونەرییەکانی پێوەندار پێداگری لە سەر بەکارهێنان دەکەن لە جیاتیی تێڕامان. ئەم شێوازە لە کاری مۆریزیۆ کاتێلان Maurizio Cattelan دەتوانرێت ببینرێت کە شوێنی پێشانگاکەی خۆی دا بە کۆمپانیایەکی جوانکاری لە ساڵی 1993 لە بینالەی ڤینیسیا، یان لە دروستکردنی ڤۆلکسڤاکس *Volksboutique* لە لایەن کریستین هیل، کە دووکانی جلوبەرگی دەستی دوە لە دۆکیومێنتا 1997 ،X دا دەبینرێت.

49- خۆت بیکە (DIY) شێوازی بنیاتنان، هەموارکردن، یان چاککردنەوەی شتەکانە لە لایەن خۆیانەوە بە بێ یارمەتیی ڕاستەوخۆی شارەزایان یان پیشەوەران.

50- مانای سەرەکیی وشەی "مایکرۆتۆپیا 'microtopia'" ئەوەیە کە هونەرمەند دەبێت چرکەساتی نموونەیی بەڵام واقیعی ڕێک بخات، لە بریی ئەوەی بە دوای واقیعی یۆتۆپی خەیاڵی و دووردا بگەڕێت.

Rirkrit Tiravanija
ڕیکریت تیراڤینیت
بێ ناونیشان
Still
گەلەری 303، نیویۆرک
1992

Rirkrit Tiravanija
ڕیکریت تیراڤینیت
بێ ناونیشان
(سبەی ڕۆژێکی ترە)
ڕوی دەرەوەی ئیشەکە لە
Kölnischer Kunstverein
لە کۆلن، 1996

تیراڤینیت یەکێکە لە کاریگەرترین هونەرمەندانی سەردەم کە بەو شێوەیە کار دەکەن. لە بۆینس ئایرس لە دایک و باوکێکی تایلەندی لە دایک بووە، لە تایلەند، ئیسیۆپیا و کەنەدا گەورە بووە، لە ئێستادا لە نیویۆرک نیشتەجێیە. ئەم پەروەردە نێودەوڵەتییە گەڕۆکەی لە نمایشی موتوربەکراوی ئینستەلیشن و پێرفۆڕمانس دا ڕەنگی داوەتەوە کە خواردنی شلەی سەوزە یان (pad thai) لێ دەنێت بۆ ئەو کەسانەی کە لە مۆزەخانە یان گەلەرییەکەدا ئامادە بوون کە تێیدا ئەو بانگهێشت کرابوو بۆ کارکردن. دەستەواژەی 'گەلێک کەس' لە لیستی مادەکان بۆ هەر پارچەیەک دەردەکەوێت، کە دەری دەخات کە بەشداریی بینەر زۆر گرینگە. لە یەکەم ئینستلەیشنی گەورەیدا، (Untitled Still- 1992)، لە گەلەری 303، نیویۆرک، تیراڤینیت هەموو ئەو شتانەی کە دۆزییەوە لە ئۆفیسی گەلەری و ژووری کۆگاکان گواستەوە بۆ فەزای سەرەکیی پێشانگاکە، کە بە بەڕێوەبەریش لە ناویاندا بوو، ناچار کرا لە پەبلیکدا کار بکات. لە کۆگاکەدا ئەوەی داناوە کە ڕەخنەگرێک بە "مەتبەخێکی پەنابەری کاتی"ی وەسفی کردوە، قاپی کاغەز لەگەڵ چەقۆ و چەتاڵی پلاستیکی و تەباخی غاز، قاپوقاچاغی مەتبەخ، دوو مێزی سەفەری و چەند کورسییەکی سەفەریش هەیە. لە پێشانگاکەدا خواردنی (کاری) بۆ سەردانیکەران ئامادە دەکرد و هەر کاتێک هونەرمەند خۆی لەوێ نەبوایە پاشەڕۆ و مەنجەڵ و پاکەتی خواردنەکان دەبوونە پێشانگا. ڤێرژنێکی درێژەپێدراوتری ئەم ئینستلەیشنە زیندوە لە بێ ناونیشان دا (سبەی ڕۆژێکی ترە) 1997 دا لە مۆزەخانەی هونەری (Kölnischer Kunstverein) جێبەجێ کراوە. لێرەدا، تیراڤینیت بینایەکی تەختەی لە شێوەی باڵەخانەکەی نیویۆرکی دروست کردەوە کە 24 کاتژمێر لە ڕۆژێکدا بۆ خەڵکی کراوە بوو. خەڵک دەتوانن چێشتخانەکە بۆ ئامادەکردنی خواردن، حەمامەکەی بۆ خۆشۆردن و ژووری نووستن بۆ خەوتن بە کار بهێنن، یان لە ژووری دانیشتندا کۆ ببنەوە و گفتوگۆ بکەن. کەتەلۆگەکە کە یاوەری پڕۆژەکەی (Kunstverein) دەکات ئاماژە بە هەڵبژاردەیەک لە وتار و پێداچوونەوەی ڕۆژنامە دەکات، کە هەموو ئەمانە تەئکید لە دووپاتکردنەوەیە لە ڕوئیای کورەیتەرەکە کە "ئەم تێکەڵکردنە ناوازەیە لە هونەر و ژیان، ئەزموونێکی ناوازەی کاری پێکەوەیی بۆ هەموان پێشکەش کرد". زۆرێک لە ڕەخنەگران، هەروەها خودی تیراڤینیت تێبینیی ئەوەیان کردوە، کە ئەم بەشدارییە گشتییە و پتەوکردنی پێوەندییەکانی نێوانیان، چەقی سەرەکیی کارەکانیەتی: خواردن ڕێگایەکە بۆ ڕێگەدان بە گەشەکردنی پرسەکانی تر.

تیراڤینیت بۆیە بە دوای ئەوەدایە پێوەندییەکی ڕوون و تەواوەتی لە نێوان سەردانیکەرانی کارەکەیدا دروست بکات و ئەم بەشدارییە چالاکە لەو تێڕامانە دابڕاوەی جیا بکرێتەوە کە بە شێوەیەکی تەقلیدی لەگەڵ ئەزموونی پێشانگادا پەیوەستە. کارەکەی جەخت لە سەر ئەوە دەکاتەوە، بینەر لە بارودۆخێکی تایبەتدا لە کاتێکی دیاریکراو دا ئامادە دەبێت -لەم حاڵەتەدا لە پاڵ سەردانیکەرانی تر لە دۆخێکی کۆمەڵایەتیدا، ئەو خواردنە دەخوات کە ئەو لێی ناوە. وەک لە شوێنێکی تری ئەم کتێبەدا بینیومان، ئەم شێوەیە لە تەماشاکردنی کارە هونەرییەکان وەک هاندەرێک بۆ بەشداریکردن، مێژوویەکی هەیە- ڕووداوەکانی کاپرۆ، پێرفۆڕمانسەکانی ئاکۆنچی، هێلانەکانی ئۆیتیسیکا و ڕاگەیاندنی بۆیس کە "هەموو کەسێک هونەرمەندە". هەر یەک لەو هونەرمەندە پێشڕەوانە هەڵگری گوتاری دیموکراسی و ڕزگاریبوون و ئەمەیش بەردەوام لەگەڵ بۆغیوو دا بەو شێوەیەیە. ئەو کاری هونەری بەشدارییپێکردنی بێ سنوور بە ئەخلاقیتر و سیاسیتر دادەنێت لە ئۆبجێکتێکی سەربەخۆ و سنووردار. کارلێکێکی گریمانەی هونەریی پێوەندیدار بە سروشتی خۆی بالاتر دەبیرێت لە تێڕامانێک کە لە بینینەوە سەرچاوە دەگریت (کە بە پاسیڤ و ناچالاک و دابڕاو دادەنرێت) چونکە کاری هونەری "شێوەیەکی کۆمەڵایەتییە" توانای بەرهەمهێنانی پێوەندیی مرۆڤەکانی هەیە. لە ئەنجامدا کارەکە بە شێوەیەک ناڕاستەوخۆ سیاسی و ڕزگاریخواز لە کارگەریدا تەماشا دەکرێت.

Rirkrit Tiravanija
ڕیکریت تیراڤینیت
بێ ناونیشان
(سبەی ڕۆژێکی ترە)
ڕوی ئینستلەیشنەکە لە
Kölnischer Kunstverein
لە کۆلن، 1996

بەڵام لێرەدا چ جۆرە سیاسەتێک لە ئارادایە؟ کارەکانی تیراڤینیت و لەگەڵ ئەو بانگەشە گرینگانەی کە بۆی دەکرێت، گرینگە پشکنینی ئەوە بکرێت کە مەبەست لە "سیاسی" چییە، چونکە کارەکە لە ڕواڵەتدا بەشداریی گشتی و یەکسانخوازی پێوە دیارە، وشەی "سیاسی" لێرەدا مانای بیرۆکەی دیموکراسی دەگەیەنێت. لەگەڵ ئەوەیشدا تیئۆریستە سیاسییەکانی ئەم دواییە نیشانیان داوە کە بەشداریی گشتی بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی یەکسان نییە بە دیموکراسی: بەڵکوو، کایەی گشتی تەنیا کاتێک بە دیموکراتی دەمێنێتەوە کە بێلایەنە پەروایزخراوەکان لە بەرچاو بگیررێت و دەرفەتی بەشداربوونیان هەبێت لە کێبڕکێ دا. لە کتێبە کاریگەرەکەیان دا هەژموون و ستراتیژی سۆسیالیستی (1985) ئێرنێستۆ لاکلاو و شانتال مووفێ باس لە ئەوە دەکەن کە دیموکراسییەکی تەواو بە کار، ئەو دیموکراسییە نییە، کە ناکۆکی و ململانێ لە نێوان خەڵک دا نەمابێت؛ بەڵکوو دیموکراسی کاتێک ڕوو دەدات کە سنووری نێوان پێگە و ئاستە جیاوازەکان بەردەوام دەکیشرێتەوە و دەهێنرێتە بەر مشتومڕ و گفتوگۆ. ئەمەیش لەبەر ئەوەی لاکلا و مووف دوای لاکان سۆبێکت وەک هەبوونی بونیادی شوناسێکی شکستخواردوو تێ دەگەن و لەبەر ئەوە پشت بە ناسنامە دەبەستن بۆ ئەوەی بەردەوام بن، چونکە سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەت پرۆسیسی ئەم ناسنامەیەیە، ئێمە لە هەموو حاڵەتێکدا کیانی ناتەواوین، هەروەها ململانێ ئەو جۆرە پێوەندییەیە کە لە نێوان ئەو جۆرە سۆبێکتە ناتەواوانەدا دروست دەبێت. کاتێک تیراڤینیت "ئەزموونی کاری بەیەکەوەیی بۆ هەموان پێشکەش دەکات" دەکرێت ئەوە بڵێین کە پێوەندیی ناکۆکی سڕاوەتەوە نەک بەردەوام بێت، چونکە کارەکە تەنیا قسە بۆ کۆمەڵگایەک دەکات کە ئەندامەکانی شتێکی هاوبەشیان هەیە: حەزیان بۆ هونەر، یان خواردنی بەلاش. لە ڕاستیدا بۆ زۆرینەی سەردانکەرانی ئینستلەیشنی تیراڤینیت، هەستە زۆرەکە ئەوەیە کە کەسەکە درەنگ دەگاتە ئەوێ – لە مەراسیمی شەوی کردنەوەی نمایشەکە بێ بەش دەبێت.

ئارگومێنتەکەی بۆغیوو سەبارەت بە ئیستەتیکە پێوەندیدارەکان لە سەر ئەو گریمانەیە سەرچاوە دەگرێت، کە دیالۆگ خۆی لە خۆیدا دیموکراسیەتە. ئەم بیرۆکەیە زۆر جار لەو نووسینانەدا لە سەر کارەکانی تیراڤینیت دەدۆزرێتەوە، بۆ نموونە ئودۆ کیتلمان Udo Kittelmann دەڵێت: 'گرووپەکانی خەڵک ژەمی خواردنیان ئامادە کردوە و قسەیان کردوە، خۆیان شوشتوە لە حەمام یان لە سەر جێگای خەوەکە پاڵ کەوتوون. ترسی ئێمە لەوەی کە لەوانەیە فەزای ژیانی هونەری تێک بدریت، نەهاتۆتە دی... فەزای هونەریی کاری دامەزراوەیی خۆی لە دەست دا و لە کۆتاییدا بوو بە فەزای کۆمەڵایەتیی ئازاد. ئینستلەیشنەکانی تیراڤینیت ڕەنگدانەوەی تێگەییشتنی بۆغیوویە بۆ هەلومەرجێک کە بە هۆی کارە هونەرییە پێوەندیدارەکانەوە بەرهەم دەهێنرێت وەک لە بنەڕەتدا هارمۆنین، چونکە مامەڵە لەگەڵ زەینییەتی بینەری کۆمەڵگەیەک دەکات، کە شتێکی هاوبەشیان هەیە. ئەمەیش پێچەوانەی کارەکانی گۆنزالێز تۆرێسە کە کەمتر تەرکیز لە سەر پێکەوەبوونە لەوەی کە ژان لوک نانسی بە "کۆمەڵگایەک لە چەقبەستندا" ناوی دەبات، کە بۆ هەمیشە لە دەست دەرچووە. ئیستەتیکی پێوەندیدار لە سیاسی تێ دەگات تەنیا بەو هەستە نەرمونیایەی بەرگری لە دیالۆگ دەکات لە جیاتی مۆنۆلۆگ (ئەو پێوەندییە یەک لایەنەی کە پێشکەشکەران لە بارودۆخەکەدا یەکسانیان کردوە بە دیمەنەکە)؛ لە هەموو ڕوویەکی ترەوە وەک پێداگرییەک دەمێنێتەوە لە سەر خواستی سیاسی (لە دروستکردنی یۆتۆپیای بچووکدا). لە کۆتاییدا کارەکانی تیراڤینیت بۆ ناسەقامگیرکردنی میکانیزمەکانی شوناسی کەسی نەبوو، بەڵکوو بۆ پشتڕاستکردنەوەیان، هەروەها دارماندنی بۆ ناو کاتی بەتاڵی ڕۆژانە، ئەو چەپاندنی فلات هێنەرەی کە ئۆیتیسیکا بە توندی دژایەتیی دەکرد. مایکرۆتۆپیا بە دڵنیاییەوە واز لە بیرۆکەی گۆڕین لە کولتووری گشتی دا دەهێنێت و مەودای خۆی کەم دەکاتەوە بۆ خۆشییەکانی ئەو کەسانەی لە گرووپێکی تایبەتدا کە وەک سەردانیکەرانی پێشانگا لەگەڵ یەکتر دا ئاشنا دەبن.

(ئەنتاگۆنیسم یان نەیاریتی)ی پێوەندیدار

بە پێچەوانەوە. تیۆری "ئەنتاگۆنیسم"[51] یان نەیاریتی دیموکراسی لە لایەن لاکلاو Laclau و مووفێ Mouffe ەوە پێش دەخرێت و بە بیرۆکەیەک لە (سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەت) پاڵپشت دەکرێت کە وەک ناتەواوەندیی حەتمی و ناتەواوە. دەکرێت بۆ تیشکخستنەسەر کاری هونەرمەندێک کە بە ڕوونی بۆغیوو Bourriaud پشتگوێی خست، بە کار بێت: سانتیاگۆ سیرا Santiago Sierra (لەدایکبووی 1966)، کە هونەرمەندێکی ئیسپانییە و لە مەکسیک دەژی و کار دەکات. کاری سیرا وەک کارەکانی تیراڤینیت، بریتییە لە دامەزراندنی پێوەندێکی ڕوون لە نێوان خەڵک: خودی خۆی، بەشداربوان لە کارەکەیدا هەروەها بینەران. بەڵام "کردەکان"ی سیرا لە کۆتاییەکانی 1990ـەوە زیاتر لە دەوری دەستکاریکردنی پێوەندییەکان کە ئاڵۆز و (مشتومڕی زیاتریان هەیە) ڕێکخراوە وەک لەو هونەرمەندانەی کە پەیوەستن بە ئیستەتیکی پێوەندیدارەوە. سیرا سەرنجی ڕۆژنامە بچووکەکان و ڕەخنەی توندی بۆ هەندێک لە توندترین کردەکانی ڕاکێشا، وەک ڕاکێشانی هێڵی تاتۆ 160 سم لە سەر چوار کەس لە 2000 داو پێدانی پارەی 360 سەعات کاری یەک لە دوای یەک بۆ کەسێک لە ساڵی 2000 دا. ئەم کار و ئینستلەیشنە زیندوانە –وەک زۆربەی هونەرەکانی پێرفۆڕمانسی دەیەی 1970– بۆ ماوەیەکی کورتن و بە شێوەی وێنەی ئاساییی ڕەشوسپی، دەقی کورت، یان ڤیدیۆ بە دۆکیومێنت کراوە. لەگەڵ ئەوەیشدا کاری سیرا بە شێوەیەکی دراماتیکی پەرە بە نەریتی هونەری نواندن (پێرفۆڕمانس) دەدات لە دەیەی 1970 دا بە بەکارهێنانی کەسانی تر وەک هونەرمەند و جەختکردنەوەی ئەو لە سەر پێدانیانی پارەی کارکردنیان: هەموو شتێک و هەموو کەسێک نرخی هەیە، بۆیە دەکرێت کارەکەی وەک تەئەمولێکی جدی لە سەر ئەو هەلومەرجە کۆمەڵایەتی و سیاسییەی کە ڕێگە بە دەرکەوتنی ئەو جۆرە لە نایەکسانی دەدات لە "نرخ"ی خەڵک دا ببینرێت.

بە پێچەوانەی سەرنجدان لە سەر دیالۆگ بۆ بەرژەوەندیی خۆی (وەک پیشاندانی پێوەندی) لە کارەکانی تیراڤینیت دا، زۆر جار ئینستلەیشنەکانی سیرا وا دەردەخەن کە بێدەنگی دەتوانێت وەک قسەکردن بەهێز بێت. لە پیشانگاکەیدا لە Kunst-Werke لە بەرلین لە ساڵی 2000 بینەران ڕووبەڕووی زنجیرەیەک سندووقی کاتیی کارتۆنی بوونەوە، هەر یەکەیان پەنابەرێکی چیچانییان شاردبووەوە کە داوای مافی پەنابەریتی لە ئەڵمانیا دەکەن. سندووقەکان بودجەیان کەم بوو، پەیکەری تۆنی سمس سەر بە بزووتنەوەی ئارتی پۆڤیارا کە (6×6) پێ بوو بە ناوی 'مردن' لە ساڵی 1962 ناوبانگی هەبوو، کە مایکل فرید (Michael Fried) بە هەمان کاریگەریی هاوشێوە لە سەر بینەر وەسفی کرد "ئامادەبوونی بێدەنگی کەسێکی تر". لە کارەکەی سیرادا ئەم ئامادەبوونە بێدەنگە بە تەواوەتی بوو: بەو هۆیەی لە ئەڵمانیا نایاساییە بۆ ئەوەی کۆچبەران پارەی کاریان پێ بدرێت، ناکرێت بەشداریی پەنابەران لە پێشانگاکەدا ڕابگەیەنرێت. دۆخی هەژاریی ئەوان بە هۆی ئەو ئامادەبوونە تەواوە نادیارەیان لە ژێر سندووقە کارتۆنییەکان زەق کرابووەوە: لەو جۆرە کارانەدا پێ دەچێت سیرا مشتومڕی ئەوە بکات کە پەیپێبردنی بەرجەستە کە لە لایەن مینیمالیسمەوە پێش خراوە، بە سیاسی کراوە، بە تەواوی لە ڕێگەی چۆنیەتیی پێوەندییەکەی لەگەڵ کەسانی تردا، یان زۆر بە ڕاستتر، لاوازی لە پێوەندیدا، بۆیە ئاشکرایە کە ئامادەبوون و پەیپێبردن پیشان دراون وەک پێش بەفەرمیبوون لە ڕێگەی یاسا و ئابوورییەکی بێبەشکەر.

کاری سیرا لە پاڤیلیۆنی ئیسپانی لە بینالەی ڤینیسیا 2003، دیوارێک سپەیسێک دادەخات (*Wall Enclosing a Space*)، کە بریتی بوو لە داخستنی بەشی ناوەوەی ئەو پاڤیلۆنە بە بلۆکی کۆنکرێت لە زەمینەوە بۆ سەقف. لە کاتی چوونەژوورەوە بۆ ناو ئەو پاڤیلۆنە، بینەران ڕووبەڕووی دیوارێکی بێسەروبن بوونەوە، کە ڕێگرە لە دەستڕاگەیشتن بە گەلەرییەکان. لەگەڵ ئەوەیشدا ئەو سەردانکەرانەی پاسپۆرتی ئیسپانیایان هەڵگرتبوو، بانگهێشت کراون بۆ ئەوەی لە ڕێگەی پشتی بیناکەوە بچنە ژوورەوە، لەوێ دوو ئەفسەری کۆچ بەڵگەنامەکانیان دەپشکنی.

51- ئەنتاگۆنیسم : دوژمنکارییەکی چالاک یان ئۆپۆزسیۆن، وەک ئەوەی هەیە لە نێوان گرووپە نادۆست و ناکۆکەکاند.

Santiago Sierra
سانتیاگۆ سیرا
دیوارێک سپەیسێک دادەخات
چوونەژوورەوە (لای چەپ) و
دیمەنی دواوە
(خوارەوە لای ڕاست)
پاڤیلیۆنی ئیسپانی
بینالەی ڤینیسیا
حوزەیران-تشرینی دووەمی 2003

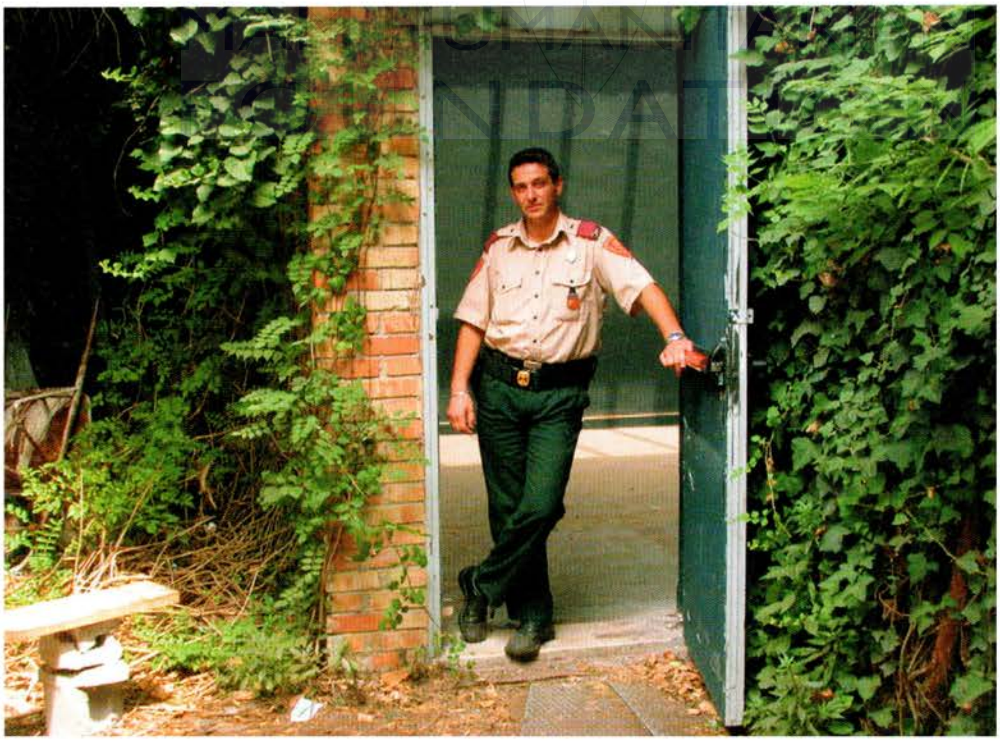

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Santiago Sierra
سانتیاگۆ سیرا
ئەو کریکارانەی کە پارەیان پی نادریت.
پارەیان پی دەدریت
بۆ مانەوە لە ژیر
سندوقە مقەبابیەکاندا
Kunst-Werke
، بەرلین
ئەیلولی 2000

هەموو ئەو هاونیشتمانییانەی کە خەڵکی ئیسپانیا نین، ڕێگەیان پێ نەدرا کە بچنە ناو گەلەرییەکە، کە هیچی تێدا نەبوو تەنیا بۆیەیەکی خۆڵەمێشی نەبێت کە لە دیوارەکان بووەتەوە و لە پاشماوەی پێشانگای ساڵی ڕابردوو بە جێ ماوە. جارێکی تر ئەو جۆرە (مینیمالیسم)ەی کە سیرا مامەڵەی دەکرد هەستکردنی فینۆمینۆلۆجی بە سیاسەتەوە بارگاویی کردبوو: کارەکانی ئەو بە دوای ئاشکراکردنی چۆنیەتیی شوناس (لێرەدا، ناسنامەی نەتەوەیی)، وەک فەزای گشتی، بە دژواری لەگەڵ نایەکسانیی کۆمەڵایەتیی بێبەشبوونی مافی یاسایی دابەش بووە. دەکرێت مشتومڕی ئەوە بکرێت کە ئینستلەیشنەکان و کردەکانی سیرا ڕەتکەرەوەیە (nihilistic) دووبارەکردنەوەیەکی زۆر باش و سادەن بۆ دۆخی ستەملێکراوی ئیستا. لەگەڵ ئەوەیشدا کارەکانی خۆی تێکەڵ بە "دەزگاکان" دەکات جگە لە هونەری هاوچەرخ (کۆچ، کەمترین کرێ، قەرەباڵغی هاتوچۆ، بازرگانیی نایاسایی سەرشەقامەکان، بێلانەیی) بۆ ئەوەی تیشک بخاتە سەر ئەو دابەشکارییانەی کە لە لایەن ئەو سیاقانەوە سەپێنراون. لە هەمووی گرینگتر، کە ئەم شوێنانە وەک ئاشتبوونەوە پێشکەش ناکات (بە پێچەوانەی تیراڤینیت کە مۆزەخانەی بە ڕوونی تێکەڵ کرد لەگەڵ کافێ یان بار) بەڵام وەک ئەو بوارانەی کە پڕن لە گرژی، هێشتا نائارامن و بۆ گۆڕانکاری کراوەن. وەڵاممان بۆ بینینی ئینستلەیشنەکان و کاری زیندوو لای سیرا، دا کە بەشداربوان ڕووبەڕووی دیوارێک دەبنەوە، یا لە ژێر سندووقدا دانیشتوون، یان تاتۆیان بە هێڵی مەرەکەب بۆ دەکرێت، لە خەسڵەتدا تەواو جیاوازە لە "پێکەوەبوون" لە ئیستەتیکی پێوەندیدار دا. کارەکە ئەزموونی هاوسۆزیی مرۆڤ پێشکەش ناکات کە سەری دەخات بە سەر ئەو دۆخە سەختەی ڕووبەڕوومان دەبێتەوە، بەڵکوو ڕەخنەکردنی ڕەگەزپەرستی/ئابوورییەکی ناڕۆشنە: 'ئەمە من نیم'. بەردەوامیی ئەم بەریەککەتن و سەختی و نائاسوودەیییە، ئێمە بە ئەنتاگۆنیسمی پێوەندیدار ئاشنا دەکات لە کاری سیرا دا.

دروستکردنی هونەر بە شێوەی سیاسی

هونەرمەندی سویسری تۆماس هیرشهۆن Thomas Hirschhorn (لەدایکبووی 1957) بەردەوام دەستەواژەی ئینستلەیشنی وەک وەسفێک بۆ کردە هونەرییەکانی ڕەت کردەوە، لە جیاتیی ئەوە بازرگانی و پراگماتیکی تەواوەتی پێ باشتر بوو بۆ وشەی (نمایش). ئەوەی کە پێ دەچێت زۆر بە دڵی نەبێت دەربارەی دەستەواژەی 'هونەری ئینستلەیشن' کەمکردنەوەی کارەکەیە بۆ ناوەندێک یان کۆمەڵێک لێکتێگەییشتنێک کە لە ناویدا دەکرێت بە شێوەیەکی چۆنایەتی بپێورێ؛ لە جیاتیی ئەوە پراکتیزەکەی پەیکەرێکە بە مانایەکی فراوان، بە ڕاشکاوی ئاماژە بە چەمکی بۆیس بۆ پەیکەرسازیی کۆمەڵایەتی دەکات.

بێ گومان پۆلێنکردنی هیرشهۆن وەک هونەرمەندێکی ئینستلەیشنی هەڵە دەبێت، چونکە کارەکەی چەندین فۆرم وەردەگرێت: "مۆنۆمێنت"ی دەرەکی ناهەمیشەیی تایبەت بە فەیلەسووفان و "قوربانگە"ی کاتی ئاهەنگگێڕانی نووسەران و هونەرمەندان و "کۆشکی بچووک kiosks" ئۆبجێکت و زانیاری نمایش دەکەن. بەڵام کاتێک لە ناو گەلەرییەکدا نمایش دەکرێن، کارەکانی بێ هیچ پێچوپەنایەک سیمای ئینستلەیشن دەنوێنێن، بینەر لە وێنەی بێ شومار و ڤیدیۆ و فۆتۆکۆپییەکاندا نغرۆ دەکەن، کە پێکەوە بە کەرەستەی هەرزان و لەناوچووەکانی وەک کارتۆن و زەمقی شریتی و کاغەزی ئەلەمنیۆم بەستراون. هیرشهۆن بە و پێداگرییەی خۆی ناسراوە کە هونەرێکی سیاسی دروست ناکات، بەڵکوو ئەو سیاسیانە هونەر دروست دەکات، ئەم پابەندبوونە سیاسییە بە شێوەیەکی بەرچاو چالاککردنی بینەر لە سپەیدا وەرناگرێت:

نامەوێت بینەر بانگهێشت بکەم یان ناچاریان بکەم لەگەڵ ئەوەی من دەیکەم، کارلێک بکەن؛ دەمەوێ خۆم تەرخان بکەم و خۆم بچمە ناوەوە تا ئەو شوێنەی بینەر ڕووبەڕووی کارەکە دەبێتەوەو دەتوانێت بەشدار بێت و بێتە ناوەوە، بەڵام نەک وەک ئەکتەر.

بۆیە هیرشهۆن نوێنەرایەتیی گۆڕانێکی گرینگ دەکات لە تێگەییشتنی بینەری هونەری ئینستلەیشندا، گۆڕانێک کە هاوتایە لەگەڵ پێداگریی ئەو لە سەربەخۆبوونی هونەردا.

لە دەیەی 1920 وە (و تەنانەت پێشتریش)، هونەرمەندان و تیوریستەکان، بیرۆکەی هونەرییان ڕەخنە دەکرد وەک بوارێکی جیا و سەربەخۆ، لە جیاتیی ئەوە بە دوای تێکەڵکردنی بوون بە "ژیان". ئەمڕۆ کە هونەر بووە بەشێک لە ژیان -وەک کاتبەسەربردن و ڕابواردن و کار- هونەرمەندانی وەک هیرشهۆن جەخت لە سەربەخۆیی چالاکیی هونەرییان وەک دیسپلینێکی جیا دەکەنەوە. لە ئەنجامدا، هیرشهۆن کارەکەی بە "کۆتاییەکی کراوە"وە نابەستێتەوە یان پێویستی بە تەواوبوون هەبێت لە لایەن بینەرەوە، لە جیاتیی ئەوەی بزانین چۆن کارەکە دروست کراوە، ئەو سیاسەتی پراکتیسە هونەریەکانی بە بنەمایەکی سەرەکی دادەنێت:

بۆ ئەوەی هونەر لە ڕووی سیاسییەوە بکرێت بە واتای هەڵبژاردنی ئەو مادانەی کە ترسێنەر نین، فۆرمات زاڵ نابێت، ئامێرێک کە فریودەر نییە. دروستکردنی هونەر لە ڕووی سیاسییەوە مانای خۆبەدەستەوەدان بە ئایدیۆلۆژیا یان ئیدانەکردنی سیستەم نییە، لە دژایەتیکردن ئەوەی پێی دەگوترێت 'هونەری سیاسی'، ئەوەیە کە بە هەموو ڕادەیەک لە دژی پرەنسیپی "کوالێتی" کار بکرێت.

کەواتە، گوتاری دیموکراسییش لەگەڵ کارەکانی هیرشهۆن یەکانگیرە، بەڵام ئێستا لە گرینگیدان بە شتی ترەوە بەرجەستە دەبێت وەک لەوەی لە چالاکبوونی تەواوەتی بینەر: بەڵکوو لە بڕیارەکاندا سەبارەت بە فۆرمات و کەرەستە و شوێن دەردەکەوێت، وەک «قوربانگە» کاتیەکەی کە هاوشێوەسازی یادکردنەوەیەکی دیاریکراو دەکاتەوە لە گوڵ و کەرەستەی یاری لە شوێنی ڕووداوەکە، کە دەکەوێتە شوێنە پەراوێزەکانی دەورووبەری شار.

لەم کارانەدا -وەک لە ئینستلەیشنەکانی Pole-Self و Laundrette، هەر دووکیان لە ساڵی 2001 دا دروست کراون- وێنە و دەق و ڕیکلام و فۆتۆکۆپی دراونەتە پاڵ یەک، بۆ ئەوەی بێبایەخبوونی بەکاربەر لەگەڵ دڕندەیی سیاسی و سەربازیدا لە سیاقێکدا کۆ بکرێنەوە.

زۆر لەو بابەتانەی جێی بایەخی هیرشهۆن بوون لە مۆنۆمێنتی بەتای (Bataille) ساڵی 2002 لە دۆکۆمێنتا 11 کۆ بووەتەوە، کە دەکەوێتە نۆردشتادت (Nordstadt)، لە دەورووبەری شاری کاسڵ و، چەند میلێک لە شوێنە سەرەکییەکانی دۆکۆمێنتاوە دوورە. مۆنۆمێنتی هیرشهۆن لە سێ ئینستەلیشن پێک هاتبوو کە خۆی لە دروستکردنی کۆشکی گەورەی کاتی دەبینییەوە کە لە سەر چیمەنی نێوان دوو ناوچەی نیشتەجێبوون جێگیر کرابوو، بارێکی کاتی لە لایەن خێزانێکی ئەو ناوچەیەوە بەڕێوە دەبرا، هەروەها پەیکەری دارێکیش. کۆشکەکان لە کەرەستە تایبەتەکانی هیرشهۆن بونیاد نرابوون، کە بریتی بوو لە تەختەی هەرزان و سیمی کانزایی و نایلۆنی ڕوون و تیپی لەزگەی قاوەیی، یەکەم کۆشک خۆی لە کتێبخانەیەک دەبینییەوە کە کتێب و ڤیدیۆی لە خۆ گرتبوو کە بە دەوری پێنج بابەتی **بەتای**[52](Bataille) کۆ ببووەوە: وشە، وێنە، هونەر، سێکس و وەرزش. هەروەها چەند قەنەفە و، تەلەفزیۆنێک و ڤیدیۆیەکی خستبووە بەردەست، ئینستلەیشنەکە بە تەواوی بۆ ئاسانکاری بۆ ئاشناکردنی ئەو فەیلەسووفە دیزاین کرابوو، کە هیرشهۆرن خۆی بە "هەوادار" ئەو وەسف دەکات. کۆشکەکانی تر ستۆدیۆیەکی تەلەفزیۆنی و ئینستلەیشنێکی تێدا بوو کە زانیاری لە سەر کار و ژیانی بەتای پێشکەش دەکا. بۆ گەییشتن بە مۆنۆمێنتی بەتای، دەبوایە سەردانیکەران بەشداری لە ڕەگەزێکی تری کارەکە بکەن: ئەویش دابینکردنی ئۆتۆمۆبێلێک لە کۆمپانیای تەکسیی تورکی بۆ گواستنەوەی سەردانیکەرانی دۆکۆمێنتا لە نێوان بەشەکاندا کە گرێبەستی کردبوو. بینەر دواتر تا تاکسییەکە دەگەڕایەوە لە مۆنۆمێنتەکە گیری دەخوارد، لەو ماوەیە بە ناچاری سوودیان لە بارەکە وەردەگرت.

بە دانانی مۆنۆمێنتەکە لە ناوەڕاستی ئەو کۆمەڵگەیەدا کە باری نەژادی و ئابوورییان یەکسەر وەک بینەرێکی ئامانجدار بۆ دۆکێۆمێنتا دیاری نەکرا، هیرشهۆن نزیکایەتییەکی سەرنجڕاکێشی لە نێوان

52- جۆرج ئەلبێرت مۆریس ڤیکتۆر بەتای Georges Albert Maurice Victor Bataille: فەیلەسووف و ڕۆشنبیری فەرەنسی بوو کە لە فەلسەفە و ئەدەب و کۆمەڵناسی و مرۆڤناسی و بەکاربەرێتی و مێژووی هونەردا کاری دەکرد. نووسینەکانی وتار و ڕۆمان و شیعری لە خۆ گرتبوو، لە بابەتەکانی وەک ئیرۆتیزم و سۆفیگەری و سوریالیزم و سۆفیگەری دەکۆڵییەوە.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

Thomas Hirschhorn
تۆماس هیرشهۆن
Bataille Monument
دۆکیومێنتای 11، کاسل،
حوزەیران - ئەیلولی 2002

MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Thomas Hirschhorn
تۆماس هیرشهۆن
Bataille Monument
دۆکیومێنتای 11، کاسل،
حوزەیران - ئەیلولی 2002

Thomas Hirschhorn
تۆماس هیرشهۆن
Bataille Monument
دۆکیومێنتای 11، کاسل،
حوزەیران - ئەیلولی 2002

هاتنی گەشتیارانی هونەر و دانیشتوانی ناوچەکەدا دروست کرد. لە بریی ئەوەی خەڵکی ناوچەکە ببن بە بابەت کە پێی دەڵێن "کاریگەریی باخچەی ئاژەڵان" پرۆژەکەی هیرشهۆن وای لە هونەری پەبلیک کرد هەست بە خۆتێهەڵقورتێنی بێ هۆ بکەن. تەنانەت بەو شێوە نوێیە دابڕێنەرەی، لە بەر ڕۆشنایی خواستە فیکرییەکانی دنیای هونەری جیهانی دا، مۆنۆمێنت خەڵکی ناوخۆی بە جدی وەرگرت وەک خوێنەری گەشەسێنەری بەتای. ئەو ئاماژەکردنە کۆمەڵێک کاردانەوەی لێ کەوتەوە لە نێوان سەردانکەران دا، لەوانە ئەو تۆمەتانەی کە ئاماژەکەی هیرشهۆن بە نەشیاو و بێڕێزیکەر دانابوو. ئەم نائاسانییە، دۆخی ناسکی شوناسی خودبنیاتنەری جیهانی هونەری و بەرزویستیی فیکری ئاشکرا کرد. بەشداربوونی ئاڵۆزیی ئایدێنتی و بێ ئایدێنتی لە کارکردن لە سەر ناوەڕۆک و بنیاتنان و شوێنی مۆنۆمێنتی بەتای بە شێوەیەکی ڕادیکاڵانە و وەستێنەر بیر ورووژێنەر بوو. لە جیاتیی ئەوەی ڕەنگدانەوەیەکی هەبێت لەسەر "پەیمانێکی کۆمەڵایەتی"، وەک ئەوەی کە پەرتووکی دۆکومێنتا بانگەشەی دەکات، مۆنۆمێنتی بەتای خزمەتی بە ناسەقامگیری کرد (بەڵام هەروەها بە ئەگەری گەشەکردنی ڕزگاری) هەر هەستێکی شوناسی کۆمەڵگە، یان ئەوەی کە چی دەبێت کە ئەگەر تۆ "هەواداری" هونەر و فەلسەفە بیت.
کارێکی وەک مۆنۆمێنتی بەتای بێ گومان بۆ کاریگەربوون پشت بە سیاقێک دەبەستێت، بەڵام دەکرێت لە شوێنێکی تر لە دۆخی هاوشێوەدا لە ڕووی تیورەوە دووبارە دابڕێژرێتەوە. لە کۆتاییدا گرینگ نییە کە ئەمە ئینستلەیشن بێت، چونکە بینەر چیتر پێویست ناکات بە شێوەیەکی سەرەکی ڕۆڵی بەشداربوو ببینێت، بەڵکوو دەکرێت میوانێکی بیرکەرەوە و تێڕامانکەر بێت. پێگەی سەربەخۆ لە کاری هیرشهۆن -بە شێوەیەکی هاوبەش بەرهەم هێنراوە، بەڵام بەرهەمی بینینی تاکە هونەرمەندێک- سەربەخۆیی کارەکە دووپات دەکاتەوە، بەڵام هەروەها بینەریش کە چیتر ناچار نییە پێویستییە کارلێکەرەکانی هونەرمەند جێبەجێ بکات: ئەمە بۆ هونەر زۆر پێویستە: پێشوازی و بەدڵبوونی کارەکە هەرگیز ئامانجی ئەو نییە. ئەوەی کە بۆ من جێی بایەخە ئەوەیە کە کارەکەم مادەیەک دابین دەکات بۆ بیرکردنەوە. بیرکردنەوە وەک کردە و چالاکی. نەریتێکی درێژی تەماشاکەری چالاک لە کارە هونەرییەکاندا هەیە بۆ هەموو جۆرەکانی پیشاندان و نمایش، هەر لە شانۆی ئەزموونی ئەڵمانیی ساڵی 1920کان برتۆڵد برێخت (Bertold Brecht)ەوە بۆ تەوژمی نوێی (new-wav) فیلم ژان لوکی گۆدا (Jean-Luc Godard)، لە بیرۆکەی پەیکەرسازی مینیمالیستی بۆ ئامادەبوونی بینەر، تا هونەری نمایشکاری (پێرفۆڕمانس) بە شێوەی بەشداریی کۆمەڵایەتی (بۆ نموونە میرل لادەرمان یوکلێس Mierle Laderman Ukeles یان کریستین هیڵ Christine Hill). تاووتوێکردنی کارەکان لەم بەشەدا ئەوە دەردەخات کە چیی تر بەس نییە بۆ ئەوەی بڵێین کاراکردنی بینەر بە سادەیی دیموکراسییە و هەر کارە هونەرییەک -تەنانەت "کراوەترین" کار- پێشوەخت جۆری بەشداریکردنەکە دیاری دەکات کە لەوانەیە بینەر ببێتە بەشێک لێی. ڕەنگە هیرشهۆن مشتومڕی ئەوە بکات کە ئەو جۆرە بانگەشەیە بۆ ڕزگاری چیی تر پێویست نییە: هونەر هەمووی -نغرۆکەر بێت یان نا- دەتوانێت هێزێکی ڕەخنەگر بێت کە دووبارە بەگەڕخەر و دووبارە بەها دیاری بکات، هەروەها بیرۆکەکانمان بێ ناوەند دەکات لەو کۆدەنگییە زاڵەی کە پێش ئێستا هەیە. چیی تر پەیوەست نییە بە چالاککردنی ڕاستەوخۆی بینەرەوە، یان بەشداریکردنی سەرەکییانە لە کارەکە، هونەری ئینستلەیشن ئێستا تووشی داڕووخانی ناوەکیی خۆی دەبێت، چەندان میل خۆی دوورتر لە بانگی ئاڤانت گارد بۆ ڕووخانی هونەر و ئەو ژیانەی دەستی پێ کردوە، دەبینێتەوە.

ئەنجام

"لەوانەیە هەموو نمونەکانمان نەک تەنها لە ڕوی مێژووەوە بەڵکو لە ڕوی ئیستەتیکیشەوە، بە نهێنی نمونەکانی بکەر (سۆبێکت) بن" هاڵ فاستر Hal Foster '

بە سووربوون لە سەر بوونی ڕاستەوخۆی بینەر، هونەری ئینستەلەیشن هات بە پاساوی بانگەشەکانی خۆی بۆ گرینگیی سیاسی و فەلسەفیی کە ئەمەش لە سەر بنەمای دوو ئارگیومێنت دادەنێت: -1 تەماشاکەرێکی چالاک. -2 بیرۆکەی بکەرێکی پارچەپارچەکراو یان بێ ناوەند.
ئەم ئارگیومێنتە پشتگیریی کۆدەنگیی بەربڵاوی نێوان ئەکادیمیستەکان، کورەیتەرەکان، ڕەخنەگران و ئەنجامدەرانی هونەری هاوچەرخ دەکات کە بێ ناوەندی نۆرمی (واتە مۆدێرن) زەینییەتی ئەمڕۆکە بووەتە ئەمری واقیع. لەم دەرئەنجامەدا ئەم دەنگۆیانە دووبارە دەپشکنرێت، لەگەڵ ئەو پرسیارەی کە ئایا دەکرێت دەستکەوتی ڕەخنەیی پۆستمۆدێرن بە بێ کێشە بەو شێوەیە بە دەست بهێنرێت؟
گوتارەکان دەکرێت وەک شێوەی پێکهێنانی ئەم دوایییانەی -فیمینۆلۆجی، پاش بونیادگەری، فیمینیزم و پاش کۆلۆنیالیزم بناسرێنەوە- کۆمەڵێک کێشە و ناکۆکی بەرز دەکەنەوە کە بە بەردەوامی میوانێکی ناوەختی ئەم مێژووی هونەرە ئینستلەیشنەن وەک ئەوەی تا ئێستا پێشکەش کراوە.

ڕەنگدانەوەی خودی و پارچەپارچەکراو

هەر یەک لە بەشەکانی پێشوو لە دەوری تیۆرێکدا ڕێک خراون کە بە هەڵوەشێنەرەوەی چەمکی بەسەرچووی مۆدێرنی بکەر(سۆبێکت) وەک کیانێکی بە لوژیک ڕێکخراو و شەفاف هەروەها ڕەنگدانەوەی خودی دادەنرێت. دەگوترێت لەم مۆدێلە "نوێ"یانەدا، سۆبێکت پەرت دەکرێت لە ڕێگەی نوێنەرایەتیی نائاگایی لای (فرۆید)، یا بە هاوئاهەنگیی دوولایەنە لە نێوان سۆبێکت و ئۆبێکت لای (مێرلۆ -پۆنتی)، یان بە نارێکەوت و لەخۆنامۆبوون لای (لاکان، بارت، لاکلاو و موفێ). هەر چۆنێک بێت لە زۆر نووسیندا سەبارەت بە هونەری ئینستلەیشن، ئەو تیۆرانەی کە ئەم مۆدێلانەی لە سەری دادەمەزرێنن، لەگەڵ هەر دوو بابەتی کارەکە و ئەزموونی ئێمە تێیدا تێکەڵ کراون.
ئینستلەیشنی یانەی بەتاڵ (Empty Club) لە ساڵی 1997 لە لایەن هونەرمەندی مەکسیکی گابریل ئۆرۆزکۆ Gabriel Orozco پێک هاتوە لە زنجیرەیەک دەستکاریکردن و دەستتێوەردان لە یانەیەکی پیاوانەی چۆڵکراو لە لەندەن. یەکێک لەمانە مێزێکی شێوە خڕی بلیاردی بێ گیرفان هەبوو، لە سەر مێزەکە تۆپێکی سوور لە سەقفەکەوە بە وایەرێکی تەنک وەک بەندۆڵی سەعات هەڵواسرابوو. لە کەتەلۆگەکەدا، ڕەخنەگر جین فیشەر Jean Fisher تێبینی ئەوە دەکات کە لە ئینستلەیشنەکەدا گەشتیاران هاتن بۆ ئەوەی تێبگەن کە جیهانبینی ئیمپراتۆریی لاوازکراوە بە فەرمانێکی 'نهێنی یان داخراوی توند' کە یاساکانی یاریکردنی بۆ دابین نەکراوە:

> لە جیهانێک کە نیشتمان چوارچێوەی پێوەندییەکانی لە دەست داوە، کە چیی تر خاوەنی ناوەندێک نییە (ئامانجێک، پرەنسیپێکی ڕێکخەری وەک خودا، ئیمپراتۆری، یان تەنانەت یانەی پیاوانە)، تەنیا دەکرێت چەند فۆرمی دەنگیی جیاواز یان کۆمەڵێک تێڕوانین هەبێت… لە یاریی مێزی بلیاردی خڕدا، تۆپە بەندۆڵەکە بەرەنگاری هێزی ڕاکێشانی ناوەند دەبێتەوە، شوێنێک کە ئێمە ناتوانین داگیری بکەین. هەروەها، جیاواز لە بلیاردی ئاسایی، مێزی شێوە خڕی بێ گیرفانی ئۆرۆزکۆ شوێنێکی تایبەت دابین ناکات، کە لە ڕێگەیەوە بواری ڕووبەرەکە هەڵبسەنگێنین، بەڵام ژمارەیەکی نادیاری خاڵی یەکسان لە تێڕوانینی ناڕاستەوخۆ دابین دەکات. ڕەنگە گرینگ بێت کە خۆی یارییەک پێشکەش نەکات، دوورخستنەوەی تێدا بێت (هیچ تۆپ و یاریزانێک لە یارییەکە دەرناچێت) هەر چەند ڕەنگە پێوەندییەکانی نێوان بەشەکانی بگۆڕێت؛ بە واتایەکی تر، بێشوێنی ڕووداوێکی ناوازەیە لە پێوەندییە ناوەکییەکانی کارەکە و پێوەندیی لەگەڵ بینەران یان یاریزانەکاندا.

Gabriel Orozco
گابریل ئۆرۆزکۆ
یانەی بەتاڵ
50 سەینت جەیمس، لەندەن
1996
سپێردراوە و بەرهەمهێنراوە
لە لایەن
Artangel
لەندەن

MHF
IMAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

بەردەوام باس لەوە دەکات، بە هۆی ئەوەی سەردانیکەران ناتوانن خۆیان لە ناوچەیەکی تەواو ئاشنادا نەخشە بکەن، "هەست بە دڵنیایی لە دەست دەدەن و دەبنە "بێناوەند decentred". بە واتایەکی تر، فیشەر لێکچوونێکی ڕاستەوخۆ لە نێوان ئەزموونی بینەری کارەکە و زەینییەتی بینەرێکی دروستی سیاسی، وەک ئەوەی لە ئینستلەیشنی ئۆرۆزکۆ دا، بە دروستکردنی هەستێکی سەرلێشێواوی، دەتوانێت بینەرێک بەرهەم بهێنێت کە خۆی لەگەڵ پێگەی بکەرێکی بێناوەندی پاشکۆلۆنی دەبینێتەوە. لەگەڵ ئەوەیشدا، چۆن ئەم بینەرە "پەرتەوازەبووە" دەرجێ بوونی خۆی بۆ دەردەکەوێت، مەگەر تەنیا لە پێگەیەکدا کە بکەر وەک چەقی عەقڵانیەت بێت؟ بە درێژاییی دەقی فیشەر و زۆر دەقی هاوشێوەی ئەو، بۆمان دەرکەوت کە بینەری هونەری ئینستلەیشن وا گریمانە دەکرێت وەک هەر دوو بکەرێکی بێناوەند و لەگەڵ ئەوەیشدا تەماشاکەرێکی دابڕاو، دەبنە بنەمای ئەزموونی پەیپێبردن.
ئەم کێشەیە لە خوێندنەوە دەربارەی هونەری ئینستەلەیشن لەم کتێبەدا مایەی هەڵوەستەکردنە: ئەو بێناوەندییەی کە لە لایەن هونەری ئینستلەیشنەوە دروست کراوە، ئەوەیە کە ئەزموون بکرێت و عەقڵانییانە لە پێگەیەکی زەینییەتی ناوەندەوە تێی بگەیت. هەموو شتێک کە پێوەندیی بە بونیاد و شێوازی بەگەڕخستنی هونەری ئینستەلیشنەوە هەیە بە بەردەوامی بەهاکەی پەیوەستە بە ئامادەبوونی بینەری زیندوو، خواستێکە کە دوا جار بکەر (وەک قەوارەیەکی یەکگرتوو) دروست دەکاتەوە، هەر چەند ڕووبەڕووبوونەوەمان لەگەڵ هونەر پەرتپەرت یان بڵاو بێتەوە. ڕەنگە ڕاستتر بێت، هونەری ئینستلەیشن بکەر وەک توخمێکی گرینگ لە کاردا دادەنێت، جیاواز لە هونەری جەستەیی، وێنەکێشان، فیلم و هتد، کە (ڕەنگە) پێداگری لە سەر بوونی جەستەییی ئێمە لە سپەیسدا نەکات. ئەوەی هونەری ئینستلەیشن پێشکەشی دەکات، ئەوەیە، ئەزموونی ناوەندبوون و بێناوەندبوونە: کارێک کە سوورە لە سەر ئامادەبوونی ناوەندیمان بۆ ئەوەی ئێمە بخاتە بەر ئەزموونی بێناوەندێتی. بە واتایەکی تر هونەری ئینستلەیشن بە تەنیا بەس گوزارشت لە بیرۆکەیەکی فیکریی بۆ زەینییەتی پەرتبوو ناکات (لە جیهانێکدا ڕەنگی داوەتەوە بەبێ ناوەند یان بێ پرەنسیپی ڕێکخستن)؛ هەروەها کۆکراوەیەک دروست دەکات کە تێیدا زەینییەتی بینەر لەوانەیە ڕاستەوخۆ ئەزموونی ئەم پەرتبوونە بکات.

بینەر و مۆدێل

بەم شێوەیە "بێناوەندی"ی بینەر کە لە لایەن هونەری هاوچەرخەوە پیشان دراوە، بە سادەیی و ئۆتۆماتیکی نییە وەک ئەوەی یەکەم جار دەردەکەوێت. وەک تێبینیمان کردوە، جەختکردنەوەی هونەری ئینستلەیشن لە سەر ئەزموونی ڕاستەوخۆیە کە لە ساڵانی دەیەی 1960دا سەرهەڵدەدات وەک وەڵامێک بۆ کەلتووری بەکاربەر و لە دژایەتیکردن بۆ کاری هونەری وەک کاڵا. بەڵام لە ئەنجامدانی ئەم کارەدا دان بە لافاوێکی ناکۆکدا دەنرێت، سەرسوڕهێنەرە بۆ ئەزموونی ڕەسەنی بینەر لە 'بەرزبوونەوەی ئاستی هۆشیاری' دا لە (جەستە و خود و شوێن و کات و گرووپی کۆمەڵایەتی) دا وەک –پارادۆکسێک– کە هەردووک دووپاتکردنەوە و بێناوەندیکردنی زەینییەتە. ئەمەیش لەبەر ئەوەی هونەری ئینستلەیشن لە سەر تەمومژێک لە نێوان دوو جۆر لە بکەردا یاری دەکات: ئەو بینەرە ئاشکرایەی کە هەنگاو دەنێتە ناو کارەکەوە، لەگەڵ مۆدێلێکی فەلسەفیی ئەبستراکتی بکەرەکە بە شێوازێک گریمانە کراوە کە کارەکە بونیادی ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە پێک دەهێنێت. تا ڕادەیەک ئەم ڕوانینە لە ساڵی 1978 لە لایەن دان گراهام Dan Graham ەوە هەڵوەشایەوە، کە تێبینیی کرد، هونەری دەیەی 1960 "فۆرمێکی نوێی ئایدیالیزمی کانت"ی بوو کە هوشیاری زەینییەتی بینەرە دابڕاوەکە خۆی جێگەی ئەو ئۆبجێکتە هونەرییە دەگرێتەوە کە هەستی پێ بکرێت؛ پەیپێبردنی ئەو بۆ خۆی بەرهەمێکی هونەرییە. بەم شێوەیە لە جیاتیی نەهێشتنی تەنی فیزیکیی ئامادەی هونەری، ڕێبازی بیرکردنەوە لە هونەری ژینگەیی ئۆبجێکتێکی لاوەکی دروست دەکات کە نادیارە: هۆشیاریی بینەرە وەک (سۆبێکت) بکەرێک.

MAF HUMANITARIAN FOUNDATION

لێدوانەکەی گراهام ئاماژە بە نادیاری لە دڵی هونەری ئینستلەیشندا دەکات: ئایا ئاگایی بینەر دەبێتە سۆبێکت/ئۆبێکت، یان بابەتی سەرەکیی کارەکە؟ هونەری ئینستلەیشن و ئەدەبەکەی دوو بکەر لە مامەڵەکردنیدا یەک دەخات، زەینییەتی بینەری ڕاستەقینە (کە وەک "ئۆبێکتێکی شاراوە" دەچێتە ناو کارەکەوە) لەگەڵ مۆدێلێکی ئەبستراکتی بکەرەکە (کە بینەر بە شێوەیەکی نموونەیی ئاگادارە بەوەی کە لە ناو کارەکەدایە).

ئەم گرژییە، لە نێوان مۆدێلی بکەری پەرتوبڵاو بوو و پارچەپارچەکراوی تیۆری پاش بودنیادگەری و ڕەنگدانەوەی خودی زەینییەتی بینەر کە توانای ناسینەوەی پارچەپارچەیی خۆی هەیە، ئەمە لە ناکۆکیی نێوان بانگەشەکانی هونەری ئینستلەیشن بۆ هەر دوو بینەری چالاک و بێناوەند پیشان دراوە. لە کۆتایی دا، بێناوەندی بە مانای نەبوونی بکەرێکی یەکگرتوو دێت، لە کاتێکدا تەماشاکەری کاراکراو داوای بکەرێکی تەواو ئامادە دەکات، بکەرێکی سەربەخۆ بە ویستێکی هۆشیارانەوە (واتە بکەرێکی 'مۆدێرن'). هەر وەک لە بەشی چواردا باسی ئەوە کراوە، چەمکی دیموکراسی وەک ئەنتاگۆنیسم کە لاکلاو و مووفێ پێشیان خستوە، بە جۆرێک بەرەو چارەسەرکردنی ئەم کێشمەکێشمە ئاشکرایە دەڕوات؛ هەروەها زۆربەی نموونەکان کە لەم کتێبەدا باس کراون پاڵپشتن بە مۆدێلێکی نەریتی تر لە چالاککردنەوەی سیاسی، لەبەرئەوەی زەینییەتی 'مۆدێرن'ە. بەو شێوەیە کار لە سەر دوو ئاست دەکەن، کە بینەری تەواو وەک تاکێکی عەقڵانی دەناسنەوە، هاوکات مۆدێلێکی نموونەیی یان فەلسەفیی بکەر وەک بێناوەندبوو گریمانە دەکەن. هەر دوو جۆری بینەر لە خۆ دەگرێت، بەڵام مەحاڵە یەکێک بۆ ئەوی تر کەم بکرێتەوە: من (کلێر بیشۆپ Claire Bishop) شیانی ئاڵوگۆڕ نیم لەگەڵ بکەری هۆشیاریی فیمینۆلۆجی کە لە لایەن ئینستلەیشنی بروس ناومانەوە پێشکەش کراوە، بەڵام بە شێوەیەکی پارادۆکس، من (کلێر بیشۆپ) لە لایەن کارەکەی ناومانەوە بە ئامانجگیراوم بۆ تاقیکردنەوەیەک کە تێگەیشتنی من لە خۆم پارچە دەکات کە وەک خودێک پشت بەستوە بە خۆ و بە ئیگۆیەکی ڕەوان.

هەڵسەنگاندنی ئیستەتیکی

ڕەنگە هەندێک باس لەوە بکەن، ئەم واتای پەرتبوونەی "خود" —چ ناوەندکراو بێت یان بێناوەند– ئاماژە بە شکستی هونەری ئینستلەیشن دەکات، هەر هیچ نەبێت لەبەر ئەوەی ئەم سەردەمە بە توندی بەو پەیامە ناسراوە کە (سۆبێکت) بکەری فەلسەفی تەنیا بێناوەند نەکراوە، بەڵکوو بە تەواوی مردوە. ئەم ئارگیومێنتە لەوانەیە بەم شێوەیە کار بکات: هونەری ئینستلەیشن خزمەت بە پرۆژەی پاش بونیادگەری دەکات بۆ پەرتکردنی بکەری تاک و یەکپارچە و پێشنیارکردنی ئەڵتەرناتیڤی مۆدێلێکی سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەت وەک پارچەپارچەکراو و فرەیی؛ هەر چۆنێک بێت، لەو کارەدا جەختکردنەوەی دووبارەی هونەری ئینستلەیشن لە سەر پێویستیی بینەرێکی تەواوەتی وامان لێ دەکات، وەک خاڵی کۆکەرەوە بین کە ئەو جۆرە هەڵوەشاندنەوە ناوخۆیی و خود–ئامادەگی و زاڵبوونە لاواز دەکات. هەر چۆنێک بێت بارودۆخەکە وردتر و ئاڵۆزترە لەوەی ئەم ئارگیومێنتە ڕێگەی دەدات: هونەری ئینستلەیشن وا گریمانە دەکات کە ئێمە ناوەند و بێناوەندین و ئەم ململانێیەیش خۆی بێناوەندییە چونکە نەیارێتی (ئەنتاگۆنیسم)ی چارەسەرنەکراو لە نێوان ئەو دوانەدا بونیاد دەنێت. هونەری ئینستلەیشن داوای خودئامادەگی زەینییەتی بینەر دەکات بە دیاریکراوی بۆ ئەوەیە بکەر چ نێر یا مێ بێت بخاتە بەر پرۆسەی پارچەپارچەبوون. کاتێک ئەمە کار دەکات، ئەمە تێکەڵییەکە لە نێوان ئەو مۆدێلە فەلسەفییەی زەینییەت کە کارەکە گریمانەی دەکات، هەروەها بەرهەمهێنانی ئەم مۆدێلە لە بینەری تەواوەتی کە ڕاستەوخۆ ئەزموونی دەکات. بەم شێوەیە هونەری ئینستلەیشن نەک تەنیا مەبەستی ئەوەیە بکەر بە بابەتێکی بێناوەند کێشەدار بکات، بەڵکوو دەیەوێت بەرهەمیشی بهێنێت.

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

Carsten Höller
کاستن هولەر
ئامێری فڕین 1996
ئینستلەیشن لە سەنتەری
هونەری هاوچەرخی
Cincinnati
ئەیلولی 2000

ئەم کارلێککردنە ئەوەیە کە بوونی بینەر لە هونەری ئینستلەیشن جیا دەکاتەوە لەو جەختکردنەوە بەناوبانگ (و نیمچە ئایینییەکەی) مایکڵ فرید Michael Fried کە پێی وایە "ئامادەبوون بەرەکەت و جوانە". جیاوازییەکان ڕوونن: بۆ فرید، "ئامادەبوون" ئاماژە بە کارە هونەرییەکان دەکات، نەک بینەر، کە بە کاری هونەری (نموونەیی، تابلۆی ئەبستراکت و پەیکەرسازیی) بەری گیراوە؛ مۆدێلەکەی فرید بۆ بکەر ناوەندییە و بالانشینە (transcendent)، گونجاوە بۆ تابلۆی بەناوەندبوو و سەربەخۆ کە لە بەردەماندایە. بە پێچەوانەوە هونەری ئینستلەیشن سوورە لە سەر بوونی جەستەیی بینەر بە تایبەتی بۆ ئەوەی بە ئەزموونێکی بێناوەندبوون بگەیەنرێت، گواستنەوەیەکی گونجاو بۆ کارکردن لە سەر بنەمای ئەو چوارچێوەیەی کە تێیدا وەستاین، بەڵام لێرەدا جیاوازییەکی زۆر گرینگ هەیە لە نێوان بەکارهێنانی هونەری ئینستلەیشن لە لایەن فەلسەفەوە و ئەوەی کە دواتر بە ڕاستی بەرجەستە کراوە. فیمینۆلۆجیی مێرلۆ پۆنتی پیشاندانی پێوەندیی ڕۆژانەمان لەگەڵ جیهاندا و بە نیاز نین میکانیزمی تایبەت بۆ پارچەبوونی زەینییەت دروست بکەن؛ بە هەمان شێوە بۆ فرۆید و لاکان، ئێمە لە هەموو کاتەکاندا "بێناوەند" دەبین، نەک تەنیا لە کاتی ئەزموونکردنی کارێکی هونەریدا. بە گەڕان بۆ دروستکردنی ساتێکی بێناوەند، هونەری ئینستلەیشن بە شێوەیەکی ئاشکرا بینەرێک بونیاد دەنێت کە پێشوەختە بە ناوەند (centred) کراوە. هەر چۆنێک بێت، دەستکەوتی هونەری ئینستلەیشن ئەوەیە کە لە هەندێک بۆنەدا (و ڕەنگە ئەمە زۆر دەگمەن بێت)، مۆدێلی نموونەیی (سۆبێکت) بکەر لەگەڵ ئەزموونی تەواوەتی ئێمە تێکەڵ دەبێت و بە ڕاستی هەست بە سەرلێشێواوی و بێئاراستەیی و ناجێگیری دەکەین بە هۆی ڕووبەڕووبوونەوەمان لەگەڵ کارەکە.

بەم شێوەیە، ڕادەی نزیکایەتی لە نێوان تیمی مۆدێل و بینەری تەواوەتی لەوانەیە ستاندەردێک دابین بکات بۆ حوکمە ئیستەتیکییەکەی هونەری ئینستلەیشن: هەر چەند مۆدێلە نموونەیییەکە نزیکتر بێت لە ئەزموونی بینەری تەواوەتی، ئینستلەیشنەکە زیاتر قەناعەتپێکەر دەبێت. وەک دەرەنجامێک، جێی سەرنجە گرینگیی ئەو هاندەرانەی کە بناغەی مێژووی هونەری ئینستلەیشنن بە شێوەیەکی فراوانتر بە هەند وەربگیرێن وەک ئەوەی لێرەدا پێشکەش کراوە.

لەم پەڕانەدا باس لەوە کراوە، هونەری ئینستلەیشن لە نزیکەوە بە نیگەرانییەکانی تیۆری پاش بونیادگەری بەستراوەتەوە و، هاوبەشی دەکات لە بانگەوازی خۆی دا بۆ ڕزگاربوون. دەکرێت بڵێین سووربوونی هونەری ئینستلەیشن لە سەر ئەزموونی بینەر ئامانجی ئەوەیە، هەستی سەقامگیریمان لە نێو جیهاندا و زاڵبوونمان بە سەریدا بخاتە ژێر پرسیارەوە و سروشتی "ڕاستی" سۆبێکتیڤیتی یا زەینییەتی ئێمە وەک پارچەپارچە و بێناوەند ئاشکرا بکات. بە هەوڵدان بۆ ئاشکراکردنی ئێمە بە "واقیعی" دۆخەکەمان وەک بکەرێکی بێناوەند بە بێ داخران، هونەری ئینستلەیشن مانای ئەوەیە، ڕەنگە گونجاو بین بۆ ئەم مۆدێلە، بۆیە زیاتر ئامادە بین بۆ مامەڵەی کردارەکانمان لە جیهاندا و لەگەڵ ئەوانی تردا، کە بەدەستهێنانی ئەمە لە ڕێگەی نغرۆبوونی تەواوەوە لە بۆشایییەکی جیادا کە بەستراوە بە "دنیای ڕاستەقینە"وە، بەیانێک و دەستکەوتێکی ڕوونی هونەری ئینستلەیشن بوو.

i: جۆرە دارێکی نەرمە دەخرێتە سەر دەمی شووشەی شەراب.

ii: دانانی شتی لەیەکنەچوو لە تەنیشت یەکەوە.

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MAM HUMANITARIAN FOUNDATION

MHF
MAM HUMANITARIAN
FOUNDATION

"تێگەیشتنێکی قووڵی بابەتەکە و ڕەسەنایەتیی ئەو ڕێبازە دەردەخات نەک چاوپێخشانێکی سانا بێت، ڕەخنەییە و زەمینەی لێکدانەوەی نوێ بۆ هەردوو دیاردەی هونەری ئینستلەیشن بە گشتی و کارە تایبەتەکان دەکاتەوە."
مارگریت ئیڤێرسن، زانکۆی Essex

"بەدەستهێنانی ئەم کتێبە پێویست و پێشنیارکراوە بۆ خوێندنەوە بۆ بواری خوێندن لە هونەری هاوچەرخ و دوای جەنگ (بەدڵنیاییەوە دەیخەمە ناو ئەو خولانەی کە دەیڵێمەوە) ... بەشداریەکی گرنگە لەم بوارەدا."
مایکڵ نیومان، پەیمانگای هونەر لە شیکاگۆ

هونەری ئینستلەیشن دەستەبەری هەردوو لایەنی مێژوو هەروەها تاوتوێکردنێکی ڕەخنەیی تەواوی ئەم بوارە زیندوەی هونەری هاوچەرخ دەکات، کە لەساڵی 1960 وە درێژ بۆتەوە تا ڕۆژگاری ئەمڕۆ . کلێر بیشۆپ بە بەکارهێنانی لێکۆڵینەوەکانی لە کەیسی هونەرمەندانی دیار و کاری تاکەکەسیەکان، باس لە هونەری ئینستلەیشن دەکات کە پێویستی بە بینەر هەیە بە شێوەیەکی فیزیکی بچنە ناو کارە هونەریەکانەوە بۆ ئەوەی تاقی بکرێنەوە، پارچە ئینستلەیشنەکان دەتوانرێ پۆلێن بکرێن بەو جۆرە ئەزموونەی کە بۆ بابەتی پیشاندان دابینی دەکەن. بیشۆپ جگە لە گەڕان بەدوای میتۆدۆلۆگی هونەرمەندان کە تاقییان کردۆتەوە، ئەو بیردۆزە ڕەخنەییە ڕوون دەکاتەوە کە ڕێنوێنی کارەکانی کردووە. ئەم کتێبە بە تەواوی ڕوونکراوەتەوە خوێنەر بە کۆمەڵێک هونەرمەندی گەنج دەناسێنێت، کە هەندێکیان هێشتا سەرنجی ڕەخنەیان نەچۆتەسەر.

کلێر بیشۆپ پرۆفیسۆری یاریدەدەرە لە بەشی مێژووی هونەر لە City University of New York Graduate Center ئەو بۆ چەندین گۆڤاری هونەری نووسیویەتی هەروەها بۆ London Evening Standard

MHF
MAM HUMANITARIAN FOUNDATION